N° 31.

ՉԵՌԲԱ
ծութեւն
ՅԵՐԿՒՂՍ։

Армянскаго
Лазаревыхъ
Института
Восточныхъ Языковъ

1560-122

383

748

ՁԵՌՆԱԾՈՒԹԻՒՆ

Ցերկինս .

Պարունակօղ զգացմանց Սրբա-
զանից Հարց, և հնագունից
իմաստասիրաց:

Յօրինեցեալ աշխատասիրութէ
Տեառն

ՅՈՀԱՆՆՈՒ ԲՕՆԱՅԻ,

Վսեմագունոյ Քարտինալի ,

Ս. Ե. Հ.

Եւ թարգմանեցեալ ՚ի Հայկա-
կան բարբառ, ՚ի Վարդանայ
Յունանեան :

Յամի Նեղմարմնութէ Տն.

ռ. ո. հդ:

Եւ ըն թուաբերութէ Հրամ-
ազնւոյ. ռ. ճ. ի:

Տպագրեցեալ ՚իմեծն
Հռոմ:

Ըն Տպարանում Սրբազանի
Համագումարին, Զհաւատոյ:

8878-57
1560-U2 1674 Р.

EVNTES·IN·VNIVERSVM·MVNDVM·PRÆ·DICATE·EVANG·OMNI·CREAT·

Գերազանցազգունեղի, Տ. Տ. Մի-
նապատուոյ Սրբեան,
ՅՈՀԱՆՆՈՒ ՓՕՆԱՀԻ.
Վսեմագունոյ քարտինալի
և Վեհալուսաւոր Իշխա-
նի, Սրբոյ Եկեղեցւոյն
Հռօմէականին ։

Բարեպաշտօրէն վառեցաւ 'ի նախանձ ընդդէմ Իդալինոյ մերս Հայաստան. ով ԳԵՐԱԶԱՆՑԱԶԳՈՒՆԵՂ և ՎՍԵՄԱԶԱՐԴԱՏԻՒ ԻՇԽԱՆԴ. տեսանելով զնախագահութի[ւ]ն Լերինն իւրոյ Արարատեան, որ ընդհեղեղասուզում նաւաբեկութեան աշխարհի, լեալ էր նաւահանգիստ տապանին համբունական, յափշտակեցեալ արդ 'ի

Լացեալկանէ նորին ծուխածոցէ,
նորանկազմիդ քոյով Սնյապանաւ.
որով զընաւս զերծուցեալ զա-
զինս քրիստոնէականս, 'ի ծուխա-
ծխից մոլութեց կենցաղոյս, վերա-
ծես 'ի լեառն բարձրաբերձ՝ էՂուա-
քինութե: Եւ փոքրէ՛ն իսկ համ-
դուրժել եւանդք կարաց ընդ ձո-
ղոպրեցուցս հաչակավիպի իւրոյն
պատուոյ; ուստի եւ՛ոչ յափշտա-
կութի համարեցաւ իւրացուցա-
նել զնա, համարոյն Նորակազմեան
առապանին, Թարգմանութէ 'ի
յընտրածին ձեռ լեզու. որոշինեալ
ծանեաւ զբեզ 'եպարգեւաց, եւ
յառաստանաձեռնութէ փարթամու-
թեցդ կենդանականաց, զոր չնոր-
հատու բոլորեցունց, թարց ակն-
առութե իմիք; եւնպաստաւոր,

յունաց և բարբարոսաց, իմաստ-
նոց և անմտից ։ Որ և մինչ յու-
եղև համայնից ազգաց ընթանալ
նախանձու յաւ̂ագունից շնորհաց,
առ մեծագոյնս այս և յաղթու̂ա-
քուրեղ անուշահոտութիւ սպա-
լասամեան, (որ ո՛չ 'ի սոքրաթական-
նէն իւղարանէ, այլ 'ի Նմբքազնա-
գունոյ քեռնարոտեան մեղրարա-
նէ արտածրեցեալ գոյ, քնաւ̂նից
հաւ̂ատացելոց փրկութ̂ սակս,)
ո՛չ կարաց վերջապատել զինքն նաւ
սմ ասպարիզու մյաղթանակութ̂.
և ո՛չ իսկ արժան վարկաւ̂ մեծար-
տութ̂ իւրոյ և կորովութ̂ քաղ-
ցուցն, հպարտոյն երկնի գոլով տեղ-
եաւ̂ և բարձրութ̂ հռչակածա̂-
ալից լերանց, պղերգագոյն այլոց
համահաշուի̂ իլ, ընհետազոտութ̂

երկնայնոյ եւ խոկմունականի հայրե-
նւոյն ։ Քանզի զի՞նչ օգուտ էր
նմին պարծիլ ՚ի փափկութիւն յա-
դենական , եւ ՚ի յոռոգութեան փայ-
տին կենաց վա՛ղ ուրեմն ՚ի գետ-
ոցն իւրոց յեդեմաբղխից , եթէ
ապախտ արարեալ զածութն հա-
տագունի ձեռնատուէին , նատելով
՚ի խաւարի մոլութեց եւ ՚ի խոտորերա
մահու , այնքա՛ն ինձ տարաձգից
իւր յուղղականէն շաւղէ եւ ՚ի-
դրախտէ անդի երկնայնոյ , որքա՛ն
երկարագունիւք միջոցիւք հեռաց-
եալք դատաննին , վտակքն իւր կր
կինք Տիգրիս եւ Եփրատէս ,
յինկականէ իւրեանց ականէ ։
Քո՛յդ ուրեմն ՁԵՌՆԲԱՑՈՒ-
ԹԻՒՆ , լիցի առաջնորդ եւ
վերածող , ջերմեռանդագունի եր-

ամիս

ամիս Հայկազնոյ, յանձնիւթա-
կան դրախտն վերին, և՛ ի՛ քաղա-
քակցութի զուարթնոցն երջան-
կացելոց; լիցի՛ ձեռնտու միանգա-
մայն և ճանապարհ. որով, իբր
թելիւ Արիատնեաւ, յաղթա-
հարեալ զՅո՛յցս դաժանաշունչս
մոլութեց, և զերծեցեալ ՚ի յորձա-
պտտեայց խարբալից մեղաց, ժա-
մանել յանքո՛յթ և յերանունակ
նաւահանգիստ կենին միշտնջենա-
կանն, մարթիցէ՛ անկասկածօրէն:
Եւս առաւել, զի արժան իսկ է
որում զշնորհս զայս տանիցես, որ
ո՛չ երբէք գտաւ ապաշնորհ ՚ի վեր
տուրումն փոխարինեաց, երախտ-
աւորացն իւրոց; զի եթէ զՁմե-
նաւէ այրն զԳրիգորիոս, որ յեր-
կրորդումն անկման ձեռնտու եղե-

նմին

նմին , ո՛չ այլապէս՝ եթէ ո՛չ անու-
ամբ Լուսաւորչին Մեծի , ծոխա-
ցոյց . ո՛չ ապաքէն և զքոյդ Գեր-
ազանցութ՟ի , համարժանիւ պա-
տուագրութ՟ք պերճացուցանելոյ
է , կրուն ջանիւ ունելով զհոգ-
յանձին : Այո՛ , որ Ամենապատ-
իւ Իշխան ; և անձնատուիր իսկ լի-
նիմ եա , թէ ցնծութ՟ք մեծաւ-
ընդ գրկելոյ է զմակացութ՟ն քոյոյ
զվէպս , բարեմիտ Ազգն իմ Հայ-
կական . որպէս ՚ի ժամանակի սրբոյն
Գրիգորի , և Մեծին Սեղբեստրո-
սի , զբարեպաշտութ՟ն և զմիա-
բանութ՟ն ընկալաւ զպատգամս ;
մանաւանդ և խայտալոյ և սէ յաւ-
էտագունիւ զուարճութ՟ք և զոր
ովյալեաւ փառամամբ , տեսանելով
նորին Եկեղեցւոյն Հռոմէակա-

նի

նի Ծիրանազարդեայն , հայկա-
կանաւ բարբառով խօսիլ ընդ ինք-
եան վերստին , եւ փաղաքշանել զու-
ղին վերածօղ յերկինս անվրէպ :
Աչորդարուե խնկապէս առաջնորդ.
որ ոչ միայն ցուցանես զճանապար-
հն արքունական , որով մարդիկք
առյերկինս վերածին . այլ եւ դու
ինքնին զգնացս քոյս , մղես 'ի յու-
ղին ` զոր համանշանես ; եւ զար-
մանալեաւ ինձ եւ նորագիւտին
օրինակաւ , դրուատագունիւք
ի՝ սկ վարուք , իմէջ պայծառա-
փայլութե ծիրանեաց . եւ ընծայ
րագունում փառաւոյն գահի , վար-
ժելով զկրօնաւորականն արքայ-
նագոյն ժուժկալութին , ինկեւ ի՝նկ
շնորհես զքեզ քաջամուղ առաջըն-
թացնողին , զորս խրախուսես առ-

նուլ

նուլ զպսակն յաղթութե , յաս պարիզի մարտին : Ընկա՛լ ուրեմն գթասիրապէս ըստ հեզութե քո ոց բարուց , զի՛նձ և զպարգևս դոյզնաքեայ իմոյս ոգւոյ , զոր մատուցանէ աղքատութի կարեաց իմոց , Քոյդ Գերազանցութե. իբրև զլո՛կ ևեթ ջուր վտակին ; մատուցեալն Արթաքսէրքսեայ ; մանաւանդ զի ո՛չ իմ , այլ Քո՛յ է պարգևս . և ՚ի Քոյոցս՝ Քեզ ընծեռ եցեալ : Ողջ լեր ընդ յամենայն ժամանակս :

Գերազանութե Ձերում
Ծառայ անպիտան ,

Վարդան Յունանեան,
Ծնունդ Գուղու՛եան.
Ք. Հ:

Յառաջաբանութիւն Յօրինողի Մատենիս ։

Երկո՛ւք են, զորս նկատեալ մատենիկանս այսորիկ փոքեր, մա՛րթ է ինձ կանխաբանել ընդ քեզ, ո՜վ ընթերցող բարեբարոյ ։ Նախ, զխնթանս իմ. յորմէ կասկածեմ երկիւղիւ. զի մի՛ գուցէ պարսաւ-իցեն զիս ոմանք, իբրև զյանդգնութեան ձարկանելով, և ասիցեն ։ Զիա՞րդ համարձակիս դու ամբարհաւաճ օրէն, յերկինս ածել զմարդիկս, որ կորանկցեցեալ դեռ յերկիր ։ Կամ որո՞վ յուսով ձեռնամուխ լինիս ՚ի ստորագրութիւն առաքինութեան, որ ոչ ինքդ ստացեալ ունիս զնոյն, և ո՛չ իսկ յարմա՛ր ես կատարման նորին ։ Եւ այլն ։ զինչ նորոգ յա-

ռաջ

ռաջ ածեն մեզ պիտանութիւնս այ-
սու քոյով: Եւ թէ; Զի՛րս հնա-
գունեղս, եւ յանհամարից գրեթէ
վխեմից արանց, զգօնաբար եւ-
գեղեցկաշարին յօրինուածով ըղ
ծրագրեցեալս վերակարդաս, ձան-
ձրացուցչաւն եւ տհաճին քոյով կը-
կնաքանութիւ; եւ ցուցանես զխար-
թամութիւն օտարայ իբրեւ զքոյս,
ամբարտաւանին ստութի:

Սոքի՛ն են ձայնքն, որովք նպերել
զվստահ իմ եւ անարգել, թերեւս
Ջանացեմ ունանք: Բայց ես նախ
կնաքար առ քաորեմ զնա յայսց ամ-
բաստանութեց, խոհեմապուն
ատն այնորիկ տպեցելոյն.ը

Համաքստակ ըստ հանձի պոռ.
ծեմ ըղգուն,
Որ ինքն անկար գոլով հատման,
սրբէ զ՞ հատուն: Եւ

Եւ զի զմիւսոյն նմաստանոյ ըզ
քանս յառաջ ածից։ Ո՛չ եմ այն
քան տմարդի և անզգամ, որ զորով
զիմ ախտացեալ ցաւօք, ժպրհեցից
բուժել զայլս. այլ եթէ 'ի նոյնում
հիւանդանոցում կողմանկեցեալ,
զհասարակն հիւանդութէ խօսիմ
ընդ քեզ, և հաղորդակցեմ զդեղս։
նմանապէս ուրեմն լուր ինձ. եթէ
թէ ընդդիմ խօսեցիմ, թոյլ տամ քեզ
մտանել 'ի խորհուրդ իմ։ Զի ես
ամենեն ուսանող աշակերտ, և զիս
ինքս մարդող ընձեռեմ, և ո՛չ ուս
ուցանող վարդապետ. քան զի փո
խաբերապէս լինիմ տոքս, թէ մինչ
ուսուցանեն մարդիկք' ուսանին
և ինքեանք։

Եւ որ ներկորդութեան տեղւոջ
առաջարկեցեալ գոյ. ո՛չ կարեմ

այլա

այլապէս արդարացուցանել զնա,
քան յայտնապէս խոստովանելով.
դո՛յզն ինչ յիմոց նե՛ր գոլ աստէն.
և բազմապատկագոյնք յայլոց ։
Շարայարեցի 'ի սմին զրոգունս,
զորս, կամ ինմուշխ ուսայ փորձիւ,
կամ զապագայս ինձ նախածան
եմ, մինչ ընթեռնուի զմատեանս
որբազանից հարց, և իմաստասի-
րաց վարդեմագունից: Ուստի և-
ըստ բանից մերո՛ւոց, զշան-
զանս 'ի մի ճաշակ զուգախառնեցի
զծաղկունս. երբեմն յեռլով զյա-
ռկակունս պիտանու՛ացն զբանս,
և մե՛րթ զիմոց աշխատանաց զշար-
առութիւն. ըստորոգում թուիւր ինձ
դիւրիմացագոյն, և թարց իմիք
ծածկութեից ; զի առնել ուսու-
ցանեմ, և ո՛չ ասել ։ Աւրա՛ ունիս

աստէն

ամառէն զհամայնց բարոյականաց վարդապետութեանց զհամադումարմուծս, և զհամառօտարան իմն, զոր ընձեռեցին դասք սրբազնագունիցն հարց, բարունք և երանաբար կենցաղ սակս: ունիս աւսիկ Զենեբեայ. Զէփիրեթիթեայ: Զանթօմինոսի, և զայլոց համեմարաբանից իմաստնոց զընտիրընտիրս և զգեղեցկագէպս ըզգացմունս: բայց հանձոյ թուեցաւ ինձ, կցիկանկանս զայսոսիկ աղդեցմունս և զոյորդորականս, (զորս յոյժ օգտակարս գոլ, յիմոցս ուսայ չարեաց.) Թարց փաղանշանմամն տեղեացն յորոց առեցեալք եղեն, համառօտագէս սրտատասանել; քան զի սպեղանիք են սոքին, ո՛չ զբօսանք ուշիմութե. և ո՛չ իսկ

 յան

յանձին կալեալ է՛ իմ ատտէն, հեշ
տացուցանել զընթերցօղս, այլ օ
գուտ մերձանօղաց սորին լինել:
Ո՛չ խնդրէ հի՛ւանդն, թէ ո՛ արդ
եօք իցէ զուգախառնեալ զդեղն;
կամ ուստի առեցեալք իցեն սպե
ղանիք, այլ միայն զի բուժիցեն:
Զյոդուածս անփոյթ արարի, զորս
կարէի ասել, և զբաղմագոյնս, զորս
նրբագունեղապէս իսկ բացատրել:
Քան զի առաւե՛լ նպաստ գոյ զա
կա՛ս ունել զիմաստութե զպատ
ու՛էրս, որք առձեռն պատրաստք
իցեն, և յայլաժամ՝ ինկեր արկցեն,
քան զյոդուածս ուսանիլ, և ո՛չ պահ
ել զնոսին՝ իմտի: Ուստի՛ զյոդ
նադունեղս, որ գիտէ, թէ որ քան
բա՛ւէ փրկութե: Աղայէ՛ ա՛ն,
թէ ժամանակս իմ այս զիարդ և
իցէ,

նցէ , բոլորեցունց լիցի օգտակար բազմապատկապէս; Եւ մանաւանդ ինձ . զի մի՛ ասացեալքն իմ, պա-կասութիւնք ուսմանց , պատկառուց են :

ԱՌ ԸՆԹԵՐՑՈՂՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ։
ՎԱՐԴԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵԱՆ .
Ք . Հ ։

Համահետեւելով իմ աւելից Քն ամիայն կնոջն աւետա-րանականն, որ զդրացիս միանգա-մայն եւ զբարեկամս կոչէր յու-րախակցութն գիւտին, դրամկանն կորուսելոյ 'ի գտանել երկնայնոյ Գանձիս ամածրի (յետ յոգնա-մենից խուզմանց եւ որոնմանց. Ճրագին լուցելով ուսմանս, եւ աւելածութէ երկանց քրտնաջանա-նց,) հրաւիրեմ զձեզ միահաղոյն 'ի մասնակցութն տրոյս երկնա-պարգեւի ։ Քան զի ճաշմիցս լու-եալ զտրտունջ ձեր եւ զաղաղակ, ով սիրելիք իմ ազնեայք, ծանուցց

սակս եպիսկոպոսականաց ճնշմանց ,
և եկեր զիս արդարև նախանձ իմ.
ցամաքեցեալ թալկացաւ սիրտ մեր
ասեք , զի ո՛չ տուր մեզ ուտել զհաց
մեր . յա՞ զհա՛ց կենաց և իմացողու-
թեան , զհաց գիտութեան և իմաստից
սրբոց : վասն զի երկարագունիւ
ժմն ամանակաւ կորացեալք ընդ-
լծով անհաւատից բռնակալաց ,
կարօտեալք զմատեանս սրբազանից
կրթեցողութեց , 'ի չարաքարոյու-
թէ տերանց անօրինաց . և չեն
ա՛րդ 'ի մեզ յոլովութիւք գրոց վար-
դապետութեց հոգևորականաց ,
և վարոյականաց . և ո՛չ՝ որք առ
ձեռն պատրաստք գտանիցին , 'ի
յընթերցուածս և 'իմայցուածս , տհա-
սից , կամ 'ի կրթութի գիտնակա-
նաց : Բայց դե՛ք 'ի բաց զեղանակ

հեծե-

հեծեծանաց ձերոց եւ մրմնջմանց,
զի անհաւանին շարժեցեալ ամ-
'ենմաղթողականաց հայցուածոց
ծառայից իւրոց, նախապատրաստ
եաց ձեզ զպետոյս տենչալիս ըն
տրքրկանս իմում գրգոջ. Նորում
հեշտանկի ունել մարթանայք 'ի
դուլնաքեայս տերեւս Թղթոց, դրե
թէ զգրգարման իմն լիականար,
եւ շրջաբերելի. որ եւ առաստայէս ըն
ուլ կարէ կքաղց եւ զծառաւ ձերոց
քաղձանաց; ուսուցանելով պար-
զապէս եւ համառօտաբար զհետեւ
մունս քարեպաշտականս, որովք
նախանձաւորք լինել շնորհաց լաւ
ագունից յորդորիք, եւ յետուլ 'ի
շաւիղս սրբազնահետս, փառա
ցարդի Լուսաւորչին մերոյ Սրբ
բոյն Գրիգորի, եւ այլոց հաճոյս

ցեղոցն մոլարանց, և լինել մեզ և կատարեալք, որպէս և Հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է:

Լնուլ կարէ. ասացի զՆ երանեալ ձանս; քան զի գտանէք՝ ի նմին համագումարեցելոյ, զբովանդակս սրբուճանս առաքինութեանց և զպարտս. զգեղապանծութիւն վարուց և քաղեկրթութեանց, և ընդդէմ թունից անխտրութեանց հակառակացն մոլութեանց և բնաւից յուսութեանց ողջոյն, զբազմադիմադեղթափս, և զպայծառանս յորդառատս: Ընդ նոյն աւ աշխհայրմարկ ղամ, ուր նկատեցինամ կեղեոքն մանկերոնեան, պատրիարգեց եալս զանմ օրէնս և զմարգարէս. գետս առաքելոց, և զմեծ պարտականս զգացմունս Հայրն Սրբազանից:

ղանեց ։ Ուսանիք ասեմ, Ենշմարել
կարէք համգոյն Թափօրականին տես-
ութեան, միանգամայն զՔս՟, զմով-
սէս, և զԵղիա, զվճիռսն ած՟այ
ծնս, զվերականգնումն բնութե՟,
և զխորհրդածութիւն ա՛նճառաբա-
նին, ընդ բարձրադիտակում լերին
խնկաբերի վսեմագունից առա-
քինութե՟ց, զբովանդակն հրճու-
անս հոգւոյ, և զմայլեցութիւն մշ-
տակայն ։ Եւ զի համառօտեցից
զբանս ։ Գործիկս այս, ՁԵՌ-
ՆԱԾՈՒԹԻՒՆ ՏԵՐ-
ԿԻՆԱՍ, առաջնորդ համանգա-
մայն և շաւիղ, վերաբերօղ առ
դրախտն փափկութե, առ վայել-
չութիւն անթառամելի, առ վիճակ-
ակցութի հոգւոցն երանելեաց,
առ ծայրագունեղ և միանգամա-

կան բարին. առ սկիզբն մեր և վախ-
ճան: Եւ թէպէտ կարծրութեան
ճանապարհքն փառաց, խութնա-
ժեռք, դժուարամուտք, և վտան-
դահոծք; վ՛ն զի գոլով հիւծեցեալք
զօրութիւնքն կամաց մարդկային
՚ի ծանրութենէ մեղաց, խաւարեց-
եալ նրբահայեցութի երեսաց մտ-
ին, մեղկացեալ ըղձունակութիւն
վարկպարազի իմն խաբեցեալք
զգայութիւքն, և վայրահանեցեալք
՚ի բեւեռանէ հողանիւթոյս մարմնոյ,
ենթարկեցեալք են արդարև յոգ-
նադիմից դիպուածոց, և ո՛չ ինչ
զօրեն վերադիմել յայն, որոյ վասն
զինուորին: Բայց քաջալերեցա-
ուք սիրեցեալք իմ, և զարիական
ընկալարուք զօրաւորութի. զի զայն
ակեայ իմն հաստատութեամբ, զինելա-

մուտ և զօրանեալ տամ ձեզ զառաջ-
նորդ, որ ո՛չ միայն ածիցէ զձեզ,
այլ և ՚ի ձեռանէ իսկ իւրաքանչիւր-
ոց բուռն հարեալ, վերածիցէ
երջանկապէս, առ ցանկացեալ եր-
անաւէտութիւն այ. որպէս զի մի՛
գթիցէք, և ընդ քարի զոտս ձեր
հարցէք, և կամ արտաքուղիցէք յար-
քայականէն շաւ՟ղէ; որովհետև
զո՛չ ինչ ուսուցանէ, և զո՛չ ինչ
բնաւ՟ին ընձեռէ, եթէ ո՛չ որ կար-
իցէ դիւրապէս յա՟մ ուրեք, և յա-
մենից կամեցողաց առնուլ կա-
տարելապէս:

Ա՛րդ մերժեալք զբնաւս զբաղ-
մունս յամեցուցիչս, մատիք այսր
վաղվաղակի բերկրեցելով ոգւով,
և վայելեցէք զու՟ արթութ՟է զոր
մատուցանեմ ձեզ անկեղծակա-

նաւ՟

Նուա՛ պղտիկ՛ և լրջմտութե՛, զերա-
խայրիս աշխատանաց իմոց, և զպատ
ուղս պանդխտութե՛ որպէս և
տեսանեք , զո՛չ վայրապարս : Նմա
տոյք ամենեքեան միութե՛ կամաց ;
զի բոլորեցուց մատուցանել, ամե
նից ընձեռել , ամենեցունց տամ,
զոր ամենեցուն ասպնջական և
օգտակար եղի՛ց, գիտեմ հաւաստա
պէս . փոքրկանց , և մեծամեծաց .
մանկանց իսկ հաւուց և արծու-
եաց ; որպէս զի մխիթարեալ այս
ու թեւով, հոգևորականքն արծու-
իք և կատարեալքն յածայնում ու-
ղղոյ՝ ի բարձունս հմտութե՛ առա
քինութեց , ծանիցեն խնթալ և
խուսել յանկմանէ . և հաւ՛եայքն
դեռաբուսիկք , համբակամուղքն
կրթիմանց ձրից սրբազնազարդից ,

ուսցին

ուսցին ազնուլ զԹև ՚ի երջանկա-
քար , և վերստԹևել ՚ի քաղաքացուոց
կատարելուԹե: Քանզի Պարգևս
իմաստ , (Թէպէտ ոչ է իմ ամենև-
ին , եԹէ ոչ լեզուաւ և պատմու-
Թեան հայկագրուԹե) այնքան
տուաւել ամբողջ լինի և կատար
եալ տումարս , որքան ՚ի յոգնագոյնս
բաժանեցն և սփռեցն ՚ի միջն ձեր
ում; որպէս և այնքան յաւէտ հա-
մահետևի նորոյն վախճանի , և-
պահէ զանուննս վերադարձեցեալ
ՁԵՌՆԲԱԾՈՒԹԵԱՆՆ
ՅԵՐԿԻՆՍ , որքան զքաղ
ումս վերածեցէ առ երջանկա-
գունեղ եզրն այն , և ճշմարիտ
նաւահանգիստն հայրենական :
ԶուարճուԹբ ուրեմն, և մեծաւ
յուսով բուռն հարէք զճանապար
հէս;

հէս, եւ հետեւեցէք շաւղաց ամո֊
ղիս Թարց երկոտասանից. եւ զու
արթունանկին ոգւով ընկալջարուք
զԱՄՈւրս, եւ զհետն աստուծոյն:

Ո՛ղջ լերուք:

ՑՈՒՑԱԿ ԳԼԽՈՑ

Մատենկանս :

Գլուխ. Ա : Թիւ. 1

Յաղագս վերջնոյ վախճանին մարդոյ : Որքան չար իցէ ստերիւրիլն յայնմանէ : Որովք միջնորդիւք, եւ որով կարգաւ ժամանիցի առ նա :

Գլուխ. Բ : Թիւ. 12

Որ տենչայ բարեկեցութե, առընտրել պարտի զոմն կեթից վարուց իւրոց : Թէ որպիսի ոք պարտիցէ գոլ նա : Գործք աշակերտին :

Գլուխ. Դ: Թիւ. 24

Յաղագս մաքրեցութեան՝ ի մեղաց: Մերկանալիք են ըղձմունքն հնացեալք առ նոսին, եւ յոռութիւնքն կործանելիք: Զի՞ք գոր ծառայողացն դե՛ղ յոռութեց, քան զմահուան եղյաւիտենականութե մտախոհութեան:

Գլուխ. Դ: Թիւ. 44

Յաղագս որկորոյ: Զմ՛րն նորին, եւ դե՛ղ: Որք ինչեն նշանք յաղթեցելոյ որկորոյն:

Գլուխ. Ե: Թիւ. 54

Յաղագս ըղջախոհութեան: Ո՞րքան

գարշելի՛ իցէ մոլութիւն այս : Որքա՜ն դժ՛ուար իցէ անկումն ՚ի նոյն , և զիարդ խորշելի : Հե-շտութեանց ոգւոյն հետամօտելի է՛ , որ զտագունե՛զն է :

Գլուխ. Դ : Թիւ. 66

Յաղագս ագահութեան : Զարութի նորին կաշկանդի : Բաղդատութի անանկին և հարստին : Հարստութեանն ստութի , և ունայնութի :

Գլուխ. Է : Թիւ. 79

Յաղագս բարկութեան : Ամի՛պ բարկացողին : Գործ , պատճառք , և դեղք բարկութեան :

§§§ Գլուխ.

Գլուխ. Ը: Թիւ. 104

Յաղագս նախանձու, և ծուլութե: Աստուածագրութն երկրորդունոյն, և սպեղանութն:

Գլուխ. Թ: Թիւ. 112

Յաղագս հպարտութե, ամբարտաւանութե, և սնափառութե: Գաղափար հպարտին: Ունայնութն արժանապատուութեց, և վտանգ: փքացման չարիքն, և սպեղանի նորին:

Գլուխ. Ժ: Թիւ. 131

Յաղագս քուշանդակի մարմնոյն, և զգայութեցն արտաքնոց համոզման:

մոլըմանս ։ Որքան ներելի իցէ մարմնոյ ։ Մինչեւ դթողլատրութիւն աջայ ։ փառամոլութիւն զգեստուց ; դատապարտի ։

Գլուխ. ԺԱ։ Թիւ. 143

Յաղագս պահպանութե լեզուին ։ Որքանուոյ մեռանի իցէ , և որքան դժուարին ։ Ոչինչ պահելի խօսս , և յոլով խոյշելի ։ Զիարդ բառնալի իցէ մոլեկան լեզուն այլոց ։

Գլուխ. ԺԲ։ Թիւ. 158

Յաղագս ներքնոյ զգայութեց ։ Երեւակայութի կարծեաց ։ Բարեօք մտածմանց արգելել պա՛ր

տէ զմիտս ։ Յաղագս սանձահարելոյ ախորժակին զգայականի, և մոլարից ըղձականութեանց նորին ։ Զանազանք առ նոյն պատուէրք ։

Գլուխ. Ժգ ։ Թիւ, 169

Յաղագս սիրոյ ։ Որ ի՞նչ է բնութի նորին, որք պատճառք, և որք նշանն գործք ։ Յաղագս նորին սպեղանւոյն ։ Վերաբերութի ինչ, յաղագս ատելութե ։

Գլուխ. Ժդ ։ Թիւ. 181

Յաղագս բաղձանաց, և փախստեան ։ Որով բաղձալի, և յորմէ փախչելի իցէ ։

Գլուխ.

Գլուխ. ԺԵ: Թիւ. 192

Յաղագս ուրախութեան և տրտմութեան: Զինչ ուրախանալ պարտի, այր բարի: Ո՛չ տրտմի՛, որ զամենայն նախատեսեալն է: Զանազանք սպեղանիք ցաւոյն:

Գլուխ. ԺԶ: Թիւ. 205

Յաղագս յուսոյ, և յուսահատութեան: Զինչ համոզել մարթ իցէ զերկաքանչիւրն:

Գլուխ. ԺԷ: Թիւ. 210

Յաղագս երկիւղի: Որքա՜ն ունայն իցէ, և որո՛վ պատճառաւ յաղթահարիցի: Խորշի՛լ յան-

գիտութեանց մարթէ: Աներատեն,
որքան ինչ վերայաւելուն, յա_
ղագս բարձրութեան :

Գլուխ. ԺԸ: Թիւ. 222

Յաղագս զօրութեանց հոգւոյն բա_
նականի : Զսպելն՛ է իմացն ,
'ի հնարաւորութեանց: Որոշում մա_
կացութե՛ պատրաստել պարտի՛ մեք
նախապետաւքար: Որքա՞ն չա՛ր
իցէ, գննել զմարդկայնոց: Օդա_
տողութիւն օտարաց , եպերել
մարթինք : Վասն զլացման
կամաց :

Գլուխ. ԺԹ: Թիւ. 236

Յաղագս կացութե՛ զաւկացո_
ղացն:

ղայն ։ Օանադանք զօրաւիգք զարգացման ։ Հաշուէ ուժն ժամանակի, եւ կիրառութին նորին ։ Ներկայութին ոյ, ցուցանէ զոլ հարկաւոր ։

Գլուխ. Ի. Թիւ: 248

Յաղագս բարւոյն միայնաւորութէ ։ Փախչելն՝ է ընկերակցութէ չարաց ։ Մոլութիք աշխարհի քանի՛ք, եւ որք նոցն ։ Ջանն զարգացելոյն, է՛ շահումն առաքինութեց ։ Նշանք ոմանք վերաշահեցելոյ առաքինութեն ։

Գլուխ. Իա. Թիւ. 264

Յաղագս ածաբանականաց առա-

բնութեանց: Հաւատն դրուատելի է, հանդերձ գործովք: Յաստուծում միայնում դնելի է զյոյսն: Ջուխթք սիրոյն, որ Աստուած: Սէ՛ր ընկերին, բարերարութեամբ ցուցանի: Քաջալերութիւն յորդորական, առ ողորմութիւն:

Գլուխ. Իբ: Թիւ. 275

Յաղագս խոհեմութեան: Հարկաւորութիւն նորին, և դժուարութիւն: Գործ, տուն խոհեմի:

Գլուխ. Իգ: Թիւ. 283

Յաղագս արդարութեան, և կրօնի: Ներգործութիւն երկաքանչիւրոյն:

ծոյն։ Զինչ իցէ ապաշխարութի, նորոգումն կայացն։

Գլուխ. ԻԴ։ Թիւ. 292

Յաղագս բարեպաշտութեան, և մեծարանաց։ Հնազանդութիւն դրուատի; որոյ՝ և շնորհունակութիւն։ Զիարդ առնելի, և հատուցանելի իցէ բարերարութիւն։

Գլուխ. ԻԵ։ Թիւ. 300

Յաղագս ճշմարտութեան։ Կերաւութի նորին։ Պարզամտութիւն գովելի։ Նենգործութի հաւատարմութեան։

Գլուխ.

Գլուխ. ԽԶ: Թեր. 307

Յաղագս սիրելութեան : Որո՞վք առնե՞ք պաշտելի՛ իցէ : Պատուենրանք ունանք , առ եղաւմու եր Թենեցութին պատկանելիք :

Գլուխ. ԽԷ: Թեր. 320

Յաղագս առատաձեռնութեան : Զինչ իցէ , եւ զիա՞րդ ՚ի կիր առնելի : Զիա՞րդ զանազանիցի ՚ի մեծագործութենէ :

Գլուխ. ԽԸ: Թեր. 327

Յաղագս արիութեան : Ո՞րք իցեն մաքնորին : Խոստելի գոլ մահն , յառնէ արիականէ :

Գլուխ. ԽԹ: Թեր. 337

Յաղագս մեծասրտութեան, (կամ մեծոգիութեան:) Ստորագրութիւն սոյն մեծասրտին:

Գլուխ. Ծ: Թեր. 343

Յաղագս համբերութեան: ԱՉու-իթէ նորին, եւ գործունակութի: Ցուցանի, ճշմարտին համբերութեան: Յորդորանք եւ խրատաբանութի, առ ի կրել զամ չարս: Հարկաւորութի յարատեւութեան:

Գլուխ. ԾԱ. Թեր. 359

Յաղագս բարեխառնութեան: ՈՄ

քան

Ես

քա՛ն ինչ բաղձիւսիցէ նմին , ամօթխածութ̃ին ։ Յաղագս պահեցողութ̃է , և ողջախոհութ̃է ։

Գլուխ. ԼԵ։ Թ̃ի. 365

Յաղագս հեզութ̃է , և գթութ̃է։ Երկաքանչիւրոյն գործն , և գերազանցութ̃ի ։

Գլուխ. ԼԶ։ Թ̃ի. 370

Յաղագս համեստութ̃է ; Որկեն են գործք ուսումնասիրութ̃է ; Օ՛ր կանոն պահելի իցէ , 'ի կիրառութեան քաղաքաւարութ̃է ։

Գլուխ.

Գլուխ. ՃԳ: Թիւ. 379

Յաղագս խոնարհութե՛: Յորում
առկայացի : Վասն ճանաչ-
ման իւրոյ ինքեան: Ստորագր
ութի՛ ճշմարտի խոնարհին:

Գլուխ. ՃԵ: Թիւ. 388

Յաղագս կացութե՛ կատարեցե
լոյն : Պատկեր սուտ կատարե
լոյ: Վախճան կատարելոյ կեն
ին, է՛ միաւորութի՛ն ընդ Այ:

APPROBATIO.

EX mandato Sacræ Congregationis de Propaganda Fide, ego Fr. Sebaſtianus Knab, Magiſter Ordinis Prædicatorum, hunc libellum ex Latino in Armenum Idioma à D. Vartano Hunanian Sacerdote Armeno traductum, *Manuductio ad Cœlum* intitulatum, ab Eminentiſſimo D. D. IOANNE BONA S. R. E. Cardinali in Latino compoſitum, perlegi, nihilque contra Fidem Catholicam, bonoſque mores, imò traductionem textui Latino fideliter concordantem inueni, ideoque cenſeo dignum vt typis mandetur. Romæ, 25. Iunij 1672.

EGo Baſilius Barſech, perlegi hunc librum, ex latino in Idioma Armenicum traductum, quem aſſero omninò conuenire cum ſuo originali.

Imprimatur,

Si videbitur Reuerendiſsimo Patri Magiſtro Sac. Pal. Apoſt.

I. de Angelis Archiep. Vrb. Viceſg.

Imprimatur,

Fr. Hyacinthus Libellus Sac. Pal. Apoſt. Magiſter.

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՅԵՐԿԻՆՍ:

Գլուխ. Ա.

Յաղագս վերջնոյ վախճանին մարդոյ: Որքան չարեցէ սաներիւրին յայնժամանէ: Որո՞վք միջնորդութք, և որո՞վ հարգաւ՛ ժամանիցի առ նա:

ա. ՍՈՒ յերկինն ածելոց քեզ ձեռք, առաջադրեալէ նմ ոմ երջանիկ ընթեր-

ցող ; յերկինս առեալ , ըստ ՚ի ծայրա-
գունեղն յայն բարին յետ որոյ ստաց-
մանն ո՛չ կարասցես և անդր քան
զնոյնն , կարօտել բնա՛ւ իմիք :
Նմա է նպատակ , նմա է միանգամ , առ
որ ձկտին ուխտականութիւնք և փա-
փագք բոլորեցունց բնականա՛ւ
ինքնայօժարութէ : Քանզի ամ̅քն
ցանկան գոլ երանեցեալք : Բայց
սակս մեղանաց նախկնոյն ծնողի ,
յօգունք լուսաւորեցեալք և թող-
եալք զխոկականն և զծայրագոյն
բարին , վայրապար զուգայար-
մարեն զինքեանս որոմման իւրաց
խոկատից և սուտակասպասից :
Որք և զծայրագոյն բարին , ներ
համարելով զո՛չ ինչ իրի ունելն զկա-
րօտանս , վերադնեն զանունս զայս ,
փարթամութեց : Այլք , զծայրա-
գոյն

գոյն բարին տրամակացուցեալք ՚ի ծայրագոյնս կարողութիս, կամ թագաւորել ինքնին ջանան, կամ տայարել ՚ի թագաւորօղսն: Իսկ այլք ; մինչև ցպաղրալիս զիջեալք, ամենևերջանիկ կարծեն զհամահո_ ւին ՚իմաստկութիս. որք և զստա_ ցուցմն ծայրագունեղի բարւոյն, մխէ և որկորի ստորաչափեն: Այս քան ընտսուտւմ ապաղնութի է՛ երանութեն: Ահա այսպէս աշ խատակոր եղել և պաղադուրիք, և զօրէն մոլորիլոյ յանկարելչում, որքան Երագագոյնք առ բարին մեր ձին, այնքան հեռագոյնք տարա_ ձգին ՚ինմանէ: Եւ վին այնորինկ ապերջանքեն, զի ոչ ճանաչեն զիւր եանցն ապերջանութի:

Բ. Այս նրէ որ ՚ինչարիս մեծա_

մեծս ծրարեալ պատաղեաց զքեզ ո՜վ ողորմելի. զի Թերեւս երանաւէտ կեալ, եւ երանաւէտ մեռանիլ տենչաս. բայց առ՝ ի խոկումն Թէ զի՞նչ իցէ երանելութիւն եւ որո՞վ եղանակա՞ւ ժամանիցի առ նա, խելագար եւ զաչացու լինիս, եւ արտուղեա՞ւ Թափառութբ ընդ զանազանս ընԹանաս խարբալեցեալս շաւիղս։ Զինչ եւս առնես, որում եւ տենչաս, առ որ վազանիս, հակառակ քեզ է։ զի ո՛չ վերահայիս առ յանչափականն յայն բարին, նորում հանգչիլ մարԹէ կամաց քոց։ քան զի եւ անդր քան զծայրագոյնն չէ՛ տեղի; այլ տատանիս Թարց առաջադրութե. հանգոյն մրջմանց ՝ի շիւղադէքս եւ ՝ի Թուփս սողոսկողաց, որք մին չեւ ցծայր գագաԹանն, եւ անդուստ

ցյաւիտեանն յարութեանն , զորաշխատ իւ̂ տքնութ̅բ ։

Դ. ԱՅՆ արարչագործօղն համայնից , յոչընչէ վերաստեղծ զքեզ , զի զնոյն և եթ սիրեսցես , նմա միայնոյ ծառայեսցես բոլորով սրտիւ̂ և բովանդականիւ̂ ըղձիւ̂ ։ Որպէս հարկաւորէ զօլ նորին , նոյնպէս և զօլն վերջին վախճան ։ Խորհեաց իսկօրէն թէ զո՞ր քան մասն կենաց քոյոյ շնորհեցես նմա , որում զքեզ բոլորդ ծախել հարկա դրիս ։ Ա՜հրդ արև մոլորին ուսմունք և խորհուրդք քոյինք , եթէ ո՞չ ուղ ղաւ̂որեցին առ նմ ։ Զի որպէս վախճան ուղղոյն քոյո՞յ տեղին այն է՛ յոր դիմեալ , առ յոր մինչ ժամա նեան հանդչիս , նոյնպէս և վախճան կենին քոյոյ ա̅ծ է . առ որ վերաբերել

պարտիս զոր ինչ խորհիս զոր ինչ խօսիս զոր ինչ իրակես, մինչև նորին ստացմամբն շարայնանիցին համայնքն քոյք տենչանք: Ընկորուս տն յաւ՞իտենից ածէ, որ ինչ 'ի մերձ նոյ վախճանին վրիպեցուցանէ:

Դ. Որօրինակ ընթաւ՞որկութե, եթէ եզրածգեալ զմակոյն արտեղանիցես առ 'ի մերձաւորուլ ըզ զուգեղենակին Ջրոյ և անդէն զա-փրամբն զբաղեցիս 'ի գումարումն խեցեմորթաց կամ կաղաքուսից, և սրտիւ՞ միշտ Թաղծատեսիւ՞ ըն նաւ՞ում դեգերեցիս, մի գուցէ կո-չիցէ զքեզ նաւ՞ավարն, և յայնժամ Թողեալ զամ անձապարիցես առ նաւ՞ն. այսպէս առնելիք քեզ և ըն կենի քում: Ամօք դանկ սևեռ եցեալ յմծ, այնպիսեաւ՞ իմս ոծիւ

'ի կեր

'ինկնր արկ զնրս զարտաքինս, զի փո_
քրէ'ն առյմնուցուն 'ի սրտի քում.
Եւ մի 'ի յառաջադրեցելոյ վախճանէն
յետս ընկրկեցեն զքեզ : Ծառայեն
նոքա քեզ, զի դու ծառայիցես այ:
ւՀպա՛ եԹէ նուաղեցեալ յանձայ
նոյ մխոսԹեն , 'ի յոգունս ցնդիցիս
յանՀարկաւորս , արդարեւ զայն
քանս պաշտես զկուռս որքանուսնք
են սատեղծուածք, զորս մոլեկանաւ
'ի զձիւ ողջադուրեն : Այոքին են
ամձք քոյինք , որոց ոչ զեզն եւ ոչ
զնոխաղ , այլ զքեզ ինքն եւ զքոյդ
փրկուԹի, զապրալեաւ սրբապղծու
Թե զոՀես : ՉՀանդուրժէ օրէնս
սիրոյ , զի սիրեցի իմս ընդ այ, եԹէ
ոչ ներ սատուծուն , եւ զմ այ :
ԱԹափեսցուրեմս 'ի խնալադարու
Թէդ , զի ծայրադոյն կորուստ

՚ի ծայրագունէ բարւոյն վրիպելն,
և անդրադառնալն առ ստեղծու-
ածս :

Է. Զոր իշխանն բժշկաց զան
մաքրից մարմնոյն ասաց; թէ որքան
առաւել բուծին այնքան յաւէտ
նիհարանան, զնոյնն ասելի է և զոգ
ւոց անմաքրից: Քանզի որք ՚ի մո
լեկանացն սովորութեց, առ լաւ
ագոյն կայութիւն անդրադարձանել
ակամին, նախ զկենին վատթարի
զթոյնս արտաքսել պարտին,
և ապա մաքրեցելով ոգւով, զաստ
ուածային առաքինութեց զամ
բել զկերպարն: Զո՛ր կատարելի
ինքն մաքրութիւն ըստ այսմ քա
տանի. զի զորքանս երաւեցեր զմե
ղանս, քաւեցին. և բովանդակ սէրն
առ յայնս, մեկնեցի. մոլահոծքն

ուն

ունակութիւք արմատախլեցին ։
վատթարքն կորուսմունք և ախտք
ծակքն անդուսայք , ընդ իշխանու-
թե բանավարութեան նուաճեցին .
միան կշտամբեցին . որք մարմնոյն
են հարկաւորք , առ յարդարակշիռ
համեմատութիւն վերադարձցին ։
սանձ , չեղուլ և զգայարանաց առ-
դեցն . և որ ինչ ներարկել կարեն
զյամեցումն դիմողին յամրոցն
առաքինութե , ամենևին արտա-
սահմանեցին ։ Օմն դեդևեցեալ
վհատիս , և զպողոտայն երանելու-
թե դժուարահուն երևոցես քեզ ։
Զքու ինքնին երանեցուցանել զք
քեզ կարես այնորիկ զօրացուցման
քն զկարս քոյինս , որ սկիզբն և չափս
ծան քոյդ ։ Նոքէն արտելանել
պարտիս , զի առ նա ժամանեցես ։

այն

Այնքան հպարտոյն նման լինիս, որ-
քան տարադրոյն 'ի քէն եղիցիս :

Զ. Արդուրեմն յառաջադրելին՝
քեզ նախկնաբար թէ զի՛նչ ախորժ-
ժիցես, և յո՞ ճեպիցես . և այսմ
անկնաշրջածելի է դժանապարհայն
որով ժամանեսցես առ ծայրա-
գոյնն յայն բարին ; խմանալով, թէ
ո՞րքան նինքէն խնկ յուղուոքն յառաջ
ընթանայցես օրըստօրէ՛ : Քննեա՛
մանրադննաբար զխիղճ մտի քո՛,
և զխաւ առաջքօղ զանկով բացեալ,
ուշիմագունին ինքնածանութե
հայեա՛ց 'ի քեզ, թէ որպիսի՛ պար-
տիցիս գոլ, մինչ այլ ումն եղո՛ց կա-
րօղես : Զնազա՞ն իմն է ճանաչել
զդառն անձանութին պատեր, մինչ
զերծանել չկարիլոցես : Ուսի՛ր
թէ որո՞վ հնարին անկարգելոյն ցան-

կութեց

կութեանց հեղանայցէ խելագարու-
թեան , և որո՛վ սանձիւ երկիւղին
անաչառութիք ըմբերանիցին :
Ուսի՛ր զերկրաւորս ծաղրել ,
և ինքնակամ չուե՛լ ինկ յայնց , որք
յարա՛նկ չկարեն կենակցիլ քեզ :
Օ՜մ 'ի բաց թո՛ղ նախ քան 'ի բաց
թողցիս , որպէս զի եկեալ մահուն
զո՛չ ինչ գտցէ 'ի քեզ , զոր կարիցէ
բացակորզել : Ա՛րդ զջանս մանաւանդ
անդրականս ծախեա՛ ընհոգուով ,
զի որ գերազանցութեամբ նախկնագոյն
է , մի՛ լիցի հոգունակութեամբ յետ
նագոյն : Եւ զի՛նչ օգուտ է մարդոյ
եթէ զընդհանուր աշխարհ շահի-
ցէ , և տուժիցէ զիւրն հոգին : Ո՛չ ինչ
շահ է՛ անդ , ուր գոյ վնաս փրկու-
թեան :

Գլ. Է ։

Որ տենչայ բարեկեցութե, առընթերել պարտի զոմն կրթիչ վարուց իւրոց ։ Թէ որպիսի՛ ոք պարտիցէ գոլ նա ։
Գործք աշակերտին ։

ա. Ո՛չ ինչ առաւել հարկաւոր է սկսանողին ծառայել այ, քան զթողուլն ինքեան, ՚կառավարիլ և օրինաւորիլ յամենաբարուոյ ուսուցչէ ։ Զի ո՞ ոք յանծանօթ ուղի մտանէ թարց հմտագունի ածողի ։ Եւ ոչ զարհեստ ինչ դժուարագունեղ ուսանի առանց վարժապետի ։ Զա-

կա՟ս Թու՟եսցես, որք զինքեանս
ինքնին վերածեալք իսկ իցեն, որք
Թարց ումեք օգնչի, յառաքինու
Թիւ վերելեալք իցեն: Որ ինչ համ
արակօրէն ելոցն պարտիցէ, նոյնն
կարէ պատ՟իւել հետա՟որաց,
եւա՟անդել գրով յապա եկելոց:
Զայլ յորժամ, և զհամրդ ե՛լն ձա՛հ
իցէ, ո՛չ որք 'ի բացուստ հա՟ան
եցուցանէ. քան զի ընդ ինքեանց
իմացն մտախոհելին: Ո՛չ կարէ
բժիշկն տոմսի՟ նախագրել հի՟ան
դին, պժամանակ դեղոյ և կամ
խորտկի: Երակն շօշափելին:
Նոյնպէսնակ և 'ի բժշուժումն ախ
տից հողուոց, են ումանք որք ո՛չ բժշ
կին, եԹէ ո՛չ ներկայապէս ցուցանի
ցին: Փօղոս անօԹն ընտրուԹե
որ համդերձեալ էր լինել վար

դապետ

դապետ հեթանոսաց, իսկոյն զկնի
դարձին իւրոյ քի̅ւ , առաքեցաւ
առ անանիայ զի ուսանիցէր 'ի նը
մանէ զճանապարհն կենին: Խոխատ
և յաշխատայոյր գործ ներամտեր.
յաղթել զչարաբարոյութ̅ի բնու-
թե̅, մենամարտիլ ընդ հոգևորա-
կանացն փառաշուք իրութե̅ց, և ինք
նին վերածել զքեզ 'ի համդէս ա-
ռաքինութե̅ , 'ի մէջ այսցքանեաց
արգելմանց և հակառակաց : Ա̅ծ
որոյ կոչել պատուէ զոմն, որ Ձգեսցէ
զձեռնիւր օժանդակիչ · որ ցուցցէ
զվտանկսն , զդառն անձանութ̅իան
հրապարակեսցէ , և յերկդիմաւ մն
մարտի, 'ի յաղթանակ մարզեսցէ ըզ
քեզ : Բայց ասես ինձ; զո՞ կոչեցից :
Զայր հոգատարիմ և զիմաս
տուն , որ կամիցի և կարասցէ

օժան

օժանդակել քեզ , որոյ ընդյառաջ
ելանել պատկառեցես , և մի զանս
գիտիցես . որ ո՛չ պատժիցէ զմո_
լորեալս , այլ խրատիցէ . որոյ
կեանն առաւելաչօք , քան ական
ջօք փորձիցի ։ Զի չարւո՛ք հրա_
մայէ , որ պատուիրէ և ո՛չ առնէ ։

Է. Զայնպիսին ընտրեա քեզ
ասպնջական , որ ո՛չ ումեք շողոքոր
թիցէ . որ ո՛չ ներածիցէ զինքն 'ի_
գումարս ժողովրդականս . որ ո՛չ 'ի_
խրախճանս մեծատանց ; և ո՛չ յա_
պարանս իշխանաց յաճախիցէ ;
որ զայնպիսի իմն ինչ ունիցի ընկե_
նուլ , զորպիսի արծաթագործն
նարծաթում ; որ կարիցէ առնել .
առբեր զորս և կամիս զդրամկունս ,
ձևես տրամատեսից զնոսա . մատո
զիարդ և կամիս զղձակաթութի ,

և ես

եւ ես ենթադատեցից զնա : որ
ինքն զճարտար եւ զփորձ բժիշկ,
դարմանեսցէ զհիւանդութիւնս ներ
քինս ; որ զյարմարագոյնս ծրիցէ
դեղս, յապաքինութիւն բոլորեցունց
ախտից ոգւոյն եւ յարտամերժութիւն:
ւԶ յնպիսի ոք իսկ լինիցի, որ նորա
գունիւ հետազօտութե կարիցէ
զբովանդակ ազդեցութիւն ոգւոյդ
ճանաչել . դնել զզանազանութի
իմէջ առաքինութեց եւ մոլութեց:
ծառայել գիտասցէ ամենեցունց,
վարուք եւ բուք. որ զհամայնս մտին
քոյոյ գլխոյշս եւ զծերպս մանունս,
նորահայեցի խուճապմամբ, ներ
աքննիցէ ; որ յամենայնէ մոլեկանէ
ըղձոյ թափուր , հոգեւորականին
եւեթ զբովանդակն ջան տուգիցէ.
որ հեզութե ոգւոյն , ուսուսցէ

զառածեցեալն և կազդուրեցէ. որ զքամ խորամանկութիս սատա_նայի բացերևոցէլ, և զսայթաքմուտս դժրողին հեքնել երկասիրիցէ: Որում և դու մի՛ պատկառիցես սփռել առաջի զքամ եղեռւածս քոյս, և բանալ խրախուսի՛ զհամայնս, մինչև զներքին խոց զանձեակ սրտից: Մեծագոյն մասն երջանկութե քոյոյ լինիցի, կարելդ պատմել զոմն այսպիսի:

Գ. Խոստացընդնմա յօժարա_բար, և զքամ կիրս անձին քոյոյ տարածեմ մտերմաբար առաջինր, զորս ներգոլ իքեզ զգաս; Տր, զզբաւածմունս կամակորս, զունակութիս անխտաժէտս և զերկևանս մեղանաց: Նոյն և զբարե_կրութիս դրաստականս զորս

կիրարկեսդ, և զորքան խաղացմու-
նս երկնաւորաքս համարիս տեղեց
եալս 'ի քեզ, մատո՛ զբովանդականն
խոհեմի նորին ենթադատմանն ։
Մերթընդմերթ մաղթեմ զնա՛,
զի թէ դարակեսցէ զաղմկայոյզ
իմն անխթականութիւն յեցեալ 'ի-
քեզ, մի՛ ծանրանայցէ զեկուցանել.
և զայն ճեպամերթ արասցէ, և-
մի՛ ամօթիւ կշտամբմանն խուսա-
փեցեալ, զանց առնիցէ պմոլութե-
քով: Իսկ եթէ զլայցէ նա՛ իրազգած-
ինքեան գոլ զլուտանաց ինչ զհա-
մակ պատանել 'ի քեզ, մի՛ հաւատայ-
ցես փոյթընդոստ, լեալ քո անմե-
ղանչական և անկշտամբելի: Քան
զի լուէ՛ նա՛, կամ երկնչելով յատելու-
թենէ քումմէ, և կամ յուսահատելով
'ի դերյարդեցմանէդ ։ Բայց դու-
յայն

յայնժամ սոսկալեաց և ժտեաց մին
չև ցյայժ, և ցոյց ինքեամբ գործով
թէ որ քան տենչաս և փութաս
զարգանալ: Անկանիր մերկանալ և
դնել առաջին նր̅ գյոռութիւնդ, և
զգենուլ փոյթընդփոյթ զկամս
նախապրեցեալս նորին: Իսկ
դե՛ր գո՛լ կշռամբութեան յայնմանէ
քոյոյ թէևրութենդ. և միշտ դարձ
ջիր 'ի նմանէ՝ կամ առողջագոյն, և
կամ առողջանալագոյն: Իմեջ այս
քան չարեաց է՛ ինչ, կամիլն առող
ջանալ:

Դ. Ո՛րդ՝ սորին են ա՛ռք փոխա
բերականք ուսուցանողին և ու
սանողին. զի նա՛ օժանդակել կա
միցի, և սա՛ զարգանալ 'ի բարիս:
Ո՛րդ, նորին օժանդակեալ եղոյն, չէ՛
ինչ դիմադրմբուսութեան, եթէ ո՛չ

դժպհի և անդրաքացող միտն աշա-
կերտին, անըմբերին զգօնութ͞ե և
խրատու, և անընդունակն վերա-
պաքինման : Քան զի բազումք յեց-
եալք 'ի խոհեմութիւն իւր͞ենց, անդր
աքացեն հետեւիլ այլում ածողի :
Ոհամայնս զայսոսիկ (ասեն) զորս
դու ուսուցանես, վաղ ուրեմն
ծանեա՛, և արդ գիտեմ : Ոչ ինչ
օգուտ է արտասանել յայտնապէս։
բազում : Ոչ մերթ գիտես, այլ
ոչ խոկաս : Ոչ ուսուցանէ զդու-
շացութ͞ին, այլ զարթուցանէ զյի-
շողութ͞ին զի մի՛ կորուսցէ զստա-
ցեալն : Բազմիցս գաղէ՛ ոգին ըզ
յայտնագոյնսն եւս, եւ զանց առնէ
զնոքօք. ուսանի հարկաւոր է յեռուլ
'ի նմին զծանօթութ͞ի իրացն ծա-
նօթագունեղից : Այլ զի կանգնի

առա-

առաքինութիւն , մինչ հարկանի
և մղի : Զոմանս յետս քարշէ ամ
օթն չարաբարուոյ , յոռութիւն մանն
կական , և անարժանն այրականի
անձին : Այլք , իբր զխելացնորա
ժետս , կամապաշտիւ լռութբ
ճնշեն 'ի ներքս զչարիսն , և զայրա
նան բժշկին որ խուճապէ զապա
քինութիւն նոցին : Այլ յլ զխստասաբերս
զայս սպասպանձողութի , ուսու
ցանէ տարտարոսական թշնամին :
յուսալով առողջել զխամբութիւն , 'ի
թաքթաքմանէն յարաձգականէ :
բայց . աւաղ կուրութեանդ ; զվերս
ծրծնոյդ քոյոյ , թէ և պատկառելիք
և ս իցեն , չամաչես բանալ յօժարա
պէս հանդէպ աչաց ամենից , զի բու
ժիցին . իսկ զհոգւոյդ քոյոյ զքաղց
կեղն , մեծաւ հոգաբարձութբ թա

գուցանես ; իբր թէ գաղելն զնա՛, քեցել իցէ և ողջացուցանել. մինչ սակայն հազիւ լինել կարէ, թէ զմէ ո՛չ կարասցեն մատնել զինքեանս և հրապարակել, թէ և դու հակամարտիցիս ամենևին : Որ ծածկէ զվէրս, ո՛չ երբէք բուժի:

Դ. Միթէ բժիշկն անիրաւի ՚իքեղ, եթէ զախտ քո ապացուցցէ քեզ. եթէ ասիցէ վտանգելոյն. ո՛չ բարւոք կեաս. ջերմես; այսօր խորշելի է քեզ ՚ի կերակրոյ. ան՛ըկ, ջուր և եթ ըմպելի : Մանաւանդ գո-վի վ̄ս բարերարութ̄ն, շնորհա-կալութիք իւր առնին նմա և գոհութ̄իք : Իսկ եթէ ոք ասիցէ քեզ ; անխորժմունքդ քոյք, ախտա-ջերմունքեն. կարծիքդ վայրապարք են, և մոլորութեանք ըղձունակու-

թիքդ

թիքդ. իսկոյն սրտամտեալ գոչեմ խնդախմամբ. հէ՛ արարք, սրով և արեամբ վրէժխնդրելի. ո՛ կշտամբանք ամենևին անտանելի։ Բա՛բէ խելագարութեան։ Անբախտ. Զի՞նչ վնաս գործէ, կամ զինչ չար յետու՚նքեզ փրկութեան քոյոյ հանգանակօղն ներհուն, և խուճապօղն քաջաջան։ Օայն, զոր հայելին առդեզոյն։ Այնպիսի ցուցանէ զքեզ աչաց քոց, որպիսի իսկ ես դու։ Ուղղեա՛ ուրեմն և ընկրկեա՛, զոր նա՛ կշտամբեաց. դներյարդեա՛ զվարսդ, և լուա՛ զգարշութիդ։ Ո՜ իւրապէս կարես, եթէ կամիցիս, անընդդատանելի վարկանել զքեզ ամենից աչաց։

Գլխ. Գ.

Յաղագս մաքրեցութեան ՚ի մե-ղաց : Մերկանալիքէն ըղձմունքն ձկտեցեալք առ նոսին , և յուսու-թիւքն կրձատելիք: Զիք գործա-դրողագոյն դէղ յուսութեց , քան զմահուան և պյաւ խոհեմականութէ մտախոր հուսմ:

ա: Ի վերջնոյ վախճանէ արտաքսի մարդն մինչ մեղանչէ. որէ պատուհաս աւե-նից չարեաց : Իսկերմանէս յայս մանէ ուղղապէս վերաբերեսանի, որ ինչ չարչարէ զմեզ. այսու Թունի-

քո

քովրս ահեղեր դեղանկը եղեալ
մահուանայ ։ Ղօղէ՛ Թագաւոբար ,
մինչ դեռ Թերականտոմ՛րնէ . բայց
յորժամ աւգործեցի և՛ իլոյս
գայցէ , յայնժամ ծանիցես Թէ որ
քան չա՛ր իցէ և կորուստ անըմբեր
ելի։ Որպէս էԹէ պրկիւր գի՛ մեռե_
լոյն, ընդ կենդանւոյ , զի՛ իգաժա_
նահոտութէն տառապիցիւր։ Չյո
պէս արկեցեալք են՛ իմեղան չօղնն ,
երաշխեպքն. կապանկցեալք են ընդ
նոսին պատիժքն, և ո՛չ գտանեն յո՛
փախիցեն ։ Օի մի կրիցես ինչ , մի
գործեր զչար ; կրես ա՛որդ զյոգու
նս , զի գործեցեր ։ Հայիս՟ Թէ
ըղանե իրողութէն մոլեկան , և_
ա՛որդ մանկածի՛նէ իւրոյն պատժոյ։
աՉնդուսատ ծնեալէ մահն , և աստ
ուստ բորբոքեցեալ իսկ է՛ գեհեանն։

եՂաս

Հլասնորդոյ արժանէ մաքրել մե_
ծաւ հոգաբարձութբ եւ շրջաղնդու
թբ զխղճմտանս, յամենից մեղսա_
մակարդութեց, եւ ՚ի բնաւից արա_
տութեց. ցաւօք, զղջմամբ, խոս
տովանութբ, եւ բաւականաւորու
թբ: Եւ ոչ միայն խորշել ՚ի ծան
րագունից, այլ եւ ՚ի փոքրկանց
եւս եւ ՚ի թեթեւագունից; զի թէ
պէտ սոքին ոչ վերածեն իսկ զմահ,
սակայն լուծեալք թուլացուցա
նեն զզօրութինս արիականս, եւ_
տրամադրեն առ յանկումն մահա_
բեր: Արդ՝ զինչ զանազանութի
ներ գոյ ՚ի նաւաբեկութե, թէ միով
եւեթ ալեաւ բարդիցելով ծած
կիցի նաւն, եւ կամ թէ առասկաւ
սակաւ ներսամտեալք շտից ջրոյն
՚ի սուղերդութե նաւաստեացն, լց
ցեն

ցեն զնա՛ և ընկղմեսցեն ։ Այն
քա՛ն զմեծագոյնայնեւսուն սոքին ար
տաս ընհոպւոջ , որքա՛ն դիւրա_
գոյն կարէին քեցին՝ ի բեաց ։ Որքա՛ն
տկարագո՛յնէ Թշնամին , այնքա՛ն
ծայնրագոյն անարգութեն սուբե_
րի քեզ , եթէ յաղթիցիս՝ ինմանէ ։

Է. Ոչ երբեք կարիցես ներպար
կել յոգւոջ քում զերջանկալէպս
առաքինութիս , և ո՛չ զքեզ՝ ինախ
կին կացութի անձնիշխանութեն
հաստատել, եթ ո՛չ մերկասցիս զա̄մ
բղձմունս ձկտեցեալս առ մեղանս
որքան և իցեն փոքրկունս . մի գու
ցէ մարմնովդ յանապատում , և ոգ
ւովդ իցես յեգիպտոս ։ Զա՛ր առ
նի ընդ քեզ , եթէ զկնի բացալուծ
ման վատթարութեց և անկ_
պայցն լեզուագարութեց , և յետ

տա_

տարամերժելոյ զսէրսն զաղ-
բալիս և զինղձսն մոլեկանս, դեռ
ևս չարաշինեայց ցոփաբանու-
թէց զունկն մատուցանես. և
դեռ ևս երկրաւորաւ տեսակաւ
հեշտանաս: Զո՛ր յոռութիւք
և ունայնութիւքն մոլեկանք, որք
յետ ջնջման մեղանացն մնան 'ի քեզ,
իբր զսերունդս մեղաց զամենա-
չարս, արմատախիլ մարթին: Եթէ
զոստն ևեթ հատցես, մնացեալ
արմատն արտաստուցէ, և բողբո-
ջին 'ի նմանէ նորոգ ոստկունք
վատթարութե և անիրաւութե:
Բայց ասես թէ կամիս արտա-
հատանել զմոլութիս 'ի քէնուստ:
Լո՛ւր ; զի ո՛չ փակես զդրունս
ընդդէմ մոլութեցն, այլ բանաս:
Զիսէս թէ զկէլիս դու, և վհատիս
'ի քո

՚ներոյոց մոլութեց : Հաւատամ այսմ, զի ո՞ք ո՛չ զզուի կամ տաղտկանայ : Մարդիկք չարք, զմոլութիս իւրեանց առեցին միանգամայն և սիրեն. և ևս մինչ գործեն, քամահեալք անիծանեն զնոսին : Զի՞նչ օգուտ է բանիւք արտաքսել զչարիս, և գործովք գիրկս արկանել : Ո՛չ ոք ունի զայն քան խորամատազգած խղճմտանս, թէ երբէմն զնոյնն ո՛չ տաղտացուսցէն յոռութիւք : Բայց վաղվաղակի հաշտին ընդ նոսին : Իսկ որ ճշմարտապէս դարձեալ է առ ա̃ծ, դնէ նարմատում զտապարն, և զինքեանս իսկ զմացաւն գերմակայդոյնս և մոլութեց, արմատախլէ ամենևին : Եւ յիշելով զդիւրակործանութին իւր, կու-

ան

ուն Ջանի՛ւ մերժէ յինքենէ բոլոր ոգւովք զառիթսն մեղանչելոյ. և յանձնէր առաքինելոյն իւրին չարի, խրատուցեալ զարհուրի, և ընդ-կրունկն դառնայ ընդոստոստամամբ:

Դ. Ընդէ՞ր վայրապար թէկ նստտանդես, և հանկարծես այս զտկարութի բնութեդ, որ հրամայէ քեզ արտասահմանել զմոլութիւդ: Ոչ ոք առաւել զչափ կառ-զկարողութեց քոց, քան որ զնոյնս շնորհեաց: Հիմ ուրեմն ոչ մեղկացուցանես հոգւոյն զքաջորդ, մինչ ոչ խնդրես զօրավիգ հրամայողին, այլ քոյդ օգնութի: Ոհ կուրութեդ և անօրինի յանդգնութեդ: Ծառայականաւ՛ լրբութբ բարբանջել վստահիս յերես ԱԾՈ և ասել. խիստ է զոր հրամայէ նա, ներ թէ

երեա-

ծդեալիցէ իմ̄ք քո զայնպիսիս պատ
ուիրանս զորս բառնալ չկար
իցես , որպէս զի երեւեսցի հրա_
մայելումն ո՛չ այնքան դիւրկութ̄ի
քո իցէ ուրոնեալ , որքան զպա_
տիժդ : Աղ՛յաէ մարդկայինս չար
ակնեայ սատահակութ̄ի , զի կ_
մարտնչիմք ընդ դէմ ա̄յ , եւ պատ
ժառեմք զվաստակ , ըն հրամա_
նուս : Բայց եթէ կամիցես զփորձ
առնուլ զուժգնութ̄ե քոյոյ , առ
դարձ տեսցես զոգուտս կարել
քո , քան զոր կարծես : Ոչ զի
դժուարինէ մարտն չհամարձա_
կիս , այլ զի ո՛չ համարձակիս ,
դժուարամուտ վարկուցանի նա:
Զբազում , որք զարհուրելիք
իսկ էին նախկնաբար եւ ահա_
ցինք , 'ի ծաղր փոխեաց սովորու
թ̄ին :

թ՟ին ։ Աղնեաց . Ամի՛ ինքնին առ
գումներ զքեզ ։ Զի տե՛, ո՛չ թողու
՚ի ձեռանէ երբեք զիւրս զինու-
րոս ։ Զայնքա՛ն ունելոցես զզօրու-
թի՛, զորքա՛ն կամիցիս ։

Դ. Զա՛մ մոլութ՟իս դիւրա-
պէս յաղթեսցես, եթէ հաւա-
տայցես զանձնիւրան տիւս առ-
աւօտեալ քեզ իբր զզօրն աներեկ ։
Զի՛ ոչ է՛ որ կարողակցէ զքեզ ընդ-
մրկրի ։ Զի ո՛չ երբեք մատախոհ լի-
նիս փութայէ՛ս արտելանելոյ
դոլ զքեզ, յայնմամէ ։ Բաւնին հա-
նապարզօր հանդէպ աչաց քոց պեր
ճացելոցն դէպք, որք զուծացուծն
մահկանացութէ ՚իխոկուծն մա-
հու սոխույն ։ Իսկ դու ՚ի մէջ դի-
ադիպլոյն մեռելոց, ո՛չ ինչ նուա-
քան զմահն խորհիս ; Եւ մինչ յա-

ճա-

Ճախատագոյն նմին չտեսանես ինչ ;
վաղագոյն նմին զո՞չ ինչ մոռա-
նաս : Եկեսցէ՛ սակայն , եկեսցէ՛
բարձօղն քոյոց ա՟ուրց, և յաղտաղ
տկոյ անմաքրութէ որովայնիդ
փողոտեալ արտաքարշեսցէ զքեզ :
Թօթափեսցի աղջամուղջս այս ,
և յայնժամ ընխա՟ արում կեցեալ
քո ճանաչեսցես , յորժամ նկատ
եսցես առ լոյսն : Իմէջ ա՛ծ , եթէ
կարօղես , յայսցքանեաց վերանց
ելոյն ամաց , զօր մի՛. զո՞նէ զժամ մի՛
և եթ , վկայ ամբողջի առաքինու-
թէ, որ չիցէ բծի՟ նմի՟ պղծեց
եալ և արատա՟ որեցեալ : Թարշա-
մեցեալ ծաղկաթափեցա՟ հա-
սակդ մանկական, ՚ի մէջ վիպից և
ընկուզայց. խրթնացեալ ծիւրեա՟
ուռձացից արքուն երիտասար

դութե̃, ՚ի մէջ անառակութե̃ց և
վավաշոտութե̃ց : Եւ մնացեալ
տի՛ քո կոճոպտեցեալ հիւծեա̂լ ,
՚ի մէջ ապերասանութե̃ց և խարդա̂ւ-
անութե̃ց : Յետ ամենից ամացն
անցելոց որք յօրոցէն , յալիս հո-
սան , ո՛չ ինչ ա՛րդ ուղերձեալ մնա՛կ
գոյ , բայց ՚ի ցաւ̂ոց և ՚ի պատողոյ վատ
թարեցն անօրէնութե̃ց : Աղա̃հ .
Թէ որպիսիք արհա̂ւիրք պաշարե-
լոց են զքեզ , յորժամ անցեալքն ,
պատկառանաց լիցին համակք ,
և ապառնիքն , խիթանաց տե-
ղիք: Զի՞նչ օգուտ քեզ լինիցին յայն
ժամ փարթամութիւնքն , այսքան
եօք քրտամբք կուտեցեալքն , և
ջանիւք որոնեցեալքն : Զի՞նչ հեշտ
ութիւնքն մսոյ , (յո̃ մարմնական)
և հեշտատուկքն իսկ փափկութիւնք :

Զի՞նչ , ունայնականք անուան քնարժանապատուոց և իշխանութեց . զինչ , գահոյքն ոսկեհուռք . զինչ ծիրանեքն . և զինչ պսակքն ականակուռք : Ո՜չ թէ արեւր վերադառնալ անդրէն 'ի խաղաղս . և թէ հնարեւր վերահինել կատաոյն , որ քանեաւ իսկ յաւագունիւ յանգուածով զհամայնն յարդարէիր : Բայց բովանդակքն սոքին անձնչանք , ժարկպարազիք լինեին յայնմ կետում: Եթէ կամիս 'իպրծածել զգօնաբար զժամանակ, ա՛յժմ սկսեալ . և զայնս բնաւս ընկլուզեա , զորս յայնժամ կամէիր թէ ընկլուզեցեալք լինէին : Իսունէիր , զվարիկենեայս տպաւորել , զի զյաւիտենականսն առ ունիցիս :

Է. Հա՛րց զմեռանելոյն, եթէ հաճոյ թուի քեզ. թէ զի՞նչ զգայցէ զտուանցելոյ յիւրոյն զկէնէ; հազի՛ւ գտանիցես զոմն, որ ո՛չ ելուզանիցէ զզգացումն, տի՛ր անջրպետագոյն զփարթամութեան, զարժանապատուոց, և զունայնութեան կենցաղոյս զոր ունեցեալ իցէ ընկենուլ: Յայնժամ ա̄մ իրք կշռին, միտիւ զուգահարթիւ, և իւրեանցն վարկիւք համահաշուեցեալք լինին: Զնապան իմնէ նոցին հանճարն, յելիցն պահու. բայց քեզ յոգնապէս լինի ապանջականն, եթէ 'ի տառերիւրմանէն այլոց, ուսցիս զքոյդ ուղակուել: Կարես այժմ անքո՛յթ նուաճել, զմէ՞ սպասես այլկոծութեան: Կարես աւետասուզել զքեզ բոլորեքումբք գոյիւք, 'ի տա-

ուա

ուսուցանաց , հնմ արդեօք պահեմ
զքեզ վերջնոյս վտանգի : Աշնա-
դանէ զգուշանալդ , մինչ ընկղ
միսդ . վայրապար է խորհեմութիւդ,
մինչ մարդ նորեալդ : Յօգուենք
’ի վսեմագունից և ’ի սրբազնագու-
նեղից արանց, Թողեալք զամ կիրճս
կենցաղականս , մինչ ինքեանց և
աշխարհի քարեալ մեռեալ մնացեալ
քնէին , զայս և եթ մինչև ցվեր
ջին արքունս հեռեանց հրակեցին ,
զի զկեալ և զմեռանիլ խակօրէն գի-
տիցէին : Բազումք սակայն, չև՛ ևս
գիտէլ ինքեանց խոստովանեցեալք
էլին ’ի կենէ : Յոյժ դժուարին է
ներհմտանալ արհեստիս այսմիկ :
Իսկ դու ’ի ծերութեդ յաւող
ջագունէ խորհրդոյ արոհիս . և
անդուստ ջանաս դնել զծիցն կենի

ուր սակաւք ժամանեցին: Իսկ-
լոգարութիւն մեծ է. յայնժամ սկսա-
նիլ կեալ, յորժամ թողլին:

Դ. Մի՛ եր ընկենուս զքեզ անզգուշ
ա՛յր դու. այդպէ՛ս հաւատաս
և այդպէ՛ս կեաս. անցուցին սաւո՛ւ-
րին՛, ժամանակ քո. նշանախեց
մի՛ է կեան քո, և եթէ փոքրա-
գոյն ինչ բա՛ն զկեանն գոլ կարէ:
Զի եւ ծնեալ, դադարես գո՛լ:
Կյացո՛ եթէ կարօղես զօր մի,
գանէ զժամ մի և եթ արգել, զի
մի հասիցէ. դեռ զսուղ ինձ յամուն
ժամանակի: Ո՛ւր Զանասս; քան զի
վաղագոյն յափշտակեալ զքեզ քար
չէ ընդ ինքեան մանաւանդ, քան
դադարիցէ ինքն հոսիլ արագագու-
նիւ՛ դիմմամբ՝ իքայքայութիւն քո,
և ընաւ՛եց իւրաց: Եւ այսմ վարկն,

վեր

վերջադասեմ զյաւիտենականու-
թիւն որ ո՛չ ունի երբեք զհո՛ւն : Ո՛հ
խելայեղութե՛դ : Բա՜բէ կուրու-
թե՛դ : Մարմնոյդ քոյոյ կորստա-
կանի ո՛չ գադարես պատրաստել
զպիտոյսն , և ո՛չ զոյ կատարածյու-
զիոյն քոց . և մա՛ հոգւոյդ որ ո՛չ եր-
բեք մեռանելոցնէ , զո՛չ ինչ բարու-
թի նախահոգաս ապագային ա-
ղագաւ . իբր ո՛չ իցէ քո: Հիւանդա-
նայ մարմնոյդ , զո՛մ տառապանս
կրել պատրաստես , զի բժշկիցի ;
հիւանդանայ հոգիդ , անփոյթ
առնես և ո՛չ զգաս: Յորժամ աստ-
ցաւ քեզ , նաւէ՛ս զի մի՛ մեռցիս ,
և յապաղեցեր : Ա՛ռ զդեղս դառ-
նագունեղս , և չառեր յանձն : Ա՛ռ
զթեթևագոյնս հրամայէ , զի կեց-
ցես յաւիտեան , և ո՛չ կամիս հնա-

զանդիլ : Եթէ դաւ ինչ հանդի-
պեր քեզ , ամ խորհուրդք և-
զրուցատրութիւնք քոյ ինք , պատա-
ղեին շուրջ զնովաւ , և ո՛չ լուէիր
զօգնութիւս յարատուցել , որպէս զի
դատաւորքն զքոյդ իրաւադու-
ցանիցէին զդատ : Իսկ 'ի վերջնոյ
դատաստանէն մերձեցելոյ , որ
սախալէ զքեզ 'ի դատաստան , յորմէ
կամի յաւ խոտենականութիւն , չեր
կնչիս , ծիծաղիս , սոսես , մեղան-
չես , որ յաւիտեան կորնչելոցես:
ՈՂՀ ո՛հ : Վախճանեալց խելագա-
րել . և արտասուզեցեալ 'ի մոլու-
թեցդ պատերց , այնպէս ձև-
կերպեամ զոգի քո համապատօր ,
իբր 'ի կատարածն աւուրդ մերձեց
եալ իցէ : Իսկական իմաստասի-
րութի սա է , քան զոր մեծագոյն

գոլ

գոլ չկարէ ; արտահանել զհոգևս կայս ՚ի մարմնոյ աստի , և բաժանել յայսմանէ :

Է. եՂրդ՝ այս չիցէ գործառութիւն քո , այն պարապումն , այս աշխատ , և այս հանգիստ . արտահանել զքեզ ՚ի ժամանակէ , և ընկղմել յաւիտենականութիւն : Ո՞ր մշտ կայուն և անդրդուելի կայ , որ յիւր աւուրն անդրանդանէ յաւիտենականութեան : ևՂհաւասիկ ժլատն մեծատուն , որ տարախաձայ ՚ի խրախճանս առատապէս , յետ այսց քաննեաց յաւիտենանց , խնդրէ դեռ ևս զկաթիլն ջրոյ ՚ի զովացումն ; և մշտնջենաւորաւ կականիւ ընդվայր աղաչելոցէ : Քանզի յաւիտենականութիւն , է տևողութիւն մշտ ներկա . ոչ երբեք թարց հա-

հառաչման և սարսափելոյ յիշելի : Է՛ անիւ մշտաթաւալ : Է՛ սկիզբն յարամնայ , անզրաւ , և ցանգ սկզբնաւորօղ : Բնականն մտածումն զնմանէ , ներախառնէ ըզ դառնութիւն 'ի վայելչութիւն աշխարհի . և մահածնիւ տխրութենէր զշրտուցեալս և զայսահարս յերկիր զարկուցանէ զմարդիկս : Նա՛, զապստամբ հոգին ընտանեցուցանէ . և զննջեցեալն 'ի գեհեղմունս ունայնականս, զարթուցանէ յառաքինութի : Նա՛ , զսիրտ և զծարաւն սակեղծանէ : Նա՛ . զամ աշխատանս դիւրինս , համեղագոյնս զամ ցաւս , և քաղցունս զհամայնս պատիժս և սղագոյնս գոլ հաւանեցուցանէ : Լցցին թուականիւք նշիւք անուաքն

վա_

ծայրք երկնից, որքան եւ յանչափս
տարածին: Ո՛րք բաց յայտ կանխա-
ցէ զանհունիցս զայսոցիկ թուոց
զշարաղուգութիւն վերասանել:
Սակայն թիւքս այսոքիկ անթու-
ելիք, եւ ո՛չ սկիզբն իմն են յաւի-
տենականութեան: Որքան ամք
եւ յաւիտենականք զառանցցեն, որ-
քան են 'ի նոսին միութիւնք, չեւ եւս
սակայն պատկանեաց ինչ յաւի-
տենականութեան: Չեւ եւս ժա-
մանեցին 'ի յուսակարոյս եւ 'ի վհա-
տագունեղ սկիզբն յաւիտենա-
կանութեան, անբաւորքն այնոքիկ
մահկանացուք, որք տանջին մշտն-
ջենաւորին այրմամբ դժոխայնոյ:
Արդ եթէ 'ի մտածմանէս յայսմա-
նէ ո՛չ սարսափես, եթէ զկենդա-
քոյդ իսկօրէն ո՛չ վերանորոգես,
կար

կարծրագոյն քան զապառաժն են:

Գլխ. Դ:

Յաղագս որկորոյ: Զա՛րն նորին, և դեղ: Որք իցեն նշանք յաղթիցելոյ՝ որկորոյն:

ա. Զնախապետականն մարդ՝ ընդ դէմ մո-
լութե̃ որկորոյն՝ գրգռելի՛ քեզ, որ զռոճիկն ընձեռէ այլոց: Որ կո՛րն, վիճակեաց զմեզ մահուան մարմնոյ և ոգւոյ: Քան զի նախ կինքն մեր ծնօղք, կերին արգելեցելոյ խնծորոյն, սպանին համանգամայն զա̃մ մարդիկս, նախ քան ծնեալքն էին: Եւ յժմ նովիմբ վարին թշնամիքն հոգւոյ. որպէս զի

նու

նուաղեցուցեալք զմեզ 'ի նաւից կորովութենց , ոգորեացեն և ներբակոխս առնիցեն : ՈՉ ստուստ՝ բողբոջին ցնդմունք , ցաւք և ձանձրութիւնք : ՈՉ ստուստ՝ անառակն լկտութի , լեզուագարութի , ցոփաբանութի , և բղջախոհութի : ՈՉ ստուստ՝ աղտեղութի , դաւք , կռիւք և հակառակութիւնք : ՈՉ ստուստ՝ խամրութիւն մտաց , քանդութիւն և տապալութիւն բոլորեցունց առաքինութեանց : ՈՉ ստուստ՝ վատնութիւն ընչից , և իրացն հայրենականաց : ՈՉ ստուստ՝ տնանկութի . աստուստ՝ բազմօրեայքն հիւանդութիւնք , և զկնի ինքն իսկ մահն 'ի ծանրագունից բեռանցն կերակրոց , երագեալ ժամանէ : Այկաւք են հիւանդք , զորս չէած-

ոք

որկորն յախտաժէտութին : Քան
զի եթէ ՚ի խստասաբերելոյն գոլոր
շեաց , որք ՚ի շուայտութէ և յար
բեցութէ յառնեն , չքաւորեցն
մարմնին , թէպէտ կարէ փորձել
յախտէ՛ , այլ ո՛չ ենթարկել ամենե
ւին հիւանդութե : Զբազմա
գոյնս եղական որկորն , քան թէ
սո՛ւրն :

Է. ԲԴ սահմանագունե ծառ
այութե որովայնի : Ո՞ անկնլւոյ
ցանկութե : Զփոքրիկ իմն մար
մնիկ շնորհեաց քեզ բնութին ,
սահման յաղթես նորա զմեծա
գունեղից և պղատանեաց կենդա
նեաց , զորկրամոլութին : Յուլն
յագի , փոքու իմս արտաքս լան
ձից : Մի՛ և եթ անտառ , մնուցանէ
զփիղս յուզուանս : Իսկ քեզ , անձուկէ

քո

քոլորս տիեզեր . չէա՞ւ է որովայնն քոյոյ , որինչ յօդս Թռչի , որ ինչ լողայ ՚ի ջուրս , և որ ինչ յանտառս Թագթագի : Հայեա՛ց ՚ի խախտա_րանս հզօրացն , և ՚ի խահարարսն , որք ճեպեն աստանդականք ՚ի մէջ հրոյ : Տե՛ս զջոկս քրտնահոսիցն ծառայից և աղախնեայց : Հայեա՛ց ՚ի դիմադէզս զենլոցն կենդանեաց , և ՚ի զանազանութիւն Երէնորականիցն խորտկաց : Նայեա՛ց , Թէ որ քան եա՞ւ մտայուզութէ շարապուգեն մանկունքն զսպասուն արծա_Թեայս . որպիսեա՞ւ արհեստի՞ւ յարդարեն զկերակուրսն , առբեր են զսկուտեղսն , յօշոտեն զհա՞ւ եայսն . և Թէ որքանեա՞ւ շուտա_փութութէ երագեն ՚ի պաշտօն : Հաղի՞ հա՞ւատայցես , զմի՛ և եթ

գոլ

գոլ տուն, յորում մխին այսքան
եաց թագաւորութեց, և զանա֊
զանից գաւառաց՝ գինիք. որոյ սե֊
ղանքն այսքանեօք ամբոխիւք և֊
հանդիսիւք պատրաստին: Ո՛չ
հրամայեմ զի հատցես ամենևին
զկերլի որոշայնից: Յանդուգնէ,
յաղթիլ չկարէ. կարօտի համա֊
պազորդենոյ կերակրոյն: Բայց
գաղի՛ ատտէն խարդախութի և֊
նրբագունեղ ի՛մն թակարթ ցան
կացողութե. որով բազմիցս որսա֊
նի հոգին, մինչ քօղարկի գործն
փափկութե, հարկաւորութեն
անուաւք: Կամիս գիտել թէ
որքա՛ն փոքու շիջանի քա՛ղցն:
Թուեա՛ զքեզ ինքնին, չափեա՛
զմարմինդ. մուտ՝ ի խորհուրդ՝ ընդ
եփերանի քում; Էու գիտասցես ան֊
հար

հարկաւո՛ր գո՛յ՝ որ գերազանցէ՛
զչափս : Բնութեն, սակաւ է բաւա-
կեն. անստուականութեն, ոչինչ :

Գ. Սովին՝ չէ՛ ամբարտաւան;
շատանայ յագելն: և թէ որո՛վ յագե-
ցի, ո՛չ խնդրէ : Յետ վարկենա-
կանի ենթադասման կոկորդին, ոչ
ներգգայ քաղցրադոյն՝ զպատուա-
կանն հեռակուր, քան զյուսն :
Եթէ քաղցիս ուտելի՛է. և եթէ
ծարաւես, ըմպելի : Բայց՝ մի թէ
հայցն դունհականն իցէ, կամշարմա-
դուն : մի թէ ջուրն յատկէ աղ-
բերէ իցէ ատուեցեալ, և կամ ձնիւք
ստուդացուցեալ, ոչի՛նչ պատշաճի
բնութեն : Զայս և եթ հրամայէ-
նա, զյագել քաղցոյն, և զզովել
ծարաւոյն : Զկուանքն, ՚իմերոյ
և ՚ինեբքնոյ ծովէ. ՚իպետոյ և ՚ի

լեաց ուսուցելքն ; Թռչունքն , վայ-րաքարշեցեալք յերկնէ ; անաս-ունքն , յափշտակեցեալք յանտա-ռից ; գանձագանքն սեռք գինւոյ ; և համայնքն զուգախառնմունք կե-րակրելեաց . տանջանքն ապեր-ջանի որկրամոլութեան : Եփիքու-ռոս գովաբանէ զչափաւոր և զհա-մեստ խահականութիւն , 'ի շնորհս փափկութե : Զի չէ́ ինչ այնքան համեղ , զոր ո́չ յանհամութի փոխ-արկեսցէ , կնճխումն շատակերաց : և ո́չ ինչ անհամագոյն , զոր սովն ո́չ քացակատարացէ համեղագոյն և հեշտալի : և Զ́որդ կամիս զամ զաւ́ելորդութի , կերակրոյն և ըմ-պելւոյն 'ի քաղց մերժել ; զայդ խո-կա : Վաղվաղակի մեռանելոցես , և մարմինդ քո այդ , այսքան զա-

նա

նաղամնիւք խորանկօք մնուցեալքդ,
լինելոց է կե՛ր, գարշելեաց որդանց։
Օմտա՜ծ ա՛ծ, թէ որպիսւոյ խոր
ախծանութ՟ն պատրաստես զքեզ
կերակուր։ Եւ այնմ՟ մնո՛ զմարմինդ,
զիմի՛ զմիտդ զլկեալ ծնշեսցես ;
Աղ յնպիսի՜ կերակրեա՜ վարեց,
որ դիւրադիւտ, եւ սակաւա՜ա-
ծախ իցէ ; պիտի ծանր լինի զոյ
նոյդ, եւ ո՛չ քարեկեցութեդ։ Մեծ-
մասն անձնիշխանութե է՛. քարե
կարգեցեալ, եւ նախատանկը որ
ոչխայնն։ Զյուգոսն ո՛չ ծանեաք՝
թէ որքան վարկպարազինքն էին,
եթէ ո՛չ՝ մինչ պականեցանն։ Նյա
րօտի մարմինն կերակրոյ, քայց ո՛չ
ցանկալեաց, եւ համեղագունից։

Դ. ԱՂ՛ րդ՝ ո՛չէ դժուարամնութի
քեզ, եթէ արհամարհիցես զա՜ե-

բորբոքման : Յայնժամ լինիս դժնէն, յորժամ արհամարհիցես զհար կաւորսն : յորժամ յօժարեցուցես զքեզ ուտել զբորբոքեցեալ հացն, և զապականեն, և զանուժ զինին, և կամ զջուր անզօրացեալն ըմպել, և բաւական համարիլ : յորժամ ուսցիս, զխոտան դալարի, ոչ միայն անասնոց վասն բուսանիլ, այլ և մարդկանց : Յայնժամ զարմա-ցայց քեզ, մինչ 'ի յաւուրս կերա-կրոյդ, զփառաւորեայ, և զհարկաւո-րութիւն մերձաւորացդ կատարելու-թեան քոյոյ՝ միայն խնդրեցես : յոր ժամ, զհամեղաճաշակ խորտիկսն, և զանեղանս մեծատանց անդրանես ցես : և յորժամ յակամայ բաղձի-ցես 'ի սնեղան նոյն, այնպէս առցես զկերակուրն, որպէս հիւանդքն՝ զդեղն :

զուեղս : յորժամ, զխափիկութե ճաշակին . (զինքասնիլ չկարէ) կար կեցուցանել և բարեխառնել ջանացես : յորժամ, Թախանձեսցէ զքեզ հեշտալի ինչ, զայնքան առցես, զորքան պահանջէ ողջութին: յորժամ խնկականին մաքրութե մտաց և մարմնոյ, առողորիցիս :

Զի ո՛չ 'ինքնհարութի մարմնոյն կայանայ փի՛րձն պահեցողութե, այլ 'ինկատարելութի ողջախոհութեն :

Գլ՛խ: Ե:

Յաղագս ըղձախոհութեան : Որքան գարշելի իցէ մոլութիւն այս : Որքան դի՛ւրիցէ անկումն ՚ի նոյն. և դժուարաւ խորշիլն : Հեշտութեանց ուղղոյն հետազօտելին, որդատագունեղնէ :

ա. Ոչ ի՛ք մոլութիւն գարշելագոյն սմին, չի՛ք, յորմէ առաւելագոյն պատկառեսցուք : Մերկ իսկ անուն նորին, զոր անզգուրկ յանարգանաց, նախ ողբեաց առաքելոյն՝ պատուիրելով զի որք այնպիսիքն իցեն, անուանեսցին և մի՛, ի միջի մերում : Եւ Զսա

ուկա

ուստ ամօթն այն, որով առլցրեն մարդիկքն ազնուականք, և բարեկեցիկք, գլխաւորիլ, և տաժանիլ, Եթէ անգամ մի՛ և եթ զանմաքրութե ինչ զմեղանս արարեալս 'ի նոցունց, կարծիցեն հրապարակեցեալ՝ յունկս այլոց: Աստուստ, զխենեշան մոլորութիւն երիտասարդական, բարուք 'ի խորհրդագունեղն, և 'ի ծածուկ դատաստանն ապաշխարութեան, Թագուցանեն 'ի պաշտօնեէն քն. ընտրելով մանաւանդ զյաւիտենականն կրել զկորուստ, մշտնջենականաւ դատապարտութե, քան զմտածական և եթ վատահամբաւութիւն մոլութեան, յայսմ 'ի կենում: Զի խռեցեալն 'ի տիղմս այս, հաղիւ արտասուղն : Յուսահատեցեալք

փրկութի նորին, զոր ժանդամահն այս թունաւորեաց : Ո՛չ ոք կարէ դի՛լ զգաստ, եթէ ո՛չ ած տայցէ :

Է. Ա՛րդ՝ նախապետական դեղ հիւանդութեան այսորիկ, է՛ Ջերմեռանդագոյն աղօթն առ ած. զի նա՛ ինքն բժշկեսցէ, և պահպանեսցէ զքեզ, որ միայն կարօղն է : Նա՛ և ընդդիմանալ պարտ է անմաքրեցն մտածմանց, մինչ մա_տիլ ժամեհին, այսու երաշխութ է, որով զհրասցեալ գործելին թօ_թափես ՚եղջեսանէդ : Ա՛յդ քեզ; եթէ անգամ մի և_եթ թողուցուս քեզ, խորհել զայսպիսիս, որքան և իցեն փոքունք, և վհատանել; մի թէ պա՛րտեցես գործել, կամ ո՛չ: Ամե՛րձէ ամբոյն առնման, որոյ վերակացուն՝ սկսանիցի պատգամս

առ

առւարկել ընդ-Թշնամին : Նամ եւ
նախահայրքն մեծաւ հոգա-
բարձութբ , բովանդակեցին առ-
նեթք մշտամակարդութե ; 'ի դա-
տարկութե , յորկորոյ , եւ յամե-
նից տեսակաց անմաքրից . 'ի չար
այն հանգստականութե , եւ յընկեր-
ակցութե ; եւ ո՛չ ինչ ամենեւին հեղ
գանայինէ 'ի մեծամարտութենս յայս
մին : Նամ եւ 'ի յարդ-արոյն սրանց
արմատախլելիքեն , ծնայթորդքն
ցնցուղք , մոլութեա այսորքիկ : Է՛ ա.
ղօղեալ իմս սղղումս օձի ; զմն ըղձ
կունք ոմանք , որք Թէպէտ եւ չէինեն
չարք , են սակայն ակզբնախաղք
մեղաց , յորս միտն զգայագոյրք
Թուլեցեալ , առ սակաւ սակաւ
յենու , եԹէ ո՛չ խնկոյն բացահայտ
ցեն : Ո՛չ երբեք լինիս մեծ . եԹէ
զփոքր

զմխօքրկուանս զայսոսիկ անգոսնեսցես : մեծքն , 'ի փոքունց առնուն զսկիզբն :

Դ. Նախքան զամ զգուշանալիք , զի մի խաբիցէ զքեզ , անդր դնելի յուսադրութին զքէն : Որ ոք ոչ երկնեաւ , այլ անկեաւ : Որքանունք , և որպիսիք այրք , յետ խոստովանութեց , և յաղթանակութեց ; յետ նշանաց , և սքանչելագործութեց , անզգուշիւ հայեցմամբ իմիք կնոջ , կործանեցան : Չածե՛մ աստէն 'ի մէջ . զսամսոնն . զդաւիթ . և զսողոմոնի զմշտավէպան օրինակս : Գոն այլք նորագոյնք , և օրըստօրականք : Եւ եթէ չիցեն այլոց : ունիս դու 'ի քեզ , յորմէ պատկառեսցես : ուստի ուսցիս , մի՛ ձկտիլ 'ի բարձունս , այլ երկնչիր :

Որ

Ո՜չ ապաքէն ծայրագոյն խելա-
գարութիւն ՚ի մէջ այսչքանեաց ար-
քունից, և ամենից աւրոց, և դա-
նապանից աղանց խորատաքանու-
թեց, դեռ և ս համարձակել յո՛նչ,
և ո՛չ զանեղի տալ, և խուսել ՚ի-
վտանգէն: բայց ո՛յսէ միշտ մարդ-
կայինս խաստութեն դժուարահա-
նութէ, զի ո՛չ երբեք հաւատայ,
թէ անկեալք իցեն այլք, եթէ ո՛չ
տեսցէ և զինքն կորուսեալ: Աւրա-
րա՛ կենս յո՛յ; օգնական առն,
բայց խորամանկութբ օձին, զգե-
ցա՛ զանձն թշնամական: Ո՛չ ինչ
գոյ ՚ինմա, եթէ ո՛չ միայն, զոր
վերա՛ որեսցէ. զոր կերզէսցէ. և զոր
ապանցէ: Ձի՛ք ձայնապատիր համ
բարու. չիք դամանաւտեսիլ այլ-
ինձ իժ. որկարիցէ բաղաղանիլ ձայ
նի,

նի, և աշացնորին : ա՜հ. փախիր ՚ի հայեցմանէ նորին, փախիր և ՚ի խօսակցութենէ, որոց և իցես դու, որցանկաս փրկութե քոյոյ : Օտա- վորութի իւր միշտ ; պահէ նմա ընդ ինքեան ; յարաժամ արտաքսէ զմարդն ՚ի դրախտէն :

Դ. Սովորէն ասեն. Չա- րայեռալ զպատճառս քաղցրա- ցանա. զհարկաւորութե. զավո- րութե. և զմաքրոյ դիտաւորու- թե : Բայց Թագաթագին ընդ տեսա- կաւ բարւոյն, Թուաւհոծք չարիք : Քանզի անդուսա խլրտին մնա- սածուք անձնիշխանութիւնք, ան պդոյշք խօսակցութիւնք. շարժմունք թեթևադոյնք. համեստութիւնք այ պանեցեալք և անփոյթք ; յաճախ առաջք ընծայիւնք, և զուաք

Թեցու

Թեցութիք ինձ սիրակաթք , ո-
րովք մեղմաբար , բառնի ամօթն ,
և այսմ բովանդակն մերկանի պատ
կառանքն : ըԶճին սոքին առվայր
մի . և որ ամօթխածութէ զգա-
ծեալ , յառաջատեղեացն և եթ զար
շէր կանանց , այդ հաստատնեա-
դնմի՛ , և լրբենիւք աչօք , 'իմերկա-
ցեալ կուրծն հայի , և անփակաթ-
ութէն եռացելովն 'ինեբքս , նախ
զվնասն կրէ , է զգայէ զվտանգն :
ըԶյապէս առ սահմա՛ սահմա՛ բա-
նավարութէն երես , խառ՛արն
ակսանի . և յետափոքու , կուրանայ :
Եւ այսպէս հոգին ործնեալնէր
երկնի , խնի 'իդեանն : մաուացեալ
զա՜ծ , և ուծացեալ զինքն . մինչև
բոցի՛ ցանկութեն , մշտատև ի՛
կեզմամբ կլանիցի : Ա՜հ Թշու՛

առեցն

առնիցն ՝ որոց զարկեալ և առօր
էայ փափկութիւնքն , այսպիսին
ողբալեաւ եղկամբ աւարտին ։
Կարծեմ թէ ամենքն յագեցեալ ե-
ցեն խոտիւն կենատին ։ մեռանին ,
և ծիծաղին ։

Է. Օրէնք որոնես անմխար-
մարդ ։ անանկդ քոյոց խորհրդոց.
և քամահող տարին ։ Օ փա-
փկութիւն ։ Նախապատրաստեաց
ած յերկինս , զյաւիտենականս ։
Կամի՛ս զխաբէականսն յաւիտե-
նիս այսորիկ , և արտաքսիլ ՝ իմշան
ջենաւորէն ։ Ո՞ւր է բանականու-
թիւդ ։ Ո՞ւր է խորագիտութիւ ։ Հա-
յեաց յերկինս , և յերանագունէ-
ղսն նորին քաղաքացիսն ։ Ո՛րք
զմղմղութենամբ զամբիւնս ընդ հացի ,
և զարտօսր ընդ ըմպելւոյ խառ-
նէին ։

նէին ։ Ընդէր տեսանել զնորա
յամէնից կողմանց պաշարեցեալս
մշտօք՝ յաշխարհիս յայսմիկ. խոր-
նացեալս աղտիւք. միշտ արտա-
սուաթորս. հանապազ 'ի խոկմու-
նս եւ յաղօթս սեւեռեցեալս. եւ ար-
տաքոյ բոլորեցունց մխիթարու-
թեց կենցաղոյս փառաբանդեալս ։
Ընդ՞հոխրեցին յերկինս, սորվք,
տրտալիւք. եւ կախաղանօք ։ Հա-
յեաց 'ի դժոխս ; եւ տես զյուսանկո-
րոյս Չօկմն դատապարտեցելոցն,
հրով, եւ աղջամղջիւք մշտնջենա-
ւորօք թաղեցեալս ։ Առքա՞, զխա-
բէականն խնդութի աշխարհիս այս-
որիկ, եւ զհեշտութիս մսոյ, եւ ըզ
վավաշոտութիս՝ երբեմն ընդգրկ-
ելք, այժմ ճանաչեն անարգան՝ թէ-
որքան վճնասեցին նոցին փափկու-

թիւքն

թիւքն և հեշտութիւքն հոսանուտք:
Օգոստինի զմտաւ ած իսկօրէն ,
և եթէ հաւատաս , զարհուրեցել
սարսափեա ; Վայրկենական է
որ հեշտացուցանէ . յաւիտենա-
կան , որ տանջէ :

Դ. Եւ եթէ համայն քեզ
փափկութի ես , ընկենուլս յայս
մին . ընդէ՞ր ոչ առաւել վճիտն ,
ճշմարիտն , անսարատն , և անսփո-
փոխն , որ յառաջագոյն ՚ի բարուոք
ճաշակեցելոյ ոգւոյն , զի ՚ի քոյ
ոյդ , զքեզ ինքնդ զուարճացու-
ցես : Փափկութի մայ , մե՛ղկ , և
չարաչունէ , հոսանուտ , և սուտ
անկայուն , մինչ դեղօք և օծա-
նելեօք լոկոնեցեալ , երկնչի՝ զի մի
հրապարակեսցի : Բնակութի նո-
րին՝ հնոցքն , և խահանոցքնեն ,

և տե

և տեղիքն , որք երկնչին յիրաւա_դատից : Եթէ յարտաքս փայլէ , ներքսապէս ողորմելի է : Մինչ ըս կամին չիջանի ; և յինքեան կերպարանմանն կորնչի : Իսկ փափկութ̃ի ոգ-ւոյն , խաղաղականն , քաղցրա_բերն . անյաղթ , յամառ անկասկած , և կայուն . ո՛չ դղրդումն ունի , և ո՛չ զաշխարումն : Ո՛չ որ պատկառանօք ողջեկցի նմա , ո՛չ որ հետ ևն թաղծութեամբ , և ո՛չ երբէք թողու 'ինեւանէ զպատայօղն իւր : Եթէ ցանկաս փայլել դաս , պարտիս յաղթահարել զք̃մ խենեշութ̃իս մոյ : Զի հոկական փափկութ̃իւն , զք̃մ փափկութ̃իս եպերել :

Ե E Գ-լխ:

Գլխ. Է:

Յղգս ագահութեան : Չարութիւն նորին կաշկանդի : Բաղդատութիւն տնանկին եւ հարստին : Հարստութեանց սնոտութիւն, եւ ունայնութիւն :

ա. Այս ագահութեան ամենաչար խարդախութիւն, զոր նախ ճանաչել մարթիս, զի մի՛ պատրեցիս : Թագուցանէ զինքն ; եւ ո՛չ զմի՛ ոք գտանիցես որ խոստովանեսցի գոլ զինքն ժլատ : Նա՛, զինչս ժողովէ, զի խնամեսցէ զինքն, եւ հոգածեսցէ զաւակացն իւրոց : Եւ՛, զի զկարօտութիւն տնանկաց լցուսցէ : մի-

ւսն

ւսն, զի բարեգործութիւնք զյան
ցանս իւր քաւեսցէ: Բայց զհա-
մագումարեալ ամենն, ոչոք յայս
ցանէ. բաշխէ: մանաւանդ խնդ-
րեն նորագոյնք, զի յաւելցեն 'ի
մթերս, և մինչ խնդրելով վաստնե
ժամանակն, անցանէ կեանն, որոյ
չէ ստանելեն հաստատութիւն: Որ
պէս ոչ զովացուցանէ զծարաւ
հիւանդին, յաղբերէն հոսեցեալ
ջուրն, զոր պատչեցեալ հայի, և
կարկառէ զձեռսն, մինչ ոչ ներ
հպեսցէ զբերանն, և արբեցէ զպաղ
պաղուն հիւթն նորին: Հանգու-
նաբար և ագահն, ոչ իւիք յագիլ
կարէ. զի չկարեն բեցիլ 'ի մտաց
նորին, ներքում տեղակալեն, աղքա-
տութին գանձուց, և ընչիցն: Օհա-
գին, ընդունակն տայ, միայն տէծ-

ձուլ կարէ ։

Է. Դ ումարեսցիս 'ի քեզ, ով ազատդ համայնքն ինչք, զոր ստացան ամ փարթամք աշխարհի։ Եւ առաւել քան զաղքատնի հարստութիւն վերանցուսցէ զքեզ բախդն ։ զգեստինն կճիւք պաճուճեսցես . զօրմունսն ոսկեաւ, եւ կամբք զառաստաղսն պարածածկեսցես ։ Ո՛չ պարտէ քեզ ունել զախքանն, այլ ներքոկոխել զհարստութիս ։ Մատիցեն կուռքն եւ նկարքն, եւ որինչ արհեստն՝ ծառայն շռայլութե, աշխատագործեաց ։ ուսցիս 'ի նոցունց, ցանկալ եւ եւս մեծագունից ։ Ընութենականքն ցանկութիք, զվախձան ունին ։ 'Ի սոյ կարծեաց ծնեալքն, անբաւքեն ։ Զի՞նչ օգուտէ

քեզ

քեզ , այսքան նարկղում , և այս
քան յամբարս շեղջեալն , եթէ
ոչ համահաշուէս զժողովեալսդ ,
այլ զժողովելիսն : Կպարտի բոլոր
աշխարհի . զորոյ զցանկութիւն ոչ
լնու աշխարհ: Եւ երանի թէ մտա-
ծէիր . թէ զո՛րքան չարիս բերեն
ընդ ինքեանս՝ հարստութիւնք .
և զո՛րքա՛ն բարիս՝ բացաբառնան :
Քանզի այնիր յայնժամ եսկօրէն , թէ
որքան ճշմարիտ նոյն զպայթուցմն
տուաքելոյն : Հրմատամենից չար
եաց , է՛արծաթսիրութիւն : Հն
դի՛ւսա բուսանին , խորամանկու-
թիւք . անդո՛ւստ յառնեն պատեր
ազմունք . անտի՛ տուտերզմու-
թիւք . անտի՛ ծնանին մատնու-
թիւք: բռնա՛ւորն զյագահութիւն , և չէ՛
երկպառակութի , լսեցն ժլատ

ութին , և դադարէ ամբարտաւ-
անութին : Սա՛, ըստ ղեկի՛ն աւ-
աղակօք . զծովս՝ նաւ-արտակօք .
զքաղաքս՝ ազնւօք . զտունս՝ սայ
թագիւք . և զհրապարակս՝ անար
դարութէ : Դ—րէ թէ ծածկեցու-
թին իմն դոյ ևս ըստ անուան . հար
ստութէ , և յափշտակութէ :

Դ. Բե՛ր 'ի մի վայր եթէ հա-
ծոյէ , զամսանկն , և զհարուստն :
հայեաց յերեսս երկաբանչիւրոցն :
Սա՛, հեծեալ զբաղմամբք , խո-
ժուեցելոյն դիմին , զտխրութի
սպւոյն ցուցանէ : Նա՛, զուար
թագունին երեսօք , պամբողջա-
կան խնդութի մտացն բացայայ-
տէ : Սորին երջանկութին , հիւ-
ծեալ 'ի մէջ հոգածութեց , որք
յարաժամ ուտեն զսիրտն : Նո-

րին

ըՏին միտն դատարկ՝ ի թաղծութենեց քաղցրութե՛ ներքնոյ խաղաղութեն , յարահրճուի ։ Աա՝ տեն չմամէ որոնելոյն վհատեցեալ . եւ կիւղիւ կորուսանելոյն թշուառացեալ . առ ամ զրկանս բախդին տրտմկացեալ , որքա՛ն առաւել ունի , այնքա՛ն յաւէտ կարօտի ։ Նայ՝ յաղքատութենս հարստագունեղ . խնդրէ միայն , զոր բաւականն է ։ չերկնչի բնաւ , զի զո՛չինչ ունի , որ նինքեան յենուցու , կամ յափշտակիլ կարենայցէ ։ Որքա՛ն զխնդալից աւուրս անցուցանէ աղքատն , որքա՛ն զգիշերս անդորրունս ։ Իսկ հարուստն հիւանդագուով , զախտս իւր , կրէ ընդ ինքեան , յո՛ եւ երթայ , շրջապատեալ փշիւք յա̃մեց կողմանց ։ Բայց՝ մա-

հաքն՛րէ քուէն, որո՛չ զգայ ղեկայ-
թույս :

Դ. Լո՛ւք ողորմելի, որոյ ան-ընկեն ապահուութեր : Թէպէտ յա՟մ ուրեք ձեռնակերտք քոյինք բացափայլեացեն: Թէպէտ զանչափ արկղս դանձուց ստացցես : Թէ-պէտ և անդր քան զծովս, ագա-րակք, և շէնք քոյինք, տարած-եացին : Եկեսցէ սակայն եկեսցէ օրն այն յա՟ խտենից հաստատեալ-յորում լքանիցես յակամայ, զհա-մայնս զայսոսիկ՝ դառնացելով ոգւով, միանգամայն ընդ կենից : Գնասցեն կորիցեն բովանդակքն ստքեն, որոցվ՟ լինիցի կորնչիլ քեզ: Յա՛յնժամ յապա՛ ծանիցես, Թէ ընդ որքան արհամարհելիս զար-մանաս : ամենեքին հանդոյն ման-

կանց,

կանց, որոց մեծ-ագինքեն համայնք խաղալիք: Զնոսա՛ զու՛արճացուցանեն ծաղկոտկէնքն Թեթեւք, պտեցեալք յեզերս Ջուրց. Եւ խայտախիտքն ողորկունք; դու, շուջ զգնդ-ակի՛ տակւոյն, եւ պսպղնուք ակնամբք, յիմարիս. յու՛ հատագին անմիտ, քան զնոսին: Ո՛չ ասեմ զիմի՛ ունիցիս զգո՛յս, եթէ ա̄ծ հարստացոյց զքեզ. այլ՝ զի ունիցիս, մի՛ յափշտակեսցես զայլոցն: Թա՛րց զբկանաց ուրուք սամա՛ցես. ատանց փարշելեաց տոկոսից. առանց հողածու̄թե. եւ ա՛ եկրորդեց մարանմանց: Ժողովեսա՛ զնսա՛ նաւան, եւ մի՛ յոգուոջ: Եւ ըն՛ր պատրաստ չքա՛ու որել յա՛յնց, եթէ ա̄ծ կամեսցի: Նա՛ է իսկապէս մարթամ, որո՛չ կարօտի հարստու̄թեց: Ամե՛

նպաստե՛ր

սպասել՝ զի գործք, կամ յարկածք կորզեսցեն ՚ի քէն, զոր ստացեալդ ունիս : զետեղեա՛ զտեղի նոցին, և ՚ի բա՛ց հան ՚ի քէն՝ անզանազանի՛ ոգւով, զարտաքինսն զայնոսիկ, զոր կարէին այլք յափշտակել: Քո՛ լինիս, եթէ սոքա՛, չլինիցին քո :

Է. Ուսիր տարամերժել ՚ի քէն զհանդէսս, և զպաշտօն և զըղխահակերութ̃ի քո, մի՛ շարադրեցես յօրինակ, այլ որպէս ուսուցանեն քրիստոնէականքն վարք : Կարէ աղքատութ̃ին մեքանկնդնել և դարձուցանել զինքն ՚ի հարստութ̃ի, փառաստաբանութ̃ք չափաւորութ̃են: փոքունց կարօտի բնութ̃ին, չքաղցիլոյ, չծարաւիլոյ. և չպաղիլոյ. կամ չկիզի՛լոյ: Կարես բնա-

բնակիլ, Թարց կճեղինեայց շե-
նուածոց. կարես զգեստաւորիլ,
առանց կերպասից՝ և դիպակաց:
Մի՞ թէ բաժակն ոչ զովացուցանէ
զծարաւն, եթէ չիցէ ականեղէն,
կամ սառնորակեա, որով ըմպես-
ցես միանգամայն և երկիցես: Մի՞
թէ դանակն չհատանէ զհացն,
եթէ փղոսկր, և մարգարիտք ոչ
շողշողեսցին ընդունելութեամբ: Խեց-
եղէնն լուսաւորան, չբառնայցէ զմաղա-
ձեւին, և ոչ մոմակալն, պաշտ-
պանեսցէ զլոյս, եթէ ոչիցէ ձոյլ
ոսկերչի: Մոկեայ ծառայէ՛, որ
պճնիլ կարծէ ինքեան, ոսկեաւ:
Մ՜, Թէորքա՞ն օժանդակագոյն
լինէր զինկականան սերել զհար-
ստութիս, և զբարութիւն յարամե-
այակնս, որք լաւագոյնս առնեն

զմար

զմարդիկքս, զորս ո՛չ զրպարտութեամբ բախտի, և ո՛չ ինքն մահն կորզել կարէ յստացողէն։ Ընդէ՞ր երկնչիս յաղքատութէ, որ զբոլոր թագաւորութիւն կրես ընդ սրտում։ Արքայութիւն այ̃, ՚իներքս ՚իքեզ է։ Քա՛ւ լիցի, թէ որոնեսցես այլ իմն բարութի։ Խնդրեա՛ զբարին քո։ Ո՛չ ոք բարի, բայց միայն Ա̃ծ։ Ա՛յս լիցի բոլոր ստացուած ևարքայութի քո, նորում են ամ̃ բարիք, և բովանդակքն գանձք։ Որում, Ա̃ծ բոլորն է. այնմ, աշխարհս ոչի՛նչ է։

Դ̄. Որինչ պայծառափայլ. և որինչ մեծագոյն երևի յաշխարհում, ունա՛յն է, վերերևո՛յթ է. ոչի՛նչ է։ Օմէ՞ զարմանաս, մինչ տեսանես զմարդիկքս, ոսկեա՛ւ

ևծի

և ծերանեա՛ւ տածուճեցեալս, և ըղ
ձոկս ծառայիցն 'ի սպասու վճարե
ցեալս: Հանդէ՛սէ : Յուցանին
բովանդակքն սոքին, այլ ո՛չ սոսա
նին: և մինչ հաճոյանան, անցա
նեն: Ո՛չ ներգգամ զհա՛ւաստին
այսմ իրի, 'ի համալսարանէն լինի
ականէ ; կամ 'ի ստոյականէն դա
սատանէ: ո՛չ 'ի խաչէն ք͞ի, և ո՛չ յա՛ւ
իտենականէ իմաստութենէն ա͞յ: այլ
յինքենէ աշխարհէ, և յինքեանց գեր
եայն ունայնութ͞եց: Լո՛ւրհամա
նայ, փարթամութ͞ե. կարողութ͞ե
և պատուո՛վք գերազանցեցելոյն
քան զա͞մ մահկանացուն՝ յայնմ
ժամանակի : Գումարե՛ զանկ
ձիւռս ; և 'ի խմբել բազմականացն,
զա͞մ ո՛չ ինչ գոլ բարբառի : Զո՛չ
ինչ (ասէ) ունել համարիմ ինձ:

Եւզպատ

Եւ զպատճառն յարանցէ : Ո՛ր
քա՛ն տեսանեմ զմուրդքէոս՝ նստ
եալ առաջի դրանն արքունի : Ո՜ ,
ծանակելութեան ; ո՜ կուրութեան :
բազմիցս ընթերցայ , և լուայ ,
զի՛մ ո՛չ ինչ գոլ՝ բաղդաւորութե
բարւոյն , զոր ծնանի առաքինու-
թի՛ն , և զոր սնուցանէ յաւիտենն
անկանութին : բայց աստէն , ո՛ր
ներբանկոխք եղեն , և առաջի ոչըն
չին , երևեցան ոչինչք : Ո՛չինչ ուր
եմս առնես , եթէ զոչի՛նչ քամահես :
Քամահելին ինչ , որ 'ի քեզ գոյ ,
զի չինեցի ինչ : Զոյել սպառէ
զցանկութիւն , և ունել իբր ընդ-
կայանօք : զի սովորեցիս սպաշ
տել զաղքատութի՛ն , և կիրառն
մամբ իրացն , ստորադասել զիրսն
զինքեանս : ա՛հ ո՞ր դիւրալիս քա
մահ

մահեացես զմեզ, եթէ յաւիտեան մտածեսցես՝ զմահ քո, մահկանա ցու:

Գլուխ. Է.

Յաղագս բարկութեն: Ամէ՛պ բար կացողէն: Գործ. պատ ճառք, և դեղքն բար կութեն:

ա. Բարկանամ բարկու թեն: Ամ միայնէ արդար բարկութի. ընդդէմ զա զանին կատաղութոյ և անիծեցելոյ: ընդ դէմ ըղձից անզգայի. և աղ ձկայութի: որ թէ անդամ և նե դիմեսցէ յոք, ոչ թողու՝ ի նմա զհե տս մարդկայնոյ բնութեն: բար կութին,

կութեանն , կարծ խելագարութեան . անկար ինքեան ; զինուց , և տան Ջանաց , ծարաւի : ուծացող զե-ղոյն , և մոռացող բարեկամութեան : դիմէ՛ , 'ի մէջ ինքեանց խակ տուս-րաց , զինգոնէ այլում վնասեսցէ : ԶՁմեռնելեն համգոյն փլման , որք յ'որ վերայ անկեալք ճնշեն . փշրին յանդէն և ինքեանք : ԶՁմգեղեցկու-թի . Թողու զբարեկացողն : Քան զի՝ բոցանման և արտաքսայլեն աչքն, ուռին երանկքն . դիզանման հե'րքն. կափկափեն շրթունքն . կրճեն ա-տամունքն . փրփրի բերանն , և յար տարադրշման կատաղույ ձայնեն , ճոճայ պարանոցն : Ո՛չ ուրուք մի-լութե երես , զազրագոյն է՛ սմին : ԶՁյլանդակի դէմքն , կնճռոտի ճակատն , խորխատացոյց զլուխն.

զող

դողդոջման ոտիցն, և դատիր հար
կանէն. սպառնման ձեռացն, և բո
լոր մարմնին ողորմականին խեղա
խամաց, շրջաբերի տատանողական։
Յաւե՛լ և ս, զողդողող շարժմունսն.
զսպառնական ձեռանն. զբախեալ
գետնին, զհարեալ կուրծն. զձող
եալ հերսն. զպատառեալն պատ
մուճան. և զարիւնն եռացեալ
շուրջ զսրտիւն, և տապացեալ։
Զօրավիգն կարծես գոլ ՚ի ներքս
զոգին. որոյ արտաքին պատկերն
այսպէ՛ս գաղշեցի՛ն։ Մերձես ձև
անկերպեն վկայաբանքն, զցոյցսն
դժոխային, վառեցելոյս բոցովք.
Ծխապատառատ, ահագնադոշս, որք
ելուզանիցեն դղրդիւնս։ Այն
պիսին՛ և ձև անկերպութի բարկա
ցողին. զաղբալի. անիւնաթա

թանս . սրտմտայոյզ . անողորմ . և պաղանայնոյ կատաղութե համ գունակեցեալ : Զ. Այլքն մոլու թիւք, կարեն ծածկել, և 'ի թա քստեան անանիլ : բարկութիւն, հրապարակէ՝ զինքն, և 'ի դէմս մաղէ . և իբր զկրակ, հրդեհէ զամ: որքան մեծաւ հոգաբարձութբ ջանասցես ծածկել զնա, այնքան առաւել յորդորի: Չգիտէ՝ զեղա նակն, և ոչ՝ սանձիւ նուաճի՝ ամե, զոր ստացեալ ունի, բարկութիւն :

Է. Նոյն և մնացեալքն մոլու թիք, կոպարիւք իմիք բացորոշեց ելովք, ներազայկն : բարկութեն, չիք ինչ անշօշափ. և ոչ ինչէ անմեր ձենալի; ընդդէմ ինքեան երկնի, մարտնչիմք բարկութբ : Զստ ուստ հայհոյութիւք, աստուստ

ոքոտու

տրտունջք ընդ դէմ ա̄յ ։ Ւ Զսատուա
շարժեն զինձմունք յամբարշտաց ,
զնախատանատութե̄ նորին ; Ոչ
միայն բարկանամք այնց . յորոց
զերաւորեցեալս համարիմք զմեզ ,
այլ և ս ՚ի մտածմանէ յապաւնուոյ
զրպարտութե̄ն զկծիմք , և տա-
պիմք . և որ անիրաւելոցն իցէ
՚ի մեզ , բազմիցս հաւատամք ,
մտածականաւ ստիւ , Թէ արդ-
արար ։ Յո́րժ ուշիմագունեղք
եմք ՚ի մոլութե̄ս ; Նա́ և բազմիցս
ո́չ գիտեմք , Թէ որոց բարկանամք .
և սակայն բարկանամք . Եւ եԹէ
չիցէ ոք՝ նորաւմ խորտակեսցի
Թամփն այն , ընդ դէմ մեզ ինք
եանց սրտմտիմք ; Ւ Զո́ր՝ զիծանե-
ցես ինկապէս , Թէ ո́չ միայն ՚իզք
պարտութե̄ և յանիրաւութե̄ ծն

անի կէ՛ս այս , իմա՛ խոհունակա-
բար ; զի զկատարողութիւն մերոյ բար-
կութեն , զգամ եւս այնք , որք ո՛չ
վնասել կարեն մեզ , եւ ո՛չ նախա-
տակոծս առնել : Այլ որոյ բազ-
միցս , պատառեմք զպատմուճանս ,
հարկանեմք զգետնի՝ զանօթս .
խորտակեմք զգրիչս , ծուատեմք
զթո՛ւղթս , մինչ ո՛չ կարեմք առ-
նել նոքօք , ըստ կամաց մերոց :
Նոյնպէս եւ բազմիցս , ՚ի սրտմտ
ութիւն կոչէ զմեզ . կամ բաժակն
կործանեալ . կամ սեղանն պղեր
գագոյն եղեալ . կամ պաշտօնեայն ,
յամրաշարժ , կամ ճռռուռն աթոռ-
ոյն , եւ այլք համանմանք բազումք ,
որք զբարկութիւն մեր , ո՛չ արժանա
ւորին , եւ ո՛չ զգան իսկ : Նոյնգու-
նակ , եւ երիվարն ընկերկոտ եւ յանձն

ընկէց

ընկէց . շունն վայրահաչ . և ծղղ
արձակէքն Թռչունք . յանդգդունք՛
ճանճիցն Թռչամունք , և կամ խայ
Թուածս մոծակաց , ընդոստուցա-
նէն զզկծուածս , և զանհամբերու
Թե մերոյողբան զպատիժն: ԱՂԷա՛
Թէորքա՛ն մտայն՛ զիցես: Յիրաց ան-
զգայնոց , և՛ իկենդանեաց ստորկա-
գունից , պահանջես զպատիժդ ,
որոց յա՛նդ էր զքոյդ մանաւանդ
խրատել զխելագարութի :

Գ. ԱՀրդ՝ ԵԹէ հաճոյ իցէ
նշմարել զմնաստակարութիս , և-
զգործս քարկութեն , արդար և՛
ուչոք ժանդասմահ , զայնքանս ստ-
տակեաց ՚խմարդկայնոյ սեռէ , որ
քա՛ն քարկութին : ԱՀկնարկեա՛
զօրախողխողմունսն . և զվտանգսն
քաղաքաց , և զտապալմունս ա-

ղանց աչքապիսեաց : Տե՛ս զձեռա֊ գործ մահուն , և զդիւրադեղն սպան֊ նելոյն , և զհեղեղս արեանցն դեռ֊ ացեալս : Հայեա՛ց 'ի հեծմունս ազ֊ նու անկանելոյն քաղաքաց , որք հա֊ զիւ թէ երևին : պատում , բարկու֊ թին տապալեաց : Հայեա՛ց յան֊ մարդաբնակ վայրսն և յանապա֊ տացեալ երկիրսն ; պայտառնիկ՝ ենկուլ բարկու թին : Հայեաց 'ի սատունսն հր֊ դեհիցեալս, և յաղբերս՝ թունիւք ապականեցեալս : Տե՛ս զազգա֊ տոհմունսն բնաւին ջնջեցեալս ; զայսպիսիս անօրէնութիս , առ գործ֊ եաց ինքն բարկութին : Ողբա֊ ղանաց դուժարս կոչեցեն , ո՛չ զմարդկանց ; միայն զի նոքա հա֊ նէ և համբուրեն առ միմեանս , և սոքա զիշատամաձ , զերեալս սպա֊ տանեն :

տանէն։ Պատահի մոլութեա այն
մին՝ աւերածութիւն այս ։ զի մեր
կացուցանէ զմարդն ՚ի նմանութենէն
այ̃ , որոյ գործքն անդորրունքեն ։
կուրացուցանէ զմիտն , զի մի տես
ցէ զճշմարիտն , և մի՝ այլոց զեկ
ուցմանց հետևիցի ։ շփոթէ ըզ
բովանդակ զօրութիւն հոգւոյն և
խամրէ , այնքան , մինչ զի չարա
չար քանդեալ ապականէ զբոլոր
մարդն ; և սակայն կարծէ հաւա
տանի , ներգոլ ՚ի նմին ախտս այս ,
զազրալի։ Յորժ փառաւորագոյն
համարին մարդիկք զբարկանալն։
Բայց հարկաւոր է մատիլ առ դե
ղս բուժիչս , որովք մոլար կիրս
այս , թէ և ո՛չ բարձցի ամենևին,
գոնէ ընդ իշխանութեամբ բանավար
ութեն նուաճեսցի , և սանձեսցի

կարիցէ , առաքինականն եղանակն ։

Դ. Յառաջ քան զամ յոյժ բարեւոքէ , քամահել փոյթ ընդդատ , զնախկին զկծեցումն բարկութեն , եւ դիմամարտել ինքեանց սկզբան ցն ։ քան զի եթէ սկսանիցի ածել ՚ի կողմն թիւրահակ , դժուարին լինի անդրադարձումն առաքինութեն ։ Ջրասցէ , որքա՛ն կամեսցի , ո՛չ որքա՛ն թողացուսցես ։ Յոր ժամ թշնամին ՚ի դուռն հասանէ , ո՛չ առնու զեղանակն ՚ի գերեցելոյն ։ Օհ դիւրագոյնէ ո՛չ թողացուցանել զաւերածութն , քան յետ թողլոյն , հատուցել ։ Վերնագոյն եւ կարգաւորագոյն մասն աշխարհիս , եւ մերձաւորագոյնն աստեղաց , ո՛չ յամպոց նեղի . եւ ո՛չ ՚ի մրրկաց վրդովի , այլ ազատէ յամե

նից

նից աղմկութեց ։ Վայրագոյնքն են որք զշանթս արձակեն ։ Նոյնգունակ և վսեմագոյն ոգին, ցանգ խաղաղ, և բարեկարգ, և եղեալ ՚ի հանդարտականում կացութեն, ճնշէ ՚ի ներքս զչարիս, յորոց ծնանի բարկութիւն ; և խօսից իւրոց սակաւուցիկ իմն տայ զանձնիշխանութի ։ զի գիտէ, թէ մինչ բարկանայցէ, ոչ բառնի չափն, այլ ծանրագոյն արատոցն ։ Որպէս թռչունքն մինչ կայտառեալք բախեն զծօղշակն, զորկն ՚ի բնաւից փետրոց իւրեանց. այսպէս սմ սրտմտութի զարդարանս, ՚ի տանջանս իւր ։ Եղուաւել վնասէ՛ բարկութիւն, քան զրպարտութիւն ։ Որ բարկանայ, արհամարհեցեալ համարի զինքն՝ յայլմէ. իսկ ճշմարիտ ներբագինօղն

իւր

Իւրեան ինչեան, ո՛չ լինի վրէժ խնդիր՝ զի ո՛չ զգայ ։ Վրէժ խնդրութիւն, է՛ խոստովանութի կսկծանաց ։ Զէ՛ մեծաւորս, որխածանէ զխածօղն ։

Է. Մինչ լսես զձայնն չարաքանչին. նոյնոյն մտախոհ լեր. ո՛չ. զինչ լու՛իցես ՚ի նմանէ, այլ. թէ զինչ վայելիցէ խօսիլ քեզ ։ Ո՛չ է պարտ այնքան ներագնել զչարախնութի օտարին, զի զալարզութի քո աղմկեսցէ ։ Ան որ զա՟մ կարէ՛, այսցքանեաց վատթարից արանց համբերէ ։ դու, վատթարագոյն ամենից, եւ ստորկագոյն, չկարէ՞ս կրել զնախատան մի՞ոյ ։ Ծիծաղելի՛ է յո՛յժ. զի դու ո՛չ թողուս զչարութի քո, զոր կարես, եւ զայլոցն բառնալ ջանաս, զոր ո՛չ կարես ։

ես ։ Եթէ այսքա՛ն մեղաց պարտա-
կանես, զորինչ և կրեսցես, ո՛չինչ է
բաղդատութիւն գեհենոյն, զոր ար-
ժանաւորիս ։ Մի՛ես դու․ որում
ունկանն տաղտկանայ, անպա-
տե՛հ իցէ ։ Մեր զըպարտէ՛, վնասէ՛
ինքեան, զի մեղանչէ։ քեզ զի՛նչ չար
պատահի ։ Այն, որ յաւիտենից
վճռեցեալ է, վս՟ քոյոյ փրկութե՟ ։
Լուր զինչ ասէ ա՟ծ ։ Եթէ Թողու-
ցուք դուք, և ես Թողից ձեզ ։ Յո-
րատմանես յայսմանէ եթէ ո՛չ ըն-
դունուս, ո՛չ ներես, այլ մոռեալ
ես ։ Աղաչի՛ է ներումն այլոցն մո-
ռութեց, զի քոյոյդ ընկալցիս ։

Է․ ՝Ի բաց բառնալ արժանէ
՝ի մտացդ, զխաբէական գրգռու-
թի բարկութե՟ն ։ Այս ո՛սն, ո՛չ
բարեպէս ողջունեացզիս ։ Նա՛, զա-

կանեալ

կռեալ խօսնիմ, վաղվաղակի եհատ. միւսն, յետս դարձոյց յինէն զեր եսս իւր: Ո՛չ պակասին առաւ ելութիւնք և նշանք կարծրատութեց, զի միշտ դիւրահաւանաց եմք առ չարին: Մեծագոյն մասն գրպար տութեան, բաղկանայ, մոլութե մեկնչին: Այնորդ հարկաւորէ պարզամտութիւն, և բարեհամար ութիւն իրացն: Զրա՛ հակառակ քեզ զդատաստան բացագոյին, և լիցի քեզ մոլութիս այս կարծկա կան, թէ զոր յակամայ լսեմք յօ ժարապէս հաւատամք; և նախ քան դատեսցիմք, բարկանամք: Մինչ տալ՛ք միջամտութիւն ինչ ժամանակի: դիւրաշտամտութեան, օրն ցուցանէ: Այս փոքու ինն իւր զոլքս դատելոց, թէոց մկայից

ո՛չ

ո՛չ փորձին որքն . նաև զբարեկամք, դատապարտեա՛ նախքան լու՛ծեցես զդատն ; Մաղմաղանի հա՛ատալ նորացն լսեցելոց , առն անխոհե_մին : Բազումք սոեն , զի խաբեսցեն պայլս; և յոգունք, զի ա՛րդ խաբեցեալքեն : Որ տայ 'ի ծածուկ՝ ինչ, գրեթէ ո՛չ տայց : Օ՛նչ ան օրինագոյն, քան հա՛ատալ 'ի ծա_ծուկ , և յայտնի բարկանալ : Զէ՛ մարթ տեսանել զո՛մ , և լսել : Զառնու զգլխաւորութ̃ի , որո՛չ գիտէ :

Է. Յորժամ նիմանաս , թէ այս ո՛մն չարաբանէ՛ զքեն , հա՛ց զխղճմտանս քո , մի՛թէ նախկնա_գոյն խօսեցեա՛լ իցես դու , զնմա_նէ : Եւ խորհեա՛ց՝ թէ զո՛րքան եաց բազմաց խօսիս : Համոզա_

գունեղ

ցուցանել առնէ զքեզ՝ քոյդ քաղ աղանութիւն, եթէ զքեզ ինքնին քննեսցես: Քանզի ցուցանէ քեզ, թէ ընդէ՞ր ո՛չ ներես օտարին վա վաշոտութեան, որ ո՛չինչ զլացար քոյոյ խենեշութեանդ: Ընդէ՞ր զատ ատացն հալածես, որ ինքդ ուխ տադրուժես: զմի՞ լինիս անաչառ քննախնդիր հաւատոյ. որ ինքդ հաւատադրուժես: Հի՞մ շնորհես քեզ վստահել յայլս, և՞ իքեզ ո՛չ կամիս: Յիշումն ած. ո՛չ միայն զոր կրեսդ. այլ և զոր արարերն: Զոր ինչ յայլում դատապարտես, 'ի ծոցքո գտցես: Զմենեքեան չարք եմք. տալի է ներումն մոլութեան հասարակի: Եւ թէ զո՞չինչ այն պիսի արարեր, սակայն կարես առ նել: Որ կայ, զգուշ լիցի, զի մի անկցի:

Զինչ

Է. Զինչ նորագոյն լինի , եթէ վնասէ թշնամին . վշտացուցանէ բարեկամն , յանցանէ որդին . մեղանչէ ծառայն : Ամէքն սոքին այնպէս են սովորականք , որպէս վարդն ՚ի գարնան , և պտուղն յամառան : Որպէս հարկաւոր է զէօս նողայն ՚ի հուչակաւոր տեղիս մայրաքաղաքին աշխարհակալի , ուր են անկանիլ . ուրեք արգելանիլ . Նայալուրեք Թաթավիլ Ջրով , այսպէս Նեղնդեցելոցն և տատանեցելոցն ընկենուլս յայամիկ , բաղմադիմիք պատահին վշտակրութիք , և դիմամբոստութիք : Զմէ բարկանաս մինչ զրպարտիս յառնէ չարէ : Չրա՛ն զոր խնէր : Իսկ դու՝ եթէ բարի ես , զգործ առն բարուոյ ՚ի կնկրմարկ : Ցանս զինչ

բարի

բարի արարածս : Բայց այս ո՛չ լինի
ընչախնդրութե̄, այլ համբերու-
թե̄, և շնորհաւութե̄: Եւ եթէ ո՛չ
բարի, գո՛նէ բարեհաճ արարածս
վնաս; Եւ եթէ չէ՛ գոյ, առանց կարծ-
եաց, լաւագոյն անտասագործես
ցես զքեզ: Նաւ վստահամբաւ եաց
զքեզ, և ծանրաբար Թշնամա-
նաց: Բայց դու զի՞նչ: Ո՛չ հաւատ-
ամ: Եւ եթէ ասաց ինչ՝ պատա-
հալ՝ ի խմոլորութե̄, ասաց; ո՛չ չա-
րամտութե̄, այլ բարեաւ նախան-
ձու, զօրավիգ լինել կամեցաւ. կամ
ի տկարէ՛ս վերաւորեցեալ էր
յինէն: Ո՛չ է կոէլ զայպարտութի,
զոր նախագոյն արարեր: Զերդարև
զմեղս զայն գործեցի: Յպարտա-
կանեմ: Զի՞նչ, զանէզի տալ ար-
դարութե̄ն; Բայց զի՞ս դատապա-

տել,

տիմ, և աւանդ մեղանաց: Զինչ միոյթ անտի: Հետևեցայց քեզ, և ասասցից ընդ մարգարէին: Լուռ եղէ և ո՛չ բացի զբերան իմ, զի դու արարեր: Աշխարհքն կամ աստուածքն այլոց, չլինին քեզ չարք: և եթէ երաշխապէ՝ս լինիցին չարք, յայտէ թէ չարու՛ք վարեցար նոքօք: Աշխարհիկքն, որպիսիք և կիրառումն նոցին:

Թ. Ո՛րէ պատճառ զրպարտութե: Կյարծիքն: Բա՛րձ զկարծիս մնասայն, և ո՛չ ինչ նեղեսցէ զքեզ: Ո՛չ ինչ իր մերձ ոգւոյն, կամ շարժէ զնոյնն, և կամ ՚ի նմին ներգործէ: Միայնաւկ ինքն, շարժէ զինքն, և զործպեսն դատումն աւքերցէ, այնպիսիք լինեն նոքին, որք նմա պատահին: Ո՛չ

ինչ վնասէ զքեզ, եթէ ո՛չ դու ինչ
նմին վնասեսցես քեզ: Բա՛յց՝ չա՛րէ
(ասես) նա՛ որ հալածէ զիս: Համ
բեր: տացէ այլում զպատիժն,
զոր տալոյն էր քեզ: Նա՛րդ եա
ինքեան, զի մեղաւ: Բա՛յց; պճն
ծալէ բանականութե, ընդէ՛ր ո՛չ
հարթէ՛ զպակասութին իւր: Եւ
դու որ զարդարեալդ ես բանա_
կանութե, զմէ՛ ո՛չ զսպես զան
համբերութին քո, ընդէ՛ր ո՛չ յաղ
թես բարեաւն՝ զչարն: Զմոլու
թիս այլոց՝ յաջողդ ունիս, Նղքոյդ
'ի թիկունս: Բայց արա՛, որոք ն_
իյես դու, որում քաղցր թուի քէ_
նախանձրութին: ահա՛ տուր՛ քեզ
հրաման ցանկացելոյ վրէժխնդրու
թեդ. այսու սակայն արդարեղին
օրինին, զի 'ի մեծագունէն սխ
ցես:

ցես ։ Կյա՛րգ զըրպարտութեն, նա-
խագրեսցէ զվրիժառութիւն ։ Ծա-
րագոյն Թշնամի քան զնա, ունիս
զբարկութիւն քո ; սա՛ առաւել զք
պարտեաց զքեզ ։ ՚Ի սմանէ ակնկր
զվրէժխնդրութիւն ։ Ջե՛ն խնդր
ելիք ՚ի հրապարակս , հանկաւակ
որդք , մինչ չարեկամն գոյ ՚ի տան ։
Պղատոն , բարկացեալ ծառային ,
արգել զձեռն իւր , զոր վերացուց
եալ էր ՚ի հարկանել , ասելով ։ հար
կանէի , եթէ ո՛չ բարկանայի ։ Նախ
կամեցաւ զբարկացողութիւն ձաղ
ել , քան զծառայն ։ արժանագոյն
համարեալ գանիցս զտէրն բարկա-
ցող , քան զծառայն պղերգ ։ Ոչ
քան համեստագոյն իցէ ո՛ք , այն
քան հզօրեղագէս ճնշէ զբար
կութիւն ։

Ժ. Ուխտաւորքն, և վերա_կացուք ժողովրդեան. ցուցանել պարտին երբեմն զբարկութի. և ի գործ ևս ածել, այնպէս սա_կայն, զի մի յառաջեսցէ քան զբան ականութին, այլ իբրև աղախին, հետապօտիցի նմին: Ուղղելի և_ խրատելի է որ մեղանչէ, բայց թամբ բարկութե: Եթէ այր բարի չա_րագործացն բարկանայ մարթիցի, բովանդակ կեանն նորին բարկա_ցողութե անցանէ: Զի որ լինեցի պահ, յորում ոչ տեսցէ զպարտաւելիս: Բայց այս նուազի, եթէ այն քանիցս արտաքսեսցէ յինքենէ զբարկութին, որքանիցս պահանջ եսցէ պատճառն: Եւ այսպէս, այր հանդարտ, և արդարամիտ, զայնպիսի գութ ունել պարտի առ

մոլոր

մոլորեցելոյն, զորպիսի ունի բժիշ կն , առ խելացնորամտացն : Որ պէս ոչ վրդովին 'ի սառնամա նեացն և 'ի տապոցն որք 'ի մրրկացն յուզեցեալք , ներածեն յանցողսն , զհիւրեանցն փոխարժութին , նոյն պէս և ոչ բարկանալ պարտիս զը պարտութեց և անիրաւութեց վ̅ս զորս սովորեն ներածել մարդիկըն ապիրատք , ըստ բնածնի իւրեանց բարուցն ; Հիւանդքն անըմբերք են , յորս չէ ինչ առ ողջութի : Յոյժ կանխագոյն վրէժխնդրութի է ընդ դէմ արհամարհոտին , ոչ խնդրել զվրէժ 'ի նմանէ : Նա զքեզ խոց ոտեաց , զի ցաւեցիս դու ; իսկ ենթէ ոչ ցաւիս դու , ցաւեցի նա . տեսանելով զփափկութի արհա մարհանացն յափշտակեցեալ յիմ

քենէ : Պտուղն զրպարտութ̄ե , կարի՛ ինքն եղեալ գոյ, նզգայութ̄ե , և՛ ի բարկութ̄ե կրողին : Նախա_տինքն՝ եթէ բարկանաս, թու՞ին ծանուցեալք ; իսկ ոչինչամն՝ ար համարհեցեալք : Բայց . անվայե՛լ է (ասես) անարգել , և զխամրեցեալ պատիւն ո՛չ վերանորոգել : Եմա_նաւ՛անդ. անվայե՛լ է երկնչիլն , ա_նարգել : զի չերկնչի յայնմանէ . եթէ ո՛չ , որ արժանինէ անարգա_նաց : Ո՛չ նայի այր իմաստուն յայն , զոր ենթադատեսցեն մարդիկք , անվայելչաբար : Զի՛ք անվայելնմա, բայց ՚ի մեղաց : ԵՁրհա_մարհիմ (ասէ) յումեմնէ : ինքն ատեսցէ : Ես Զանացից , զի մի՛ ինչ գործեցեմ , կամ խօսիցիմ արժանի արհամարհանաց : ԵՁտէ ո՛չ զիտ

Ատես

Մնացէ։ Ես եղէց բարեհաճ և
բարեգութ առ ամն։ Այսպէս
այպանեալ լքանէ զչարութիւն ա-
պիրատից, անյաղթ համբերու-
թիւն։ Եւ հետևի այ, ներօղն յան-
ցաւորաց. որ համբերագունեղնէ,
և զանօրէնութիւս մեր, իւրով
բարերարութեան յաղթէ։
Մեծագունեղի որտի՛է,
ո՛չ ճանաչելն զզրպար-
տութիւն, քան թէ
ներելն։

Գլխ. Ը:

Յաղագս նախանձու, և ծուլութեան: Ստորագրութիւն երկրոր ցուցոյն, և ապեղա նուռն:

ա. Նախանձն, վրէժ խնդրէր ինքեան. նախ դիւրին աղէս խարշատեալ քայքայէ, քան զբարիս ընկերին: Պատիժքն վրիժառուք այլոց մոլութեանց, որ կնի հետևին նոցին. իսկ սորինն, յառաջեն և ս ապրէ: Քանզի նախանձոտն, զերջանկութիւն օտարին, տանջմամբ առնէ իւրեան: և՛ի գերութիւն դրացւոյն, նիհանջանայ ինքն: Անիրանդաւոյն մեղանչէ և պատժի,

պատճի , զոր ժամանակս այս
տիրապետեաց : Եւ յայլքն մոլութիւնք ,
հակառակն նմանց բարեաց . ինչ
սէր , թշնամի՛ է համայնից բարեաց :
և խանգարէ զբնութիւն ամենից իր
աց : Հակառակ է ամենայնոյ բարու-
թեան , որոյ յատուկ է , հաղորդել
զիւր բարիս իւրայինս : Հակառա-
կի կացութեան երանելեացն , որք
զերջանկութիւն այլոց , իբրև զիւր
եանցն վայելեն : Հակառակ է սի-
րոյն քրիստոնէականի , որ և զբար
եաց թշնամեացն ուրախանայ : Հա-
կառակ է և օրինի բնութեան , որ
հրամայէ զինքն բարիս մեր , կամել
և այլոց : Զորօրինակ ակն ախ
տացեալ այնու հիւանդութբ ,
զոր բժիշկք խատացուն անուանեն
են , յամենից պայծառութեանց նեղ
եալ

ծալ խուճապի , այնպէս և նախան-
ձուսն , յառաջինութեան և 'ի ճոխու-
թեան օտարին , չարչարի : Նա-
խանձ ասի , զի նեղախանձի 'ի բարեյ-
աջողութեան այլոց :

Է. Նախանձի սատանայ , բայց միայն մարդկան ; ընկերացն , և ո՛չ ումեք : Ի՛սկ դու գոլով մարդ , նախանձիս մարդկան , զոր և ո՛չ դևքն առնեն : Աղէ՛, այսէ , փոքր ողեացն , և հուրբեանցն ենթադատ մամբք ; վերջադասողացն զինք եանս : զի ո՛չ նախանձէիր այլում , եթէ ո՛չ համարէիր զնա՛ լաւա- գոյն՝ և գերագոյն քան զքեզ : Կամի՛ս աննախանձ լինել : Եպերեա զհո- սանուտաբարիս աշխարհիս այսո- րիկ , և սիրեա՛ զյաւիտենականսն: Ահ՛է յաւիտենականութեան , մինչ

նախ

նախանձու ։ Ո՛չ կարէ նախանձիլ ընդ մահկանացուս բարիս այլոց, որ ցանկայ միայն մշտնջենաւորին ։ Ո՞ ոքիշխան նախանձեցաւ երբեք ստրկադունից ծառայութեց արհեստիցն, դերձակի . կամ կօշկարի ։ Ո՛չ վայրահակէ զինքն ՚ի սատորինս , միտն՝ զբաղեցեալն զխնմիւք ։ Մինթէ չէ՞ բաւական քոյովքդ նեղիլ յոգնադիմօք չարիւք , զորս ունիս , եթէ ո՛չ վշտագնեսցես զքեզ և բարիքն այլոց ։ Ո՛չ երբեք լինիս երջանիկ , եթէ տանջեսցէ զքեզ երջանկագոյնն ։ Մինթէ կարծես, թէ բարիքն որոց նախանձիս, յափշտակեցեալք յայլոց , կարիցեն տուքեզ անդրանցանել ։ Ունի՛ մերձաւոր քո զինչս, ծաղկեալէ գիտութ֊բ, գերա֊

զանցէ

փանցէ զքեզ իշխանութեբ եւ պայ-
տառով: Համայնքն սոքին, լինին
քոյք, եթէ սիրեսցես զնա: Յոգ
նապունեք փարթամանայ, որք
սիրէ զօտարինն:

Դ. Շարադրութեամ ասաէն
ընդ նախանձուն, եւ զծուլութիւն,
զի երկաքանչիւրն, վհատութիւնէ,
եւ տրտմութիւն: Նա՛, զքաբրոյ օ-
տարին: Նա՛, պիւրոյն: Երկոք
եանն, ասւփոքրասերտոն պատ
շաճին: զի զփոքրեկն ոսլանանէ
նախանձն: ուղո՛ղ՝ ծուլութիւն, է՛
վհատեցելոյ, եւ հիւանդոտի ո-
գւոյն. որ կրէ զձանձրութի քաւ
ճայն հոգեւորականաց. որ զա
հուրեցեալ՝ իմեծութէ եւ՝ իղձ
աւրութէ երկին, յորչ ինչ գործ մա
նէ, արժանի մարդկան: Նյա

Եւ ո՛չ

և ո՛չ կամի պղերգն ; մշտայե՛ղ, և անհաստատ : բեռն ինքեան , այլոց Թախանձ; և յարատևեա՛ ըմբամբ իւրով , գրգէ զիւրն պատիժ : Համգոյն գնդակի , որ ընծրում Թէպէտ ալ տատի , սակայն ո՛չ արտ ելանէ . և այնպէս շարժեցեալ ՚ի զօրութե խարազանին , մնա՛յ ցանկ մշտակաց : Կարես հաստատել , Թէ կամեցեա՛լ իցէ նր զիր ինչ , բայց ո՛չ արարեալ : Բովանդակքն ապարք նորին , աղճատմունքն . և զօրէն Ջրոյ գաղջի , զարտափխութիւն վէ-րակոչէն , և զզուեցուցանեն . ո՛չ միայն զմարդիկս , այլ և զա̄ծ : Ուր եմն փայլապար յուսաս փրկութե , եԹէ ո՛չ ՚ի բա՛ց եդեալ զշրտնական Թուլութի քո , զազնուականա-գոյնս վերընկալցիս զոգիս : Եւ սրա-

գունիւք խթանիւք ստիպեսցես զքեզ 'ի մեծամեծս : Որպէս հաւ֊ առ 'ի թռչել , սոյնպէս և մարդն ծնանի առ 'ի աշխատանս : Եւ զի պականցին աշխատքն , որք վ̅ն ո̅յ առնին , վերադիրք կենցաղս այս 'ի չքր անձնեար ումեք , զկանոնադան տեսակս պատժոց : Ո՛րքան տքնի նա , զի զումարեսցէ զինչս : Ո՛րքան զաւածի նա , զի առ ցանկաց եալ պատիւն հասցէ՛ : Մեծա֊ գունիւք տառապանօք պաշտին մոլութիք : Իսկ , եթէ զհոսա֊ նուտս զայսոսիկ բարիս , այսքան եաւ քրտամբ ջանաս գնել , ընդէ՞ր ո՛չ առաւատրես զհոգաբարձութիս զո՛յգ սոցին , ստացման երջանիկ֊ գունեղի յաւ֊ իտենականութեն : Ա՜հ , պատուականեա՛ց յուլանալ յե֊

րիս յայսմիկ ։ Աղագունեղէ աշ
խատոն, վարձն յաւիտենականն ։ Ո՛չ
ինչ գոյ այնքան կարծր, և դժու
արին, զոր մարդկայինս միտ ո՛չ
յաղթեսցէ, օգնութ̅ըն ա̅ծայնով ։
Հզօրաբար մաքառեսցես. և դժու
արութ̅եց երևմունքն ոչըն չանան ։
Զորինչ հրամայեաց ինքեան մե
ծասիրտն, ընկալաւ ։ Արա՛ զոր
կարես, զի̅մ կարասցես ։ Ա̅Ծ,
օգնեա՛ արարողին ։

Գլուխ. Թ.

Յաղագս հպարտութ̅ե. ամբարտաւանութ̅ե, և սնափառութ̅ե: Գաղափար հպարտին: Ունայնութ̅ի արժանապատուութ̅եց և վտանգ: փքացման չարիքն, և սպեղանի նորին:

ա. Մոլութիւքս այսոքիկ հպարտութ̅ի, ամբարտաւանութ̅ի, և մնափառութ̅ի, ազգականքեն միմեանց. յորոց՝ իբր յակնկանու՝ բղխեն գետք ամենից չարեաց: Քանզի մինչ առաջադնէ մարդ, զդնէր յարգոյութ̅իւն իւր, փոխանակ վայե

չախճանի, յորս ուղղէ զնա, որ համարձեալ զպաշտօնն էր, և յապաւեալ զպատիւն այլոց մարդկանց: Եւ եթէ ոչ բանհնամս մուտ 'ի փառս, եթէ ոչ անօրէնութեբք, անօրէնութեբք երթիցէ 'ի փառս: Եւ հորդեացէ ինքեան զճանապարհ, ուրեք 'ընդ յառաջադրեցեալ, խոր ամանկութեբք, և պատրանօք, անորմամբ և տապալմամբ մեծաւորին: Հպարտն, առելի էր. ան զմբերնելի մարդկայնոյ սեռի, զնա ջանս, և զգործս իւր, մինչ 'ի յափշտակութիւն գոյութեան, և միաւոյ մարդկան: Նկարծէ զինքն՝ պատուականաւորելի ասատիճանի որ ժամանաւոր գոլ. և 'ինմին յոյժ հաճի ինքեան: Յանդգնաբար մտանէ յիրս մեծագոյնս քան զիւրն կա-

ճողութն. յամենայն գործս ներա-
մուծ զինքն ։ մեծացուցանէ զինքն
յինքենէ , անպատկառաբար ։ ան-
գոսնէ զայլսն ։ Կեղծաւորաբար
ձևակերպէ զխոնարհութն , զի
հեռացուսցէ յինքենէ զկարծիս
ամբարհաւաճութե ։ Ընկեցեալ
յաստիճանէ պատուոյն , լինի զա̃մ
ենսին տրտնջիւք ։ յարուցանէ պկռ-
ծիս . և զպատելութիս ։ Հանդէպ
վայրադունեցն , ահազնադեմ զա-
ղան ցուցանէ զինքն ։ հանդէպ մե-
ծադունեցն , շողոքորթող ծառայ,
և երկիւղալի պաշտօնատար ։ Ըզ
բարիս , եթէ ունի , ոչ ընծայէ տ̃յ
որպէս արժանն է , այլ առատրէ
ինքեան , ամբարհաւաճօրէն ։ Ցան-
կայ տեսանել յամենեսին . և զի-
ըստ բարձրագունեղեց , զորս տեղ-

տեսանայ ,

տանայ, իբր եւ բոլ փորձեւ, որբա-
եալ հակածառէ : Զարարս այլոց,
հեստաքրքրաբար որոնէ, յանդգնա-
բար դատէ, անաչառօրէն դա-
տապարտէ : ուղերձու զմոլութիւն,
նուաղեցուցանէ զգաստութիւն :
'ի խօսս, եւ 'ի գնացս, զյօրացուցումն
իմն նախաբերէ ինքեան, եւ այլոց
զանարգութիւն : ԶՋտէ՛ զուղղեցող-
ութիւն . արտաքսէ զխրատատու-
նութիւն . զենկուցմանց ոչ լսէ : Հա-
մարի ունել զբարիս, որոց չքաւ-
որի : եւ զորս ունի, տիրէ մեծագոյնս
ձեւացուցանէ յաչս իւր քան իցենն:
Այլ այնորիկ զայրանայ, եւ 'ի վատ
թարագոյնս ընկենու 'ի մոլութիւն.
Եթէ ոչ մեծարիցի իբր արժան
աւորագոյն այլոց : եւ եթէ զինքն,
եւ զիւրականսն արհամարհել կար

ծնցէ ։ Մտատանի սիրտ նորին մշտաշարժիւք յուզմամբք, զի մինչ պատե՛ն որում ցանկայ . գոյ ընդ ծչխանութբ այլում, հարկէ նմա վրդովականիւք տենչմամբք, յարաժամ ալէկոծիլ ։ Անկիզըն ամենից մեղաց , է՛ հպարտութիւն։

Է. Որ իր՛ ՚ինչիւ . եթէ հան ճարե՛զես . զորինչ բաղձալիք երևին քեզ յաշխարհիս յայսմիկ , զկայսերութի . զթագաւորութիւ , ևզբոլոր տիեզերս , հանդերձ իւր այնոցիք փարթամութբք , և բաղդատեա՛ ընդ փոքրկան ինչ մասնկի , երջանկութեն յաւիտենականի ։ Եւ տեսցես թէ որպէս հակճալ մասնիկն այն , ծանրութբ իւրով , և մղեալ ցնցեսցէ ՚ի վեր զընդհանուր աշխարհ , ընդ պերճութեց ,

թեց , և վայելչութեց նորին ,
իբրև զանէրև մի՛ թեթևադոյն ,
որ յափշտակի 'ի հողմոյ : Վերամ
բա՛րձ ուրեմն զքեզ , 'ի յա՛ւիտե-
նականն , և արժանաւորեա՛ զքեզ
երկնի , որում ծնեալդ ես : Թօ-
թափեա՛ զփքացեալդ մտածմու-
նս՝ գերոյարգոյութե քոյ ոյ , և չա-
փակցեա՛ զքեզ իսկականեօքն բար-
եօք : Եթէ կայսրն , յորդորեցու-
ցի իւր առանոյր զքեզ , ո՞ ոք մար-
թանայր բառնալ զարտաւուն
քոյին : Իսկ այժմ , որդի ա՛յ ես . ար-
ժանքն քի վերադարձեալ : Զմ-
ո՛չ մտածես զսկիզբն քո ; ընդէ՞ր
ձգես զքեզ յերկրայինս , որք անար-
ժանքեն ամենևին քոյոյ տոհմի :
Քաջալերեաց : Ահա՛ւասիկ կոչէ
զքեզ հայր քո․ 'ի տէրութեն երկնից ,

և աստեղաց: 'ի ստացուածն մշտա-
տև: Ամենընկալ աստէն զԹու-
ահոծ սրտեղութիւս: այսու խոստ-
մամբքս ուռճացիր: 'ի հօրէս յայս-
մանէ զազնուականութի քոյին
յորջորջեա: ըստ նմանութե նո-
րին, յօրինեա զվարս քոյինս: Սա՛է
պողոտայ անսատերիւր, որ ածէ
'ի փառն երկնային:

Գ. Զինչ են գաւազանքն Թա-
գաւորականք, զինչ պսակքն:
փայլականձև ոտնակապք, և այս
ծառ Թշուառութիւնք: զորս եթէ
ճշգրտիւ ծանուցեալ էր մարդկանց,
ոչ՛ երբէք մարտնչէին վս̃ գահոյից
արքայականաց: Յօժարագոյնք լի-
նէին Թագաւորութիւնք, քան Թա-
գաւորք: Մեծ ծառայութիւն է,
բախտն մեծ: Նոքին, զորս ամբ-

ոխքն,

ոխքն, երանեցեալս համարին, յոյժ
տարաձայն զգան զինքեանց ։ քան
զի ծանրագոյն յենու 'ի նոսին եր
ջանկութիւն, զոր վարկուցանէ
զնոսին ծանունս՝ ժողովրդեանն
եւ ռամկին ։ Յայնժամ գովեն զքաղ
ցրունակ պարապութիւն եւ զաղա-
տութիւն 'ի գործոց ։ Յայնժամ
ատելի լինի նց փայլունակութիւն,
ինչոր հիանային յառաջագոյն ։
Յայնժամ չրտուցեալք եւ սար
սափեալք, զերկրաւորացս ունա-
յնութեց իմաստասիրեն ։ Յայն
ժամ երկնչին 'ի մահուանէ, եւ 'ի
սոսկալւոյ դատաստանէն նց . առ
աջի որոյ, ո՛չ ինչ օգնել կարէ նոցին,
արժանապատուութիւն, այսքա-
նեաւ ջանիւ շահեցեալն ։ այս
քանեաւ քրտամբ ծնեցեալն, եւ

դնեալն արնամբ ։ «Զի՞րդ այնպէս կեաց ընկենուլ, թէ աներկիւղ գտցէ զքեզ, դատաստանն այս սարսափելի ։ Որ խոնարհեցին այժմ, բարձրասցին յայնժամ ։

Դ. Մոլիս, եթէ կարծես հանդարտել և անքութեանալ քեզ, յետ ստացման արժանապատուութե ։ Զոր վա՛ղ ուրեմն մա՛րթէր քեզ, այժմ ո՛չէ ։ փոքրագոյն թոյլ է, 'ի մեծամեծս ։ Որքա՛ն բարձրագոյն եղիցիս, այնքա՛ն յաւէտ երևելոցէն մոլութիւք քոյինք ։ Ո՛չ թաքչին, որ ընկատարուն կայ ։ Եթէ նախկնաբար գոյր քեզ անքթութին ինչ, ա՞րդ կորեաւ ։ Քանզի ո՛չ ոք խորհուրդ, ազատ լինի քեզ ։ զո՛չ ոք օր, ըստ կամաց քոց կարասցես կարգաւորել, և տրամադրել ։

մատուցել : Մեծագոյնք են անկ
մունքն 'ի բարձու : Ընդ վայր որո
նես զհանգիստ անդ , ուր ամենքն ըզ
վտանգ , և զաշխատս . և բազումք
զողորմելի զելս կենին իւրեանց՝
գտին : Չկարեն տանել տեղանքն
արքայականք զանկականածս խոր
տիկս: Ոսկեաւ և ականմբք , ըմպեն
զմահեթոյնս : Որքան Թագաւ
որք , արեամբք իւրեանց ներկեցին
զգահոյս : Լպրծիւնէ կացութին
'ի ծայրում ; մաղլականքեն հա
մայնքն , և մերձագոյնք գահավէ
ժիլոյ : Ընկականած ուղի , ընհար
Թումն : Որքան յոգնաթիւք , զար
մացողացն և կայթողացն իցեն կա
ճառք , այն քան բազմագոյնք լի
նին թիւք նախանձողացն: Որքան
զանք լինին անդէն խարդաւողացն՝
և հա

ւհակամարտիցն գումա՛րք : Որ
քան կասկածելիք , և երկբայա-
կանքեն ընա՛ւքն : Ո՛չ հաւատար
մութի ծառայից . ո՛չ բարեկա-
մաց . ո՛չ որդւոյ , և ո՛չ եղբօր : Բայց
՚ի տունն գետնակո՛րծ , չմտանեն
ապիրատք : Անկասկած կեա՛յ , որ
Թագչի : Չերկնչի յումեքէ , յորմէ
ոչոք երկնչի :

Է . Եթէ տեսանէիր զեր-
կար ումն , կամ զշուն . որ ՚ի մէջ այլ-
ոց անհատից իւրոյն տեսակի , զի՛
խանակ՛նն առնոյր զպատիւ , միթէ
արգելո՛ւլ կարէի՛ր զծաղր : Բայց
դու մեծագունի ծաղեր արժանի
ես , եթէ գերապանցել զքեզ քան
զայլ մարդիկս ՚նիւթես , զի հար-
ստագոյն այլոց , կամ հզօրագոյն
լինիցիս : Զի՞նչ ամբարտաւանիս

հո՛ղդ

հո՛ղդ և մոխիր ։ Ո՛չ որք պարծել կարէ, եթէ ո՛չ իւրով բարեաւ ։ Եւ որք բարիս քո, եթէ զամենայն առներ։ Ո՛չ ինչ քո, բա՛ց ՚ի մեղաց ։ Զոր եթէ առներ, հատո՛ւ նմա՛ զփառս որ զբարիս իւրս, շնորհեաց քեզ ձրի ։ Մի՛թէ երիվար քան զերիվար պատուականագոյն համարեցեալ լինի, զի առաւել ունի ըզյա՛րթ, և յոլովագոյն զզարդ ։ զի զոսկեձոյլ ունի զսանձ, և զականակուռ զթամբս ։ Ո՛չ. այլ որ երագո՛յնն է, մեծագին համարի, քան զմիւսն ։ Նոյնպէս և մարդ, զի մի՛ խելայնեղ ինչի համարեցեալ, մի՛ խնդրեսցէ զփառս յայնմանէ, որ արտաքոյ ինքեա՛ննէ ։ Բայց. լաւագոյն եմ ասես, և ազնուականագոյն այլոց ։ Եթէ զայս ասես,

ան

անարժան ամենից պատուոց ես։ զի ո՛չ որ արժանապէս վերապատուի, եթէ ո՛չ միայն այրն քաջ եշուք, որ զհամայնս անգոսնէ զպատիւս, եւ զփառս։ Ճշմարիտ ազնուականութիւն, չգիտէ բարձրավզել։ Եւ ուր պայծառատեսութի՛ւն կենի՛ է՛, անդէն եւ համեստութիւն գտանի։ Արանցն վսեմականաց, ամենամեծ փառքէն, կարի՛ խոնարհեցուցանելն զինքեանս։

Դ. Ծանիր զտկարութիւն որպիսութե քոյոյ, ստորաչափեա՛ զմարմնինկդ։ Զյօդուածս գտցես՚ի քեզ, որոց վս կորանցիլ մարթիցիս. եւ զո՛չ ինչ, որով կարասցես բարձրանալ։ Մի՛ անգոսներ զերկրաչափսն, եւ զիմաստասէրսն; բովանդակ երկիրս, կէտ մի՛ է

Որքան

Որքան Թշուառուօրէն մոլիս, եթէ զԹագաւորութիւն, ընկիտուամ հաստատես, և բաժանես 'ի նմին զտէրութիւն: Ընփոքեր, ո՞չք է մեծ: Զերկիրս զայս, զոր փքացելով ձեմմամբ այժմ ներքակոխես, յապա՛յ ինքն ներքակոխեսցէ զքեզ: և ո՛չ ևս յաւելցիս ստանալ յայնմանէ, զոր վերլուծեցելովք անդամօք քովք. և նեխեցելօք օդուածովք զետեղիցես: Իսմին, և նոյնս ոչընչում, շինեա՛ քեզ զմեծամեծս և զանմահականս: Եղ սա, զսրտամտութիւն քոյս, սաստ զամբարհաւաճդ մարզեա՛ պանդգամութիւն: Մարածեա՛լ լայնացո՛ աստէն, զցանկութիւն քոյս. աստէն յօրինեա՛ զճակատս. աստ, զմարտս խմբեա՛: Մինչ բազմակի խելագարի-

ցիս, անապական իմն ծանիցես յա-
պայմ, թէ որքան ունայնք լեալք ի-
ցեն անուանք պատուոց . որքան
խաբէականք պատուագրութիք
իշխանութեց : Ապակեղէ՛ն է որ
ինչ աստէն լուսաւորէ . մինչ փայփայ
լէ, փշրի : Ծառքն անարիք, ած
են յոգնամեա̀ . ևիմիում ժամու,
արմատախլին :

Է. Զամենամեծ զկծեցուցի
հպարտութեն հատեր, եթէ թա-
գիցես : Ո՛չ ոք է՛ հարուստ յաչս
իւր, և ո՛չ սակաւուց իմն, կամ
ընտանեաց իւրայնոց . այլ զփա-
ռաւորութի մոլութեց իւրոց,
'ի տեսութի յոգնախմբի ամբոխին
տարածանէ : Ո՞ ո՛ք զգեցաւ զծի-
րանին, զոր ո՛չ ումեք ցուցանի-
ցէր : Ո՞ ոք յառանձնում սեղա-
նում,

նուլ , յոսկեղօծս եհան յանօթս զխորտիկս : Ո՛րք ընդ հովանեաւ գռեհականի ծառոյ , զցոփութեն նուրոյ զհանդէս , միայնակ հռչակ եաց : Զմեծափառութիւն , ցան կայ տեսափոխից : Եւ ո՛չ յայլ ուրեք հզօրագոյն երևեցուցանէ զզօր ութի իւր՝ քան ՚ի մէջ գովաբանու թեց մարդկանց : Ամեղուն՝ եթէ գործեաց զմեղր . երիվար՝ եթէ ըն թացաւ . ծա՛ռ՝ եթէ պտղաբեր եաց , զո՛չինչ և անդր խնդրեն : մարդ , կայթմանց և դրուատից բաղձայ . և ցանկայ ցուցանել մա տամբ , Այո՛ է : Բայց եթէ մատ դրագոյն խորհեցիս , թէ որք են նոքա , յորոց գովել տենչաս դու , ո՛չինչ դիւրագոյն քան զխաղանս ռամկին՝ անգոսնեցես : Ընդունե

այնք

այնք ենմարդիկք, և յեղեղուկք, զորս խելագարիլ ասես բազմի՝ ցս, որք դատապարտեն զինքեանս, յամ̄ ում ժամու խելագարութե̄ իւր եանց. և ստէպ վերանորգեն զի՛կ զիւրեանցն խորհուրդս։ Նմ՛ուղ իմն կեանք, գովողին, և գովից ելոյն։ և լինի յանկեան ինչ երկրի, որ կէտ մի՛ է։ այլ և ո՛չ անդր ամէն իմանան. և ո՛չ իսկ ինքն, զինքն։ Ջու՛կ, մեծագոյնէ գովիլն յապառն եայց, ցն̄ յա՛յնց, զորս ո՛չ տեսեր, և ո՛չ իսկ տեսանելոց ես։ Ընդէ ո՛չ կսկծաս չեղեալ զքեզ գովեցեալ յայնց, որք զարքուն քո յաւաջե ցին։ Բայց ձև ազո՛ զնոսա՛ գոլ զան մահականս։ որք՝ իմաի ունին զքեզ, և զապաւոնի քոյդ յիշատակ զան մահականն։ զի՛նչ օգուտ լինիցի այս,

քեզ մեռելոյդ։ Եւ զինչ օգուտէ՝ արդ կենդանւոյդ։ Բազմիցս գովիս, ո՛ւր ես. Եւ չարչարիս, ո՛ւր ես։ Դի՛ն 'իւրաքանչիւրոյ իւր, ննջեան գոյ։ Եւ ո՛չ լաւագոյն լինի, եթէ գովիցի, եւ ո՛չ վատթարագոյն, եթէ պարսաւիցի։ Միթէ արեգակն կորուսանէ ինչ 'ի լուսոյ իւրմէ, եթէ չիցեն հայեցողք։ Միթէ պակասի 'ի քաղցրութէ թուզն, կամ ծաղիկն 'ի վայելչութէ, եւ այն 'ի պայծառութէ. եթէ ո՛չ ճաշակիցեն զովութէ քարոզչաց։ Մե՛ծ առաքինութի է ոգւոյն, ենկելոյն 'ի բարձրագունէ աթոռոյն, արհամարհելզ գովութիւն մարդկանց, եւ ինքեամբ եւեթ շատանալ։ Կորուսանես զգովութիւն, եթէ ցանկաս։ զի

զինչ ցանկալի ներգոյ 'ի քեզ: ուր
քան է՛ սահեցողութի քո: որքա՛ն
թշուառութի: որքա՛ն կասկած
և խոկաստութի փոկութե քոյոյ
ծառայ անպիտանես, թէ և ա
արեալ իցես զա՛մ, զոր պա՛րտանէիր
ա՛Ձե՛ր՞ որո՛վ զինի՛ համարձակի
ցիս առնել զա՛մ արարեալ քո, զոր
պարտիս: Երկի՛ր ուրեմն, մի՛
դուցէ չիցես 'ինքեր, զոր առ ա
տաքս վիպասանիցիս: և զգուշ լեր
զի մի՛ այնք գովիցեն 'ի քեզ, որոց
վճ, դու 'անհամոյացիս քեզ: Հաւ
տա՛ մյ, զոր 'ինմինէ ունիս, զգոյ
զկեալդ, և զիմանալդ; և ահա՛ ոչ
ինչ մնայ քեզ, բա՛ց 'ի մեղաց: Ուր
եմն, մինչ ոչինչ ես՛ դ, զոչինչն է՛ պա
ծիլ չկարես: Ականիցես գո՛լ ինչ,
մինչ ծանիցես զքեզ, գոլ ո՛չինչ:

Գլխ:

Գլխ : Ժ :

Յաղագս բովանդակի մարմնոյն , և զգայութեանց արտաքնոց , հա_մոզման : Որքան ներելի իցէ մար_մնոյ : Մինչել զթոյլատրութիւն աչաց : փառամոլութիւն զգեստուց , դատա_պարտի :

Ա. Զ աւողջարարս զայս և զողջամիտս , մեր ընկալ , զգաղափար կենաց , զի զայն քան միայն շնորհեսցես մարմնոյդ , որքան բաւէ բարեկեցութեան նո_րին : Խստաբար ընձեռելի է , զի մի՛ չարանկնեալ ծառայեսցէ : Ներ ելի՛ է նմա , ոչ ծառայելի : Մտուր

զկերակուրն, զի զքաղցն լցուսցէ. զՋուր, զի զովացուսցէ. զզգեստ, զի զցուրտն մեղկացուսցէ. զտուն, զի ամրասցի ընդ դէմ ապիրատութեց ժամանակաց: Բայց այլոց իրաց. զորս յօրինեաց ագնութիւն վայրապար, իբր զպարդս և զպաճուճանս նորին, ընդդիմացիր, և երկիր: զի սոքօք, պատրաստին թակարդք, հանկաւիրք հոգւոյն: Զա̃ծ ի՛ր համեստ, անարգէ՝ նմա, որում կարի՛ սիրելի է մարմինն, և որ տիրէ երկնչի վ̃ն ն̃ր: Մեծագո՛յն ես. և վ̃ն մեծագունից ծնեալ. և ո՛չ՝ զի դերրի ստորկագոյն լինելոյ մարմնոյդ; առ որ ո՛չ պարտիս վերահայել այլապէս, քան իբր ՚ի կապանս հոգւոյ, և անձնիշխանութե: Ա՛յր ուշիմ՛ղ և իմաստուն, հոգա՛յ զկա-

րիս

րիս նորին, ո՛չ՝ իբր զի կեցցէ վ̃ն նր̃, այլ՝ զի կեալ չկարէ, Թարց նր̃: Մարմինն՝ գործի է հոգւոյն: Ողո՛րմ ո̂ ոք արհեստաւո՛ր, Թողեալ զարհեստն, վատնէ զժամանակն ՚ի հոգս գործեաց: Խստամբերացելոյ մտացէ, զբաղիլ շուրջ զպաշտօնատարութե̃ մարմնոյն:

Է. Ողո՛րմ զի ընդ լուսամուտս զգայարանացն, ներամտանէ մահն ՚ի հոգին քո, ջանա՛ վերածել զնոսին ՚ի կենդէս երկրայնոյ, առ երկնայինն: Եւ ճողոպրեա՛ զնոսա՛ երբեմն, ՚ի սաստկագունէ խոկմանէ գործոցն զորս կրթեն. զի մի՛ կարի ընկղմեսցին ՚ի բաղձանս հեշտութեց, և վայելչութեց ՚ի բռացն երկրայնոց: Ծառայել պարտին զգայութիւնք, ո՛չ՝ իշխել: Ուսանի նախկնաբար

ճնշելի՛ է թօյլատրութ̅ի աչացն : քանզի , յորժամ տեսանեն ցուցօ-րէն և խենեշաբար , ըղձացմաց ի-րաց ըներածեալ պատկերս , յեր-ևակայութ̅են անդրանցուցան-են , և անդուստ 'ի միտս առաքեն , և ջերմանս ծանրագունից մեղաց` ընդոստուցանեն նախորթակում , եթէ ոչ պարփակիցեն , հաստատուն եա՛ն պահպանութ̅ք : Եթէ ար-տաքնոյ աչաց ուղղութ̅են , ուղ-եկցին ներքնոյն մաքրութ̅ի , ըզ-հետս չա՛ւղացն ա̅յ , գոցես յամ-ուրեք ներաստապեցեալ : և մինչ ուս-ցիս վերապատուե՛լ զա̅ծ 'ի տեղ-ծուածս նորին , դիւրաբար վեր-ամբարձցես յայսցանէ պղծոյ , 'ի խնկումն փառաւորութ̅են ա̅ծ-այնոյ : Եղիցին ողջունեցեալ , աշխատ-

անօք

ակոր ըղձախոհութի է ։ մի՛ երբէք
սեւեռեսցես 'ի նմա զակն , զի կոր
նչիս ։ 'Ի պղտորամտութեանց , 'ի պարծս ,
յապիղծութեանց , եւ 'ի խաղս տեսար
անականս , մի՛ հայիցես ընաւ , զի ցն
դեն զմիտս , եւ զբաղեցուցանեն հո
գւով աշխարհականօք , զի մի՛ կա
րիցես ամբառնալ զմիտ յերկինս ։
Ո՛ւր մոլորի ակն , մոլորի 'իղձն ։

Դ. Լսելիք , զգայութի իմն
է՝ մանկացութէ եւ խրատու ։ ըն
դ-որ , իբր 'ի դրունս ինչ , ներամտ
են անդր 'ի միտս , ծանօթութիք
ճշմարտութէ , եւ իմաստութէ ։ Յան
կապառանեմ ապաքէն զունկդ , զգու
շութբ , եւ խոհեմութբ . զի մի՛ փո
խանակ ճշմարտութէ , ստութի .
եւ փոխանակ իմաստութէ , անմտ
ութի , սպրդիցեն 'ի ներքնեակ որ

տիր ։ եւ զգլխեալ զնոսա, ընդ դէմ ցոփաբանութեանց. շշնչմանց. փայ բախօսութեանց եւ շփոթից ։ փակեալ ընդ դէմ դատարկաբանութեանց. եւ բնաւից ծա՛կ ծրայց. որք ոչի՛նչ ուղերձեն, զարդացման հոգւոյն ։ Որպէս որլափ զնու՛մգս հեշտալիս, կրէ յունկն իւր, զեղանակն զայն եւ զքաղցրութի երգոյն, եւ եւս յետ անցման ձայնին ։ սոյնպէս եւ լու՛ւեալ խօսն վատթար. Թէպէտ եւ ո՛չ ներգործեսցէ իսկոյն, սակայն ցանէ զսերմանս մ՛ջոս յոգւոյ, եւ թողու անդէն. որք յետոյ ՚ի նմին յարմա՛կ, եւ ըստ առուբերման ժամանակի, խլրտին եւ արտասուզեն ։ եւ յոքան յաճախագոյն լսելոյ, որ խօսի ընդ քեզ ՚ի ներքս, որ քան յամրագոյն լու՛ւցես մարդկանց ։

կանց : Ամենայն անուշահոտու-
թիւք արհեստագործեցեալք , կան
այցեայն , և չարուոք հոտոտողաց :
Յաղագս որոյ 'ի բաց ձգեամ և մեր-
ժեմ 'ի քէն զբնաւս անուշահոտ-
ունս . և ա՛յս , զի բարեբարութիւք
առաքինութեց , զքաղցունս բուր-
եսցես հոտս , 'ի քիմս համայնից :
Ա՛յլ և զճաշակս զպակեսցես , պահ-
եցողութե՛ , և պարկեշտութե՛ : Ոչ
շափակս , խորտիկս մաղեղինեօք ,
գինիւք , և խստագունիւք անկող-
նօք , և այլովք կարծրութեք : Լա-
ւագոյն է խրատել զմարմինն , և
պահել , քան վնասակարիւք փաղ-
աքշութեք կորուսանել զնա , և
զհոգին ևս միանգամայն 'ի յաւ-
իտեան :

Դ. Աղէ՛ք զի 'ի զգարդու և 'ի

պաշտօնէ

պաշտօնէ մարմնոյն, ներքնոյ իս՝կ
ոգւոյն արտայայտուցանի կացութիւն,
հեռասցին 'ի քէն այնք, որք սով
որքեն լինիլ ցուցանել, մոլեկանք
և աշխնեցելոյ ոգւոյ ։ Խաղեմն
իմաստասէրքն հեթանոսաց, չէ
տուն թոյլ առն քարեփորձի, և ո՛չ
զմատնիկ իմն շարժառոցել, թարց
քանավերութե, և պատճառի ։
Ո՛չ պահանջեմ 'ի քէն զայնքան
ուղղեցողութի ։ այլ միայն քաղ
ձամ. զնոյն և պատուիրեմ, զի խորշ
եսցիս 'ի ծաղրէ, նցոյփաքանութէ,
'ի կտեաց և 'ի վառաշխերից արանց
արձակալուծութեց, 'ի յանճահա_
քար շարժմնցելոյ ձեռաց, և 'ի
յաքառնաշոյտ ձեւմանէ ։ ոմ զի ո՛չ
ինչ երևեսցի 'ի քեզ, որ կարասցէ
տաղտկացուցանել զհայեցողն ։

ո՛չ

ո՛չ խենեղութիք զգեստուց , և հոտք օծանելեաց ։ ո՛չ կնճիռք ճակատու , ո՛չ յօնապանծութի ․ ո՛չ շարժումն անյարմարական , և ո՛չ նշանա՛ւք արհամարհոտութեց ․ և ո՛չ՝ որինչ ծնանի ղատաղա՛ւկ իմն , և զժայթումն զզուա՛լի ։ Կարեն դոլ ի՛րք բազումք համեստօրէն , որք չկարեն տեսանել համեստաբար ։

Է ․ Մերկ ծնա՛ւ մարդն նախկին , և ոչ ամաչէր ։ զի ո՛չ կարէր ամօթի՛ւ թաղծել զնա՛ , մերկութիւն ողխատացեալ ։ Իսկ յետ մեղանացն , Ադեալ իսկ զանմեղութե պատմուճանն , որ բա՛ւականապէս քողարկոցէր զնա՛ , հարկեցա՛ւ զփածանել առատաջնով զգեստի՛ւ ամօթոյն ։ Այլ որ՝ նախանձումն

տրեցա՛ւ

տրեցաւ առ 'ի պատիժ . այժմ , եանց 'ի պարծանս պատուոյ: Խնդրին զգեստք , ո՛չ որք ծածկիցեն , այլ որք զարդարեսցեն : որք աչաց օտարաց եւ անառակութեց , հաճոյասցին : Ցուցակ ոգւոյն, զգեստն է : Առաւել քան պչաւին հո՛գ ածել զնմանէ , եւ պաճուճել զդէմս ընհայելւոք , կանացեաց քարո՛ւց է , եւ իգացելոց մտաց : Պատկառիցես յարտաքնոյ պաշտմանէն , եթէ մտածիցես իսկորէն, զինչ ծածկիցի ընդ այնու : Ունի 'ի ներքս յինքեան զզարդ վարուց , ո՛չ խնդրէ զարտաքինս : Եղիւի , եւ պանծայ առաքինութիւն, թարց վերերեւութից . եւ սուտակապանից զարդուց , եւ կանացեաց փաթէթանաց : Եւ զոր

ինչ

ինչ վերայաւելցես, նուաղագո՛յն
նր է: Ունայն մոլորութիւն է մարդ-
կանց, արտափայլել ծիրանեօք,
և մետօք ժահահոտիլ: Ոմանք պա-
ճաւ̂անդեն զինքեանս շղթայիւք:
բայց զի ոսկեղէնքեն, ո՛չ առնեն
փոյթ՝ զփառատահամբաւ̂ութ̄է ծառա-
յութեն: Օսմանս՝ ո՛չ միայն կա-
պէ ոսկին, այլ և ծակէ: քանզի
վիրօք, անդրանցանին ընդ ունկն,
և կախին յայնմանէ: յորոց և կա-
խին բազմիցս, ինչքն հայրենա-
կանք և գոյքն բովանդակք: և որք
երբեմն անուանքէին պատժոց. այ
ժմ, անուանք են պատուոյ, և ամ
բարտաւանութեց: Աշեսցես,
ո՛չ զսակաւս, ՚ի մէջ սանդերն և
հայելւոյն զբաղեցեալս ՚ի բազում
ժամս, որք առաւել պարապեց

եալք

ծալք են պարդու գլխոյն , և դեղ
դեղելոյ հերացն , քան հոգոցն իւր
եանց փրկութե : Այն քան հու
ժկու եղև խելապարից մարդկանց
թիւրեցեալ ենթադատութն, մինչ
զի կարծեն զպարդաբիլ ինքեանց
ի րօքն այնուքիւք , զորս պարտէի
առոտն հարկանել : Այո՛ եղիցի
պգեստ քո . ուհայն յարհեստադո
ծութէց , և յօրինուածոց պէսպի
եաց , որ ո՛չ՝ ինհանդէս , այլ՝ ինհա
կաւորութի վերարկցին : ստոր
գոյն քան զխաուամոլութի , և
մանկագոյն քան զստաղտկալութի
և բարեխառնեցեալ ըստ օրպի
ութե կենաց , և թէդութե քոյոյ
թէպէս ոսկեաւ և մարգարտի
զարդարիցիս , թարց զարդուն քի
ադէ՛ղես : Այսէ դեղեցկութի մի
ակայ .

ակայ . որո՛յ չ պիտոյ մահացու ; այլ
զքե՛զ , զարդարէ ՚ի ներքս : Յի
մարական ամբարտաւանութիւնէ ,
վերածածկել զմեղքն , ասկեաւ :

Գլուխ . ԺԱ :

Յաղագս պահպանութեան լեզուին :
Որքանու մատն՛ իցէ , և որքան դժ
ուարին : Ո՛նչ պահելի ՚ի խօսս ,
և յորոց խորշելի : Զիարդ
բառնալի իցէ մոլեկան
լեզուն այլոց :

Ա . Այնքանում մատն՛ է պահպանութիւն լեզ
ուին , մինչ զի մեծագունի հո
գաբարձութե , քան զբիբ ականն
պիտոյանայ պահել զնոյն : զի մահ

և կեան ,

եկեան , ՚ի ձեռն լեզուին : Որո՛չ
կարէ զսպել զնա՛ , բաղդատի ան
պատուարունոյ քաղաքի , որ բա՛ց
յամենից կողմանց , և Թա՛րց պարս
պաց իցէ : Հազի՛ւ սակայն կարէ
սանձահարել և ընտանենալ , ա-
ռանց յատկի օգնութեան աստուածայնոյ :
Հնազանդեցուցանէ մարդ , զա-
ռիւծ . զցուլ , զարջ . և զայլս գա-
զանս , և զլեզու իւր ո՛չ հնազանդ-
եցուցանէ : Զի բնածին է մարդ-
կանոյ բնութեան , լեզուագարու-
թի ; և զոր ինչ խորհի և բաղձայ ,
ջանայն ձկտել բարբառել : Նա՛ և
լեզուն , մերձ է խելապատակին .
և բերան , երևակայութեան . զի զոր
ինչ մտածեաց նա՛ , յղեաց առ
բերանն , և ՚ի խօսսն հեղուցու : Ու-
սոյց քեզ և բնութիւն , Թէ որքան
հար

հարկաւորեցէ պահպանութիւն լե-
զուին . մինչ կրկնացանկիւք չը
ջափանկեացզնա , ոչ ատամամբք ,
և շրթամբք : աղո՛ւ որպէս հոտ օ-
ծանելեացն , ունայնանայ , եթէ
ոչ խցիցի բերան չչոյն , նոյնպէս
և ս բացամնայութ̄բ դրան բեր-
անոյն , բոլանդակ զօրութ̄ն ուղւոյն
ցրուեալ պակասի : Զարւոք հո-
գաբարձէ ինքեան . որ լեզուի իւ-
րում ոչ հոգաբարձէ յարաժամ :

Է. Զգուշ լեր յո̃յժ խօսակց-
ութիւս , սանձահարել զանդուգն-
զայն վստահութ̄ի : որով յոդունք
ստեպքն առ՚ իզգացմունս հաղի՛-
ըղացեալս ընմոռում ումեք , և լը-
բաբաք բարբանջեն , թարց քննու-
թ̄ե , և ներհածութ̄ե ; փախի՛ք
յերկալեզուութ̄է . և՚ իշոքմոքու-

թէ, և զզգացումն ոգւոյդ, թուեց ծրարաբանութեն և կարծախօ_ սութեն, մաքրագունեղապէս ար տաբերեա՛ : ԱՂու՜ ա՜ քեզ յայ, իշ խանութի խօսելոյ. զի վերապատ մեցես նովաւ զիրս, իսկապէս և վճռօրէն, որպիսիք իսկ ենն նո_ քին: Մի՛նչ բարբառելոց իցես, քննեա՛ նախկնաբար, և հա՛րց վքեզ. միթէ գուցէ ՚ինչերքս ՚իքեզ ան զուսպ ինչ ըղձակրութի, և աղ մկայոյզ եռանդոտութի; և յոր ժամ հաւ՜աստես նե՛ր գոլ այնպի սի իմն, մի ինչ թուլացուցանե՛ր ելուզանել լեզու՜ի քում, մինչև եռանդն շիթունակ, ամենևին դադարեսցէ ; ապա թէ ո՛չ, զլը_ գունս արտահոսեսցես, որոց վա̄, ստրջանայցես յապայ, թէ ասաց եր :

եր: Որ—իւրապէս լռեսցես, եթէ աղաղակք չփոթմանց, ոչ վրդով իցեն ընսրատում քում, եւ եթէ լի‿ ցի նոցուոջդ անքթութի, եւ պար զութի: Չկարէ գոլ, այլ իմն եր անդ՝ բանից, եւ այլ իմն ոգւոյ: Եթէ միտն աւո՛ղջէ. եթէ բարեխառն եցեալէ. եթէ շարագուգեցեալէ. խօսքն եւս, անհիւթք, եւ պարզա‿ կանք լինին: 'Ի վատթարանալ նո‿ րին, վատթարանան եւ սոքին: Իւ րաքանչ իւրում ումեք զհարդու թե՝ ցուցանէ, բարբառումն լե զու՛ինե, եւորպիսութի բանին:

Է. Մի՛ եղցէ երբէք 'ի բերա‿ նոյ, քումմէ դատարկաբանութի: որպէս ընտրես զուտելիս, այն պէս ընտրեա՛ եւ զխօսելիս: Քննես զկերակուրն՝ մտանելոց 'ի բերանդ,

զմէ ո՛չ, և զբանն անդուստ եղան եղոց ; որ բազմիցս զարթուցանեն ՚ի տանջում, զծանրագոյնս քաղ ծրգանս, քան կերակուրն, ՚ի քունս յեբարանում: Սովորեա՛ց, շատա-բանել ընդ քեզ, և սակա՛ւաբանել ընդ այլոց: Բազմիցս սարջացան որք հանճարեղք, թէ խօսեցան; բայց ո՛չ երբեք, թէ լռեցին: Կենդանիքն որք իմաստունակք համարեցեալք լինին, հազի՛ւ թէ ձայնա՛ւորքեն: Կարկաչոտութիւն, է՛ մոլութի մանկանց, և կանանց: յորս նուազագոյն իմն ներգոյ բանավարութի և տրամախոհու-թի: Չի՛ք առաքինութի ինչ յայնմ, յորոյ բերանէն ո՛չ ինչ արտա-դայնի, բա՛ց յունայնութեց, և յա-նօթանկարից: Եթէ սիրէիր զա̃ծ,

եթէ

եթէ հոգւայնր զփրկութի անձին
քոյոյ, ա̅մ խոստովանութիւնք և պխտ
տուութիւնք քոյինք, լինէին՝ զո̅յ,
զաւաքինութէ, և զկատարելու
թէ: Աէրն՝ ոչ գիտէ ստել. ծած
կել՝ չկարէ: Իւրաքանչիւր ոք
զեղու յայն, զոր սիրէ: և թագուց
եալքն ներքսալանմախտհութէ, յա
ճախագունապէս իմն արտաւազ
են առ լեզուն: Այ̅ն այնորինկ փո
քրինչ յօժարաբար խօսիս զիրացն
զա̅ծայնոց, զի չև՛ եւ տրտասուղ
եցար 'ի յաղտեղեաց մոլոց քոյոց
մոլութեց: և մինչ պատահի դու
զն ինչ ընթերցուածս, և մտածուածս
կենսատու. զայնց իրաց, որք վեր
աբերին առ փրկութի հոգւոյդ,
նու՜ազեցեալ պահանջնութն խօս
ելոյ թէ և յօժարեցիս եւ խօսիլ:

Յաւելուածոյ սրտին , խօսի բերանն :

Դ. Գրեթէ համայն խօսակցութիւն և զրուցատրութիւն ընդումարեալ մարդկանց , զվարուց, և զկենաց օտարաց է : Իւրաքանչիւր ոք, զայնքան ունի զդատաւոր որքան են գլուխք ընքաղաքում : Հազիւ պատանի ոք, որ ՚ի տան ունիցի զանչս : Ըլանկամաքեմք ՚ի վերահայեցութեամբ մերոց մոլութեանց, և սրատեսք , ՚ի ներազննութեամբ պակասութեանց օտարաց : Օգտականութիւն մերձաւորին , լինաբացիւք երկփեղկենիւք ներանձնութեամբ : զգօշութիւն , հազիւ թէ ծեր ալիւ յաղթեցելով : Ուստի՝ որքան հասարակագոյնէ մոլութիւն այս , այնքան հոգունակագոյն խորշելի է :

բաւա-

բաւականն՝ զոյ քեզ գործ և աշ-
խատ ընդ մոլութեանց քոց . զնոսին
քանցեամ , և նուղղութեան նոցունց
պարապեա : Զխորհուրդ քո , և
կամ զօտարին , զոր 'ի հարկէ թա-
գուցանել պարտիս , մի' հրապա-
րակեր ումեք ամենևին : Չի յու-
գունց պատահեաց, ներանկիլ յաղ-
մկախաթոյթ խնդիրս , սակս ան-
խոհեմաբար հաւատալոյն զխոր-
հուրդս իւրեանց , այնց՝ որոց չէր՛ն
յանդ : Եթէ միում, և եթէ բազ-
մաց ասիցես, մի' ևնոյնէ : Զի դիւ-
րաբար անդրանցանէ խօսն , 'ի
միոյ , առմիւսն , և 'ինմանէ առ-
քնաւս : և Չո՛ր՝ դիւրահաւատութիս
այս , ծնանի մանաւանդ յայնմա-
նէ . զի մինչ մեծագունիւ արդա-
րութե 'իլոյս ածի խօսն , մեղմա-

բար սպրդեալ ներքսամուտ քաղց րութի ինչ խօսակցութե, և հաղորդելոյ զնոյն, այլում: ո՛չ այլապէս մեղկացուցանելով զոգին ; քան զարբեցողութի: ուստի չի՛ք խորհուրդ, այնքան Թագուն, և ծածկագունեղ, որ՛չ հրապարակեսցի: Մինչ բանայ ոք զիւրն խորհուրդ մտերմաբար, քեզ առանձինն, վստահիս և դու. իբր զպատանդ հա՛ւատոյ առեալ՝ ինմանէ, հաղորդել նմա՛, զքոյդ: Բայց դու Թերևս առժամանակ մի զաղես զլուեալսդ, նմա՛, պատմել իսկոյն ընդ ուղին՝ անձներց դիպեցելոց: և մինչ ամքն յայտնի՝ տգիտանան, Թագնաբար՝ գիտէն: Զի Թռչտին լեզուքն, յունկս ամենից, գաղտագողօրէն, մինչև գաղտնիքն

հնչա

հռչակեցին , և յուզիցին անդուստ վրդովմունք և աղաղակք : Որքա՛ն չար գտանի 'ի ներքոյ երկնի , կամ ծնաւ ինքն լեզուն , և կամ աճ եցոյց սերմանելով : Ա̅լ որոյ դի՛ր զկշիռ բանից քոց . և զսանձ լեզուին : մի ինչ խօսիցիս բնաւին , որ լաւա-գոյն իցէ լռելն : Գովելագոյնէ ժլատութին բանից , քան արծա-թոյ : Զի որ վատնէ զարծաթն , մինչ վնասէ ինքեան՝ այլոց օգտէ՛ : իսկ շռայլն բանից , և ինքեան վնա-սէ՝ , և այլոց : մերձի՛ ա̅ծութէն , որ գիտէ լսել զյոգունս , և խօսիլ զփոքունս :

Է . Չի՛ք անհնարելի՝ լեզուին : Իշխանք աշխարհիս այսորիկ , զորս առատաքոյ երկիւղի սրոյն կացոյց՝ կարողութին , չեն ազատք 'ի դա-

տա-

տապարտութեց լեզուին : Եւ ո՛չ արքն վսեմագունեղք , զամ դարեցեալքն սրբութե . զորս արտահանեաց յիրաւ՟ադատութեց , անմեղութին : Ինքն քն , մինչ եր Թեկցեր 'ի մէջ մարդկանց , ո՛չ աղատեցաւ 'ի ձաղանաց լեզուին : Ըստ օրինակի սոցին , կարո՛ղ համբերութի քո : Ձերհամարհանքն , խԹան ի՛մնէ առաքինութե , եւ սանձ՝ հաստատո՛ք , զի մի յուղղէ պողոտայէն արտուղիցիս : Զի՛ք գլխաւ՟որագոյն և նախապետական Թշնամի մոլութեց , քան ինքն իրաւ՟ադատութին : Ձո՛ր՝ մինչ վատաբանէ ոք զքէն , զգուշ լեր՝ Թէ յորմէ խորշիցես : Կամի՞ մերժանիլ 'ի Թունայեղէ խածանմանէ լեզուին , անգոսնեա : Ոչ

ինչ

ինչ վէր սեւեռի 'ի քեզ՝ եթէ լուից ես տոգորմամբ , եւ տանիցես բար դանկուտից լրարկութեանց . առատ րելով զայնս մանաւանդ բարեացն դատմանց , քան զրադատողին յանդնութեան ; Սակաւ ինչ փոյ թէ , թէ զինչ զգայցեն զքէն մար դիկք : Ներգոյ ընհոդուող քում իս կարգոյն , եւ անապական վկայ : Հայց զխղճմտանս քո , եւ նմա́ հաւատա : Զինչ տդեղագոյն , քան կախիլն 'ի բանից անզգամաց , եւ շյատուկ պատիւն շքեղութեան , դնել յենթադատման այլոց : Զոր ինչ եւ ասասցեն զքէն այլք , մի՛ փոյթ լիցի քեզ . միայն Ջանայ , զի լինիջ ցիս բարի : որպէս եթէ ոսկին , կամ սմարակ տոռն , անէին բարսա նաբար ; զորինչ եւ ասիցեն մար

դիկք ,

դիկք, չէ ինձ փոյթ. ինձ ոսկի գոլ.
ինձ սմարագտոս է՛լ պա՛րտէ, և-
պահել պերանգնիմ: Եթէ ոք զիմ
տահոս աղբիւրն չարակնաբար
աղտեղաբանէր, միթէ՞ զի՞ այն
որին դառնայրէ ի յարտաբղխելոյ
զսառնատեսիլ Ջուրն մաքրաձոյլ:
Եւ եթէ ոք արկցէ ՚ինմ զտիղմ,
ո՞չ ապաքէն իսկոյն տղողեալ բա-
ցացրուէ՝ և պարզի: Այնպէս և-
ո՛չ դու, զանդորրագոյն կացութի
ոգւոյդ պարտիս աղմկել, եթէ
արքն իսկ չարք, օձտեսցեն և վշտ
ակոծեսցեն զքեզ: Մի՛րուայ համ
արուժնէ ինքեան, յամենից շփոթ
մանց աղմկիլ: Հայեաց ՚ի տխմար
մանկունսն, թէ ո՛րպէս ճիրանատեն
զբերանս ծնողացն. զհերս մարցն
քայքայեն. խածատեն զստինսն.

Ճանկ

ճանկէն զծնօտան, և թշալից առն-
են զդէմսն : Եւ զոչ ոք յայսցանէ
կոչեմք զարհամարհանս, զի որ ար-
արն, արհամարհել՝ փոքրէ՛ն կա-
րէ : Հրո՞յ՝ կորպիսի սիրտ ունին
ծնողքն առ մանկունսն, զայնպի-
սի ունեւայց և դուռ առ այնս, որք
նախատակոծ առնեն զքեզ: Եթէ
անգամ մի՛ և եթ թողացուսցես
քեզ՝ աղ մկիլ յապերատութեց և-
՚իբանից անիրաւութեց, վերա-
պատուես զնա, որ արարն : Քան
զի հարկաւորէ զի յայնմանէ պա-
տուիլ խնդասցես, յոյժ անգոս-
նիլ տհաճիս : Բայց այս է մոլու-
թի իմն ոգւոյ մեղկացելոյ, և զինքն
վայրասուզողի : Զպերջան լինիս
ցանդ, եթէ կարծես կարել քո ար-
համարհիլ :

Գոլէս.

Գլ. ԺԲ :

Յաղագս ներքնոց զգայութեանց : Կիրառութիւն կարծեաց : Բարեօք մտածմամբք տոգորել պարտ զմիտս : Յաղագս սանձահարելոյ ախորժակին զգայականի , և մոլարից ըղձակաթութեանց նորին :

Զանազանք , առ նոյնն պատուէրք :

ա. Նայսմ շարժի , մանաւանդականն ծինի , իմաստութեան ․ զի ոչ ինչ կարծիք ներափակիցի ընմտում քում . որինչ անհետաղօտ էութեան, կամ բանաւորութեան : Ուստի բացաթողեալ զմիտ , ընդդէմ շարժ_

ման

մանն երեւակայութեան կրթիլ պար-
տիս, որպէս տրամաբանքն, ընդ-
դէմ պատերցն իմաստակից։ Մե-
ռաւ որդին։ Չէ՛ սա՛ ընմերում
իշխանութե, չա՛ր ո՛չէ։ Ժառուան
գատեաց զնա հայրն։ Եւ սա՛, զի
չէ՛ կամաց մերոց, չէ՛ չար։ Բայց
զիրն պայն վհատութե կրեաց։
Սա՛, է կամաց մերոց, եւ վս այն
որիկ չա՛րէ։ Զրհաբար կրեաց։
Զայս, մերոյ կամեցողութեն է՛, եւ
բարի։ Զի՛որդ՝ եթէ սովորիցիս սո-
քօք, զարգանայցես։ Բարեկամս
՚ի բանս ածաւ։ Զինչ պատահ
եաց։ ո՛չ ինչ. բայցմիայն՝ զի ՚ի բանս
արկաւ։ Իւրաքանչիւրոք վերա-
յաւելու յիւրոց անտի, թէ չար
լինելոցէ նմա։ Հարթեա՛ զկար
ծիսդ, եւ բովանդակքն անդորրունք
են։

են : Որպէս կապեմք զմոլին սրտ
մտայոյզ , զի մի՛ վնասեսցէ ումեք .
նոյնպէս շարապնդելիէ զերևա_
կայութիւն , զի մի՛ սուտիւք կարծեօք
պարաւանդեսցէ զմիտս : Այն,
հանգոյն անընդել գազանի , խրտ
ուցանէ զմիտքն , և ուր և կամի , մէ_
ծաւ անձնիշխանութեամբ վայրա_
տառանի : կարկաչուն . փախստ
ական . անհանդիստ . նորութեամբք
իրաց ուրախարկութեանց , և ոչ ճա_
նաչէ զհամբերութիւն բարեխառնու_
կան : Ուրեմն հարկաւորիս ներ
անկրթել 'ի միտս զջանս արիական,
ամենայնիւ հոգաբարձութեամբ , զի
կալցես և կապեսցես զսա , և ըն
միում սևեռեսցես՝ զի մի՛ զօրու
թիւք ոգւոյդ և մտածմունք քոյ
ինք , միշտ կախեցեալք իցեն 'ի կար
ծեաց :

ծեաց : Մեր ինչ գոն առատաքոյ կա_
րողութեան քոյոյ , չե՛ն քո :

Է. ՈՉՄ ինչ՝ որ մատուցանէ
զինքն ենթադատական քում . քննեա՛
ուշիմաբար . վիճաբանեա՛ ընդ քեզ
ինքնին , թէ զի՛նչ իցէ լոկութի
իւրեն այնորիկ , և զինչ բնութին ,
բացորոշեցեալ յայլոց ամենից : որք
իցեն յատկութիւք . որ փախճան .
որք պարագայք . և զինչ օգուտն .
միթէ պատշաճիցի՛ առ քեզ , և իցէ
նիշխանութեան քում , թէ ո՛չ ; ապա՛
թէ ո՛չ , զո՛չ ինչ հպուտմն ՚իքեզ առ_
ատրեսցես նմա , այլ դիմամարտ
եալ մաքառեա՛ ընդ դէմ նորին , որ
քան կա՛ր է : ՈՉԾ , ներսունա_
պէս ներկա՛յ , զամենածածուկս
սրտի քոյոյ պայծառեղապէս նշմա_
րէ . և չէ՛ ինչ թագուն , որ ոչ յայտ

նեցեալ հրապարակեացն աչաց նորին : Օգուշ լեր ուրեմն, մի՛ գուցէ համդէպ նմին զայնպիսիս ծրարեսցես ընսրտում քում. զորս խօսիլ առաջի առն համեստի, պատկառեսցես : Լիցին խորհրդածութիւնք քոյինք խաղաղականք՝ պարզք, զուտք, և ունայնք ՚ի բնաւ̂ից չարակնութ̃եց : Այնպիսիք լիցին, թէ իսկոյն ՚ի հարցանել, զի՞նչ խորհիս ; կարասցես անպատկառ հրապարակել, որ ՚ի ներքս ծածկին ընսրտում : Պատկառեա՛ց խորհել. զոր պատկառես խօսիլ: Զարհեաց մտածմանց զմուտն խցես, եթէ զբաղիցիս ցանգ՝ բարեօք խոհունականութ̃բք :

Գ. Չի՛ք զուգահանգոյն մը֊նաս հոգւոյն, չի՛ք ՚առաւ̂ել հակառակ.

կաւակ . քան սուղականն , անսա
նայինն , և շղթայական անխորժակն :
(Տե՛ս շղթայական ցանկութ̅ի :) Ա՛մ է
աղբիւր , ամենից եղեռնամոլու
թե̅ց , և ան կատարութե̅ց : Ա՛մ
է Թշնամի . յորմէ յա՛յ երկնչիլ . և
միշտ դիմամարտիլ պարտիս : մինչ
և ընդ իշխանութե̅ բանավրութե̅
(որքան կա՛ր է նայամ կենուամ) ենթ
արկեալ նուաճիցի : Ո՛չ տրի աս
տէն հանդիստ ինչ , և ո՛չ պարտա՛պ :
Թ-ա՛րց վախճանի , և Թարց եղ
անակի մարտնչելի է . զի ո՛չ զվախ
ճան ունի հակառակամարտն , և
ո՛չ զեղանակ : Ա՛մ , Թագուցեա՛լ
գոյ 'ի ներքս 'ի քեզ . և մանաւանդ
դու ինքնին Թշնամի քո՛յես , հզօ
րագոյն քան զզօրան քաներքսեա՛մ :
Պահպանեա՛մ ինքնին զհոգի քո :

Ոի մեծագոյն և լաւագոյնէ յաղ
թել և տիրել քեզ, քան քաղաքաց
մեծամեծաց: սաստնալ զքեզ, քան
զիւր զարտաքինս: Ո՛չ պահան
ջեմ, զի վերջին մոլարան, ամեն
և ին ոգորեսցես, և ոչընչացու
ցես, այլ կի ուսցիս կառավարել
զնոսին: Բաւականապէս օգնէ
քանավարութին, եթէ զսպեսցէ,
և համոզեսցէ զնոսին: Ողժպհիք
եղեն սատիկեանքն, որք զամ ըղձա
ձկութիս, իբրև զչարս վատա
քանեցին: Ո՛չ է չար, և ո՛չ ինչ ընդ-
վայրէ, զո՛րծն բնութե: Բաւնա՛յ
զհամայնս առաքինութիս, որ
քաւնայ զհամայնս ըղձաձկու
թիս: Չեն յաղթութիք, ուր չէ՛ն
մարտք:

Դ. ևՉըրբաւրև դժուարինէ
մարտս

մարտս այս, և երկդիմի պատեր-
ազմ։ զի ըղձանձկութիւնք ծնանին
միանգամայն ընդ մեզ. և բանա-
ւորութիւն, յետ յոգունց ամաց,
յապա՛յ ստորահետևի, յորժամ նո-
քին, ա՛րդ տիրապետեալք իշխեն.
Եւ կամին թարց հակառակութե̄
դրդել զնոսին, վայրապար իմն ար-
դարև խաբեցեալ 'ի տեսանել բար-
բոյն; մինչև բանաւորութիւն
շարահետև մամբ ժամանակի, և
փորձառութե̄, կազդուրեալ զզօ-
րութիւն իւրայինս, ծանիցէ զիւր
ա՟ռունս իւրոյն տէրութե̄. Եւ դիմ
ամարտիլ բռնակալութե̄ ըղձա-
ձկութե̄ցն սկսանիցի։ Զի՛րդ զի
նախնիկն շարժողութիւնքն բնութե̄,
անդերագանցելիք իմն են, հարկէ
քեզ հսկմամբ ծայրագունիւ զննել

Եւ պահել: Եւ մինչ յիսկզբանն ներղ
գաս աղմկիլ քո, յայնժամ իսկոյն
բանավարութեքն, իբր սանձիւ,
ընդզսպեա զաղմկութիւն զայն: Զի
դիւրագոյն է սկզբանցն դիմակայիլ
քան կառավարել զթափն նոցին:
Ուսանի 'ի սուղ իմն ժամանակի,
առ մեծագոյն անդորրութի ոգւոյ
ժամանես, եթէ զդիպուածս
համայնականս, շրջանն ածեսցես,
նախքան վերահասանիցեն. որ
պէս զի եկեալ Թշնամւոյն, գտցէ
զքեզ նախապատրաստ: Ընդա-
գա՛ն կրթի ոգին 'ի հնարս ելից,
յետ վտանգին: Նա՛ և ուսանի,
խո՛ւն ինչ առնել, և խօսիլ: քան
զի եթէ յայսցանէ՝ զորս յոգնա-
կի իմն խօսիս և գործես, հատ
ցես 'ի բաց՝ զայնս որք չեն հար
կաւորք,

կաւորք , զփոքունս ներգործայցես զաղմկունս ոգւոյդ : Եւ մի՛ ասիցես : այս՝ դոյզն ինչ է . և այս՝ փոքր ինչ մանկաբերէ : Ոչ կարի մեծագոյն է , թէպէտ փոքրիկ ինչ թուի քեզ , որ է սկիզբն առաքինութեան, և կատարելութեան :

Է. Զո՛րդ՝ եթէ մարդն հին, որ 'ի ծորեցելոյ սերմանէ մեղացն ադամայ ձգէ զսկիզբն , զմտաւ ածեցեալ համաքատակիցն ծառն ուրուք , արդարև ունի փոխանակ արմատոյ՝ զինքնասիրութիւն , փոխանակ բնոյ՝ զխոտորութիւն 'ի չարիս . դե՛ռ տատոց՝ զաղմկմունս . փոխանակ տերևոց , զվատթարամոլս ունակութիւնս . և դե՛ռ պտղոց՝ զգործս , զբանս , և զխորհուրդս , որք դիմադրին ա̃ծայնոյ օրինին :

Ուրեմն՝ զի մի՛ բողբոջեսցին ոստ
կունքն մոլարից ըղձաձկութեանց,
և ամրաստաւուզեսցին ՚ի ներքս և ի
պտուղս անխտուննակս , դե՛ր զառա
պարն նարմատում , և զվատթար
ադունեղ ինքնասիրութիւն , քանզի
նալ արմատաքեմ ՚ի բնուստ: Եթէ
զամ և եթ բնաքարձցես , զբովան
դակ աերուննդս ներքնոյ անտորժա
կին մոլեկանի , համանգամայն
բացահատեր: ևՀի՛ռ բառնաս ,
և արմատախլես , եթէ զքեզ խոտ
ոցես: Եթէ ինկայքես հաւատայց
ես զքեզ , զոլ՝ միսմն ՚ի հազարից,
և ո՛չ յառկականաւ իմիւ՝ ձրիւ՝
պծնազարդեցեալ , և զո՛լ ունայն
յամենից առաքինութեանց և զի
տութեան: Եթէ չերկիցես յանհա
ձոյանայոյ մարդկանց, և ՚ի նողուեաց

խոտ

խոտելոյ : Եթէ յամենից մխիթարութեանց և ապահովութեանց , չքաւորիցիս : Պահեսցես զքեզ , եթէ բարութք առնիցես . կորուսցես , եթէ չարութք սիրեսցես :

Գլուխ. ԾԴ :

Յաղագս սիրոյ : Ո՛ր իցէ բնութիւն նորին . որք պատճառք . և որք իցեն գործք : Յաղագս նորին սպեղանւոյն : Վերաբերութիւն ինչ , յաղագս առելութեան :

ծ. Սէրն , բարեհաճութիւն բարութեանէ ; ծնանի կեն նեբաստապութեամբ այն , որով ձգի առնորդականն , յորժամ բարին

ձան

ծանուցեցեալ հաճոյանոյնմամ : ՚Ի-
սամ թիկնեցեալ յենու , բոլոր տի-
եղերս : ուստի ՚ի յաղթիլ սորին , որ
զնախապահութեն տեղի բռնա-
կալէ՛ ՚ի մէջ ըղձանկութեց , դիւ-
րաւպէսյաղթին մնացեալ ամբոխքն,
Աշէրն բարի , անդ ձկտի , ուստի
ջառ զսկիզբնիւր : մերձի՛ առ բա-
րին , զի ՚ի ծայրապունէ բարւոյն
արտաբղխեաց : Քննեամ զկեանդ-
քոյ . և ՚ի կշիռ անձկապունի զննման
դիր զսիրտ քո : Նշմարեամ ուշի-
մաքառ . Թէ որպիսի սէր զօրա-
նայ ՚ի նմին ; քանզի որ ընմիտուամ
սիրողութեն հակամիտէ , նա է
աստծ քո , և այն՝ կուռ ամբարշտու-
թե քոյոյ , զոր պաշտես : Այ̅ այ-
որիկ հրամայեաց ած . զի սիրեսց-
ես զնա և եթ բոլորով սրտիւ .

ցանկացեալ զետեղել զիղձ մտի քոյին : քանզի զոր սիրես բոլորով սրտիւ , այնմ՝ իբրեւ այ երկրպագես :

Է. Քարշեն եւս առ ՚ի խնդրել, բաց ՚ի բարութենէն, եւ ՚ի գեղեցկութենէն, համակրութիւնք ոմանք. եւ համազուգութիւնք յարմարականք բարուց, եւ ոգւոց: այլ եւ համեմատութիւն արտաքին, ուշիմութիւն, սրամտութիւն. եւ այլք նոյն աւեռք զարդք, մարմնոյ եւ ոգւոյ: Ինքն իսկ սէրն, է՛ մագնիս սիրոյ; առ որ եթէ մատիցէն բարերարութիւնք, եւ շնորհունականութիւնք, պա իւր առաւ տրել զախրելութիւն փոխարէներականն, որ ո՛չ կամիցին վէր ատրել: Գոն եւս ոմանք, որք բնակնաբար իմն դրդեն ՚ի սիրդումն : քանզի

զի

զի որոց կենակիրքն վճառագոյնք են, ջերմագոյն իսկ սիրտն. և անօսրագոյն արիւնն. և որք հեշտալիք, և հեզք են բնութ͞բ, դիւրահակագոյնք են առ սէրն:

Գ. Մեծէ կարօղութ͞ի սիրոյն: յիրն սիրեցեալ, փոխակերպէ զսիրօղն: Սէրն՝ արտեղութ͞ի ջինջ է՛ յինքենէ. պանդխտութ͞ի յիւրմէ. և մահ ինքնայօժար: Աշ͞խ տրտմի, ուրախաքոյ ինքեա՛մն գոյ. ո՛չ ինչ խորհի զինքենէ. ոչի՛նչ նախահոգայ, ոչ ինչ գործէ; և եթէ ո՛չ լիցի ընկալեցեալ՝ ի սիրեցելոյն, յոչ ուրեք է: Ո՜, թէ որքան այեր ջանօրէն սիրէ, որ զա͞ծ ո՛չ սիրէ: Զի ո՛չ կարէ, գալ՝ի սիրեցեալն, որ զերկրաւո՛րս սիրէ: որք չկարեն յագեցուցանել զհոգին, գոլով ին-

քեանք վերջունակք, և ընթարկեց
եալք, ունայնութե՟ և մահու:
Իսկ որ զա՟ծ սիրէ, յաստուծումէ,
և թողեալ ՚ի բաց զկեանսն ինքեան,
՚ի նմին կեայ, նորուն կեան ա՟մքն.
որէ միջակէտ մեր, և անյեղլի բա-
րի: Ակէրն մարդկային, ծողոպրա-
կան, բունակիր, և դժնունէ: ա՟ծայ
ինն՝ միշտ խոնարհ, և անդորրա-
կան: զնա՝ մաշէ նախանձն սեղե-
խաց, նայսմիկ՝ չէ՛ հոմանութե՟ի
ինչ: Նա՝ երկնչի, զի մի՛ այլ ոմն
սիրեսցէ: սա, ցանկայ զի ա՟մքն
սիրեսցեն: Մարեմն, եթէ սիրես
զքեզ, զա՟ծ սիրեա: քանզի որ սիր
եսդ, օգուտ քե՛զ է, և ո՛չ նմա:
Մա՛րդն, փոփոխիլ կարէ, և կոր-
նչիլ: զա՟ծ՝ ո՛չ երբեք կորուսցես,
եթէ ո՛չ թողուսցես:

Դ. Զի սէրն լիցի իսկական, որով հզօրապէս սիրեսցես զընկերդ մերժեալ հեռացի՛ ինմանէ զհամայն պատճառս եւ զառիթս մարդկայինս; զուշիմութիւն, զհամեղաքարոյութիւն, զնմանութիւն, եւ զայլոց հանգունից. Եւ զայնս միայն խնդրեա՛, որք կայանան ՚ի սրբութե՛, եւ ՚ի բարեպաշտութե՛: Ուստի տապալումն, եւ քանդումն առաքինութե՛ է՛, սէրն այն, զոր Պղատոնական կոչեն, որով վերանալ ասեն հոգւոյն, ՚ի հայեցմանէ ձեւոյ մարմնոյն, առ ՚ի մտածումն, եւ ՚ի խորհումն գեղեցկութէն ա̃ծայնոյ: Զքնաղականին դիմի հայեցումն, ընդոստուցանէ առ ՚ի ցանկութին շօշափման: Եւս որ ընդակունսն ատենելանէ, թէ լոյս իցէ,

եւ թէ

և թէ հաստատուն իմն, մեղկացուց
եալ լուծանէ զմարդն, և կորու
սանէ: Լաւագոյն է զթիլ ոտիւք.
քան ականջօք: Արդ՝ յոյժ դժու
արինքեն սպեղանիք ախտոյն: զի
խրատեցեալ, առաւել խրոխտա
նայ և ոգորէ: և եթէ ո՛չ ընդդի
մակայցես սկզբանցն, այնպիսի
իմն սողոսկմամբ մեղմաբար ներ
սամտէ, մինչ զի նախագոյն զգա
սիրել քեզ, քան թէ մտցես 'ի խոր
հուրդ, վ̄ս սիրելոյ: Իսկ եթէ ա
մենևին ընդդիմակայցես ծգանցն,
դիւրին լինի ապաքինութիւն: Հար
կաւոր է ուրեմն, զի այլովք իրօք
զբաղեցուսցես զմիտդ, որք ներ
ակրեսցեն զհոգս, և զյիշատակ
իրին սիրեցելոյ, հեռացուսցեն:
Նա՛ ևս խորշելի է յամենից բաղ

ձա

ճաքարշութեց , սիրեցելոյ մաց
մնոյն. զի չի՛ք ինչ այնքան հեշտա-
կին վերաըմբոստող , որքան սէ՛րն :
զոր եթէ անգամ մի եթ դիմիցէ 'ի
քեզ , այնքան կարի յանդգնաբար
նեղեալ վրդովէ զքեզ , մինչ զի ան
կարելի իսկ լինի տարամերժութի
նորին , եթէ ոչ մեղմագունի՛ սպե
ղանեաւ՛ ժամանակի , և հեռակաց
ութե՛ լքեցեալ , ինքնին պակա-
սիցի , և թողացուսցէ : Զբաղում
բժշկեաց , խորշողական ամօթն .
մինչ զզնացեալք կսկծացին , զմտ
նացոյց լինիլն իւրեանց : և առակ
նշաւակի , ռամկին . և մինչ զգա
շութի ինքենոյ իւրն , և զլիապա-
տար դոյն պազրութե , և վտան
գին մահածեաւ՛ , և զպատիժ ա-
պաշխարութեն , զմտաւ՛ ածին :
Յոգ

Յոգուոց իսկ զօրավիգ եղև, ու-
շիմաբար նկատմամբ, և ուղղակի
ներադրնութեամբ չարեացն, և անձա-
հութեան իւրն սիրեցելոյ. որք զվայ-
ելչութեան գեղոյ նորին, և զսիրեց-
ելութիւն, նուաղեցուցանէին:
Բայց կատարունապէս նպաստ-
ելին ի սմին, դարձուցանելն զսէրն
առ Ած, յառաքինութեան սրբա-
վայել, և առ վարձն անքատակ
յաւիտենական, և առ յայնս որք
իսկապէս են սիրելիք. զի սէրն
բարի, մերժեաց զսէրն չարաբարոյ
և վանեաց զնեղ միտս մարդկայնս,
ամաչեցեալ պատկառեսցէ Թա-
ւալիլ 'ի հասարակագունեղ, և 'ի դեղա-
ղուրկ սէրն երկրի: Սէրքն չարք,
Թունաւորեն զվարս բարիս:
Է. Զամենայն 'ի մի շարակապ

եաց բնութեան, իբր շղթայի իմիք սիրօղականաւ: Սա համատեղէ՛, և շարագուգէ գեղեցկօրէն, զպարս աստեղացն՝ ի յերկինս, զերամս թռչնոց յօդս. զնախիրս եղանց՝ ՚ի յարօտս, զհօտս խաշանց ՚ի լերինս, և զջոկս գազանաց, յանտառս: Բայց որբազանս այս շաղկապութեան, խզի ՚ի միայնոյ յատելութէ: զի որպէս սէրն ձկտի առ ՚ի շարամանութիւն և ՚ի միաւորութիւն, նոյնպէս և ատելութիւն, ՚ի փեռեկտութիւն և ՚ի բացաձայնութի: ԵԶրդ՝ այսմ կրի, դիւրապէս ենթարկին դանդաղկոտքն, երկչոտքն, և կարծկոտքն, որք յամենից կողմանց երկնչին ՚ի վնասու: Դ. ոն ևս ոմանք մարդիկք, այնպէս իսկ ծնեալք, թէ բնականաբար ատեն զամն: որք և

ներքե

իբրև զդժնդակս չչինկայս , առեն
և ս զիւրեանցն խաւարս ։ Ո՛վ որդ, եթէ
ոչ հանդիպեցի քեզ ըստ այսմ փառ
անշառն , մի՛ ատեցես զնա , այլ
զթասնրեալ ողորմեսցիս ։ Որպէս
ըն խաղնաողուամ զգուշանաս 'ի
խաղակցէդ՝ հեզաբար , և թարգ
ցասման . Նոյնպէս յա՛մ կենում
քում , խոստովեա՛ 'ի նմանէ առանց
ատելութե իմիք , որ հակառակ
զինի քեզ ։ Եւսկ զատելութիւն սանձ
եսցես , զարթուցանելով զոգին
'ի սէ՛ր , և 'ի ատենչանս . մտածմամբ
բարւոյ իմի՝ ներգոլ յայնմ , զոր առ
եաղ ։ Ո՛չ ինչ տեղի լինի 'ի քեզ
ատելութե , եթէ պհամայնս առ
քարին նկրտեսցես ։ Յարադուգ
եա՛ զատելութիւ յայնս , որք 'ի
կապէս արդինյաւ որքն եւարժա

ներքին առեցողութեն : որքին տգեղ-
ութիւք , և զազրութիւք մեղաց .
և դատապարտութեան յաւիտենա-
կան : Իսկ եթէ առ յայլս դարձ-
ուցես զատելութիդ , ո՛չ զիւրն զոր-
ատես, այլ զքեզ ինքնին վտանգա-
որես , և կորուսանես : Քանզի
՚եթէ հրամայի քեզ , սիրել և
զթշնամիս , զո՞ր ոք ունիս առ ՚ի
ատել : Պա՛րտ է քեզ աղատելանել
արտաքոյ բնութէ իւրաց , զի դա-
ցես , զինչ մա՛րթ իցէ ատել քեզ :
Արտաքոյ բնութէ իւրաց , չա՛րն
և ե՛թ է ներուն միայնուն արդա-
րապէս ՚ի կիր առնանիլ կարէ , ատ-
ելութիւն : Բայց եթէ պարտ լի-
ցի քեզ՝ ատել և զմարդիկս, զո՛չ ո՛ք
յանգագոյն և արժանագոյն դատա-
ես , քան զքեզ ինքդ : զի ո՛չ ոք այն
քան

քան վնասեալց քեզ ; որքան դու֊ժնքդ ։

Գլուխ. ԺԶ ։

Յաղագս բաղձանաց, և փախստեան ։ Որում բաղձալն, և յոր մի՛ փախչելն իցէ ։

ա. Երջանիկէ այրն, որ ենթադրեցեալ, և հնազանդեցեալ է այ ։ որո՛չ ումեք իրաց բաղձայ ամենևին ։ որ յար մարկացուցանէ զինքն, իրացն պատահեցելոց, և զդիպուածոյն յարկածից ։ որպէս. Կյամի՞ զիս ած, զի անայթագ կայցեմ. կամի՞ զի հիւանդացայց. կամի՞ զի հարուստ, կամ աղքատ իցեմ. կամի՞ զի

չուեցից աստի , կամ մնացից աստէն : Պատրաստեմ յօժարապէս առերկաքանչիւրն : Եթէ անգամ մի ասիցես : Յորժամ գնացից յայսինչ տեղի : Յորժամ ունեցից զիրն զայն : Ողորմելի լինիս : Քանզի եթէ ցանկայցես այնմ իրի , որ արտաքոյ քո է , մշտնջենաւորին տագնապին տաժանեցեալ տանջանեցիս : Եւ իբր ընդ գնդաձեւում կերտանկի , միշտ հետեւ լիցես , եւ ո՛չ երբեք հաստատեալ կացցես: Զո՞րք են իշխեցողութեան քում , կարծիքդ , մտածմունքդ , ըղձականութիւնքդ , եւ անձնիւրքն . քոյին առ անձնիշխանականք : արտաքոյ նորա , (այսինքն իշխեցողութեամբ) մարմին . հարստութիւն . փառք . արժանապատւութիւն . եւ այլք համանմանք . եւ զոր

ինչ`

ինչ՝ դու ինքնին ո՛չ իրակես: Նո֊
քին, ո՛չ արգելանիլ կարէն յուսմէքէ.
և ո՛չ դիմարմբոստիլ: սոքին, ստա֊
րոտիքէն , և պարուէանդեցեալք
հակարկութեց: Այլ որոյ մի՛ ցանկ
ասցես նոցին ամենեքին . և կամ
այնպիսեաւ իմն ոճիւ , զի գիտա
ցես զորպիսութի նոցին , և զկա֊
խիլն՝ իկամաց օտարաց՝ և ո՛չ կար
ել բնաւին գոլ ընդ քեզ յարանկ :
քան զի այսպէս պահանջէ Թէ֊
ութի նոցին : Ո՛չ ինչ իմ՛ արտա֊
քին , է՛ բաղձալի : զի անցանէ ձև՛
աշխարհիս այսորիկ : Եւ եԹէ
համայնքն՝ սոքին որոց տենչաս ,
լիցին ևս ըստ քոյոց բաղձանաց .
սակայն Թողլոցես յապա՛յ , զնմ
զորինչ և ստացեալ ունիցիս , յա֊
կամայ կամաւ , և կսկծապունեաք

ցաւ̂օք, իժամու քումդ մահու̂ան։ ՚ի ներքս նկատեա՛; զի ՚ի ներքս է աղ-բիւրն բարւոյ . որ միշտ բղխէ վայելչաբա̀ր , եթէ միշտ պեղ-եսցես :

Է. Նսայսմ միայնում , նէր-ադրեցեալ եղև մանկացութ̅ի ումանց հնոց իմաստասիրաց , որքյիշխեց-ողութ̅է բախտին՝ ազատեցեալք. ՚իմէջ ինքեանց դառնակսկծից չար-չարանաց մարմնոյն ևնեղութ̅եց , երանեցելովք մտօք, վիճաբանէին զերջանկութ̅էն , և զդաւ̂ս յարու-ցանէին ընմանէ : Քանզի մինչ զէ-զերս կարողութ̅եցն մարդկայնոց, յո̅յ շնորհեցեալս տրամախոհէին, հաւ̂անեցուցանէին ինքեանց , իւր-եանցն մտախոհութ̅է , ամենևին ոչինչ պատշաճիլ առ յինքեանս ,

բա՛յց

բոյց յղձանկութեց , և'իմաստած-
մանցն իւրեանց ։ Եւ մակարոյ, այն
քան բացարձակապէս շահեցուց
եալք ամենացուցանէին 'ի նոսին զիշ-
խեցողութի, և զմիապետութի իւր
եանց , կրթմամբ եւկերտութե
մտած-մանս այսմիկ . Եւ այնպէս
կառավարէին ուշիմաբար զշարժ-
մունս ոգւոյն , թէ ոչ առանց իմն
պատճառի , զինքեանս միայն յառ
անուն անէին հարուստս, միայն կա-
րօղս , և հուժկուս ամենից . Եւ մի-
այն երջանիկս և բարեբախտս հա-
մարէին ։ Ո՛հ հարկաւոր է քեզ
ամենևին , քաջակուռն վարժեցո-
ղութի , զի ուսցիս արհամարհել
զնոսին, արտաքոյ կարողութե քոյոց
զեռեղեցեալսն , իբրև զո՛չ պատ
շաճեալս առքեզ ։ Եթէ կամ և-
եթ

եթէ հաստակայցես, ո՛չ երբեք կա կծեսցիս կամ ցաւիցիս, թէ չունիցիս զարտաքինս ։ որպէս և ո՛չ ցաւիս և ո՛չ նեղիս, թէ չես թագաւոր թագաւորաց. կամ չունիս զթևս առ՚ի թռչիլ։ Որք արտաքոյ քան զմեզ, ո՛չ ինչ առ մեզ։

Է. Այսու արդարագունիւ սահմանիւ, զապելիքեն բաղձանքն ձկտեցողականք. որոց եթէ ո՛չ վերադիցես զչափ ինն և զեղանակ, ո՛չ երբեք լինանի, անխոլի ոգին ; և զոր ինչ համագումարեսցես ՚ի նմին, ո՛չ լինի վախճան ցանկացողութեան, այլ աճումն, և զկծեցումն։ Զի ո՛չինչ հիւթ գինձուանակ բաւ է այնմ, որոյ փորոտիքն ջերմագունիւ տապիւ ախտացեալքեն ; քանզի ո՛չ ծարաւ է այն, այլ հիւանդութի ։

դութի: Սոյնգունակ պատահէ և նոցին, որք զբաղձանս իւրեանց ո՛չ վերակոչեն առ բանաւորութին, որոյ կոպարն` է՛ իսկադին, այլ առ մոլութիս, և ՚ի խաւարշտութիս, որոց կամս անչափականէ, և անըմբռնելի: Ոչինչ տրամապահով, և անհանգիստ զգացես. և ո՛չ իմն իսկ պակասեսցէ որոց բաղձաս, եթէ շարափանկ եսցես զքեզ, ներշափում բնականում: Եթէ վերանցցես զչափն, ՚ի ծայրագոյնս և փարթամութիս, աղքատանաս: Ցանկացողութեան, ո՛չինչ բաւէ. բնութեան, փոքունք:

Դ. Յուշ լիցի քեզ թէ այնպէս կենցաղավարիլ պարտիս ընկենում, որպէս ՚ի խորախճանում:

Զի զորօրինակ մինչ շրջաբերին
խորտիկքն ընտանեղանում, և հետև-
ապէս ժամանեն առ քեզ. համես-
տաբար ձգեալ զձեռդ, առնուս
զքոյդ բաժին: Եւ եթէ անդրան-
ցանէ կերակուրն՝ քան զքեզ, չար-
գելուս զնա: Եթէ չև ևս իցէ
ժամանեալ, ո՛չ տարածես զախ-
որժակդ առ հեռաւորացն, այլ սպաս-
ես, մինչև մատիցէ: ւՁի՛դ՝ եթէ
հանդուռնաբար մարդեսցես զքեզ
հանդէպ հարստութեց, արժան
ապատուեաց, և այլոց՝ որք ար-
տաքս քան զքեզ գոն, արժանի լի-
նիս արդարև խրախճանի սրբոցն.
Նոյնս վայելես բարիս պարգու-
թէ ոգւոյ, որք ամենից դիպու-
ածոց գերազանցեցուցանէն զքեզ:
Եւ եթէ զայնս՝ որք ընծայիցին
քեզ,

քեզ , ապախտ առնիցես . և հրա_
ժարիցիս խորշեցմամբ , ո՛չ մի_
այն խրախճանակից ոգւոցն լի_
նիցիս , այլ և վիճակակից երջան
կութեան նոցին ; և զառհաւատչեա՛յ
այնոցն , նախաճաշակել սկսանիցես
յերկրի , որովք նոքին յարահրճուին
յերկինս : Խնամեցողութեամբ քով՝ կար
ես դու ինքնին երանագրել զքեզ .
եթէ ո՛չ տենչասցես բնաւից իրաց ,
որք արտաքոյ իցեն քոյ : Ո՞վ է
երանեալ : Որ ունի , զոր ինչ կամի :
և ո՛վ՝ ունի զոր ի՞նչ կամի , որ ո՛չ
կամի , եթէ ո՛չ՝ զոր կարէ :

Է . Յոլովից փախչիմք , և_
անգոսնեմք զնոսին իբր զվնասա_
կարս , և զհակառակս բարեկեցու_
թեան մերոյ , որք ճշգրտիւ այսր
անդացուք են մեզ : Զի բազմիցս

յաւայն

ասպնջականք գոն կենակրին, որք
դիմակացքն են անխորժակին: Որք
վնասեն՝ ուսուցանեն: Մահ, աք
սոր. աղքատութի. անարգանք.
աշխատ. հիւանդութի. Եւ այլք
սոյնասեռք, որք չեն նիշխեցողու-
թե քում, չեն՛ չարք. Եւ ոչ պատ
շաճին առ քեզ: Ուրեմն ոչ պար
տիս դիմադրել սոցին, ոչ վխա-
խուսատ, եւ ոչ զթշնամանս, այլ ա-
պախտ առնել զղացեալ կարծիս,
ամենեքին, դնոցանէ: Զբոլան
դականն տոսին, դիմայլակս յարանու-
անէր սովորաէս: Քանզի որպէս
դիմայլակքն, ահաբեկեն զմանկու-
նսն. յորս ոչ ինչ՝ բաց յարտաքնոյ
ձեւոյն զարհուրելի ներգոյ: սոյն
պէս հանդիպին եւյերս, զորս ոչ
որպիսիք են, այլ որպիսիք երեւ-
ին,

ցնն, սովորես ըմբռնել: Օ՞ինչ է մահն: Դ-իմայլակ: Սոլես, թէ որքան քաղցր և ցանկալի լեալ իցէ, ո՛չ միայն սրբոց, և վսեմագարդից առաքինեաց արանց, այլ և սովորակի, և այլոց իմաստնոցն հեթանոսաց: Զի՞նչ է՛ ուրեմն զարհուրելի ընմահուամ: Կարծիքն: Երկիւղ մահուան է՛ զարհուրելի, ո՛չ ինքն մահն: Օնոյնն իմացես, և զայլոց իրաց. զորս սովորես թշնամանել: Հարթեա՛ զկարծիսդ, և զո՛չ ինչ գտանիցես, զոր պարտիցիս թշնամանել, բաց ՚ի մեղաց:

Գ.լխ.

Գլուխ: ԺԵ:

Յաղագս ուրախութեան, և տրտմութեան: Զիա՛րդ ուրախանալ պարտ է, այր բարի: Ո՛չ տրտմի, ու զո՛ւմ նախատեսանէ: Զա նաղանք սպեղանիք ցաւոյն:

ա. Այնպէս ուրախանալ պարտիս, թէ նուրախութեան քում, բացափայլեսցէ համեստութիւն: և մի՛ այն քան մեղկասցի լուծցի ոգիդ, թէ չկար ասցես անձնիշխանաբար, 'ի տրտմութեան անդրանցանել յուրախութիւն, եթէ պիտոյասցի նոյնն: Ինքն ԱԾն մերքն, պերապանծա

գոյն

գոյն ենթադրատօղս համայնից ի-
րաց, ո՛չ զծիծաղօղսն կոչեաց եր-
անեալս, այլ զլացօղսն: Զի կա-
րի՛ անվայելո՛ւչ է առն քրիստոնէի
որ խոստովանի զինքն հետևօղ գոլ
բարեացն յաւիտենականաց, ՚ի
մէջ այսքա՛ն վտանգից և փորձու-
թեց, մտաց և մարմնոյ. ՚ի մէջ այս-
քան արդարեղից պատճառաց տրտ-
մութե՛, որք սոխակեն յարաժամ ՚ի
թաղծուեմն, զբաղել ծաղու, և
կատականօք, զօրէն խելառից
ամտայեղից. և զուարճանալ ՚ի վե՟ր
նորացն կորստականաց: Փախչի՛
մամիկութե՟ն երկրայինս: և զորս կոչ-
եմք ուրախութիս, քաղմեցս՝ սկզ-
բունքէն նոքին, տրտմութեց:
Ճշմարիտ ուրախութե՟ն, ո՛չ յուս-
տեք, բա՛ց ՚ի խղճմտանաց առա-

քինութեցն՝ ծնմանն : Ուստի ո՛չ ոք կարէ ուրախանալ , բա՛ց յարդարոյն , յարուոյն , և ՚ի բարեխառնէն : Որպէս զի ո՛չ երբեք պակասիցի խնդութիւն յոգւոյ քումմէ , արա՛ զի ծնանիցի քեզ , ՚ի տան : Եւ ծնանիցի արդարև՛ , եթէ ՚ի ներքս ՚ի քեզ լինիցի : «Զյլքն զուարթութիւք և հրճուանք . թեթևքեն և անժուրք , ուստի ո՛չ լնուն յագին զկուրծս ; և ո՛չ միշտ ուրախանայ , որ ծիծաղի : Ի՛ր վճռունա՛կ , է՛ ևս կական ուրախութիւն ; և ծնանի սա՛ ՚ի բարուոք խղճմտանաց , համեստից խորհրդոց . ՚ի յուղղոց ներգործութեց , և ՚ի յարհամարհմանէ փափկութեց . ՚ի հանդարտագունոյ քաղաքավարութէ , և յանբծոյ , յանարատէ , և ՚ի կատարու-

նոյ

նոյ կենէ : Ա՛յսէ իսկական օրէ՛ն առաքինութ͞ե ; որպէս զի ճշմարտապէս խնդայցես , ողբալի՛ է յու-ղա՛կ :

Է. Ողորմութ͞իւն , ՚ի չարէն ներհայէ պարզի , և նկրովէ զնա . կամ իրապէ՛ս , և կամ ըմբռնմամբ իսկ մտածականաւ , ընդ վրդովման իմիք , և անհանգստութ͞ե : Քանզի սովորեմք բազմիցս , ո՛չ իրօքն ինքեամբք , այլ կարծեօք իրացն տառապիլ : Մի՛ ներազննէր ուրեմն զիրսն որպիսիք իցենն , մի՛ զպաշտպանութ͞իւն . մի՛ զագարակս , մի՛ զարծաթ ; և մի զգործս , այլ միանաւանդ զմտաւ ած . և խոկմա՛ իւրօրէն , թէ ո՞րինչ քոյդ կարծիք զնոցանէ : Է թէ թշնամանիս ; եթէ անարգիս . եթէ կողոպտիս .

ւ եթէ ձաղիս, չէն սոքա՛մ քոյին կա_մաց: Իսկ ուղղապէս զգալն զնոյանէ, թէ չէն նոքին չարք, այլ բազում անգամ պիտանացուք և_օգտակարք, այս՝ առ քեզ գոյ: Ո՛չ երբեք ցաւիցիս, եթէ 'ի ներկայ վհատմանէն, դարձուցես անդր զմտածմունս քոյ ուր իսկականքն են ուրախութ̄իք: Աղուն բարւոյ, ոչ ինչ ամենևին չար պատահի. ո՛չ զի զնոյնն չզգայ, այլ զի յաղթէ: Քան զի հայի նա՛մ առ ա̃մ տառապանան, իբր առ պատճառս կրթելոյ, և կիրարկելոյ զհամբերութ̄ի; հայի իբր առ գործիս՝ ա̃ծ-այնոյ շնորհին. և իբր առ ճանա_պարհ իսկականի փառացն, որ յաւիտեան յարատևելոցն է: Աղ՛յրն բարի, կարէ՛ կոչիլ ողորմելի, զոր չկարէ: Որ ինչ

Դ. Որ ինչ լինել կարէ, իբր զապաշխարանի՝ նախատես: եւ յապէս մեղկացուցես զթախս ամենից չարեաց, որք առ նախապատր աստսն, զո՛ր ինչ նորոգ վերաբերեմ: Յամ ծանունք, եւ դժուարինք, լինին անքոյթք, եւ դիւրինք, անկ կալիցն: Զի՞նչ լինիցի, եթէ զկէս ընչից քոց, իբրեւ բարձցէ դիպուածն: զի՞նչ. եթէ զբնաւն: Զի՞նչ եթէ կործանեսցի տունդ. հրձիգ լիցին որայքն. պակասիցին բարեկամքն: զի՞նչ եթէ համբաւդ քո ախտացեալ վտանգիցի, եւ յաստի ճանէ պատուոյդ զրպարտութե ընկեցիս: Հիւանդութի. գերութի. աւերումն, հրկիզութի, եւ այլք համանմանք, ո՛չ համասնեն յանկարծակի՝ իմ՟ իմաստնոյն: Զի

զԹշուառութիւնս ապագայս, և զցաւս, զոր այլք կրեն՝ բազմօրէիւ ժամանակաւ. Նա՛ կրէ միշտ ընդ ինքեան, մտածմամբ բազմօրէիւ, և մերձկացուցանէ զայնս: Ամենեցուն պատահել կարէ, որ միում պատահեսցի: Ո՛րքան հարստութիւնք, որոց ո՛չ հետևի՝ ի թիկունս, սովն, և մուրացութիւն: Ո՛ր է արժանապատուութիւն, որում ո՛չ ուղևկցեցին աղտեղութիւնք, ստրկութիւն, և վերջին իսկ Թշուառութիւն: Ո՛ր է Թագաւորութիւն, որում չիցէ պատրաստագոյն՝ պաշարումն, և քանդումն: Ո՛չ ապաքէն սուսերաւ դամոկլեանն կախեալ զարքայականն պարանոյ, հրամանաւ հնազանդեցելոցն, անլռելի իմն օրինակաւ, ետես արքունիս այս:

Ո՛չ

Ո՛չ են տրոհեցեալք սոքին ՚ի մի-
միանց, երկարաձգիւք միջոցիւք:
այլ պահ մի՛ ևեթ ժամու գոյ ՚ի
մէջ հարստութեանց և տնանկութեանց
՚ի մէջ արքունոյն, և խղոյն. ՚ի մէջ
գահոյից, և կացնոյ: Ծանի՛ր ուր-
եմն զա՛մ թէութիւս գոլ յեղլիս, և
որ ինչ դիպեցաւ միումումեք,
կարէ դիպիլ և քեզ: Օբախտն
ձախողակի, հեշտականին կրէ՝ որ ցա՛նգ
անկանկալէ:

Դ. Ո՛չ հրապուրանեալ հռ-
չակէ զինքն, առաքինութիւն, մինչ
վարի կեանս անդորրութբ: Յայն
ժամ երևի, թէորքան իցէ նա՛,
յորժամ ցուցանէ զինչ կարիցէ
համբերութիւն: Անեախլեղաք տոյ,
և հրեշտակաց, և մարդկան. սակ
առաքեալն: Ահա՜ յանիկ տեսիլ

արժանի, առ որ հայի Ած՝ որ միշտ նկատէ ՚ի գործս իւր: Եւ զհաւասանիկ զոյգ արժանի Այ, այր հզօր. որ բաղադրեցեալ ընդ տառապանաց, յաղթանակէ զինքենէ, և զա_ մենից վշտից: Ծովն անդորրութն, և հողմն հանդարտաշունչ, ոչ ցուցանեն զարհեստ նաւավարին: Որ ոչէ փորձեցեալ զի՞նչ գիտէ: Ոմն ասէ: չարաբախտ ես, որում ո՛չ պատահեցի: Մանաւանդ բարեբախտ դու, զի ձեռնհաս եղեր փորձել զքեզ: Քանզի կարաց իւրա_ քանչիւր ումեք դիպել՝ համ գոյն ինչ՝ բայց ո՛չ իւրաքանչիւ րոք կարաց կրել զայդպիսի դի_ պուածս, թարց ցաւոց: Ուր եմն զի մի՛ վհատեցիս ՚ի ձախողա_ կիցն յարկածից, հաստատապէս

կաց

կա՛մ ընդդէմ նոցին , և զծանրու-
թեան վերահասեալս , բա՛րձ հզօր
եղապես : Քան զի յե՛տ խորտակ
ման առաջնոյ Թափին , զո՛չ ինչ
զարհուրազդած և անհագնայիններ
գոլ ինոսին գտցես , բա՛ց 'ի կարծ-
եաց : Աղքատութի . Թշնամանք .
անարգանք . վիշտք , և այլք համ
անմանք զորս չա՛րս կոչեն ամբո-
խքն ռամկականք , բազումք կրեն
համբերութե , և ստանին զուար
Թագունի՛ ոգւով ; յոգունք ի՛ սկ ,
և ո՛չ զդան ամենևին : ուրեմն չէ՛
բնական Թաղծի՛ մաշելն 'ինոսին ,
այլ բղխէ հաշուսմ այս , 'ի դժպե-
նեաց իմիք կարծեաց : Զի՛ որք իբն
ութե ունին զզօրութի իմն , պահ
են զնոյն ՝ նամենեսին : Ընդդէ՛մ
սորա քեզ : Կարեա Թեթևացու-

ցանել

ցանել զամենայն տառապանս, կրելով յօժարաբար: Թէ եթէ՛ է համայն ցաւ. եթէ ո՛չ ինչ վերյաւ ելցէ ՚ի նմա, կարծիցն: Մի՛ անհամբերութեբ քով ծանրացուցաներ զչարիս, և զտառապանս քոյս: ԶԱ՛յն քան թշուառէ իւրաքանչիւրոք, որքան իսկ գո՛լ զինքն համարէ:

Է. ԶԱմենայն ախտակրութի վատնեցեալ պակասի յամինեաւ; և թէպէտ անըմբերի և կսկծահոծ իմն գուցէ ցաւ, և յանդգնագունեղ ախտ, սակայն բառնայ զնա ժամանակն, և նուաղեցուցանէ: Կամի՞ս սպասել ուրեմն այնմ աւուր, յորում յակամայ թողցէ ըզքեզ ՚ի բաց, թաղծութիւն և ողբաութիւն; կամ դու ինքնին՝ դնել նմին զվախճան: Ընդէ՞ր ո՛չ հա

խածես զայն խորհրդով, զոր վեր
ածելո՛ց է յարականութիւնն ինքն
ակամօրէն : Թէպէտ պահպա_
նեսցես դու զթաղծուածս քո, պահ
պանողին սակայն, ընդունայնանէ :
քան զի ո՛չ ինչ ի՛ր վաղագոյն աւա
ելի լինի, քան անխլութիւն : որ
մինչ նո՛րոն է՝ դատանէ մխիթարիչ
իւրեան, բայց հնացեալ՝ ծանա_
նի : Որ թէ ցաւօք և կսկծմամբ
էք յաղթահարի վշտակրութիւն,
անցցէ անի՞ն բովանդակ ողբովք
և կոծիւք : զգիշերոն՝ տքնութ̄ք վը
ճարեսցէ անխրութիւն : կցեսցին
ձեռքն՝ ի վե̄ր կրծից . և ինքն ցաւ՞ն
կսկծուանակ, ՚ինկեր արկցէ զինքն,
ծամիւ սեաւի՞ տանջանաց : իսկ եթէ
արտասուքն անօգուտք են . եթէ
ո՛չ լալեաւ իմի՞ մեղկանայ վիշտն,

ուսից

ուսիր կառավարել զքեզ ինքդ։ Եւ ընդ դէ՛մ կաց՝ ամենից հակաղինութեանց, ան յաղթելեաւ համատանութեամբ : Ամօթանք են նաւապետի նաւուն. զորոյ զղեկն յափշտակեաց ալի ծովուն ; որ զծփեցեալ նաւն, և զտատանեալն ՚ի հողմոց, ե՛տ աղէկործութեան : Քանզի գոմելին՝ և և՚ ինաւաբեկութեն, զոր կալեալ զղեկն ՚ի ձեռուն կորովաբար, սուզեաց ծովն, մինչ մարտնչէր ինքն ընդ դէմ ալեացն, հզօրեղապէս :

Գլխ. ԺԴ.

Յաղագս յուսոյ, և յուսատահութէ: Օրինակ համոզել մարթ իցէ զերկաքանչիւրն:

ա. Յոյսն, ունայն և սուտ է, և արդարև իբրև երազ զարթուցելոց, եթէ ոչ անձաւորեսցին աստուածում. որոյ միայնով անխարկին՝ յաղթահարիլ կարեն ամ դժուարութիւնք: Հիմ տագնապիս յանկնկալութե ապաւինութոյ իրին, և տարածես զմտածմունս քոյս ՚ի հնեւաւորս: Ո՛չ ինչ յուսասցես, եթէ ոչ անձն չասցես ումեք. և եթէ զամ երկրաւորս արհամարհեսցես: Ո՛չ ոք

յուսայ,

յուսայ, զոր արհամարհէ: Եւ յլ
Թէպէտ յուսալիքն ոչ երբէք պատ
րեալք իցեն զքեզ: Թէպէտ ոչ խն
դրեցի ՚ի դժուարապատունից զոր յու
սաս. սակայն որքան յարա̀կ սու_
սպէ զքեզ յոյս ինչ, այնքան առա_
ժանակոծ լինիս, և անձկահոծ,
քոյոյ իսկութէդ; և իբր դրեցեալ
յերկդիմակում: Որպէս ոչ գնաս
տախւք ընդ անիոխ, և խամրա_
ժեռ ճանապարհս, նոյնպէս և մի՛
յուսասցես ոգւով յայնս, որք չեն
յիշխեցողութե քում: Սա՛ է ծխնի
համայն Թշուառութե; զրկիլ
կամացն յանկալութեանցն, զոր
յուսացաւ:

Է. Բազմիցս զգածուցանել
պարտիս ոգւոյդ, զի հայեսցի
յայնս, որք արտաքոյ քոյեն, և_

շուրջ

շուրջ զքև , երբ 'ի կորստականս ,
և կախեցեալս 'ի բարակագունէ
դերձանէ : Զմէ ուծանաս զորպիսու
թ̃ի քո : Մահկանացու ծնեալ
ես. ոչ ինչ խոստանանի քեզ զօրէ զայս
մանէ . ոչ ինչ զժամս : Զհաւ
աստին հասեալ կայ մահն 'ի թի
կունս , և վիճէ՛ : զորինչ ունիս ,
մի՛խ առեր : միայն քոյ , վայելում
նդ : զորոյ զժամանակն կարգադրէ
ծայրագոյն դատաւորն ամենից :
Յանկարծելն նորին , հատուցան
ելիքն համայնքն , Թարց շրջնջ
մանց , և մրմնջելոյ : Ապատթարա
գունի պարտականի է. Թշնամանել
զպարտատէրն : Մերէմ չիք ինչ
'ի ներքոյ արեգականն , յոր պարտ
իցես , կամ կարասցես յուսալ :
Աշ՛յն է միայն ճշմարիտ յոյս , որ

ըղձանի.

ըղանի օրինաբար, զիսկականն եւ զծայրագունն բարւոյն ։

Գ. Զյուսահատութին պատճառեն եղեռնագործութիքն . սորկութի ոգւոյն . կարի իմն ըմբռնումն դժուարութեց ։ մոլեկան վհատութին ինքեան . և զօրութեց և զգօնութեց պակասութին ։ բայց յաղթահարի, զարթուցանելով զոգին. յարացուցիւ այնոցիկ, որք 'ի ծանրագոյնս իս տառապանս անկեալք, արիաբար պարտեցին զամ հակառակութիս ։ Այս իր ուրեմն, և յառաջ մղեա՛; զի գործակից լինի ած գործողացն ։ Եւ որ դժուարին երևիւր, դիւրագոյն լինի, եթէ 'ի բաց դնիցի կարծիքն սուտ՝ զնմանէ ։ Զորինչ պատահի քեզ, բովանդակն նախատան

մս

մանեցեալէ յաւիտենից: բայց այն՝ հանդերձի. կամ այնպէս, որպէս և դու պատրաստ և բաղաղո՛յգէս ընութէ կրել զնա , և կամ ո՛չ այնպէս ; եթէ նախկինն . մի՛ յուսահատիր այլ կրեա՛ : եթէ երկրորդն , և ո՛չ յայնժամ յուսահատիլ պարտիս . զի որ ինչ և իցէ նա՛, վաղվաղակի ունելոցէ ինքն զվախճան , և վերադառնելո՛ց է զնոյն , ևս քեզ : Թեթև՛է՝ զոր բառնալ կարես . կա՛րճ՝ զոր ո՛չ կարէս : բայց յիշեա՛, զի ներգոյ ՚ի քեզ զօրութիւն տանելոյ զամ, և թեթևացուցանելոյ զնոսա՛ , եթէ ըմբռնեսցես զնոսա՛ իբր զօգտակարս , և զպատշաճաւորս : Առաւապանն , ի՛ք առիթ առաքինութե՟ :

ԾՕ Գլ.

Գլուխ. ԺԷ.

Յաղագս երկիւղի : Որքան ունայն իցէ, և որով պատճառաւ յաղթահարեսցի : Խորշիլ յանդգնութէց մարթէ : Վերստին փոքր ինչ վերյաւելումն, յաղագս քաջութեան :

ա. Մեծագոյն մասն մահկանացուացս, մինչ ո՛չ է ներկայ չար ինչ. և ո՛չ իսկապէս յապագայ, տագնապի սակայն և տարամաքանէ՝ կամ աճեցուցանելով զանբախտութիւն իւր, կամ նուացուցանելով : Ո՛չ եգիտ խստասրտութիւն մարդկային, զայն քան յոգնադիմի տանջանս, որքան կրէ

կրէ ոգին՝ նեղեալն յանպատուութոյն:
որ պատրաստեցեալէ յայն միայն; զի
մի՛ զբարիսն ներկայս կորուսցէ ,
կամ զերահասութեն չարիքն մերձ
ակայք , և ապագայք: Բազումք և ս
չարիք , որք չլինէին՝ գոն այրդ զի
երկնչիմք: Ոչինչ օգուտէ քեզ նախ
քան զժամանակն չարչարակոծ-
լինել . և ունայնիւք նախատեսու-
թեք հանդիպել և ընդ յառաջ ել
անել թշուառութեց քոց : Մի՛
թէ՛ մ̄ն այնորիկ մարթէ քեզ ար-
գել ողորմելի, զի երբեմն լինելոցեն:
խելագարինդ է . հաւատալ ամէ-
նից առաքելմանց , և թարց նշա-
նաց իմիք գուշակողաց զչարն ,
ստիւք և պատրողականօք մտած-
մամբք սարսափել և դողալ: Բաղ
միցդ պատրեցեալ՝ ի խաբէականն

վաղարկութէ, զխօսն երկբայա նշան՝ առ վատթարագոյն կողմն թիւրես: Բազմիցս, զարարեալ յանցանօղ ընդ դէմ իշխեցողին, մեծագոյն կարծես զոլ, քան թէ իցէ ինքնապէս: Նախորհիս, ո՛չ որ քան բարկացեալ իցէ նմա, այլ որքան կարէ նմա առնել, և որքան թոյլատրել, բարկացողին: Բայց ունայնքեմն երկիւղքս այսոքիկ. և վ̅ն այնորիկ առաւ̂ել աղմկեն, զի ընդունայնք են: Քան զի ճշմարիտքն, ունին պեղանակ իւրեանց: Որ ինչ զայս, յանհամ̂ատ վաղարկութէ, առաւարի այն, դանդաղկոտի, և երկչոտազգած ոգւոյն: փոքր ինչ բաղաղանութ̄ մարբերին ՚ի միմեանց, թէ կրեսցես զվիշտս, կամ անկանկալցես: մի՛այն թէ եղանակ

ցաւ̂

ցաւելոյն, ո՛չ է եղանակ երկնչելոյն: Ցաւիս՝ որքան գիտես Թէ ա՛րդ-պատահեցեալ է. երկնչիս, որքան կարէ պատահել:

Է. Եթէ կամիս մերկանալ զհամայն երկիւղս բոլորովին, յոր մէ խնԹաս զի մի՛ եկեսցէ, ա՛րդ-գալոց համարեա՛ զնա. և զչարն զայն, և զերկիւղ քո՝ չափեա ընդ-քեզ. և իմասցես իսկօրէն, ո՛չ գոլ նորա՛ մեծ իրապէս, այլ միայն կարծեօք՝ զոր երկնչիս: Միթէ կարէ՞ պատահել քեզ խստագոյն ինչ, քան Թէ առաքիցիս յաքսորս, և Թէ արկցիս 'ի բանտ: Միթէ երկնչելի՞ է վնա͂ մարմնոյն յիրէ յումեքէ առաւել, քան՝ զի մի կիզիցի, և կորիցէ: Զննեա՛ զանձնիւրս 'ի սոցանէ. և դարձո զայնս առ ճշմա-

բետ երկիւղն քո: զբազում դատցես.
եւ ես զանհաւատս, որք զայս ամ
եպերեցին: Ստեփանոս, 'ի մէջ
քարանցն կուտակից, խաղաղակա-
նաւ ոգւով աղօթէ առ ած: Լաւ-
րէնտիոս, 'ի մէջ բոցոյն ցնծայ, եւ
ծանակէ զբռնաւորն: Ինքնայօ-
ժար կամօք ընկենու զինքն յայր-
եցուածն, կոյսն Ապողոնիայ: Ծի-
ծաղի անարգաւորքս, երկաթեղին-
եօք ուռուք ջարդեցեալ ընսա-
նում: Սօքրատէս, ըմպէ խնդու-
թէ զբաժակն թունայն, եւ մատու-
ցանէ քրիցիոսի: Օմէ խիթաս
'ի հերոյն, եւ 'ի ջոկուց դահճացն,
որք շուրջ զքև կրճեն զատամունսն;
ընդ այսու խմբիւ, որ զանմիտսն
զարհուրեցուցանէ, թագուցեալ
կոյ մահն. որում այսքան մահ

կունք,

կուսնք և մանկտուհիք . զուա՛ր
ճացելով ոգւով գիրկս արկին: 'Ի
բա՛ց ժողովրեա՛ն յերացն, զամբոխն.
մերկեա՛ զանձնայլական նոցին .
հասո՛ մենմիում, զիւրն տեսան:
և տեսցես զո՛չ ինչ գոլ 'ի նոսին ահու
ելի, բա՛ց յերկիւղէն : Հզորդարե
ծպատահի մեզ՝ մեծագունիցս քան
զտղայս. այն՝ որ սովորէ հանդիպել
երեխայից : Սոքին՝ զորս սիրեմ ,
ընդ որոց սովորեալք եմ . և ընդ որս
խաղամ , եթէ տեսցեն դիմայլակեց
եալս, զարհուրին : Իսկ դու՝ վատ
Թարագոյն տղայոցն , ուսյայն·
քան ախմարութի և խելառութի
ժամանեցեր, թէ ոչ միայն 'ի ցա՛ւէն,
այլ և 'ի դիմայլակէ ցա՛ւոյն և ուն
այն երկիւղէ նորին , շրտուցեալ
սասանիս :

Դ. ՚Ի վեր ած զօգնդ յառ-
անձնականէ պատճառէ , ՚ի ընդ-
հանրականն : Ասա՛ , կմահկան
ացու եւ զդեւրականութեան մարմինի
իմս ունել քո : որ ենթարկեալէ
յոգնադիմից ախտից . եւ եւս մահու
եւ մեռանելոյ պարտաւոր : Ասա՛
ցքեզ : արդ վա՛ղուրեմս գիտէի ,
թէ յոգնադիմիքս այսոքիկ տաժան
մունք , դիպելոցէին ինձ : Այժմ
ուրեմն ընդէ՞ր խիթամ : Հիւ՛ան
դացա՛յց : Օգտակար լինի առող
ջութեն հոգւոյս , հիւանդութիւն
մարմնոյս : Ամենականայ ցեմ :
Այնքոյթ , եւ անդորրագոյն լինի
կեանս իմ : Կորուսի՞ց զինչս ; Ընդ-
նոսին եւ զհոգս բազումս , եւ զվտ
անգն մշտնջենաւոր : Նախատա-
կոծ լինիցիմ : Եթէ արդարութե ,

զպատ

զպատճառ նորին եպերեցից ; եթէ անարդարութք, խղճմտանօք իմո վք, մխիթարեցից զիս : Օրհնեցի՛մ յուսացելոյ իրէն : Եւ ո՛չ թագաւ որք հասանկալեն զա՛մ, որոց ցանկան: Յաքսո՛րս առաքեցիմ : Գնացից ինքնակամ , և լինի ինձ պանդխտութի : Կյուրացա՛յց : Խցի պտղոտայն յոգնաղնեաց ցանկութեց: Զա՛ր խօսեցին զինէն մարդիկք : Հրաացեն՝ զոր արդիւնաւորիմ . և զոր սովորեն : Մեռա՛յց : Հյութէութե՛ մտի , զի ելից : Բայց մեռայց պանդխտօրէն : Ոչինչ երկիր է՛ օտար՝ չունողին աստէն զքաղաք մնացական : Մեռայց նախ քան ղժամանակն : Ո՛չ ոք , եթէ ո՛չ խելագար , տրտնջէ նախ քան ղժամանակն արձակել՝ ի կապանաց ,

ալանսաց , և ազատիլ 'ի բանսակէ ։ Մա՛հ , աքսո՛ր , ո՛ղբ . չեն տաժանմունք երկնչելիք , այլ հարկքեն մերոյս մահկանացութե ։ Յիմարութի է խիթալ յայնցանէ , յորոց զերծիլ չկարես ։

Դ. Փախի՛ր 'ի համարձակութե , և մի՛ մտաներ 'ի գործ ինչ յանդգնաբար ։ զի՛նչ ոք վաղագոյն յաղթահարի , քան որ կարի պարծի և մեծաբանէ զինքենէ ։ Խո՛ւն են զօրութիւնք մեր . Թո՛րց ձեռնտուութեան այ , յորմէ ամ բաւականութի , և ամ կա՛ր աստուածեղէն ։ Ծնանին համարձակութեանն , 'ի կարի յո՛ւսաւէլագոյն համարելոյն զօրութեան յատուկ ։ յեպերելոյն զհակառակորդսն ։ 'ի խամրացելոյ ուշիմութե , և 'ի փոքր ինչ կիրառութե

ութե իրացն առողջելոց : Զուա՛
ել երկնչի , որ խոհեմագոյնն է : Ջի
չափե՛ զյատուկ կարս իւր . նորա
քար նկատելով . Թէ զինչ կար
ացեն , և զինչ քառնալ հրաժար
եսցեն : Իսկ համարձակքն , մինչ
՚ի ծանրագոյնս ներանկանին վտա
անգս , քան զոր նախկնաքար ըղձաց
եալքնէին , լուծեալք ՚ի Թափոյն
առաջնոյ , վհատին և լքին . անա
գան իմն ճանաչելով զանհաւաստ
ութե մարդկայնոյ նախատեսու
թե . և զունայնութե մտածմանց :
Սկիզբն է ապառնաւոյ Թշուառ
ութե , անզգուշ ապահովութեն :

Է . Ոչ երբեք տիրէ՛ քեզ
բարկութեն , եթէ ՚ի բաց մերժես
ցես զկարծիս զրպարտութե :
Ո—ու իմքն առաջնորդ և պե՛տ ես

յանցանաց քոց, և հրամ̂ իրաւ. պատժապարտութեց: դու ինքնին՝ կաղմես քեզ չարիս: Ընդէ՞ր զպատճառ աղմկութեց քոց, ածանցես առ յայլս, եթէ դու ինքնին վանես զքեզ և ընդ վայր հարկանես: Ո՛չ ոք խղխայթի, եթէ ո՛չ յինքենէ: Որ մանկածուքն ասեն ցողայան: եթէ ո՛չ լաս, շահես զայս ինչ: Ոնոյն շեշտակի տաս՛ և դուցոգի՛ քո, արտամտեցեալ և աղմկեցեալ: Մի՛ բարկանար, մի՛ սրտնպէր, և աղաղակեր: լաւ̂ագոյն լիցի զոր կամեցիրն: Այլ և կարգեա՛ քեզ զաւ̂ուրս ումանս, յորս առաջադրեսցես ո՛չ երբեք ցասնուլ, զխարդև դիպիցին պատճառք: և ևս՝ ամսիւ̂ միով կամ երկիւ̂, կրթեա՛ զքեզ նովիմբ կանոնաւ̂: և զկնի

փոքու ժամանակի՝ գտցես զքեզ այնքան զարգացեալ, թէ 'ի ծաղր վերակոչեսցես զքեզ այնք, որք նախ կնաւեար բարկացուցեալք մատ_ եան առնէին: Բարքն հեզա_ վարք, ո՛չ ունեք նոցին ընդորս քաղաքավարին՝ այնքան հաճոյա_ կանք և համեղաշունչք են, որքան նմա՝ որ զարդարեցեալ նոքօք է՛: Օայս բարութիւն ունի ոգին խաղաղական. թէ միշտ ցնծայ, և յարա_ ժամ յաղթա_ նակէ:

Վերջ:

Գլխ. ԾԲ:

Յաղագս զօրութեց, հոգւոյն բանականի: Զօպէլին իմացն ՚ի հնէ տարբերութեց: Որում մանկացութե պարապել պարտիմք նախապետեւար: Որքան չար իցէ՝ զննել զվարս այլոց: Օգտակարութիւն օտարաց, եպերել մարթիմք: Մն զկայման կամացն:

ա. Տուաւ քեզ յայ՝ կարողութի իմանալոյ, զի զնա՛ ճանաչէիր, և ճանաչէլով սիրէիր: բայց ՚ի ձեռն մեղացն, կրկնեաւ վիրաւ խոցեցար, յայ տգիտութե և կուրութե: Քան

զի

զի 'ի ծանութենէ ճշմարտութեան, մոլորիս . և զի՞նչ առնելի իցէ . կամ յորմէ փախչելի , ձեռպամեր՛թ տգէ-տանաս : ուղո՛ր՝ որքանեա՜ւ հոգաբարձութբ զգուշանայ քաղաքն՝ զմ̅ երկիւղի մահապարտաժամին . կամ ամրոցն շրջապատեցեալ հինիւք թշնամեացն պահպանի , զի մի ոք անծանօթ 'ի ներքս դիմեսցէ ; այն քանեա՜ւ հոգաբարձութբ , և մանաւա՜նդ ևս առաւ՜ելագունի՜ հսկելին , զի մի՛ գուցէ իմացողութ̅ին , զիրացն չարաց՝ առարկեց եղոցն ինքեան 'ի զգայթեցն , դմուտն յարդարեսցէ : քան զի պտեսակս իրացն , առարկեն զգայութիքն . իմացողութ̅ին՝ ներսամուծէ և առբերէ առենթադատումն . և սա՝ կամացն առաջադնէ : բայց

զգա-

զգայութիւնքն, մատուցանեն միայն
զամայն զչա՛ր և զբարի : Մտա՛ծն է
հաւանիլն կամ արտաքսելն :

Է. Նախապետաբար զսպ
ելի է զիմացս, ՚ի հետաքրքրութէ :
Ոմն ընդ խնամնիրս սխալեալ ընդ
ես զմիտդ, զծնեալն՝ մն̄ ոյ̄, և
մշտի իմաստութէ : Իւ՛ր զու՛տ՝
իմաստութիւն է : Որպէս որ ճա
շակէ զմեռխնայն, զի զորակու
թի նորին զննեսցէ, վաղագոյն
յատակի, քան զզգացումն համոյն :
նոյնպէս և որք ոլոնեն զայնս, որք
ո՛չ պատկանեն առինքեանս, նա
խագոյն ոգորեալք զինքեանս ներ
բանկոխեն, քանզճանաչումն խնդր
ելեացն : Գիտել՝ զոր ո՛չ օգուտ
նէ. է՛ մերձաւոր տգիտութէ :
Որ ցանկայ գոլ ինկայպէս իմաստ

ուն,

ուն, ո՛չ ուսանի կարծեաց սակս, այլ կենաց աղագաւ, և վարուց: և ո՛չ որոնէ ՚ի մակացութեն, զզբօսանս և զհեշտութիւնս ոգւոյն, այլ զդեղն: Խնդա՛ս ճանաչել զզօրութիւնս առատեղաց: Խնելաւի՛ս, եթէ յետ գիտելոյդ, տգիտանայցես պհի ՟անդութի հոգւոյդ, Նկամի՛ս. զարդարուն և գեղեցկաբար խօսել: Լաւագոյն է, եթէ ուսցիս լսել: Մի՛ տենչաս գիտել զնորոգս: Զինչ մեծագոյն նորոգ, քան զվերանորոգելդ զքեզ: Զա՛յս ուսի՛ր: Զմոլորութիւնս օտարաց անխորժե՛ս հերքել: Ընդէ՞ր ո՛չ հարթես զքոյսդ: Օժանդակէ՛ վերծանել զպատմութիւնս, և գիտել զարարս այլոց: Բարւոքէ: եթէ ո՛չ անգիտասցես և, որք ՚ի քէն առնելիքն են: Երկ

պատուականութի կարողացն համա
ձայնեցուցանելն զուարճացուցա
նէ : զմէ՛ ո՛չ և քոյքն կիրք աղմկա
յոյզք : Եթէ ո՛չ խուզէիր զաւելոր
դսն , դիւրապէս գտանէիր զհար
կաւորսն : Ուղի՛ղ գիտութիւն հար
կաւոր , այն է . որ մանաւանդ բա
րի առնէ զքեզ , քան գիտուն :

Դ. Մի՛ էր տաժանեցուցեալ
նեղես զքեզ 'ի խնդիրս յայսոսիկ
և հաշէս , զորս բազմիցս ուշիմա
գո՛յնէ անգոսնելն , քան լուծելն
զնոսին : Ո՛մն յանդգնեաւ Ջանի՛
աշխատիս , զխուսցիս զայնս , որք ար
ժանիք մոռացման լինէին մանաւ
անդ . թէ և գիտէիր : Բայց որպէս
այլոց իրաց , նոյնպէս և ուսման
անբարեխառնութիւն , նեղէ զմեզ :
Չի՛ք վերջ գրոց : Յօրինին գր

գա

պատուէնք, մանաւանդ առ ՚ի տես
ութի և ՚ի շարժ, քան ՚ի կրթութիւն
ընթերցողաց: Հազիւ կարասցես
ընթեռնուլ զցանկս տարաբողոցն
գրոց, ՚ի բովանդակ կեանս քո. Թէ
և երկարակեաց ևս լինիս : Նորա
յոգունք չխասակարք և աւեր
ածուք. բազումք՝ անարժանք ըն
թեռնլոյ. և այլք՝ ունայնք և ախ
մարաբանքեն; զորս՝ որքան յառ
անկ վերծանես՛ս, զոչ ինչ մարթա-
նաս գիտել: Յօգուտս, ողջունել
քեզ թողանեն ՚ի նմանէ և եթ. զի մի՛
ենթադատիցես մեծագոյն ինչ
և բարուոք խորհուրդ թագուցեալ
գոլ ՚ի նոսին; բայց ՚ի սակաւս պա-
տալիլ մարթիս և յայնս ևս, մեծաւ
ընտրութբ : Սակաւուց գրոց կա-
տարեմք, առ ՚ի ունել զմիտս բարիս

Դ. Բա՛բէ վարկպարազեաց
մտածմանց մանկանացուացս :
Հիւծեալք շառագունիմք՝ ի թուղթս
և յարհեստս յանհամարս և՝ ի գի_
տութիւնս տարածեմք զուշիմութի
մեր, իբր թէ կելոցը եցեմք 'ի յոգ
նաթիւս յաւ՛իտեանս : իսկ զհո_
գածութե մշտնջենաւո՛րի կենին,
յուլացեալք ապախտ առնեմք . որ
ո՛չ գիտութեք, այլ առաքինութեք
ստանի : Զի՛նչ օգուտ որոնել
զարարս արտաքնոց թագաւորաց,
և զոր հակակրեցին 'ի մէնմեանց
ազինքն զանազանք մեծապունիւք
մատենիւք ստորագրելն : Որ քան
լա՛ւ ագոյն էլոյր, չիջուցանել զքո
ատ չարիս, քան զօտարացն' ա՛ւ
անդել ապագայից : Ուսուցանէ
քեզ երկրաչափութին, ստորա_

չափել

չափել զանդաստանս և զգաւ՛առս
թագաւորութեց: ուսուսցէ մա-
նաւ՛անդ՝ թէ զիա՞րդ չափեսցես
որ բաւ՛իցէ՛ քեզ: Ուսուցանէ
թվականութիւն զհամարել, և
զմատունսդ յուդայամարել ժլա-
տութե: ուսուսցէ մանաւ՛անդ ան-
գտանել զայնս, և զու՛ արծաթուենի՛
ոգւով կորուսանել, որք այսքան
եաւ՛ ջանի՛ համահաշու՛ին: Ցուց
անէ երաժշտութիւն ; թէ զիա՞րդ
հնչմունքն համաձայնիցին ընդ իր
եարս ; ցուցցէ մանաւ՛անդ՝ թէ
որպէս համաձանիցի միտդ՝ ընդ
քեզ: և մի՛ զգայութիւքն և բանա-
վարութիւն, ելուզանիցեն զհնչ-
մունս տրամագոյգս: Աղպացու-
ցանէ. թէ որք իցեն եղանակք զու՛-
արթունք, և որք ողբերգականք:

ցուցցէ՛, նապա հովութիս ոչ բար
ձրավզել. և՛ ի թշուառութէ, ո՛չ
արձակել զձայնս լալականս : Ո՛չ
դատապարտեմ զճանաչումն իրացս
այսոցիկ : Բայց զոսին, և զայլս.
պիտանաբար գիտասցես, յետ գիտ
ելոյդ զքեզ ; և զյետինսն քոյին : Ո՛չ
ինչ գիտես, թէ և զա̄մ գիտասցես,
եթէ զքեզ չգիտասցես :

Է. Վաստահամբաւ մոլու
թի և պարզամտութեանցն է. զնել զար
արս այլոց : քննել զվարս. և զա̄մ,
խելայեղօրէն մեկնել : Եւ ո՞վ ես դու՝
որ դատես զայլոյ ծառայ : Տեա
ռն իւրում կայ, կամ անկանի :
Նոյնէ որ դատէ զա̄մ, որ զա̄մ դատ
աստանս ինքեան ատապահեալ :
Որո՞վ համարձակութէ յանդգնիս
յափշտակել զդատաստանն ա̄ծ
ային :

այնն : Հայեաց իքեզ, և զխորշս խղճմտանաց քոց ներաքննեա՛ : Տես՛ զչարիսն` որք ներգոն անդ, և զբարիսն` որք բացագոն : և մի՛ դարձուցաներ զակնդ` 'ի մոլութիւս այլոց : Դատեա 'ի քեզ զյոգնահոյլ ջոկս չարեաց, զորս զգայեցես անաչառու՛ իրաւ՛ադատամամբ : Հաջիւ՛ կարէ լինել իմն : զոր թիւրահիւն ուշիմութիւն, ո՛չ կարասցէ խոտորեցուցանել 'ի չարն : Զինքն իսկ զաւ՛ետարանն, չարաչար իմն մեկնեն հերձու՛ածօղքն : Զաւանքն` հայհոյէին և այպանէին եբրայեցիքն : Որպէս մարմինքն տխուրք, և վատահիւթ, զոր ինչ կերակուր առնուն, փոխարկեն 'իմաղձ : նոյնպէս և հոգին չարուո՛ք բաղադրեցեալ, զոր ինչ տեսանէ և զոր ինչ

լսէ, 'ի կողմն վատթար վերա-թարգմանէ: Ողջամտաւորութիւն, բարի կամ չար բազմիցս բացա-կատարէ զիրս, բարիս կամ զչարս: այլ սա՛ ՝միայնոյ այ է գիտելի, որ քննէ զախիրատս և զերեկամունս: Եւ եթէ ուրուն մերձաւորին չկա-րէ ո՛չ ինչ պատճառաւ զատա-դավիլ, զինչ փոյթ է քեզ: Զա-մաչեմ զդարշելիան զոյնաւիկ; իբր 'ի կախաղանայ ի ձուլացանել, և 'ի տե-սութի հրապարակին ածել: Ըն-դէր ո՛չ անկանած ես 'ի քեզ, որ վատ-թարագոյն ամենեցես: 'Ի քեզ մար-զեա՛ զչարաբանութի քո, ամբաս-տանեա՛ զքեզ՝ առքեզ: զանկատեա՛ զեղեռնագործութէ քումմէ, և-դատեա՛ զքեզ ինքն: Քան զի 'ի դա-տաստանէն այ զերծանիցես, եթէ

դատաւոր

դատաստա՛ն որ անաչառ լինիցի քեզ ։

Դ. Որպէս ուշիմագունեղք էմք բազմիցս, 'ի հաստորադնութեան առ ւերն օտարաց, յուսով վերայա՛ն ելլոյն անտի, զհամբա՛ւ խոհեմ ութեն մերոյ ։ այսպէս և ս դիւրա պէս 'ի կարծիս անկանիմք, թէ այլք զգան զմեզ չա՛ր, կամ խօսին . և ատելիս գոլ զմեզ նոցին, և խոստ ելիս ։ Հլո՛ւ զի զմոլութիս պայս բազամերժեսցես, մա՛րթիս նախ կխաբար, բարեխառնել զտենչ անոս քոյս . որովք ցանկաս հաճոյանալ մարդկանց, և մեծ ումն համարիլ ։ Եւ և ս ջանա՛, 'ի բա՛ց քեցել զմտա ծութիւն զայն, թէ զի՛նչ զգայցեն զքէն մարդիկք, կամ խօսիցին ։ Քան զի պատահի բազմիցս, թէ նոքա՛, զոչինչ խորհեսցին զքէն, զոր դու

ձև ացուցանես ընտանում քում ,
չա՛ր խօսիլ զքէն , և զինել զնուս
քոյս : Զա՛մ ցքեղ ընդ առաքելոյն :
Եթէ տակաւ՛ին մարդկանց հա-
ճոյանայի , քի̄ ծառայ ո՛չ լինէի :
Զսա և առ այլս : փոքր ինչէ ինձ,
եթէ 'ի ձէնջ դատիցիմ , կամ 'ի
բնաւ՛ից մարդոց : Զյնպիսին ես
խնկապէս , որպէսն եսդ՝ առ ա̄ծ :
Զգացմունքն , և խօսաբանութ̄ին
մարդկանց՝ զքէն , զոչինչ վերա-
յաւ՛ելուն բարութե̄ քում . և զո՛չ
ինչ նուա՛զեցուցանեն 'ի չարութեդ:
Լա՛ւագոյնէ գո՛լ բարի , քան տեսա̄նիլ:

Է. Ո՛չ ինչ վերահասանէ հա-
կառակ կամաց քոց . Եթէ ամէն
և ին արտաքսասցես զնա , և անդ-
րահոսեսցես յա̄ծայինն: Զյսպէս
զկծիտ խաղաղութ̄ի մտացդ , և

զերա՛

զիրաւ՟ացն անդորրութեան վայել-
եսցես: Կեցցես, որպէս և կամես-
ցիս, եթէ ուսցիս զինչ պարտիցիս
կամիլ: Արդ՝ պարտիս կամիլ, զոր
ա՟ծ կամի: Ոչ սա՛ է միայնակ եր-
ջանկութի՟ն այսմ կենաց; կամիլ՝ թէ
որք լինին, այնպէս լինիցին որ-
պէս ա՟ծ կամի, ո՛չ որպէս կամիմք
մեք: Ածէ՛ զքեզ ա՟ծ առ վախճանն,
յոր նախասահմանեցեալն յա՟-
իտենից. ընդ դուռինս և ընդ
դժու՟արինս. ընդ անքոյթս և ընդ
վտանգաՀոծս: Հնազանդեա՛ց նա-
խատեսութեան ա՟ծայնոյ, և Հետև-
եաց զու՟արթաբար: քանզի թէ
և Հակառակիցիս, Հետևիցիս սա-
կայն յակամայ, և ամբարիշտ լինի-
ցիս: Ածէ՛ ա՟ծ զկամեցօղն. զո՛չ
կամեցօղն, քարշէ:

Գլխ.

Գլ. ԺԹ.:

Յաղագս կացութեան զարգացողացն Զանազանք զօրավիգք, զարգացման: Հաշուումն ժամանակի, և կիրառութիւն նորին: Ներկայութիւն այ, ցուցանէ զոր հարկաւոր:

ա. Եթէ ցանկաս լինել բարի, նախկնաբար հաւատամ, չա՛ր գոլ զքեզ: Ո՛չ երբեք զարգասցիս, եթէ զախորժն 'ի բաց դիցես զարգացման: Ո՛չ կամելն զարգանալ, անարգանա՛լ է: Յարատեւեա՛ ուրեմն, որպէս և սկսար. և որքան կարես հպիր, որով վաղագոյն կարասցես վայել

էլ,

ել, հարթեցելով և բաղադրեց-
ելով ոգւով: Ա՛րդ՝ նշանք և տուար-
կութիւք ոգւոյն, փոխեցոյ ՚ի լաւ
անդր՝ այս է. եթէ տեսանես զմո-
լութիւս քոյս, զորս դեռ ևս անգիտ
անայիր: Այսպէս սովորեմք շնոր-
հաւորել զառողջութի հիւանդ-
ացն, յորժամ ծանեան զինքեանս
գոլ խօթացեալս: Մի՛ հաւատար
քեզ դիւրապէս, այլ թօթափեալ
զննեա՛ զքեզ. Ի զինո՛րն զարգացմանն
քոյոյ, ՚ի կազդուրութէ ոգւոյդ իմ-
ացիր, և ՚ի յաղօտութէ տուփացո-
ղութենս: Յայնժամ համահաշու-
իցես զքեզ ընդասակարգում զար-
գացողացն, յորժամ ունիցիս ՚ի քեզ,
զամենամեծ իշխեցողութի և տիր-
ապետութի: Անհամարելի բա-
րի՛ է. ստանալ զինքն, և գոլ մի:

Այլն

ա՛յր բարի , միշտ նոյն . խոստմանն, միշտ այլ է :

Է. Կյարես ՚ի միում ա՛ւուր՝ ժամանել ՚ի կատար սրբութե՛, եթէ կամիցիս : եթէ բոլորով սրտի՛ւ դարձցիս ՚ի ստեղծ ո՛ւածոյս, և վե-րադարձցիս առ ա՛ծ : Բայց մի՛ թէ չկեան քո ծններքս, ընդ ա՛յ առնի ցես, փորձեա՛ ՚ի նշանացս յայսցանէ: Եթէ բարիքս հաստատունք , ան հաճոյք իցեն քեզ : Եթէ հաճոյասցի միայնակ՛որութի : Եթէ հոգայցես, որ կատարելագոյնն է : Եթէ չկար ծիս , և զընթադատմունս մարդ-կանց՝ անգոսնեսցես : Իսկ մեծա-գոյն օգնութի առաջնորդ քեզ ՚առ ա՛մ առաքինութիս , մշտախոկ մտածումն կենաց . և չարչարան ացն քի : Օրինակ է գիրք կենաց, նե

րուամ

րում միայնում, նէր 'ի կիսարթամ և 'ի մեծածախ գրատան, գտցես զօրէնս պատկանին առ փրկութիւն, թէ և համայնքն գերք ընդ արարողաց իւրեանց կորիցեն : Սակայն ոչ է բաւական գիտել միայն զքո̅, և խոկալ. եթէ ոչ համահետևեսցես և ս նմա. և այնպէս կեցցես, որպէս ուսոյց նմա բանիւ, և օրինակաւ : Ո՛չ կարասցես ուղղել զթիւրն ; եթէ ոչ քանոնիւ :

Դ. Չքնաղակէ՛պ իմն ասացաւ յումեմնէ. թէ որք կամին զարգանալ, այնպէս մարթին կեալ, զի մշտնջենապէս հոգանիցին : Քան զի բազմադիմիք են, որք զյապաղումն և զկերծ արկանեն ձեռողացն յամրոցն առաքինութե̅, զորս ներադնել պաշտիմք. և անկ

ածել

ածել ։ ԺԹ . Յորժամ սիրես զքեզ . կամ զայլ ինչ ստեղծուած , առ կարգաւ որիւ սիրով ։ յորժամ յիրս յարտաքինս այնպէս յենուցուս , թէ ՚ի պատահել ձողոպրման կամ կորուսման նոցին , տխորժիցիս ոգւով ։ յորժամ զյատկից անքթութեց քոց կարի հոգածու լինիս , ընկերակրում , ըմպելում . ՚ի խօսսակցութիս , և ՚ի զբօսանս ։ յորժամ կարի մխիս ՚ի ժամանակեայս , և յենուս յանդգնաբար ՚ի յատուկ կամք և յենթադատումք ։ յորժամ զշարժմունսն ներքինս , փոքրէ՝ն ներազննես . և խոտե՛ս լսել այ , որ խօսի ընդ քեզ ներքսապէս ՚ի ձեռն խորհրդականաց ներափչմանց ։ Ի . Զհաւաստիկ տուքս են մանաւանդ դականքն կիրճք , որք արգելուն

զքեզ նուաղուլ: զորս զի հեռացուս ցես, հակել մարմնիս հողունակօրէն, և զօտևորեալ այրաբար մարդիլ 'ի գործ: Խրախուսեսցէ առաքինութիւն, զորինչ առնես: Խրախուսեսցէ և վախճանն ամենակատար, զուարթութբ և երագութբ: Խրախուսեսցէ, և մաքուր դիտաւորութին: և այնպէս նաև կարգաւորեա՛ զքեզ 'ի գործառնութեն, թէ նախածանօթութեն. զոր ունիս զնորին կատարելութեն, ամենևին հանդիտացի: Ո՛չ կայ անայ զարգացումն 'ի բազմութի կրթմանց, այլ 'ի առնելն կատարելապէս զայնոսիկ, որք լինին օր ըստ օրէ: Զի ո՛չ յեղեալն է՛ գոյութին. այլ յեղանակն, որով լինին:

Է. Թռչին աւուրքն, փու

թայ ժամանակն, և զոր անցեալն է, ո՛չ ոք կարէ հատուցանել քեզ։ Ո՛չ կեաս, այլ կելո՛ցես։ զի միշտ կեանն քո առ վա՛ղն պատշաճի։ Այսպէս անցանէ կեանն քո, մինչ որոնես զգործ ի կենաց։ ժամանէ ծերութիւն. վերահասանէ մահն, յոր անկանիս անպատրաստ։ Որպէս ճանապարհորդքն, որոց պատրէ՛ փոխաբերական խօսակցութիւն, նախ ճանաչեն զինքեանս ժամանեցեալս յօթևանն, քան մերձեցեալս. նոյնպէս և շարունակ ճանապարհ կենիս այսորիկ, զոր յարթնութե և՛ ննջման հանդիտաբար ճեմես, քեզ՝ զբաղեցելոյդ և ցնդեցելոյդ, չէ երևելոյ՝ եթէ ո՛չ իմասճանի։ Զինչ ուրեմն դանդաղես. զմէ՛ դադարես։ Ողի՛ր զդին ժամանակի,

մանանի . փարիր նովաւ, և՛ ինկիր
մրկ կերակրաւ: Հաշուեամ զօրս
զայս. և սուաւել, զժամս: զի կոր
ուստ նորին, անգտանելի է: Զթող
ուս ստացուածոց քոց, ասպատ
ակիլ յումեքէ: Եթէ դոյզն ինչ լի
ցի դաւ զսահմանաց, 'ի դատ և
'ի ղէն անձապարես: Իսկ զկեանս և
զժամանակ քո, թողուս յափշտա
կիլ յամենեցունց. գոլով վատնիչ
շռայլագունեղ այնմ իրի, որոյ մի
այն ագահութիւն, համեստ անու
անի: Հաշուեամ զարբուն քո,
վերակոչեամ 'ինշիւ և 'իքնութի
զամանս անցելայն, թէ և ղհարիւ
րամենիւք անգամ զերանցցես. և
տեսցես, տի' ընու աղ ադոյն ունել
քո, 'քան զոր թուես: Ո՛ի եթէ
զոր քանս 'իսոցունց ճողոպրեցին

նիրհմունքն, որկորն, դաւ֊քն, բար
եկամքն. և դատարկաբանութիւնքն.
Թող զայնսն որք առանց կիրաւն
ութէ թողան, զուգահաշուեսց
ես 'ինձ, տեսցես թէ որքան փոքր
ինչ մնացեալիցէ քեզ' 'ի քոյոցդ :
և խոստովան լիցիս ճշգրտիւ, մի
ուանիլ քո մատաղատունկ : Բազ
միցս գանգատես զանցելոց աւ
ուրցն, զորս չարուո՛ր կորուսեր :
ընդէ՞ր ո՛չ ջանաս զներկայ ժամա
նակս այնպէս անցուցանել, թէ
յանցանել նորին, կարասցես ասել:
ո՛չ տեսանեմ. Թէ զկայո՞ւ լաւ ա
գոյն կարէի պարապնել : Մենմի
աւուրք են. և այնք' վարկենիւք
ներկայք : Ամէ կորուսանես զներ
կեայս, որ քոյն է, և տրամադրես
զապառնիսն, որ ո՛չ է քո : Ամենա
մեծ

մեծ կիրճ կելոյ, է՛ վաղարկու-Թին ։ Կեա՛ց այսօր ։ վաղիւն կեալ, անսադա՛մնէ ։

Է. Յա՛մ խորհուրդս, 'ի բանս, և 'ի գործս, միշտ վերահայեաց յա՛մ, արտաքսելով զհանուրս վախճանս. և միայնոյ կամաց նորին հետազօտեա՛ ։ Ո՛չ երբեք արտուղի 'ի շաւ՛ղէն ուղղականէ, որ զա՛մ դնէ ինքեան առաջնորդ-ճանապարհ ։ 'Ի տեղւոջ հաւ՛ատ արմագունի պահին իրքն քոյինք. եԹէ զա՛մ զոր ինչ առնես, 'ի փառս ա՛յ ուղղաւ՛որեսցես. և այնպէս գործեսցես պանձնիւրան, իբր Թէ նա՛ ներանկատեսցէ յառս քոյինս, որ զա՛մ տեսանէ, զա՛մ պահէ, և զա՛մ նախախնամէ ։ Ո՛չ երբեք փախ-չիլ կարասցես յաչաց նորին. զի

ներ գոյ. ոչ ՚ի բանս և յարարս
միայն, այլ և ՚ի ներքնագոյնս քոյին
մտածմունս ։ Յորժամ ախտես զդ
դուռդ, և փակեալ զլուսանցոյցդ
խաւարեցուցանես զսենեակդ, մի
կարծեսցես միայն գոլ զքեզ ։ ԱԾ
ընդ քեզ է. որ զծածուկն քո կարէ
հրապարակել, որում չիք ինչ ան
եալ ։ ՚Ի նմին կեամք. շարժիմք, և
եմք ։ Կայեր առաջի նր, և արդ ։ ընդ
նմա շրջագայես. ընդ նմա ընձեռ
նես զգործս քոյս. ՚ի նմա կառոյ զկե
անդ քո ։ ԱԾում զքեզ արժանի, նոր
ում անձնարկեսցէ յոր հայեցիցանդ,
սիրելաբար ։ Մեծ հարկաւորութի
բարեբարոյութե զերադրնի քեզ ,
մինչ համոզեալ աչաց դատաւ
որին ամենատեսի, առնես զգոր
ծոդ ։ ԱԾ յայտնես կեայց, իբր թէ

չիցէ

չիցէ ոք յաշխարհի , բայց 'ի քէն միայնոյ՝ Այ̃յ : Զոր ինչ նախախնամութի̃ն նորին տրամադրեսցէ վասն քո , յօժարապէս ընդ գրկեա . թէ դիւրինք իցեն , և թէ դժուարինք : Զա̃ծ խնդրես; զինչ փոյթ է , թէ այսու կամ այնու ճանապարհաւ ժամանիցես առ նա : Երանի՛ թէ երբեմն ժամանիցեմ :

Գլուխ : Ի :

Յաղագս բարւոյն՝ միայնաւորութե : փախչելին յընկերակցութե չարաց : Մոլութիւնք աշխարհի քանծք, և որքիցեն : Սահման զարգացելոյն, է՛ շահումն առաքինութեց : Նշանք ոմանք վերաշահեցելոյ առաքինութեն :

ա. Ամենամեծ նշան բաղադրեցելոյ մտին, և՝ ի խթխուրից ըղձանձկութեց մաքրեցելոյն, է՛, կարելն կալ ընդ ինքեան : Որպէս ած, ինքեամբ միայնով երանեցեալ, նինքեան ցանդ յարաժամայ : այսպէս և դու հակա

եր

երջանկութեան տայ , եթէ ուսցիս
ծառայել ընդ քեզ : Թէպէտ և ո՛չ
երբէք միայնակ լինիս թէ և կա_
միցիս , եթէ ո՛չ երբէք 'ի քէն բա_
ժանիցիս : Եւ եթէ խօսելոյն՝ վասն
և մոլար սովորութեան թախանձէ
զքեզ , ընդ քեզ խօսեայց : Բայց
զգուշ լեր , զի մի՛ ընդ այն վասն
թարի խօսիցիս : Հզօ՛ր՝ կամիս գիտ
ել թէ զինչ կարասցես խօսիլ ընդ_
քեզ : Զայն զոր մարդիկ յօժար
ապէս առնեն զայլոց : զդ . Հարա_
խօսեա՛ զքեզ , առ քեզ : Հզօ՛ր
ամծ զմոլութիւն քո : Եւ խրատեա՛ ,
զոր ինչ արժանի սաստանաց գտց
ես 'ի քեզ : Ո՛չ երբէք պականի
մոլութի ինչ , որում պիտոյացի
հոգացողութի : Թագու՛ զքեզ 'ի_
դատաստանութէ : Բայց՝ և զդատ

արկութի քո Թագդ։ Փարծիլ ՚ի միայնաւորութեան, խելագարեցեալ ամբարտաւանութի է։ Շարազուգեմ, ընդ միայնաւորութեան մարմնականի՝ և զներքին միայնաւորութիւն, զի օգտակար լինիցի քեզ և հաճոյական։ Արտահանեմ զքեզ յունայնահոծից ըզբաղձանաց։ և ո՛չ միայն ՚ի մարդկանց, այլ և յիրացն ևս որք ո՛չ պատկանին քեզ, մեկուսացո՛ զքեզ։ Լե՛ր ազատ յամենից ստեղծուածոց, և մերժեմ ՚ի սրտէ քումմէ զպատկերս նոցին։ Արտաքսեմ զձանակութիւն իրացն աղցաւորաց. և զամ խելառութիւն մտածմանց։ և խոյս տուեմ, զետեղեմ ՚ի թագաստեան սրտիդ յորում քոյ միայնոյ, և ոչ խոկմանն պարապեսցիս։ Զե

նայամ

նոյյամ լուսաւորացուԹենում սրտի , ՚իմոռացուԹե՜ համայնից իրաց և ՚իմերկուԹե՜, կայացեա՛լ է իսկական խաղաղուԹին սրտի և ճշմարիտ անդորրուԹին; և Զ՚սա փափաքիր ամմէն Թագիր . յոյս միշտ նկատեա՛ ։ զի անդ գտանի ա͞ծ , ուր պակասին ա͞մ ստեղծուա՜ծք ։

Է. ԵԹէ կամիս լինել բարի, փախիր յընկերակցուԹէ չարաց ։ Չի՛ք այնքան վնասատու բարեացն վարուց , քան զուգախառնումն յակճիւռ ամբոխին ; Ո՛չ երբէք մտանել ընդ քեզ կարասցես զբարդ , զոր բերիր ։ Զի որդին նորաբողբոջ, և դիւրամոռաց ուղղականի վարուց , պղծոյն մոլուԹե՜ցն դիւրելոյն ՚ինա այնքանեա՜ն ամբոխի՜ , բառնալ չկարէ ։ Ո-իս

րասէս

րակէս անցանի առաքագաւմն: Աեղ
անձանկելոյն մափիկասուն, առասակաւ
սակաւ Թուլացուցեալ, մեղկաց
ուցանէ: դրացին ընչաւէտ, քոր
քորբէ զաւենչանս: Միով եւեթ գա_
ղափարիւ բղջախոհութե կամ
ագահութե, կարես կորնչիլ: Քաջ
չեն 'ի մոլութիս, ծնօղքն Թուլա_
մորթք: քաջչեն ընկերքն: քաջչեն
եւ ծառայքն: Լի՛ք են բովանդակքն
վտանգիւք, լի՛ք են որոգայթիւք:
Ճանկոյն յաղթահարել մերում 'ի_
լոյս, պատաղիմք 'ի մոլութիս օրըստ
օրաէկանս; եւ 'ի ծայրագոյնս՝ չա_
րամոլութիս կարծեաց տատա_
նիմք: Հազիւ ոմն գոյ յաշխարհի,
որ զմոլութի ինչ՝ ոչ իւրակեսցէ.
կամ դրուատեսցէ, կամ հաւանե_
եցուսցէ ազխտացողին: Զրգելու

ցուս

ցուս զքեզ երբեմն, 'ի մէջ օձիցն ըն-
տանեկեաց. արտաքս քան զհրա-
պարակս, և զընկերակցութիւն մրդ-
կանց: Հա՜հ. Թէ որքան քաղցու,
և ցանկալեաւ փախուստեամբ:
'Ի ներքս են պարզականք իմ, ըղ-
ձանուտակքն խաղաղականք, Թարց
ամպոյ, և առանց հողմոյ: Պատա-
հի յանկարծ, եթէ ոք կոչիցէ զքեզ
յարտաքս, հետևիս նմա: Օու-
զանցեմ և այլք զինքեանս, և չի-
նի ջոկ: Եկանի՛ 'ի մէջ հրապարակաց
և ամբոխից. մեղանչի՛ յոգնադիմիւ
օրինակաւ: և որ բարի և զուտ
արտելեալէիր 'ի տանէ, անդրա-
դառնաս ամենաչար և աղտեղի:
Աղէ՛րդ զվէրս հոգւոյդ ո՛չ ճանա-
չիցես, եթէ ո՛չ դարձեալ 'ի միայնա-
ցութեան: Դարձիր ուրեմն առ
քեզ

քեզ որ քան կարող ես, զի մի՛ տագորեսցէ զմիտդ մոլութիւն նուրով գումարն մարդկան, որ յամենից կողմանց միտեցեալ է առ վատթարութիւնս: Զի զօրաւորագոյն է՛ ոգին, որ ՚ի փոքունս սիրուն :

Դ. Համարեա՛ց զքեզ՝ սաւառնիկ մի մեկուսացեալ ՚ի գագաթներին իմն բարձու, և հայեաց անդի յերեսս ողորմելոյ աշխարհիս այսորիկ: Զայսու ուսցիս ատել զնա՛ և հեռանալ ՚ի նմանէ, և բնակել ՚ի միայնաւորութեան : Տեսցես փակեցեալ զճանապարհս յաւազակաց . զծովս ՚ի նաւ արտակաց : Տեսցես յամենից կողմանց զյարուցմունս մարտից. և զդաշտս թաթաւեալս յարեանց մարդկայնոց: Տեսցես զանձնարձակս մոլութիւնս,

թիս եւ զանօրէնութիս, յամուրեք տիրապետեալս : Մնասցես, 'ի թագաւորեան սենեկի, գործել 'ի լր բենեաց զայնպիսիս, որք եւ ո՛չ ինք եանց հաճոյանալ կարեն, գործող անցն : Գտցես, զայնքա՛ն սնար ժանս, զայնքա՛ն անվայելուչս, թէ ո՛չ որք 'ի տեսողացն տարակուսիցի, խելագարել նոցին : Բայց զօրա վիք ողջամտութե դոյ. խելագար իցն ամբոխ : Մեղանչի եւս, 'ի մէջ ինքեանց օրինացն եւ իրաւանց : եւ ո՛չ անկանիծէ անդ անմեղու թիւն, ուր ջատագովի եւս : Օի կորնչի անմեղն, արժանի պատ ժապարտն : Եւ սակաւ մեղանչի պատժապարտութե, քան արժան մամբ. եւ ներմամբ : Չիք երկիւղ ինչ օրինաց : Զի որ կարէ վերա

դնել.

գնել, ոչ երկնչի: Դառունքեն
լեզուք չարաբանողացն, խաբէ
բայց են բերանք գովաբանողաց:
զի անդուստ սնեռուէ դատելու
թիւն, աստուստ պատրէ զգործն,
խաբեբայն: Մինն թանի գինեաւ,
Նմուսն շրտուցանի չարակնու
թբ: Օնա ունի անյագ. ժլատու
թի, զսա՝ աշխատակոր առնէ ամ
բարտաւանութիւն, կախեցեալ
մինչտ՝ ի դատմանէ այլոց: Հայեաց
և՝ ի հրապարակս, յառլցեալսն ամ
բոխիւք: և զամն քան. խուժբս յու
ութեց գոլ՝ ինսսին սատորասիցես,
որքան մարդիկք են՝ ինսսում: Մեղ
անչեն ամենեքեան; իմերձաւորսն,
զրպարտութեք. յափ, արհամարհ
մամբ. յիրս, չարայէս կերասու
թբ: զամենայն, ՝ի դատապատան են

քեանց

քեանց գումարեն , որք պատրա֊
կանք ամենից են : Եւ զի արդ ամ
բողջ կարասցես պահել զշաւիղդ .
կամ առ քեզ վերադառնալ , 'ի
մէջ այսց քանեաց մոլութեց , յա֊
մենից կողմանց շրջապատեցելոց .
որք ստորասուզեն զցանկացողսն
յառնելոյ , և 'ի բարձունս նկրտե֊
լոյ զաչսն : Ոչ ժուարինէ անձկաս
մնալ ումեք ուր Թագաւորեն Ջոկք
ճշմարտակարից : զի Թէ և փոխարկել
զքեզ չկարիցեն յինքեանս , զո֊
նէ արգելուն : Սի՛ է կազդուրա֊
գոյն անդորրութի , արտասուզել
զքեզ յասցքանեաց չարեաց . և
մեկուսանալ 'ի բնակարանն յայն ,
ուստի՝ ազատ յամենից շփոթմանց ,
կարասցես տեսանել զԹշուառու֊
Թիս աշխարհի : Անձկանելիք ոչեն ,

որ եթող զարտաքինսն. և՛ ինքեան միայնոյ պարապեալ, ժողովէ զինքն ՚ի յամրոցն իւր: Այսմ, աշխարհս քանդէ. և միայնաւորութիւն, դըախտ :

Դ. Ընդունայն է մեկուսանալ ՚ի մարդկանց, եթէ ո՛չ սահմանեսցես զոգին զի դեգերեսցի յինքեան, և յենուցու ՚ի կրթմունս առաքինութեց, մեծաւ խրախուսիւ: Զո՛չ ինչ բարի ունի մարդ, եթէ պսակման առաքինութիւն: զի չիք հանգիստ, չիք երջանկութի, եթէ ո՛չ յառաքինութէ: Երբեքեն, որք փոխաբերեալս պատասխանեն ինքեանց, նաշխարհի: ՚Ի մէջ ամենից, և ՚ի վեր քան զամ, ած: ՚ի մէջ ըզգալեաց, լոյս: ՚ի մէջ կատարելութեց ոգւոյն, առաքինութի: Այն

է՛ լոյս՝ և առաքինութիւն մտացուն ;
լոյս, առաքինութիւն աշխարհի՝ և
պատկեր այ ; առաքինութիւն՝ լոյս
ոգւոյ ; որով կոչիմք որդիք այ, և
եմք : Եւ դու այս, մատիլ պարտիս
մաքրեցելով ոգւով, եթէ ցանկաս
ժամանել 'ի կատար կատարելու-
թե : Զի առաքինութիւն, է՛ կա-
տարելութի մարդոյն . վերանորո-
գող անմեղութե, լի՛ ամենայնի-
համեղութե : Է՛ կատարօղ թե-
րութե բնութեն, որ անյարմարէ
ըստ ինքեան, բարւոյն գերբնա-
կանի : Է՛ դիւրութի բարեաց գոր-
ծոց, որով ուղղակի կեամք . որով
իբր զաչացուք, լուսաւորիմք որով
ընդ դիմանամք մեղաց : որով ճո-
խանամք արդեամբք . և որով զկե-
անն յաւիտենականն արժանաւոր

ծիմք: ւՂրո՛դ՝ ՚ի ջանասիրողութեան այս
մին, հարկաւ որէ քեզ նախկինա-
քար, զընութիս ամենից առաջի-
նութեանց և զգործս, նախածանել:
զի ո՛չ որք սիրէ, զոր ո՛չ ճանաչէ:
Նոյն և ո՛չ երբեք դադարելիէ ՚ի
գործելոյ, և ՚ի կրթմանէ: ԵԵթէ
չիցեն առիթք, հետաղօտիլ մա՛ր
թէ զինու որացն. որք ՚իմէջ խա-
ղաղութեան, յօրինեն զճակատս
թարց թշնամեաց. Եւ վերբերեւու
թիւք մրցմամբք, առ ճշմարիտ
պատերազմն մարզեցեալք՝ պատ
րաստեն զինքեանս: Ձև ակերպեա՛
մատածմամբ, զպէսպէս թշուառ-
ութիս, և զթուառահոծ վիշտս՝ չր
ջապատեցեալ զքեզ: համարեաց՝
նախատանօք լնանիլ քո: և զամ զոր
տառացեալ ունիս, քնութ բ յա
վիշտա-

փշտանկիլ : Եւ այսպէս կրթեա՛ զքեզ
՚ի համբերութի, իբր թէ ճշմարիտ աք
իցեն իւրքն : Մ՛ շտապիցիս յինքեան
իրումն, եթէ նախ քան զիրն՝ կրթ-
եսցես զքեզ հանդունաբար : Օմե-
ծառայութի անարի կրէ ընդ ինք
եան ՚ի խմարտի՝ զբնաւորն, որբազ
մինչս հեղեղ զարիւն :

Է . Մւնակութիք առաքինու-
թեց ո՛չ ստանին, եթէ ո՛չ կրթմամբ
երկարաձգիւ : Բայց՝ մի՛ թէ շահ
եցեալիցես զոմանս յանցանէ, ծա-
նիցես ՚ի ցուցակայս : Եւ յանինքն ;
Եթէ զմոլութեան հակադրեց
եալն առաքինութէ, զգայցես
շիջուցեալս, կամ գոնէ՝ նուաճեց
եալս ըստ մասին մեծագունի :
Եթէ շարժմունք մոլարից ըղձ
անձկութեց, ընդ սանձիւ բանա-

վարութեան կրեսցեն զօրէն. և կամ
դիւրաւ ևս կարասցես հնազանդե-
ցուցանել զնոսին, մտացդ: Եթէ
զներգործութիւն առաքինութեանց`
թա՛րց դժուարութեան. և մանաւ-
անդ մեծագունի՛ւ հեշտութեամբ նե-
րակրթիցես: Եթէ անդորանիցես
զասացեալսն մեղմեխից արանց; և
ը՛ն անձնիշխանութեամբ ոգւոյդ, կրթ-
եսցես զքեզ 'ի շահումն այնց, որք
անհաճոյքեն անկատարից: Եթէ
զփորձսն խենեշականսն, յորս խոտ-
որէիր նախկինաբար 'ի ձեռն ունակ-
ութեանց, իբր ընտածնաւ իմի՛ւ տհա-
ճութեամբ` արհամարհիցես: Եթէ`
և ո՛չ 'ի յերազի հեշտանայցես իր
ի՛ւ իմիք գարշելեա՛ւ, կամ հաւա-
նիցիս անիրա՛ւութեանց ուրուք:
Եթէ ջանայցես հետազօտիլ
այնց.

այնց , պղծս գովաբանես և զար
մանաս . և խորշեցիս յայնցանէ ,
զորս նշտամբես ; Եթէ զո՛չ ինչ
մեղս փոքր համարեցես ; և յա՜մէ
անկատարելութէ , որ քան և փոքր
ագոյնեցէ , խոստովեցիս և զզու
եցիս : Եթէ , մինչ տեսանես կամ
լսես զհամապատի՛ւմն քոյին ,
հարստութե՛ք կամարժանապա
տու՛թե՛ք պերճապարդեցեալս ,
ո՛չ նախանձիցես և ո՛չ շփոթիցիս :
Եթէ զմոլորութե՛ան քոյին , յօ
ժարաքար և պարզապես խոստ
ովան լիցիս , ցանկալով յամենեց
ունց ուղղա՛որիլ , հարդիլ , և
խոշտանկիլ : Եթէ վկայութե՛ խղ
ճմտանաց շատանայցես , և զգոր
ծս բարիս պահիցէս ՚ի քեզ և թա
քուսցես : Եթէ թա՛րց թուլաց

մամ, յենուցուս յառաքինութիս:
Զի ճշմարիտ առաքինութիւն, ո՛չ երբեք անցանէ, այլ գո՛յ մշտնջենակայ:

Գլխ. ԽԱ:

Յաղագս տնտեսականաց առաքինութեց: Հա՛ւատն դրու՛ատ ելիէ, հանդերձ գործովք: Նաև տուծումն միայնում դնելի է յոյսն: Զուխութք մերոյն, որ առ ած: Սէ՛ր ընկերին, բարեառնութէ ցուցանի: Քաջալերութի յօրդորական, առ ողորմութիւն:

ա. Սիւն և խարիսխ այլոց առաքինութեց, և՛ հիմն քրիստոնէականի կենին, է՛

հաւ

հաւատն, առանց որոյ, ոչ ոք կա-
րէ հաճոյանալ այ: Նա՛ է խնամատու-
թն որ զգօնացոյց զբոլոր տիեզ-
երս. յոր յենլինէ հաստատնօրէն,
եղեալ ՚ի բաց զամ տրամաձաւու-
թիս և զհետաքրքրութիս: Զի՞ն
հաւատամ և պարծեա, զի հաւատ
առանց գործոց մեռեալ է: Խօսք-
քոյին, և խոստովանութի, հրա-
պարակեն և ցուցանեն զհաւատ ն
զգուշ լեր, մի գուցէ կեանդ, և
վարքդ, քարոզիցեն զանհաւատ
ութի: Հաւատաս յաւետարանն.
ընդէ՞ր ոչ հնազանդիս աւետար
անին: Հաւատաս ՚ի կեանս յաւ
իտենական, ընդէ՞ր զաղագունեղ
ժամանակս ՚նախադասես անեզ
րականի յաւիտենականութեն:
Զի՞նչ օգուտ է հաւատալ ճշմար

տին

տին և քարուդ, եթէ սուտես դու,
և գործես զչար ։ Ո՛չ կարէ գոլ,
թէ քարուո՛ք հաւատայցէ, որ չա-
րուո՛ք կեայ ։ զի նա՛ հաւատայ իս
կայպէս, որ կրթէ գործելով. զոր
հաւատայ ։

է̅. Աղօ՛թք՝ որովհետև ամենա
ճշմարիտ և աներկբայական, ամ̅-
այնով նախատեսութ̅քն տրամա-
դրել և կառավարել համայնից, թէ
և ո՛չ ձնձղուկ մի՛ յերկնից, և ո՛չ
տերև մի ՚ի ծառոյ անկանի թարց
նորին ակնարկութ̅են և կամաց,
նմա՛ ուրեմն յանձնեա՛ զքեզ բոլո-
րովին, փոխամականաւ ոգւով և
թուահոծիւ յուսացողութ̅ք ։ ո՛չ
ինչ երկուանալով, մի՛ թէ յաջող
ակօրէն ունելոցիցես զզօրավիգ
և զպաշտպանական, առ յա̅մ իրս ։ Ի-

մա՛,

մա՛, զա՜մ խորհուրդս և զօգնութիւն մարդկայինս, զոր խաբէբայս և անհաստատս ; և թո՛ղ կառավարել քեզ և հովուել, յա՜յ միայնոյ, թարց այլ ինչ վարանման նշանի: Եւ եթէ դնիցիս քեզ ինչ յան կարծօրէն, որովք ներգործութեցքոց և խորհրդոց բովանդակն կարգ, երև իցէ աղմկել և խանգարել. կամ հեշտանութեք, կամ զրպարտութեք, և այլովք դիպուածովք ծանրագունիւք, մի՛ սրտաբեկիր վհատաբար. այլ կազդուրեցեալ յուսովն ա՜ծայնով, ա՛րկ զքեզ ընդ ո՜տք նորին: քան զի դիպուածովքս այսորիւք. և ՚ի նեղեան թշուառութեցս և տառապանաց, վերածէ՛ զքեզ խնամատութիւն ա՜ծային առավախճանն յայն, զոր յա՜-

տենից նախասահմանեաց քեզ ։ Մ՚չ զգայ զչարն ներկայ , որ յուսալ ՚ի բարին յապագայ ։ Ո՛հ յոքան կարէ մարդ . եւ այն քան ունի , որ քան յուսայ եւ հաւատայ ։

Է . Սէ՛րն , ամենից առաքինութեց գաղափար եւ թագուհի , վերահայի յա̃ծ , եւ ՚ի մերձաւորն ։ Սի՛րէ՝ ա̃ծ , ՚ի բոլորէ սրտէ ՚ի բոլ վանդակէ հոգւոյ եւ ՚ի հանուրից զօրութեց , ՚ի վեր քան զա̃մ ինչ , սիրելիս , սիրելիէ մաքրապէս . վ̃ն ինքեան , եւ վ̃ն անհնոյ իւրոյ բարութեն ։ Օ՛ր ե՛ս , զոր շարժի՛ս , զոր զգաս եւ զոր իմանաս , շնորհ ա̃յ է ։ Նա՛ վերագնեաց զքեզ ՚ի ծառայութե սատանայի ։ Նա՛ ազնուացուցեալ պճնազարդեաց զհոգի քո , անհամարիւք ձիրիւք եւ պարգեւօք ։

գնօք ։ Նա՛ պատրաստեաց քեզ
զկեանն յաւիտենական , Թաց է
միք արդեանց քոյոց յառաջեցելոց։
ալ հաւաստիկ երկինս , երկի՛ր , օդ .
Ջուր , և ա̅մ որք 'ի նոսին են , մեծ-
աւ բարբառով աղաղակեն զօր
հանապազ , զի ծայրագունիւ և
բոլորով սիրով սիրեսցես զնա և
հետապօտեսցիս նմա, յորմէ ստեղծ-
եցեալք եղեն վ̅ քո ։ Ընդէ՛ր ցնդ-
եալ տատանիս 'ի բազում խնդր-
ելով զբարին հոգւոյ քոյոյ։ Սիրեա՛
զմի բարին , որ է՛ ա̅մ բարի ։ խնդր-
եա՛ զպարզունակ բարին , որ է ծայ
րագոյն բարի . 'ի վեր քան զոր , ո՛չ ինչ
լաւագոյն , և ո՛չ ինչ սիրելագոյն
մակամտածել կարէ ։ Այ՛րն է՛ մի
այն , որով զեզաւմու փոխարինու-
Թի ստեղծողին հատուցանել կար
ես,

նս, Թէպէտ ո՛չ զուգակի : Սէրն, ո՛չ է դատապարտամոլ : ո՛չ խնդրէ որ իւրն են : զմեծամեծս գործէ, եթէ է՛ : Ո՛չ ինչ դժուարութի անհնա՛ր գոյ սիրոյ : Ճշմարիտ սիրօղն, մեռանիլ կարէ, յաղթիլ չկարէ :

Դ. Շնորհեաց մեզ բնութիւն զսէրն փոխարինական, և ընկեր ակցելիս ալարգմեզ : զի մարդիկքս ամենայն, անդամք եմք մեծի մարմնոյ . կոչեցեալք 'ինոյն հաւատ, և 'ինոյն փառս : Ո՛չ սիրէ զած, որ ո՛չ սիրէ զեղբայր իւր : Ի՛սկ ներգործութիք սիրելութեն որ առ մերձաւորն, են սոքին : առատորել ամենից, զբարերարութի: օգուտ լինել մրցն: յառաջե՛լ քան զանձն, սիրով և պաշտօնատարութբ : Բայց զբարերարութին, բեր

կրեց

կրեցելով ոգւով , և յարմարաւորու-
թութ է տացես, ունողացն զպէտս,
թարց յապաղման, և միջարկութե
ժամանակի. եթէ ո՛չ ՚ի յամօթխած-
ութի ընդունողին: Բաւ՛ականա-
գոյն դե՛ղ է և մխիթարութի, զանգս
տխրալիս կրողացն, թէ գիտասցես
գոնէ զկարօտութի և զպիտոյսնո-
ցին: Զանձրացուցի՛չ, և ծանրա-
լուր բանւէ : Աղաչեմ: Եթէ յա-
ռաջես քան զխնդիր բարեկամին
լցուցանելով զկարօտութիւն, բազ
մապատկես զտուրս քոյինս : Ո՛չ
տարա՛ձրի, որ մինչ աղաչեացն՝
կար : Եթէ չկարացեր յառաջե՛լ
քան զխնդիրսն, միջակորեա՛ զբա-
նս բաղում՝ աղաչօղին. զի մի՛ երկ
նեցիս աղաչեցեալ: և ցո՛յց զքեզ ,
ինքեամբ վաղվաղելովդ, վա՛ղ ինձ

տա-

տալոց նմին թէ և չիցէ իւր լեալ աղ-
աչեցեալ: Նա և յիւրս բաւրիս, վե-
րյաւէլ և ս գլխոսս բաւրիս . և մի-
ի՛նչ տրտմութե՟ , խառնեսցես ՚ի
բարերարութիւն : ո՛չ զանխրութի .
ո՛չ զյամրութի . ո՛չ զխոսս խոցոտ
իչս , և ո՛չ զպարծանս : Քինչն իրն
խոսեսցի , յաւելով քով : և որ տես
անէ ՚ի ծածուկ , հատուսցէ քեզ :

Է . Քամեջ ներգործութեց քրիս-
տոնէականաց բարերարութեց ,
զնախապետականն ունի զտեղի ,
ողորմութիւն : որով փորձի հաւ-
ատն . Ընչին մեղք . և գնի ինքն եր-
կինն : Օգուշ լեր ուրեմն, մի՛ գու-
ցե դարձուսցես զերեսդ յաղքա-
տէն . որ զոլով ինքեան տնանկ ,
փարթամացուցանել զքեզ կարող
է : Ոլամաւեցեալես մեղաց քոց ,

վերա

վերադնեամ զքեզ, արծաթով բով:
այլ 'ի գործոյ ագահութեան, զոր
ամենայն ողորմածութէ : Մերա-
սանն որ ծխծաղեցոյց զքեզ, լի՛
դարձան 'ի քէն : Քո՛ մատուցանօղն
զարքայութիւն երկնից, զի՞չ ինչ
առցէ : Օհարկ Թագաւորին հա-
տուցանես յակամայ. Թէ և զի՞չ ինչ
յարմանաց ժողովեցես : Քի Թա-
գաւորին, 'ի յաւելորդացդ՝ խնայ
ես տալ զպատառիկ մի հացին :
Զգուշ լեր մի գուցէ ներելով ար-
ծաթոյդ, պարտական լիցիս ար-
եանն եղբօր քո : Եթէ ո՛չ երկեար,
սպաներ : Խորհիս թէ որպէս բա-
րուո՛ք կեցցեն յետնամնայքդ. ո՛չ
խորհիս թէ որպէս չարուո՛ք մեռան
ձլոց իցես դու : Լաւ ագո՛յնէ պակաս
իլ ինչ 'ի ստացուածոցդ՝ ժառան

գից քոց, քան թէ քեզ 'ի փրկու-
թ̅է : Հայեաց 'ի համարանս քոյս :
Տե՛ս, թէ զինչ ժառանգես 'ի-
հայրենիսդ յաւ՟իտենական, և-
զինչ ասատ : Յամենից իրաց քոց
զորս ժառանգես, զայն միայն
գտանես 'ի մահու՟անդ, զոր ձեռ-
օք աղքատացն, յերկինս ըղեցեր :
Կշտամբեա՛ զանհաւ՟ատութ̅ի քո:
Թշնամին' կարէ ասպատակել
զտունդ. զերկինսն' ոչ կարէ :

Գլխ. ԻԵ :

Յաղագս խոհեմութե : Հարկաւորութի նորին, և դժուարութի : Գործ՝ առն խոհեմի :

ա. Որպէս ոչ ինչ գործ ճարտարապետին ուղղապէս յառաջանայ թարց գծի, և լարի : այսպէս և ոչ մերն, առանց խոհեմութե : Այս է՛ քանոն այլոց առաքինութեց . ուղիղ խելամտութի առնելեացն . ակն հոգւոյն, և արհեստ կելոյ : Ո՛չ կարէ քա՛ղցր գոլ կեանն, յորմէ բացա՛տ իցէ խոհեմութին : Արդ՝ դժուարագունեղ գոլ զսա՛, ամէն

խոստովանին : Բայց և խրթնա-
ցածուկէ : Ծնանի դժուարու-
թիւն անդուստ, զի ընշրջանակում
հեռոյն մատախոհութէ ; պարփակէ
զնմ իրս . թէ զընդհանրականս ,
և թէ զմասնականս: Եւ ոչ է՛ հաւ-
տատի ինչ կացութի իրացն մասն-
կայնոց , որք միշտ այլայլակք են
ևս երընդունականք, և յեղեղուկք.
և կախին 'ի զանազանից պարա-
գայից : Այլ այնորիկ չէ՛ անձնէ՛ր
ուշիմութէ , կացուցանել 'ի նոսին
զհաստատուն ինչ քանոն . և զկե՛տ
հակարկութեան, ինկականաւ իմի՛
բարեխառնութք համաղուգել
և շարախառնել : Իսկ զխուլթնա-
ծածկութին յառաջ ածէ՛ աղջամ-
ուղջն այն, յո՛ր ծրարեն պատճառք
իրացն առուցելոց : Երևելին բարձ-

ունք

ունքնոցին, բայց դաղին հիմունքն։
Դ–աղի՛ եւ վճիռն ա̄ծային, զյա-
ջողակութե̄, կամ զապերջանութե̄
իրացն վերահասանելոյ ; ուստի լինի,
թէ սակաւուց իցէ այս՝ առաքին-
ութի ։ Սակաւք կարեն վերա-
հասուք լինել, ՚ւզխարդ եւ իցէ գոր-
ծս, թէ զինչ առաւել մարթիցէ ։

Է. Բուսուցանեն զխոհեմու-
թիւն, սովորութիւն եւ յիշողութիւն։
Օ՛ իրքն նշանաւորք եւ անուա-
նիք, զորս կառավարէ նա. ծան-
ուցեալք լինին մարդկանց, ՚ի ձեռն
սովորութեան եւ փորձին ։ Ընկալ-
կած լինիցին, եթէ հաւատայցես
փորձի քոյս, եւ այլոցն ։ Եւ ո՛չ արկ-
ցես զքեզ յիս դժուարահոծս
եւ ՚ի բարձրագոյնս, ուստի լիցի քեզ
տարտամիլ, եւ անկանիլ ։ Ըղո՛ւ՝ զի

ղեալ խոհեմութ̅ե տրամադիցես , պարտիս նախնկատաբար նկրանկատ ել 'ի քեզ. և ապա 'ի գործն յոր ձեռնարկելոցես ; նա և յայնս , որոց ինկ աղագաւ լինելոց ես ձեռնամուխ . կամ ընդ որոց առնելի իցէ: Եւ մանրաղնաբար քննեա զքեզ , մի՛ գուցէ առաւել քան զոր կարես , երևիցիս քեզ՝ կարել : Քանզի ոմանք անկանեն , յուսով ճարտարաբանութե̄ : ոմանք առաւել հրամայեն , և դնեն պբեռն ընչից իւրեանց քան զոր կարենն տանել : ոմանք զմարմինն տկար . ճնչեցուցանեն , աշխատանօքն գործով : Զընթելիք են և , և այնք՝ յորս ձեռնամուխ լինելոց ես , և կարողութի քո բաղդատելիք , ընդ իրացն առնլեաց : Զի բերինքն

կոր

կորաճնչեն , որք մեծագոյնքեն
կրողացն ։ Եւ յայնս ձեռնարկելի
է . զոլոց զվախճանն՝ կամ առնել,
կամ յուսալ կարասցես հաւատա
նաւ ։ Եւ այսմ ունելի՛ է և ըղձնաւոր
ութի արանցն . միթէ իցեն արժ-
անիք , որոց ծախիցես զմաման կենի
քոյոյ ։ քննելիքեն և վարք նոցին ,
զի մի՛ վնասիցես քեզ , մինչ օ
գուտ լինել այլոց ջանաս։ Եւ զկնի
ամենայնի խորհելի է քեզ , մի՛ թէ
քնութի քո իցէ՞ յարմար՝ իրացս
այս պիտեաց առնլեաց. և յայն խոն
արհելի է , յո՛ր կո՛ր ուշիմութեդ
առաքերէ ։ Զի վայրապարէ աշխ
ատն , ուր դիմամարտի բնութին ։

Գ. Այր խոհեմ, յո՛չ ինչ իր
ձեռնամուխ լինի , որքան յարա՛կ
ներշփոթմամբ իմի՛ աղկի ։ զի ո՛չ

կարէ զճշմարիտն եւ զհամեստն ճանաչել, միտս ոտնահարեցեալ, եւ մոլարից ըղձականութեց դիւթ-ութեքն խաբեցեալ: Յայժ դի-մադարձի խոհեմութեն՝ յանդգն-ութին. որ ինծանուն, ի յանեղծելիս դիպու ածս ներածեաց զբաղումս Մուսոսի այրն խոհեմ, զոչ ինչ առ-նէ անըմտաքողաբար. եւ զյատուկ դատողութին իւր, խորհրդական-ութե այլոց ստորարկէ: Երկչոտք են խորհուրդքն մարդկայինք, և անհաստատք նախատեսութիքն: Ելեցն նորայ կարծկանկանք, և խա-բէականք են փորձառութիքն: Ո՞նք է փրկութի, եւր բաղումք են խոր-հրդականութիք: Պատկանի նո-ատխոհեմս, մերկել զիրն. եւ սրտանը կատարեալ ներահայել՝ ինա, Թարց

վեր

վերերևութից և ծածկութից ,
որք պատրել սովորեն զանզգոյշս .
ամերկեամ զինչսն , զհամբաւսն , զար
ժանապատուութիւն , և 'ի ներքս
զինչս և եթ զիրն քննեա ; և խնդրե
եամ զի՛նչ լիցի . ո՛չ զի՛նչ կոչիցի :
Յիմարաց է , պատրել 'ի մանկ
ետոց և 'ի կանանց : Նա և
պայրանէ իբր 'ի խաբանողէ` լոտեա
ել զմիմ , զոր վերահասանել կար
են . զի մի՛ երբեք ասելի լիցի առ
ածս յիմարադեալ : Ո՛չ կարծեն :
Եւ ապա զերկար իմս խորհրդա
կանութիւն առողջելին նմա , և զհաս
ուն ենթադատութիմ , և զնըրբագոյն
ներազննութին . զի մի՛ գուցէ մոլար
իմս պարագայ , զներգործութի
քո վատթարացուցէ . մի՛ հակ և
խոհեմութիւն , անդրանիկնիցի 'ի
խորքս

խորամանկութն եւ 'ի փաղաքշութն։ Եւ մի՛ գուցէ պատրեցեալ 'ի հպագունէ դրակցութէ. ճշմարտն բարուոյն՝ ի վերերեւութեն, զմոլութին փոխանակ առաքինութէ ընդգրկեցես ։ Եւ յետ կատարման ընտրողութեն, հատ զքոմ յապաղմունս. եւ իսկոյն հետազօտեա՛ նմա, զոր վճռեցեր ։ Զի՛ ք դանդաղման տեղի, ընքաքուող խորհրդականութէ. զոր չկարէ գովել, եթէ ո՛չ կատարեսցի ։

Գլուխ: Ի̅Գ̅:

Յաղագս արդարութե̅, և կրօնից Ներգործութ̅ի երկաքանչիւրոյն: Զինչ իցէ ապաշխարու թ̅ին, և նորուն կայացի:

ա̅. Արդարութ̅իւն. է՛ վերնական իմն առաքինութ̅ի. ծնեցեալ վ̅ն այլոց, ոչ վ̅ն ինքեան: որ անդրահեղու ՚ի մերձաւորսն զա̅մ զորինչ ունի. և զո՛չ ինչ խնդրէ յինքենէ, եթէ ո՛չ զիւրն կիրառութ̅ի: Այս՛ ՚յետս նահանջէ զմարդիկս ՚յեղաւմեացն զրպարտութ̅եց, և զբոլոր տիեզերս հաստէ՛ ՚ի խաղաղութ̅ե: Այս՛ լուսին

իմն

նմա զուգաւորութիւն է բնութեան , և կամք ընկերականութեան մարդկայնոյ : Եւ ո՛չ մի՛ ինչ առանձինն , դրուատելի գոլ կարէ : Ո՛վ որ արդար՝ զո՛չ ոք խուէ՛ : ո՛չ խնդրէ զվրէժ այլոց ; ամենեցուն օգուտ է : Բարւո՛ք զգայ զամենեցունց , և խոստոտոյ իւրաքանչիւր ումեք , զոր իւրն է ; և ո՛չ առգելու զբարին այլոց : Եթէ լինի վերակացու , զարդարն հրամայէ : ամենից բացերևոյթ է : առաւել հոգայ զբարին հնազանդեցելոյն , քան զիւրն սեփականս : սանձահարէ՝ զմոլութիւն պատժիւք : շնորհէ զձիրս , բարեգործաց ; և այսպէս զնմանն պատուիրակէ՝ յիւրումն գործակալութեան : Եթէ լինի հնազանդեցեալ , պահէ զմիաբանութիւն : հետևի օրինաց ; և հպա-

տանկի հրամանաց մեծաւորացն , և շատամանայ իւրով կացութէ : ոչ ցանկայ իշխանութեց . և ոչ արկանէ զինքն ՚ի գործս , որք ոչ պատկանին ինքեան : Զի պաշտէ զարդարութին, զի ներգործութենն արդարոյ , զո՛չ ինչ առաւել վարձ համարի , քան զգոլն արդար :

Է . Կրօնս . գերապանծ բարոյականաց առաքինութեց , անմիջապէս հայի յԱծ , և ՚ի նորին պաշտօնն և ՚ի պատիւն : Զի՛րդ նախկին պաշտօնն է՛, հաւատալ ՚ի նա , և ճանաչել ; և այնմ հատուցանել նմա զվայելչութի նորին . հատուցանել և զբարութին : Սակաւ ինչ է ճանաչել զԱծ . զոր և ինքեանք դևքն առնեն , որք ատեցինն : այլ պահանջի և ս սէր , և

պաշ

պաշտօն , յիրաւի յայտնանէ ծանօ
ուցեալ : որք էրանի թէ այնքան
քարուէք լինանէին , որքան գիտա-
նին : Գիտես զա̃ծ գոլ այն , որ
մերականացու է աշխարհի որուն
զխնամականութի մարդկայնոյ սե
ռի . որ պահնեզէրս նախախնամէ :
Խոստովանիս զնա , միայն կարօղ
միայն քարձրեալ . եւ ’ինմանէ , իքր
’ի ծայրագունէ քարուց եւ ’իմերջ
նոյ քոյոյ վախճանէ , ընդունել անկն
ունիս զմշտնջենաւոր երանելու
թի : Ամէ ուրեմն ո՛չ պաշտես
զնա որպէս արժանն է ; ընդէ՞ր ո՛չ
տուարես նմա զծայրագոյն պատ
ուէլութի ; հի՞մ զպարկագոյն մաս
նինն հողոյ , նախամեծարես քան
զնա : Ընդունայն է կրօն քո , եթէ
ո՛չ ցուցցի ’ի գործ ոցդ : Կրամի ս ծչ
մարհա

մարիտ կրօնաւոր լինել: Օգնամ առաջի տ̃ր, եւ լե՛ր կատարեալ: Բաւականապէս պաշտէ զնա, որ համահետեւի: Ճշմարիտ կրօնն, կապէ զքեզ, ընդ տ̃ր՝ եւ զմ̃ծ, ընդ քեզ: Պահպանեմ զնա անբիծ ՚ի պղերգութ̃է, ՚ի մոլորութ̃եց եւ ՚ի մեղաց : Խելագարութ̃ի մեծ է. լեզուաւ քարոզել զհաւատ, եւ վարուք զանհաւատութ̃ի : Զմարդիկն՝ այսուփաղանշանիւ տրամակայեցեալսն, ծանակեաց վաղուրեմն իմաստասէր ոմն մեծահռչակ ՚ի մէջ հեթանոսացն. ասելով: Ո՛չ ինչ փառաւորագոյն գոլ քան զքրիստոնեայսն, մինչ խօսին; ո՛չ ինչ իսկ թշուառագոյն, մինչ գործեն :

ք̃. Անպաշխարութ̃ին, է՛ վե

րան

բանսարկօղ յանցողութե ածա_
յնոյ իւրաքանչիւրն : որ մնայ՛ զմարդն
՚ի յանարգութեն մեղաց , և ՚ի բաւա_
կան մերժարութեն անարգանացն տոյ :
Զի ապաշխարութի է , զանցեալ
մեղսն ողբալ, և ջնջել և ո՛չ յաւելու
հաստատել նոքօք : Նորինչ որ հեշ
տագրուցանէ . մինչ որ կշտամբէ,
որ ասանցէ . և որ դատապարտէ :
Զինչ օգուտ է զանցեալ ապատեղ
ութիւն թագուցանել : Ո՛չ ոք ինք
նամխտա , արձակն ՚ի դատաւորէ :
Նրացուցան դատաստան ինն ՚ի
քնութե, ՚ի մարդկայնումն մտի . նոր
ում իւրաքանչիւր ոք , ամբաստ
անօղէ ապիրատութեց իւրոց ,
և վկայ, և դատաւոր: ևԶատ ստեղ
եա՛ զօգին և զզգայութիւն , ներ
գոլ հանապազօր . առ ՚ինքն գեհա_
մար :

մար ։ Ասեմ ցքեզ զգաստ քո, և որ
քան կարես, յանդիմանեա́ զքեզ ։
Զօրն բոլոր, մտախոհ լեր ընդ քեզ.
և զժամ իսկ անցեալս և զգործեց
եալս , և զինքեանս զմտածմուն
ու վերապահեա́ ; ո́չ զանց առն
ելով զմիո́վ և եթ փոքու իրիք, և
ո́չ ինչ Թագուցանելով ։ Եթէ
ճանաչես զանօրէնութիւն քո, Թո
ղու ա̃ծ ։ եթէ խոստովանիս սոյ
եղանիս ։ Զի́նչ զօրավի́գէ. Թէ
ո́չ ոք գիտասցէ զմոլութիւնդ, եթէ
գիտես դու ։ Մի́ Թէ օգտակարա
գո̂յն համարիս, Թագնաբար դա
տապարտիլ, քան յայտնապէս ար
ձակիլ ։ Ո՛չ և Թագիցես, խի́ղճ
մտացդ ընդ քեզ է. չկարես փախ
չիլ 'ի նմանէ ։ Ամենաթշուա̂ռ ես,
եթէ զայս անգոսնիցես ;

Դ. Յերիս ժամանակս տրո-
հի կեանն. որ է՛, որ էա՛նցն, և որ
ապառնին է ։ Ներկայն՝ վայրկեան
մի՛ է. նախ քան ժամանէ, սպառի։
Ապառնին՝ չև ևս է ։ Բայց ա-
ւուրք անցելոյն՝ ներկայք լինին, յոր
ժամ հրամայիցես. և Թողուն տես
անել ըստ կամաց քոց ։ Մի՛ երկն
չիր յիշողութէ քումմէ. և մի՛ սպառ
կառեսցես դառնալ ի յանցեալն,
և զմոլութիւնս յանդիման առնել
քեզ ։ Որքան յաճախագոյն զսոյն ա-
րասցես, այնքան վաղագոյն վերա-
նորոգիս ։ Ինքնին վրէժխնդիր լեր
քեզ. և մի՛ գործեր վերստին զայնս,
զորս կոծես և կսկծաս, Թէ արարեր ։
Յօգուտ՝ զերծեալք ՚ի նաւաբեկ-
ութէ, անիծանեն զնաւն և զծո-
վս. և զնոյ բարերարութիւն, յիշա-
տակաւ

տանկա՜ վտանգին , վերապատ
ու՜են: Զբարեզարդ խոկումս զայս
գոլ 'ի քեզ բաղձամ, զի մի' դարձեալ
կամիցիս զփորձ առնուլ , զոր միան
գամ երկեար : Զերծար 'ի մեծա
գունէ վտանգէ , մի' տար զքեզ կը
կին 'ի փորձութի : Ա՜յնքանիցս
ներեաց ած , որքանիցս մեղար :
Զգոյշ լեր . մի' գուցէ վատթարա
գունեղ լիցիս , զի բարի է' ած :
Զոր առնելոց իցես , խորհիս եր
բեմն . զմէ՞ ոչ մտածա՜նդ զոր ար
արեալդ ես: Ո՛հ խորհուրդ ապառ
նւոյն , 'ի ներկայէն բղխէ : Բազ
ումք ժամանէին առ իմաստութին,
եթէ չկարծէին զինքեանս , արդ
ժամանեցեալս : Եթէ ոչ հարթ
եսցես զքեզ օրըստօրէ , օրըստօրէ
վատթարագոյն լինիս:

Գլխ. ԻԴ։

Յաղագս բարեպաշտութե, և մեծարանաց։ Հնազանդութեն դրուատի, նոյն՝ և շնորհունակութեն։ Զիարդ առնելի, և հատուցանելի իցէ բարերարութեն։

Ա. Ո՛չ իմիք զօրութե բանի, արտասանել կարէ. որքան գովելի գործիցէ, կարելն մարդոյն ասէլ։ Ծնօղաց իմոց՝ հպատակեցայ, և կամ անկատար եղէ ցա՛նդ։ Հրամանատրութե նոցին. թէ զո՛յգ, և թէ խի՛ստ եղև, հլու և հնազանդ ընծայեցի զիս։ Բարի քաղաքացի ցուցի

ցի զիս միշտ՝ հայրենւոյ իմոյ: Եղ
բարց՝ և արենակցաց իմոց, ո՛չ եր
բեք դադարեցի առնել զբարի:
Ջանացի յաղթել զա̃մն, բարերար
ութե̃ք: Զի սոքին են մուք բարե
պաշտութե̃, որովք զպարտեայն
պաշտօն, հատուցանեմք հայր
ենւոյ, ծնողաց, եղբարց, և այլոց
զուգակցելոցն մեզ արեամբ: Իսկ
զոր ինչ առաւարէ բարեպաշտու
թե̃ին առաջդակիցամ, զնոյն շնորհէ
մեծարանքն, առ յառաջադէմսն,
յիշխանսն, յուսուցիչսն, և յայլսն.
որք եղանակաւ՝ իմիւ յառաջեն
քան զմեզ. իշխանութե̃, իմաստու
թե̃. տիօք. կրօնիւ. և սրբութե̃:
Քան զի սովորեմք յառնել առ
աջին նոցա. բանալ զգլուխս. խոսել
՚ի հանապազորդ. երկիւղաւ, կամ

կառին, զտեղի տամ։ 'Ի ծունկս փա-
ռիլ . զձեռս , կամ զպատմուճանս
համբուրել. և զայլս նշանս պատու-
ոյ, ըստ սովորութեան տեղեաց զա-
նազանից՝ առատորել : Իւ՞՝ զայս
ամ յօժարահոծին, և վերյարգեց
ելով սրտին. կատարեսցես , եթէ
յառաջնայց 'ի յիմաց քո , մեծահա-
շուեցութի վսեմութեան նոցին :
Քան զի աստուած ծագեսցէ 'ի
կամս , փախուստ իմս և երկիւղ .
որով զգածեալ խորշիցես 'ի կարե
ընտանութէ նոցին. և 'ի մեծութէ
նոցին՝ եղանակաւ իմն այսորոս
եսցես 'ի քոյդ փոքրութի : Իմ իշ
խանութի յայս է : Զոր ինչ և առ
ատրեսցես մեծաւ որայց քոց , նու
ազ քան զպարտն լինի պատուին ,
եթէ զամ 'ինսաքին նշմարիցես ;

Մեք

Է. Որպէս յանհնազանդու-
թէ նախկնոյն ծնողի, բնաւ քն
թշուառութիւք արտաքսեցին.
այսպէս հնազանդութբ որդւոյն
մյ, վերածեցեալք եմք առ երջան-
կութիւն, եթէ և մեք պահիցեմք զհն-
ազանդութիւն ։ Հնազանդութիւն,
ամենից իրաց կատարելութի է.
և շաղկապ նոցին հաստատապուն
եղ, ընդ սկզբանն իւրոյ ։ Ոչ
զարմանաքանչիւ իմս ծրիւ, յայ
՚ի յան ներածէ զմս ։ Ոստ դրու-
ատեաց քս, առաւել քան զայլ
առաքինութիս. որ և կորոյս ըզ
կեանն, զի մի զնա կորուսանէր ։
Նմ՚ լաւագոյն ասի դոլ քան պզզ-
հս. զի սովաւ, յառուն կամս զենի ։
Ահր՚ ընդունել պարտիմք զհրա-
մանս վերակացուաց, իբր զձայն

իմս ա̄ծառուաք , զոչ ինչ հարցանելով, զպատճառ կամ զշարժառիթ հրամայելոյն ։ Զգիտէ՛ դատել , որ ուսա՛ կատարելապէս հնազանդիլ։ Պատուիրեաց է վերակացուն. հրամայեսցէ օրէնն . ասասցէ զինչ կամիցի առնել զիս ; ո՛չ ուսանիմ. ո՛չ վիճաբանեմ, ո՛չ հրաժարիմ . այլ պարզապէս և Եռանդօրէն կատարեմ. պատրաստ եմ առ ք̄նա՛ս, եթէ դիւրինքին , և եթէ դժուարինք , լցուցանէլ զուգադրու՛ արժ ցնծութ̄բ և յարմարափութութ̄բ։ ւմի միայնէ՝ ներում կարես դոլ յամառօղ, և կամապաշտ . ք̄. եթէ ո՛ք ՝եբարուոյ գործոյ , յետս քարշ եսցէ զքեզ , և ընդ դէմ օրինացն ա̄ծայնոյ մղեսցէ։ Իսկ զայլսն զա̄մ, հպատակօրէն, և Թէպէտ տրտնջման

կատ

կատարել պարտիս ։

Դ. Շնորհունակութիւն, զի բաւայն՚ ի պարտին, զմ̄ առեցելոյ բարերարութեան ։ Ազէ՝ ոչ ինչ աւաւել առնելին, քան զհամահաւասարութիւն բարերարութեան ; եթէ ոչ ՚ի մեծութիւն իրին, գոնէ ՚ի սրտէ և ՚ի սիրոյ պարգեւօղին ։ Նամ և հարկաւոր է զի յարամնայ յիշատակ արարեցելոյ բարեաց, յենուցունողութ ։ Ձկարէ շնորհակալել, եթէ ոչ, որ յիշէ ։ և որ յիշէ, այդ շնորհակալէ ։ Այս, ոչ պահանջէ զգոյս, ոչ զգործս, և ոչ զերջանկութի ։ զի առձեռն պատրաստ ամենից է ։ Եթէ չիցեն կարք, ոչ երբեք չլինի կամք. որով փերահատուցանել կարեմ՝ և ևս, թագաւորաց։ Մինչ առնուս յուշիքէ զբարեր

արութիւն, զուարթութիւն սրտի և երեսաց, ևն: և զուրախութիւնդ հրապարակեմ, զի լիցի յայտնի տուողին, որպէս զի ընկալցի զպտուղ պարգևին իւրոյ: «Զուարթ պատճառ ուրախութեան է, տեսանել զբարեկամն ուրախ; արդարագոյն, արարեալ զնա ուրախ: Որ շնորհունա՛կ է առ զբարերարութիւն. որ յօժարապէս և բարեմտաբար, զնախկին պարտն նորին հատոյց: Ո՛չ երբեք կամեցաւ շնորհունա՛կ լինել, որ զբարերարութիւն այնքան տարաձգեաց, թէ արտաքոյ տեսութեան աչաց իցէ: Որ մեծացուցանէ զնա. և որ ուրանայ կարել կշնորհին այնորիկ զփոխարէնն առատրել, ո՛րդ հատոյց: Որ նեղապարտութե. առ

նու

նու և ապախտօրէն , փոքրացուցանել զնա́ երևի : Որ հազիւ զգացեալ թուցանէ զինքն , և հազիւ շարժէ զշրթունսն , ապաշխարհագոյնէ՝ քան լռեցեալն էր : Այր բարի , մինչ առնու զբարերարութի , իսկոյն խորհի զհատուցմանէն : Օ՛ զինչ այնքան հակառակ գործ գոյ , քան ոչ հատուցանել զոր առեր : Եւ ո՞չ իսկ հատուցանելի է զուգել չափով , այլ լիապատարել . որպէս երկիր զընկալեալ սերմանսն մեծապատունիւք դիզաբարդեօք հատուցանէ : Զգուշ լեր սակայն , մի՛ կարի փութասցես ՚ի հատուցումն շնորհին : Ոմանք՝ մինչ պարգևին ինձ ըղձինոցա , իսկոյն անդրադարձեն զայլ ինձ , և ցուցանեն զինքեանս ոչ ինչ պարտիլ նոցին : Կերպ ինձ

առ

արտաձգելոյ, և ընդվայր հարկանե-
ելոյ է, մինչ զպարգևսն իսկոյն ընդ-
ես, պարգևիւ:

Գլուխ. ԻԵ:

Յաղագս ճշմարտութեան: Կիրառութեն նորին: Պարզամտութեն գովլի: Ներգործութեն հաւատարմութե:

Ա. Յամ խօսս, ՚ի շարժմունս, ՚ի գործս, և նայլս նշանս արտաքինս, նէր լինել ճշմարտութեն: Չէ՛ վայել առ քրիստոնէի ստաբանութի շրթանց: Կանացական, և գռեհական յոռութի է. զայլ ինչ ըն կրծումներ ափակել, և զայլ ինչ բերանով արտաքերել:

տաւէերել : ևՀ յր վանմաղնեղ, պար
զապէս արտասանէ զերան , որպէս
ենն ; ո՛չ դեղաւարդէ . ո՛չ յոգնա_
կուտէ . ո՛չ խաւէ . ո՛չ շողմոքէ , և_
ո՛չ փո՛շաքշէ ; ՚ի յորձապատուտից բա_
նից , և ՚ի ծդրախունենայ խօսից ,
խուսափէ : Քան զի ճշմարտուԹիւն
պարզ , զբանս պարզականս սիրէ :
Վասն մե՛րկ տեսանել , զի անմեղէ :
Իսկ ուխաւէեւայնէ և պատիր ,
երկբանուԹ̄ է ինձ խրԹնացուցանէ
զիրն , զի Թագիցէ : ևՀտէ՛ զլոյս ,
որ չարուո՛ք խօսի . որպէս ևնմ, որ
չարուո՛ք գործէ : Զգուշ լե՛ր , մի՛
գուցէ ունիցիս զկրկինս զգացմու_
նս որպէս զպատմուճանս . մինն տու_
տնի , և միւսն արտաստնի : մի՛ յար
տաքս լիցի ցուցամոլուԹ̄ի , և ՚ի ներ
քս դաղիցի ճշմարտուԹ̄իւն : Յու_

ութ̄կս

ութէս յայսմանէ, զըզւն՝ և ինքն
բնութ̅ն : Ամէս զ՚անկումն, չև
և ս բանավարութբ մարզէդեւլմն:
Զատութ̅ն, առաքեն ՚ի մէջ նա
խկնեաց մոլութ̅եց ; և Թէպէտ Թէ
Թևութբ իմի՛ վերառնուն, սա
կայն ուղղութբ բնածնի նմթա
դասմանն, դա տապարտեն : Նոր
ումիրի, զարմանալ պարտէ ընդ
նախատեսութ̅ն ոյ. որ ընդելուզ
եաց յոգւոջ զուարճնութ̅իս,
Թարց որոց, անհնարէ կալ ընկեր
ակցութ̅է, և կենի : Անպականիչ
կենաց քան զմս, է՛ ստաբանու
թ̅ն : Ոի եթէ զմս սուտ թի բա
նից անգոմնես, իբր անարժան իմս
վսեմական ոգւոյ, ընդէ՞ր ոչ եր
կնչիս ՚ի գոլոյն քո սուտ, և ՚ի կեղոյն
ստաբանութբ : Մեծ իրէ, մի՛ և

եթ

եթ առնել զմարդն ։

Է. Պարզամտութիւն, սա_
կաւ ինչ ինձ ծանուցեալ՝ իմարդ-
կանէ առաքինութի, այնքանեւոյ
պատուոյ՝ և արժանաւորութենէ,
թէ և ինքն ա՛ծ, մեծիրացեալ՝ս հեշտ
անայ այնու ։ Քան զի խոստակցու-
թի նորա՛, ընդ պարզամտաց է ։
Զի գոլով նորին պարզ, և ամբող
ջագունեղ, կամի՝ զի հոգիքն և ս
որք առ ինքն համահաւաքին, իցեն
պարզունք ։ Արդ՝ պա՛րզէ, որ՝ իզա_
նազանս ո՛չ ծապաղի. որ թարց երկ
պատկութե և կեղծաւորութե,
այնպէս ցուցանէ զինքն առ արտ
աքս, որպէս գոյ իներքս ։ որ զյատ
ուկ պակասութիւն, մինչ դիպի առ
իթ ինչ, պայծառապէս և մտէր
մաքար խոստովանի, և յանձնառու
նաւ ։

նու ։ որ տղայացեալ է 'ի չարեաց . և զամ պատճառս ցոփաշխարութե, նզովէ ։ որ ոչ արտաքսեալ զշրջահայ եցութի խոհեմութեն , նմանում ներգոյ համարի զհաւատն ։ որ ոչ առնու զկարծիս յումեքէ, թէ նիւ թեցեն ինքեան զչար ։ որ ոչ խոր շի յիմար համարիլ առաջի մարդ կանց, զի լիցի իմաստուն առաջի այ ։ որ օտար յամենից յոդնապատ կութէց, պարզականաւ դիտաւոր ութէ առնէ զամ, զի հաճոյասցի այ ։ Զինչ շփոթեցեալ ցնդիս 'ի բազումս, ով անքակտ խորաման կութի ։ Մի միայն հարկաւոր է զի առնում ժամանեցես. որ մի', և ամե նապարզն է ։ Ո'չ երբէք հասանես 'ի խախտանն ժամադրեցեալ, եթէ երկպառակիս ուղեաւ ընթանայցես ։

Հաւ

Դ. Հաւատարմութիւն 'իմէջ
ամենամեծից և նախապետաց բար
եաց մարդկային սեռի, պաշտելի
և համարելի է: Քան զի բարձմամբ
սորին, բառնի սովորութիւն և կեր
առութիւն վաճառուց. լուծանի
բարեկամութիւն. ուխտականութիւնք
ընդջրին. և բոլոր տիեզերս աղ
մկեցեալ շփոթի: Սակայն և առ
աքինութիւնս այս տրամախոհ'ոտ է,
և դրեթէ անծանօթ՝ աշխարհի:
Յամ ուրեք ամբաստանեն զդժր
աւատութիւն մարդկային, այսքան
վկայք կոչեցեալք 'ի հաստատութի
մուրհակաց և ձեռնագրից. այս
քան հաւատութիւք հարցաքնն
ութեց. որք դրեթէ հազիւ բաւ
են, զի հաստատուք մնասցեն դաշ
ինք, և ուխտադրութիւնք: Եւ յորքան

զազրալիք են բազմիցս, Թէ որքա գոյն Թուի ինոցին դաւան՝ քան հաւատան: Ո՜հ. գարշելոյ՝ մարդկայնոյս սեռի հրապարակիւ, խաբէութեց եւ չարակնութեց խոստովանութեն: Ո՛չ ուրեք հաւատամք, Թարց վկայի, եւ առանց երաշխաւորի; որ եւ անկասկածագոյն պահել համարիմք զհաւատն, ՚ի մտախոհանս. քան ՚ի յաւանդաւանդ ոցուլ հոգւոյն: Բայց մեր հաւատարիմ զոր ինչ գործ եւ խոստանայ, անյեղլապէս կատարէ: զխորհուրդն հաւատացեալ ինքեան, ո՛չ ուրեք հռչակէ. զտուեալ հաւատն Թշնամեաց եւս պահէ; եւ զնոյնն, առաւել քան զԹագաւորութիւն գերյարգէ: Յետի՛ խոստանայ. զինծ առնեաւ՝ Թէ յարակց

եցեալ

եցեալ զոյ երաշ խոստմանն , եր
ագ ապաշաւութի : Քանի եթէ ան
գամ և էթ խոստանայ . ոչ խաբէ
և ոչ խաբեալէ . եթէ ոչ փարթա՛ր
կացութի ի հրացն փոփոխեցի , կամ
զխոմնդ մեղանչելոյ նե՛ր զուցէ :
Ո՛չ ոք հարկեցուցանէ խոստումն
որ ոչ կարէ ներշնչանել , Թարց ասխր
ատութե :

Գլուխ : ԻԴ :

Յաղագս սիրելութե : Որոյք ու
նի՛ք պաշտելի ինչ : Պատուէ՛րանք
ոմանք , առեղատմու երթեկ
ցութին , պատկանելիք :

ա. Ո իք ինչ առաւել հար
կաւոր առ " կեանն

մարդկային , քան սիրելութիւն ;
ոչ ինչ յանգագոյն , եւ ո՛չ ինչ քաղ
ցրագոյն : Նորա՛ երկուցունց փո
խաբերականն բարեկամութիւն հիմն
եցեալ է նառաքինութե, եւ բարեա
ցն հաղորդութէ չափազուգեց
եալ: Ո՛րքան բարեզարդ է՛ սա, ուր
նախապատրաստեցեալք են կոծ-
ունքն , նորա՝ անկասկած բովան
դակն խորհուրդ իջանէ: յորոց խղճ
մտանացն, նուաղ՝ քան ՚իքումեդ
երկիցես : որոց խոստակցութիւն փա
ռաւորեսցէ զվարանումդ: զգայութիմն
եւ բանն , վճարեսցէ զխորհականու
թիւդ : զուարթութիւն , ցրուեսցէ
զտխրութիւդ ; եւ ինքն իսկ հայեց
ումն , հեշտացուսցէ : Ոչինչ քաղ
ցրագոյն , քան զունելն զայնպիսի
ոք , որում չերկիցես խոստովանել ,
եթէ

եթէ մեղիցես ; որում ընդդատաւոր
ես միայն, զօրավիգ լինիցի քեզ: Սման
ունք ոսմանք սեռունք ; մինչ խայ
թեն ո՛չ զգանին ; զի կարի մա_
տուժքեն զօրութիւք նոցին, և պա_
տիրք ՚ի վտանգս : Մեռուցուցին
արտայայտէ զխայթն : Նոյնն և
քեզ պատահիցի ՚ի սերթեկցութէ
սիրելոյն բարւոյ : ո՛չ զգայցես յոր
ժամ, կամ զիարդ օգուտ լինի քեզ.
մինչ ա՛րդ լեա՛լ ծանիցես : Բայց
չկարէ գոլ ճշմարիտ սիրելութի ,
եթէ ո՛չ փոխաբերականն միջարկի_
ցի սէր : այլ սիրէլն՝ նախապետա_
գոյնէ , քան սիրիլն ; և մ՝ այնորիկ
բարեկամութեան փոխանակ հիման
կացուցանի , և փոխասիրութեան ;
պատղանշանի : Եւ և ս ճշմարիտ սիր
ելութի , և քն տատեղքն շաղկապեց

եալ է այն, զոր ոչ պիտանացութիւն իրայն ընտանեկանաց, ոչ միայն մարմնաւոր ներկայութիւն, ոչ սուտակասպաս պաշտպանութիւն, և ոչ պատւոյն շողոքորթութիւն. այլ երկիւղն այ, և ընթերցմունքն ածայնոց գրոց, յորդորեն՝ և զուգախառնեն: Ճշմիտ բարեկամութիւն, չկարէ գոլ, ընչարուամ:

Է. Զու ՚ընտրել զախորժելին, մեծաջն զգուշութիւն հարկաւոր է: քան առաւել ռամկին; թէ յոլով ամ՛լ այլի կերպիւ ՚ի միասին, զի սիրելութիւն ձիրս առ ընտանիցն: Զի՛րդ չո՛րք են փորձելիք ՚ի նմին, ընդորում անձնչաս զուգել զախորժելութիւն: Հաւատ: որք իր իմն դժուարագունեղ. որոյ միայն սատեւերն դատնի յերկրի; զի զեղ. և զգոյսն ան-

կաս

կասկած յանձնեսցես : Ողջմտաւ-որութի : զի սիրելութին , ունիցի զհամեստ վախճան . և իրքն ինծայ-ինք , մի՛ անդրանցցեմ յաղտեղու-թե : Ենթատրոհութին : զի գիտ-ասցես՝ զինչ տալի իցէ նմա , և զինչ խնդրելի ՚ի նմանէ : Համբեր-ութի : զի պատրաստ լիցի սիրտն կրել , զիարդ և իցէ զթշուառու-թի և զանյաջողութի , վա̄ սիրել-ոյն : Զայսոսիկ մինչ փորձիցես ՚ի միտ ; և ևս լռտեսել պայքարիս , թէ զի ա՛րդ վարեցեալիցէ ընդ նախկ-նեաց իւրոց սիրելեացն . զի զայն պիտի ՚ի քեզ ելի՛ց յուսասցես , որ-պիտի առատարեաց զինքն այլոց : Հաւատարիմ սիրելին , կենդանի գանձէ : ուստի մեծաւ հոգաբարձ-ութբ պահելի է , և մեծապատուին

լալեաւ աղքալի , եթէ կորիցէ ։
Երանեալ ես , եթէ զայնպիսի՛ ու-
նիցիս , որ սիրեսցէ զքեզ , և ո՛չ ըզ
գոյս քոյինս. ո՛չ զսեղանդ, և ո՛չ զու-
շխմութիդ։ որ ՚ի մոլորիլդ, ուղղակ-
եսցէ . յանկանիլդ , վերականգնես-
ցէ. և յընթանալդ, խրախուսեսցէ։
Ո՛չ գտցես նման նմա՛ , նման շրջա-
նակում երկնի ։ Յոգունք են որք
ասեն սիրելիք . իսկ յոյժ փոքունք
թուեցեալք լինին ՚ի նոցունց , որք
իցեն իսկապէս ։ Ո՛չ ոք սիրէ ձրի
զմիւսն ։ Որ վերահայի առ ինքն
և եթ. որ զիրս զպարտաւքինս, փոխա-
նակ վախճանի յառաջադրէ , չէ
ճշմարիտ սիրելի ։ Այնքան յարա՛կ
սիրէ զքեզ , որքան յարա՛կ պիտա-
նացու լինիս նմա ։ ՚Իբառնիլ սեղ
անոյն , պակասի . և որպէս սկս
աւն

ան, այնպէս վճարէ: Ճշմարիտ սիրելութիւն, անդր մեծխրատպէ՛ս չգոյ, ուր հաստատեալ լինի, գոլ առատապէ՛ս:

Գ. Որպէս բժիշկն, մինչ հանդերձեալ ինչ հոգածե՛լ զսիրելին իւր զախտացեալ, ոչ խնայէ յերկաթ, և ո՛չ 'ի հուր; համբերութեամբ բար մարթիս առնել և դու սիրել ոյն քում, որում պիտոյանայ ուղղորդութիւն, և հարթութեամբ. կեր անձնիշխանաբար և ազատօրէն. համարձակապէս և անյողդողաբար. ո՛չ ինչ զանգառնելով, կամ ղջող ելով: Որ ապաստանելի է պաշտպանութիւն, որով գրգռին մոլութիւնք: Աղօ՛թ լիցի ընկալուցումն նյուրդոր ութեան քո, ծածուկ. և նեւ լիցի նմին, համայն քաղցրաբանութիւն; չքաւ

արիցի

որոց յամենից խոստաբանութ̅եց. և դառնութ̅եց : Մի՛թէ այս ոմն առընկալլի իցէ՛ փոփոխելութ̅ի, խորհեաց յարա՛նկ ՚ի նման քում. և մինչ հաճոյացի դու, բոլորով սրտիւ կապակցեա՛ ընդ նմա : այնքանս ազատաբար խօսեաց ընդ նմա, որ քան խօսիս ընդ քեզ : Աղ յնպխան կեալ պատրաստիս, թէ զոչ ինչ առանցիցես քեզ, եթէ ո՛չ. զոր կար իցէս առանցել թշնամւոյդ : Բայց զի դիպեն իրք ոմանք, զորս սովոր ութ̅ին հրապարակեալ. զա̅մ հոգս զմտածմունս և զխորհուրդս քոյս, բաց առաջի սիրելոյդ, և ընդ նմա տրամախոհեա : Ոմանք, զինան զայնոսիկ, զորս միայն սիրելեացն իւրեանց յայտնել պարտանէին . ճառեն ընդ ումեք, և ծանուցա

ցանեն

ցանեն զլուխս ամենից ։ Ոմանք երկնչին և եւս 'ի խղճմտանաց սեր ելագունեղին իւրեանց բարեկամաց . և 'ի ներքս ընկրծում , ճնշեն զմիմ խորհուրդս . և ոչ իբրու ինք եանց համարձակելոց , եթէ կարիցեն գոլ ։ Այլ երկաքանչիւրն ,յուրութի է . համարձակ ամենից , և ոչ ումեք համարձակ ։ Ուստի միոյն համեստագոյն . և միւսոյն անկասկածագոյն ։ Որ եթէ ցանկաս անվտանգ խօսիլ և ընդ ամմն , դիւրապէս ունիցիս զսոյն . ոչ թագուցանելով զոր առնիցես , այլ զոչ ինչ առնելով , թէ կամիցիս թագուն գոլ նորին ։

Դ. Ազգակից սիրելութե է՛ քաղցրախօսութիւն . որ զմարդկային երթեկցութիւն բարեխառնէ ; ներ

ում

ում պահելիք համեստութիւն. և-
լռելութիւն : Աղուն բարւոյ վայելէ՝
լսել զյոգունս, և խօսել զփոքունս :
Յոռութիւն է. կամիլ մանաւանդ
գիտիլ, քան գիտել : Ճանաչիլ, քան
ճանաչել զայլս . զյատուկ վաճառն
վայրապար վատնել, քան զայլոցն
գնել, և վերայաւելուլ ինքեան :
Ամփոփել պտոյտ բանից և վարուց
վայրալուծից, այնոցիկ, ընդ որոց
քաղաքավարիս : և զի բազումք խօ-
սին զբաղում վայրաբանութիւն
սուտս . զվէպս տղայականս, և
զայլս . որք ո՛չ վերաբերին առ իրն
յառաջադրեցեալ ; զայսոսիկ խոհ-
եմութեամբ ընդ անցուցես, և զքօղ
եացես : Կյանայոյ և սարկաւագու-
նի ոգւոյ, կամիլ ընդ այնոսիկ
միայն քաղաքավարիլ, որք զանեղի

տան

տան հմա , կայթեն , և շողոքորթ-
են : Օքէն , և զիրաց քոց , յոյժ
ժլատօրէն խոստաբանեմ . և մի՛ յեն
ուցուս յանդգնաբար 'ի զգացումն
քո : Խորշեաց 'ի բանից փքացելոց,
որք զիշխանութե՛ն իմն, կամ զխորհրդա-
պետութն փաղանչանիցեն : Մինչ
դիպիցի քեզ տեսանել զոմն յան
վայելս ձկտեցեալ , մուտ 'ի ներքս
'ի քեզ , և հարց ցքեզ . մի թէ և դու
այնպիսեաց մոլութե՛ իցես պատ
աղեցեալ : Եւ ես յամենից , զոր
տեսանես և լսես , վերաքաղեա՛ զինչ
ինչ , 'ի շինութն և 'ի յօգուտ քեզ :
Բարուոք առնի ընդ քեզ , եթէ 'ի
մեղաց օտարացն , զքոյդ ծանիցես
և հարթիցես :

Է . Յորժամ դիպիցի քեզ
անսովոր ինչ և յեղակարծ . որան

վայ

վայելուչ. և զզուելի իցէ ընհայր ենուս քուս , մի՛ նշտամբիցես զնմա՛ իսկոյն ; քանզի թեթևամտ իցէ , զարմանալ ընդ մո՛ւն օտարաց, և զխուրեանցն պահել հոգաբարձ ութէ ։ Իրքն՝ համարելիքէն , որ պէս են . ո՛չ որպէս տեսանին ։ Մտամիկքն՝ զա՛մ ինչ մեծ համա րին , վ՛ն նորագիւտութե , արհես տագործութե, տրամախոհութե. դժուարութե , հանդիսի , ամբոխ մանց , և արտաքնոյ զարդու և պատրաստութէ ։ Իսկ իմաստ ունքն , նկատեն՝ ի ներքին նորին գինն, և՛ ի համեստութեն նորին ; և զայնս քնաւս խօսէ , ընդոր զարմանայ ամբոխն սակաւամիտ ։ Զոր ինչ պատահիցի , առ քեզ դոյ զի ըն կալցիս զպատուղ՝ իմանան ։ Մի անձ

կացու

կացուցանեն զքեզ, և եղերէր զհաշ-
ուեմուտ քո: Թողլատրի քեզ,
անձնայլակել զքեզ ինքդ, և քաղա-
կիլ առասպելաբանողացն, և կա-
տակաւորացն: Զի մինչ լան նո-
քին, ո՛չ ցաւին. մինչ գնեն, ո՛չ
ստանան. հրամայեն՝ Թարց հրա-
մանատարութե. նախատին, առ-
անց վրեժխնդրութե. և նախատ-
են, Թարց բարկութե: զի զկեանս
օտարին առցուցանեն: Երանի՛
թէ և դու համդոյն սոցին, խառն
եսցես զքեզ յընկերակցութի այլոց.
Թարց ըղձի, և յատկութե: ԱՌԷ
սարան մեծ է աշխարհս, ներում
այնքան են դերասանք. որքան դա-
ահին մարդիկք: Աղէ՛ ջանա՛, զի
որքան կա՛ր իցէ, հայեցող լիցիս,
և ո՛չ խաղկող առասպելին: Զի
որք

որք ղհայեցարանն յանուս իւրեանց հրաւիրեն, աշխատին ; և որք հայ ցեն, ծիծաղին և հեշտանան :

Գլխ : ԻԶ :

Յաղագս տուատաձեռնութե ;
Օրինչիցէ․ և զիարդ 'ի կիր առն
ելի ։ Օհա́րդ զանազանիցի
'ի մեծյարգայու
թենէ :

ա̄ . Ո՛չ կոչեմ տուատաձեռն զայն, որ քար կացեալ է իւրոյն արծաթոյ. որ ո՛չ զատայն տիտէ, և ո՛չ զայահեղն ; որ ո՛չ պարգևէ, այլ ձգէ յերկիր : Զու տատաձե՛ռնէ, որ ուղղակի տայ, և քանաւորաբար. և ըստ չափոյ

գոյից

գոյից իւրոց որքան արժանն է ծախէ՛ . յորժամ, եւ որոց պարտն պահանջեսցէ։ ո՛չ հայելով յօգուտն իւր, այլ օտարին։ Իսկ առատաձեռնութիւն է՛ առաքինութիւն, բաշխից բարերարութեանց . որ շուրջ զտուրեւառութեամբ արծաթոյն, շրջաբերի։ այլ նախապէտաբար, տալն առ դիտելի; զի լաւագո՛յն է տալն քան զառնուլն։ Եթէ՛ բաւականանէ կամքն միայն, յորժամ չիցէ գո՛յն առ 'ի տալ։ Եւ մանաւանդ կարի անկանելի՛ այս, զի ո՛չ լիցին պաստ եւ էթ, այլ եւ կամիցին գո՛լ նպաստ։ Ո՛չ ոք շնորհակալ լինի դէտոց կամ ծուլու, զի կրէն դժուարակութիւն . ո՛չ ծառոց զի պտղաբեր են, եւ ո՛չ հողմոց զի հանդարտիկ շնչեն։ քան զի թէպէտ համայնքն

տօքին բարերարութիւնք են, սակ այն չիք 'ի նոսին կամս այն, բարի' առման : Բայց զոր պարգևելի ինձ ինչ այլ ում, գինն՝ յերագութէն վիճակի : Են ոմանք, որք մինչ պարգևեն զիր ինչ, կորուսանեն և ապականեն զբոլոր շնորհն. դարձուցանելով զերեսն, ստորաքարշելով զճակատն, և օրէ առյօր ձգելով : ուղ յապէս յապաղելով, լքեն զսիրելին և տառապեցուցանեն անկն կալութե : ուղէրդ զի յատուկ է յօժարապէս տվողին, վաղվաղակի տալն : վս այնորիկ որ յապաղէ՛. ո՛չ տայ յօժարաբար և 'ի սրտէ : Վաղվաղունէ ամ բարեգթութի. և քաղցրածորան է' ձիրն, որ ընդյառաջ ելանէ :

Է. Մ'չ ոք կարէ երանամկէս

կենցաղ

կենցաղավարիլ , որ զինքն միայն
տեսանէ, որ զամ, շարափոխէ յիւրն
ախտանաւորութի ։ Պարտէ զի
կեցցես այլում, եթէ տենչաս կեալ
քեզ ։ Ընդէ՞ր խնայես իբր քոյոյ ։
Օտարատեսուչ ես ։ Զբովանդա_
կան սոսին , զորս երկաթեղինեօք
արկղիւք փակեալ պահպանես .
զորս յարենէ օտարաց յափշտակ
եալ, քոյովդ ջատագովես, չեն քոյք ։
Աղճանդք եղան սոքին առ քեզ. և_
ա՛րդ պատշաճին այլում տեսուն ։
Կամ թշնամին սապատանկէ զսո_
սին, կամ յաջորդ որդւոյն թշնամա_
կանի ։ Խնդրես թէ զիարդ ա_
րասցես զսոսին քոյս ; Պարգևելով ։
Ոչի՞նչ է այն, որով փարթամ կար
ծես զքեզ ։ Անձա՛կն. արծաթն.
ագարակին կն ։ Եթէ պարգևեսցես

մերձաւորիդ , լինի բարերարու-
թի . լինի առաքինութի . որ ընդ
քեզ յարաժամեայ 'ի յաւիտեան։ Յայն
ժամ մեծագին է' արժանն , յոր
ժամ կիրառմամբ շնորհմանն, դա-
դարի սասանիլ ;

Գ. Եւ՛րդ՝ վս̄ զի ծախքն աղօտ
արկուք չկարեն գոլ մեծամեծք,
յայն սակս, որպէս զծախսն միջակ
ունս առատաձեռնութիւն կառ-
ավարէ , որոնպէս զպերճականսն
և զմեծամեծսն, մեծյարգութիւն։
Ուստի երկոքին առաքինութիւնքս,
համանմանքեն միմեանց յում իրս ;
միայն տարբերին այսու . զի նա ,
'ի փոքունսն և ս, սա' 'ի մեծամեծսն
և 'ի պերճականսն միայն արտա-
փայլէ ։ Որոյ իրքն և գործքն , ան-
ձուկք են 'ի տեսան և նուաղարկուք ,

առ

տուատուածեան գոլ կարէ. եւ կցո վութի մեծյարգութեան, նա մի_այն հասաակալէ, որոյ փարթամութիւն եգոյքն, ծոխականք եւ երւելիքեն: Նամ յատկապէս, 'ի հրաշունակութէ գործանէրոյ, եւ_յօրինուածոց շինեցն համանկա_տի: Քան զի եթէ ոք զանկն ինն մեծագին, ընծայեցէ 'ի վայելումն ճծայնոյ պաշտաման, յարանու_անի մանաւանդ վսեմական տուտուածեան, քան թէ մեծյարգոյ: եւ եթէ գնիւ այնու ականն, կառուցէ զարբատուն ինն, դտա_ճար, կամ զայլ ինչ պերճական եւ զհրաշունակ ինն գործանէրա, յայնժամ մեծյարգոյ վերաձայնի: Բայց անուամբ գործանէրոյն, յորս մախիլ մեծամախութիւն կար

ացէ, իմանին այնք՝ որք առ պաշ-
տօնն իւր պատշաճին. ՚ի պէտս ժող-
ովրդեան, ՚ի յօգուտ ռամկին, և
՚ի հասարակաց զուարճութի. և որք
՚ի գործս մարդկայինս վայելչա-
պէս յանգին: Յայտոսիկ ունել մեր
թէ զխելամտութի չափաւորա-
կան՝ գոյիցն իւրոց, և գործոցն
առնելեաց: Զէ՛ մեծյարգոյ, որ
առաւել ընդհանրէ՛, քան զոր ունին;
որ պղնձի օտարաց, ծանրացու-
ցանէ զինքն եղիւրայինսն, զի
շահեսցէ զգովութի մեծյարգոյու-
թե: Իսկապէս առատաձեռն
և մեծյարգոյ նա է, որ յինքեն է՛
արտաքարշէ, զոր պարգևէ այլոց,
և ծախէ:

Գլ. ԻԸ:

Յաղագս արիութե: Որք իցեն առ նորին: Խոստելի գոլ մահն, յառնէ արի_ ականէ:

ա. Մեղկունք են սիրտք մարդկայինք, և_ տկարազգած է բնութեն. սակս ո_ րոյ մարթէ արիութեբ զինել զնա, զի մի զարհուրեցեալք ՚ի վտանգից, յետս դարձցուք ՚ի համբերութե: Կրկին է ազն նորին: Նախկինն և մանաւանդական է՛, զաշխատս և զվտանգս, վերաբառնալ անխռո Վօրէն և տանել: և միւսն է, ներսա_ մտել ՚ի նոսին, եթէ հարկն պա_

հանգչիցէ : Այլ յոյն արհամարհող ,
ո՛չ ներարկէ զինքն յանդգնաբար
'ի չարիս ; այլ պարփակեցեալն՝ կրէ՛
երկայնամտութ͞ե : ո՛չ ախորժէ
զերկիւղալիս , այլ այսպանէ ; անդ-
բարձրանայ , ուր այլք կործանիցին;
անդ կայ , ուր այլք ընկողմանին :
Ո՛չ բռնադատէ զնա անվայել
չութի եպարտաւ . ո՛չ արտաքս
ուսմն . ո՛չ աքսոր , ո՛չ զրպարտու-
թիւք , ո՛չ բանդ . ո՛չ չարչարանք ,
եւ ո՛չ ինքն մահն զարհուրեցուցա-
նէ : զո՛րմ ողբս , զո՛րմ հեծ անդու-
թիս , եւ զո՛րմ թշուառութիս , մե
ծապատուութ͞ե իւրով վերլուծանէ :
ո՛չ սպառնալեօք , եւ ո՛չ ողոքանօք
թողացուցանէ ինքեան հակամի-
տիլ յուղղականէն դրո՛յ : ո՛չ յուս
ահաւորեցուցանէ զոգին , թէ եւ յոգ-

նա

նաւթիւք իմն կիրճք դիմարկցին սկա
եցելոյ բարւոյն ; ոչ զանեղի տամ
քնուին, և ոչ կայցէ՛ ընդ գործակա-
լութեան միանգամ սկսեցելոյն ՚ի նը
մանէ, այլ տանի՛ մինչև կատարես
ցէ: ուղղակի՛ կայ ՚ի ներքոյ ամե-
նից ծանրութեց, և ոչ կորանցի: ոչ
ոք զօրեղութն փոքրացուցանէ զնա
ոչ ոք կարօղութն, և ոչ ոք անար
կութն: ՚ի մերձենալ վտանգից յա-
մենուրեք՛, ոչ ընդ վայրհարկանէ
զառաքինութին, և ոչ թագուցա-
նէ: Յո դիմեսցէ խորհի միշտ. ոչ
զինչ կրեսցէ :

Է. Որպէս որ նաւէ՛ յաջող
անկիւ հողմով, ամրացուցանէ զին
քն ապաւինիւք նաւաստիւք, զի
մինչ ժամանեսցէ ալէկոծութն ինչ
ընդ դիմացի: այսպէս և քեզ հսկ

օգտա

օգտակար լինի. խն դրել զզօրաւիգս
մինչդեռ յաջողակ է բաղխտդ. որ
ովք զձախողակն , արիաբար հիմն
կրեսցես : Զեւայր , արդ ժամանն
եցեալ քեզ , զոր ինչ ձախողակն դի_
պել կարէ ; զհիւանդութիւն , զնաւա_
աբեկութիւն. զաքսոր. զվէրս. զտան
ջանս. զհիւանդութիւնս . զբարուրս
և զարհամարհանս : Եւ այնպէս բաղ
դատեա զքեզ , իբր թէ արդ՝ իմէջ
վտանգիցն այնոցիկ իցես . որպէս
զի այսու սկզբնախաղիւ ընդունա
ուցեալ , կարասցես ասել նմանում
դիպուածում : Զայս՝ վայրութեան
ծանեա . վայրութեան նախատեսի ,
և անդրդուեցի : Յաւիտենից սահ
մանեցեալ է թէ ոչինչ խնդրասցես .
և ոչինչ լացցես ; և թէպէտ մեծաւ
զանազանութեամբ և այլունականութեամբ
տեսան

տեսանիցին տարբերիլ 'ի միմեանց
կեանքն իւրաքանչիւրոց , ամենայն
զուամարտական՝ 'ի մի՛ վերակամքի ։
ըղձամբք կորստականաց, զկորստա-
կանսն ։ Օ՜հ ինչ սքանչելիս . զմե՞ մրմն-
ջես ; Թէ և բովանդականքն քոյք կոր-
իցեն , ո՛չ ինչ կորի 'ի քումմէ ։ Լաւ-
ագոյն է՛ տալ՝ կոր պահանջի ած ,
քան բռնադատիլ 'ի հատուցումն ։
Զայր իմաստուն , 'ի տանջանս եւս
և 'ի յարկածս զոլ երանեալ , ուսոյց
ինքն էփիկուրոս , ասելով ։ Եթէ
'ի ցուլն ձեռուցեալ արկցի , ասէ ;
վա՜յ Թէ որքան քաղցրէ սա , Թէ
որքան անփոյթ առնեմ զմայս ։ Մեծ-
իմն է արտասանութիւն այս . բայց
մեզ ո՛չ է անհաւատալի , յորս ներ-
գոն այսքան օրինակք վկայեցելոց ։
որոց կաղդուրումն 'ի պատիժսն ,

ցնծու-

ցնծութեան եւ երագութեամբ 'ի բոցն հրոյ, այնքան հրաշավէպք եղեն; մինչ զի ո՛չ ինչ եղանակաւ զգալ զտանջանս տեսանելին: Զի կամեցողին եւ սիրողին զԱծ, համայն քն պատիժք փափկութիւնք են:

Դ. Ո՛չ ուրեք պայծառագոյն արտափայլէ գերազանցութիւն արիութեան, քան 'ի հանդիսութեան մահուան: Դժուարին է' վերածել զոգին, յեպերութեան կենին. որոյ սիրամբ՝ յոգունք այնքան կապակցեալք են, թէ զո՛չ ինչ երջանկագոյն, եւ զո՛չ ինչ պատուականագոյն նմին համարին: Իսկ եթէ իմաստունն են, որպէս եւ մարթէ գոլ քո, դադար եսցի համաթուել զմահն 'ի մէջ չարեաց, որ վախճան բնաւից չարեաց է, եւ սկիզբն կենաց: Յօժարա-

կանաւ

կամաւ՟ եւղոյգ ոգւով ափոտելանել
պարտիս , որ վերադառնալոցես ։
Նմանն ունի զանյաղելի հարկաւ՟
զրութ̄ի . ուստի երկնչել 'ի նմանէ,
մատակարութեց էջքի կարծիքքեն յո_
քոց երկուցանեն . իսկունան կքն սպա_
սին ։ Նմնեա՛ ; զի ո՛չ մանկունքն տխ
մարք , եւ ո՛չ մասյեղքն երկնչին 'ի_
մահու՟անէ ։ Զոր՛դ՝ յոյժ վատթա_
րագոյնէ , եթէ ո՛չ չխորհեսցէ քեզ
քանավարութ̄ի քո զանկասկած ու
թ̄ին զայն , յոր ժամանեցուցանէ
յիմարութ̄ին ։ Քարձմամբ մահու՟
անն , տրեցեալէ կեանս ։ Զկամի՛
կեալ , որ ո՛չ կամի մեռանիլ ։

Դ . Շնորհատու եղև մեզ
քնութ̄ին , մինչ պատդևեաց առ
ժամանակ մի՛ , զխարժումն իւրոց
հայեցարանաց։ առ՛դ 'ի լրումն ժա_
մա_

մանկանն , չու ելի՛ է մեզ : Մի՞ թէ մատուն ժամանեցեալ 'ի հոգէ-վարն , (եթէ վերստին շնորհիւք նմա կեալ ,) կամի՞ք դառնալ 'ի-դուք որովայնին մայրականի . առ-նուլ զանմտութիւն տղայական , զերկիւղն տխմարական , զվատան-ջան մանկութէ . զհոգսն այրայրու-թէ , և զաշխատանսն ծերութէ : Մի՞ չ ոք եղեւ այնքան երջանկա-ցես , որում հաճայասցի վերստին ծնանիլ : Անտախո՞հ լե՛ր ուրեմն , թէ յո՛ վերադառնիմս , և յորոց անջատիս : Կարե՞իր չերկնչիլ յեղմանէ կեն-ցս այսորիկ , եթէ յուսայիր 'ի մուտն միւսոյն : Զի յայս պատճառ երկի-ղի քոյոյ , զխոնո՛յնս 'ի քարեաց . որոց վ՞ն սկսանիս 'ի վախճան կենդ-քոյոյ կարօտանօք աշխատիլ : Զի պա՛

թէ

Թէ ո՛չ, ո՛չ յուղղողեիր 'ի սահմանէ յաւիտենին երջանկութեան ։ Ա՛ռն արդարոյ, տանջանք լինէր ծնանիլն, եթէ ո՛չ հետեւիւր մահն ։

Է. Ո՛չ ոք խնդութեամբ ընկալաւ զմահն, բայց յայնմանէ՝ որ վաղուրեմն տրամադրեաց զինքն առ նա ։ Ընտանեցի՛ր ընդ քեզ, մշտապէս խորհի՛ր մտածմամբ. զի յորժամ եկեսցէ, զուարճութեամբ ընդունիցիս ։ Ոչ երկարակեաց լիցիս, ո՛չ աւուրքն, եւ ոչ ամքն բազմակատարեն, այլ ոգին, որ բաղձայ եղանել, եւ վերաթեւել 'ի սկիզբն իւր ։ Երկա՛ր եկեա՛ց, որ բարւոք մեռանի ։ Բարւոք մեռանի, որ բարւոք եկեաց ։ Կամի՛ս զանդորրականին զմահ պատրաստել քեզ; Սովորեաց մեծաւորաբար արհամարհել զմա՛հ ։

Ո՛չ

Ո՛չ կարէ երկնչիլ՝ ի մահուանէ, որ զբաղումն արդ ծողոպրեաց յինքն ենէ, նախքան մահն յափշտակի-ցէր։ Կամիս քաղցրացուցանել քեզ զկեանս; ՚Ի բաց դի՛ր զա̃մ հոգս, որք վ̃ն նո̃ր են՝ ՚ի պատրաստ ութ̃ սէրս մահուան; Եթէ սուր, և եթէ ջերմախտն իսկ բաւ ձցէ զկեանս, մի՛ լիցի քեզ փոյթ։ Ա՚յնպէս տրամադրեա՛ քեզ զկե-անս, թէ կարասցես ասել յա̃մում աւուր; Կեցի։ Նա՛ կեա՛յ անկաս կած. և մեռանի ուրա՛խ, որ յա̃մ ում աւուր մեռուցանէ զինքն։ որ ում շնորհեցեա՛լ է կեալ, յետ մեռ-անելոյն։ Չկարես բարւոք կեալ, եթէ ո՛չ մեռցիս զօրհանապազ։

Գլխ. ԻԹ:

Յաղագս մեծատրութեան. (կամ մեծոգւութեան): Առաքինութիւն առն մեծատրի:

ա. Զ մե՛ծ իմն բացագանչէ ինքեամբ իսկ անուանումն, մեծատրութեան. գերազանց առաքինութեան: որոյ կամքն ամենակայտառ է, եւ ցանկ դիտէ առ մեծագոյնս: Ազնուանց տէրս, հրամանատեցեալ առապայլի, ընդ ջանս եւ կառուցումն այլոց առաքինութեանց: զի մինչ բազմադիմեալք դժուարութիւնք պատահեն 'ի կեր առութեան նոցին, յաղթել պարտէ մտացն, եւ ընդդէմ նոցին զնալ հա

մարձակօրէն, եւ դիմամարտել վս-
տահաբար : Եւ ո՛չ դառնալ յետս
'ի նոցունց, մինչեւ քանդեալ եւ ցր-
ուեալ զա̃մ կե՛րպս, եւ զմիջնորմն
հակադրեցելոյս, ժամանեսցէ ա-
րիաբար, 'ի սատայութեան իւրոյ առա-
ջադրեցոյ բարւոյն: Զայս շնորհէ՛
մեծապատուութի մարդոյն, որ միշտ
միտէ՛ 'ի գործս մեծայրականս, եւ 'ի
մեծամեծս ; Եւ մեծայնով զօրու-
թեն, անկասկած եւ յաջողակօրէն,
Ձեռնամուխ լինի՝ եւ եւս 'ի դժուա-
րագոյնս իրս: Համարձակելի՛ է յինչ
եթէ կամիս լինիլ ինչ : Ո՛չ կարէ
փոքու՝ իրն լինել մեծ : Մեծ իմն իրէ
մարդ, յորժամ իսկապէս՝ մարդ :

Է. Սիրտն մեծ. Ձգտի միշտ
առ մեծամեծս, եւ զայնոսիկ զհան-
ուրս իբր զփոքրկունս խոտէ, որոց

ցան

ցանկան ռամիկքն , իբր մեծագու-
նից : Զո՛րս մեծամեծս կատարէ ,
որք իցեն ըմբռնք բազմորակից
պատուո՛ց . բայց զինքն զպատի՛ւն
զլացեալ , ո՛չ որոնէ . և զմատուց-
եալն ինքեան , խոտէ : Բայց միայն
Թէ այլապէս պահանջեսցէ պա-
տի՛ւն այ , և հնազանդութիւն :
Զո՛չ ինչ առ ՚ի պարծանս , այլ զամ
առ խղճմտանս վերաբերէ : և
զվարձս՝ բարեպէս արարեցելոցն ,
ո՛չ պահանջէ ՚ի ժողովրդենէն , այլ
յինքենէ իւրէն : ՚Ի բարձո՛ւ կա՛յ միշտ.
գերազանց , անվանելի . զո՛յգ ինք-
եան նամենայնում կացութե ի-
րաց . և ո՛չ բարձրագունից տեղեաց
տենչայ , շատացեալ մեծութե և-
նթ իւրով : Գերազանցէ՛ զամ ,
ամենեցուն տէ՛ր է . և զմնկ ո՛չ ումեք

ենթ արկէ զինքն ; զուշոք աղաչէ , զի արտաքոյ յինքեան , ոչ ինչ իրաց կարօտի : Չիք ինչ որ զարհուրեց ուսցէ զնա , կամ խոնարհեցուսցէ : Յաւազ ածէ զինքն , և տեսանել կամի . ոչ ջանիւ ունայնութե , այլ փորձիւ ստուգանին , ներում կայ . և ձրիւքն ա̄ծայնովք , որովք վերափայլէ : Նման սակայն ընդ-այսոսիկ , անյեղլի և ծայրագոյն խոնարհութի հանդէպ ա̄յ զի զնամ զբարիս իւրս . և զհամայնս փառս , ՚ի նմին անդրադարձու ; գիտելով խոկ օրէն , զոչ ինչ ունել յինքենէ իւրմէ , զոչ ինչ կարել , և զոչ ինչ գոլ : Ջյս է՝ զեզերս առաքինութե ճա-նաչել ; զինքենէ , և զիւրոցն իրաց , խոնարհագունաբար առդգալ . սակայն զունեցեալն նոքօք զփառ-սն .

սն. (զերծ եցմամբ համեստութ̅են.) ոչ արտամերժել: փառքն՝ հետևել պարտի, ոչ ցանկանիլ:

Դ̅. Ընդունի՛ զո՛ր ըրս հակառակորդաց, դիմադրեցելով կրծիւ̂; և ոչ դիմամարտի, զի՛ ՚ի ծայրագոյն կատար առաքինութ̅են ժամանեսցէ: Ընդ այսանց միջակից և ստորկագունից, համեստ և քաղցրախոհուն առողջ զինքն; յառաջի իշխանաց և մեծատանց, ոչ սորկացուցանէ զինքն ոչ շողոքորթէ, և ոչ թողու կորաձնչիլ ազատութ̅են իւրոյ, ՚ի նոցունց կարողութ̅են: Որք սիրոյ, կամ ատելութ̅է արժանիք են, յայտնապէս ատէ, և յայտնապէս սիրէ; և որք հրապարակաւ̂ ասիլ, կամ լինիլ կարեն, ազատաբար և անձնիշխան օրէն խօսի, և գործէ. զի ոչ ինչ

երկնչի, կամ յուսայ: Զնոյնն առնէ, զոր այլքն առնեն մարդիկք. բայց ո՛չ նոյնպէս; և վ՟ այնորիկ վարի խուսափմամբ ընդ ռամկին, և ո՛չ դիւրապէս զուգախառնէ զինքն ընդ ժողովրդեան: Ո՛չ յիշէ զզրպարտութիւն; և յայնոսիկ որք հարկաւորապէս կրելի՛ք են, ո՛չ մրմնջէ, և ո՛չ սարկանայ: Զսակաւս գովէ; բայց և ինքն ո՛չ ցանկայ գովիլ, այլ գործել զարժանիս գովութե՟: Ո՛չ կեա՛յ ընդ հրամանաւ՟ այլոյ; եթէ ո՛չ բարեկամին, և մեծաւ՟որին; և ո՛չ դիւրապէս զարմանայ. զի ո՛չ ինչ երև ի նմա մեծ, կամ նորո՛գ: Յա՟մում դիպուածում անկասկած գոլով, ո՛չ շփոթի յերացն վերահասիցելոց: Զշարժումն՝ յա՛մր առնուցէ.

զձայնն,

զձայնն՝ ծանր, զբանն՝ հաստատուն և հանդարտ։ զի ոչ վաղ վաղէ, որ սակաւուց իրաց ջանայ։ և ոչ կարի՛ կայցէ, որ շատանայ ինչէամբ։

Գլուխ։ Է։

Յաղագս համբերութե։ և Հռեթք նորին և գործունակութին։ Ցուցակ, ճշմարտի համբերութեն։

Յորդորակ և խրատաբանութի, առ՚ի կրել զդմ չարս։

Հարկաւորութի յարատևութե։

ա. Համբերութի, է՛ առաքինութի իմն, որով զչարիս յաւ խուժենս այսորիկ յօ-

ժառանգականաւ ոգւով կրեմք : Բայց
զի յոգնաթիւքեն չարիքս այսորիկ,
մի այնորիկ և համբերութիւն զա-
նազանիւք անուամբ յորջորջի,
ըստ զանազանութե չարեացն յորս
ատուերի, կրելով զնոսին : Համբ-
երութի աստ յայտնապէս, յորժամ
կրէ՛ արիաբար զզրպարտութիւնս :
Զուգամտութի ; յորժամ 'ի տանս
ել զխասս չարեացն արտաքնոց,
անդանկալէ՛ : Երկայնամտութի ;
յորժամ ամրացուցանէ զկործան,
ընդ դէմ յապաղման իրին յուսաց
ելոյ : Անձնյեղլութի ; (կէ ըստայլոց.
Հաստատամտութի ;) յորժամ կառ-
ուցանէ զկամս հաստատապէս,
'ի բառնալ զբնաւ չարիս, թէ զյա-
տուկս և թէ զօտարաց ; թէ զառ-
անձնականս, և թէ զհրապարականս :

Զի՛ք

Զի՛ք առաքինութի, որով այն
քան խստագոյնք դիպիցին առիթք
վարժելոյ, որքան համբերութեն ։
քան, զի այնքան խումբք չարեաց
դիմեն 'ի նա խիղախմաբք, և այն
քան հակառակորդք պաշարեն.
Թէ ասիցես յանդգաբա՛ր. զի՛նուորու
թի գոլ կեանք մարդկան 'ի վր եր
կրի : Գ-րեթէ ո՛չ անցանէ վայրկ
եան մի, նորում չիցէ քաջապէս
մաքառելի : Եթէ պակասիցեն
թշնամիքն արտաքինք, բաւական
նապէս ոսոխէ իւրաքանչիւրոք ինք
եան, և դատախազ : 'Ի մէնջ, և
'ի մէջ ծնանին, որք տանջեն զմեզ,
և մարզեն : 'Ի լալոյ, հանայեմք ըզ
կեանս. տհաոք և խանկք առ հա
մայնս, բայց միայն վարժք յառ
տասուս : Զա՛յս ուսանիմք նախկ

նաբար,

նաբար, և յայսմ դնեմք զջան մեր ; մինչև ցմահ : Բազումք գտանին որք ո՛չ բնաւ ծիծաղեցան . ո՛չ ոք սակայն , որ ո՛չ երբեք իցէ լացեալ : Այն որոյ հարկաւո՛ր է համբերութի̅ն, զի զկո՛րծն ամրացուսցէ. զոգին զօրացուսցէ , և զպատուաքինութի̅ւնս կատարեսցէ : Ո՛չ ոք կարէ ճանաչել թէ զո՛րքան ունիցի զկա՛ր , եթէ ո՛չ կրթիցի 'ի նեղութի̅ւս : Չէ իմաստուն, որ չէ՛ համբերող :

է. Չարո՛ւքէ մարդոյն, որ ո՛չ երբեք զփո՛րձ ետու զբախտին ձախողակի : Ասեն Բժիշկք . թէ ո՛չ ինչ առաւե՛լ երկնչելի՛ է , քան 'ի ծայրի բարւոյ առողջութե̅ : Այլ և նաւաստեացն , տե՛ր իմն հանդարտութի̅ ծովուն, կործանանէ :

նէ ։ Եթէ ձաղիցէ և քայքայիցէ զքեզ թշուառահոծութիւն, ոչ է անապաշառութի, այլ մարտ ։ Եթէ ոչ մարտիցիս, ոչ յաղթիցես ։ եթէ ոչ յաղթիցես, ոչ յաղթանակիցես ։ Զի եթէ մարթ եղև քեզ չարչարիլ, և այնպէս մտանել ՚ի փառս իւր ։ դու համարիմ մանաւանդ երջանկութեան օտարին լինել, թագ բնաւից նեղութեաց ։ Մոլորիս բոլորով երկնից, եթէ դայլ իմն ճանապարհ ձևացուցես քեզ, որով մտցես յերկինս ։ Խորհուրդք առաքինութեան են սոքա. առնել զբարի, և կրել զչար ։ Բայց որք ստացեալք համբերութեան ցուցանէք, են սոքին ։ զչարիս օտարին, դուզամտութեամբ կրել. ՚ի մէջ խրատուցն աստուածայնոց, ոչ տրտնջալ. ոչ փախչել յընկեր

ակցու

ակցութեան նոցին, որք չարաբարոյքն են. ՚ի մէջ նախատից, պահպանիլ յատելութեան. որք վշտացուցանեն զմեզ, աստուածայնոյ կամացն տուգրել զայնս, ՚ի չարիս լուել զչարաբարոյն, սիրել; զզրպարտութիւն զինեալսն ընդդէմ, միայնոյ ինքեան Ա̃յ առուցել, և մատուցանել նմա զինքն. գոլով պատրաստ առ յամենայն տառապանս, ուրախութեամբ և գոհութեամբ: Եւ մանաւանդ իսկապէս համբերող գոլ ճանաչի, որ ՚ի վշտ̃ անկատարութեան մերձաւորին, չէ՛ անհամբեր:

Գ. ՚Ի վնասս և ՚ի կորուստս բարեացն արտաքնոց, մեծագոյն սփոփումն է՛, ներազննել զդժբողթէութի նոցին: Զոր ինչ ստանաս, և զոր ինչ սիրես, զընական

իմն

ինձ հպատանուտութի կնքեա՛լ ունի յինքեան: Աշու քե՛զ գոյ, բայց չէ՛ քո: Մի՛ ծառայեր զքեզ տենչմամբ մտածականի կայութեն, և հաստատութեն: Ո՛չ ինչ կայուն, անձայնոյ. և ո՛չ ինչ յաւիտենական գոյ առօրէից, բա՛ց յառաքինութէ: Այս՛ միայն անմահ պատահի մահկանացուաց. այլքն՝ զմահ իւրեանց, կրեն ընդ ինքեանս: Աշպաու[illegible]եմն. զոր ինչ և ունիս յայժմ տեղւոջ դիր, ՚ի մէջ որոց՝ և քոյ, մեծագոյն լիցի միջոց: Աշ՛ուն բարւոյ, ո՛չ ինչ կորնչի. զի զո՛չ ինչ սատանայ իբր զիւր: Զմ՞ հեծեծես մինչ կորուսանես զգոյսդ, մինչ մեռանին որդիք, հրդեհի տունդ. և մինչ կորուսանես զհամեստութիւդ. զամօթխածութիւդ. զարիութիւդ.

ութիւդ. ո՛չ չար ամենեւին: մանաւ՛անդ Թէ սոքա՛ բարիք քոյքեն, և իրաւ՛անց քոց. նոքա՛, ո՛չ բարիք, և ո՛չ քոյքեն: Եթէ կսկծաս մինչ կորուսանես զնոսին, ցուցանես ըզքեզ գոլ արժանի կորուսանելոյ: Ո՛չ ինչ համարէիր կորուսանել քո, եթէ զո՛չ ինչ սիրէիր անկարգաբար: «Արտաքինքն, ո՛չ նեղեն զիմաստունն:

Դ. Մինչ մխելոց իցես զձեռդ ՚ի գործ ինչ, զիմ պարագայս նորին և զդիպո՛ւածս, խոհեմութեամբ ներազննեա; զբազում գտցես ՚ի նա, որովք աղմկել կարասցէ միտ քո, եթէ ո՛չ լիցին նախատեսեալք: Կոչեա՛ զպաշտօնեայդ, կարէ գոլ, Թէ ո՛չ եկեսցէ վաղվաղակի: կամ զոչինչ արասցէ ըստ քոյոց կամաց:

մաց ։ Գնալո՞ց ես առ. այս ո՛մն ·
կարէ՛ գոլ, թէ անարգե՛լ իցէ; թէ
աղխիցին քեզ դրունքն ; թէ ապախտ‑
առնիցէ զքեզ ։ Զայսոսիկ նախա‑
տե՛ս, և բնաւ՟քն խաղաղականք դի‑
պին քեզ ։ Եւ Այս ո՛մն, չեթող զիս
՚ի յարկն, մինչ զայլս մուծանէր ;
զխօսս իմ քամահեաց ; ՚ի խոտորկա‑
գունում տեղւոջ զետեղեաց զիս ։
Բաղբաղանք են դանդաղկոտի
սրտի, յորս երջանիկքն ևփառի
կասունքն և անխոհեմքն՝ գթին ։
Ո՛չ հայի յայսպիսիս, որո՛չ չփո‑
թի ՚ի խոցուանց. որ գիտէ զհամայնս
սոսա, գո՛լ հարկս բնութե՟ ։ Լաւ‑
ագո՛յն է ապաքէն կրել, զոր ո՛չ կար
ես գերյաղթել ։ Եթէ ՚ի չարակն‑
ութ͞է, կամ յանամօթութ͞է ումեմն
նեղասրտիցիս, զմտա՟ւ ած. մի թէ
իցէ

իցէ՞ հնար զի ոչ լիցին յաշխարհի եղեռնագործք , և անպատկառք : Զոր եթէ չկարէ գոլ այս . զինչ նորագոյն դիպի , եթէ չոր ոմն և անզգամ , չարուոք վարեցի ըստ քարուց իւրոց : Հայեաց , մի զուցէ մանաւանդ դու իցես կշտամբելի . որ ոչ նախատեսեր միղանչելոց գոլ զայնպիսին : Միշտ անյեղլի է աշխարհ ; մոլութ̅իք են , ուր մարդիկ են :

Է. Մինչ տաժանիցիս պատժիւ ոմամբ , ներադնեա՛ . ոչ զոր կրեաց , այլ զոր գործեցերն : Եթէ զիրաւն ասիցես քեզ , խստագունից պատժոց արժանի գոլ զքեզ ամեն և ին խոստովան լինիցիս , կամաւ որպէս : ԱՅԾ է . որոյ անհարկաթեան , բովանդակքն տեղեն ՚իմեզ :

Նաս

Նոյն խրատատապատմէ զքեզ , զի
բժշկիցէ . զի վարժիցէ . զի կար
ծրացուսցէ . և պատրաստիցէ ինք
եան : Եղ պատռնենայ չարեացն պա_
հէ զայնոսիկ, որոց թուի թէ ներէ
Աստուծ կարեմ գիտել , թէ զոր
քան սրտեղութի ունիցիս համբերայ
տոչքատութեն , եթէ դու յարաշ
եղուս յընչաւէտութիս : Աստուծ
ծանեայց զորքամնութի անդեղլու
թէ քոյոյ , առ 'ի կրել զնախատս
և զպատեյրութի ժողովրդեանն, եթէ
'ի մէջ կայթմանց և զուարճութեց
ծերանաս: Լուայ զքէն , մինչ սխո_
փէիր զայլս 'ի վշտակրութե նո_
ցին . ցանկամ և ս լսել , թէ մխի_
թարիչ իցես քեզ ինքեան . և հրա_
մայօղ , զի մի կսկծայցես , և ցաւ_
իցիս : Եթէ շնորհակալ լինիս բժշ

կին, և զվարձս ես հատուցանեմ նմա, որ վշտանդէ և հատէ՛ զան դամն քո. զմէ՞ ոչ անսաս բժշկութեան տն: Խելագարութի է մտա կարծել զայնս, որք են դեղք: Եթէ կարօղանայցին բանակռուել ընդ քեզ աղքատութի, հիւանդութի, և այլք համանմանք, զորս չարս կոչես դու, յառնէին ՚ի մ̄ջ քո և ասէին: Ոին՞ չ հակառակիս ինձ այր դու: Միթէ զրկի՞ս ՚ի բարւոյ իմեմնէ, իմոյս փառաւորի. ՚ի խոհեմութէ ՚ի յարդարութէ, և կամ յարիութէ: Եւ միթէ չէ՞ յանդ՝ կալ ընդ իս ցնծութբ, և ուրախականաւ ոգւով: Բարիք լինին, զորս չարս կարծես, եթէ անկոխատեց եալ՝ գերանցցես ՚ի մ̄ջ նոցին: Մե՛ծ չարէ, չկարել զչարն տանել:

՚Իդի

Ղ. ՚Ի դիպուածս օտարաց, կարե՛ս երբեմն կեղծաւորել զանձն յեղլութի, բայց ո՛չ երբեք ՚ի քոյս: Լիցի քեզ լալիունն, հասարակ՝ ընդ տառապեցելոցն, բայց ո՛չ լալիունն ինքն՝ պատճառ: Եւ ջև խոնարհեցո՛ զքեզ ՚ի վշտացելոյն, զի կանգնես ցես զնոսա: Ո՛չ ոք յարուսցէ զանկեալն, եթէ ո՛չ զինքն կործանեսցէ և կորացուսցէ: Բայց զի տ̃մ իբր, ունին զունկունս կրկինս. զմինն, բառնալի, և զմիւսն անբառնալի: Եթէ ոք զրպարտիցէ զքեզ, մի՛ ըմբռնիցես զնա՛ յայնմ կողմանէ որով զրպարտեացն; զի սա՛ է ունկն որով բառնիլ չկարէ: Այլ զմտաւած, վերագնեցեալ զնա՛ նոյնով ար-եամբն քո. Եւ ՚ի նոյն փառս հրաւիրեցեալ: Այլ յայնես ըմբռնեսցես

զնա՛, որով ունկամբ է՛ բառնալն։ Եւ զի սիրելութիւն, կարի աղօտաձայն է ՚ի կշտամբութեան ազատականն, ջանասցես լսել միշտ զճշմարտութիւն ՚ի հակառակորդաց։ Ոչ նա՛, հսկէ՛ մշտնջենապէս, եւ զկծեցեալ լրտեսէ զպարապս եւ զիրս քոյինս։ ուսանի դիւրաբար զանխելն ՚ի քէն չարիք քոյ. քան ՚ի նմանէ։ Աղծցէ՛ զքեզ ընդ փողոցս եւ ընդ հրապարակս, եւ զախտ ոգւոյ քոյոյ, կամ զգաղեալն՝ կամ զապախտ տարածեալն, բարկացեալ ցուցցէ՛ նա։ Յայսմանէ ուսիր զպիտոյս քոյ, եւ հոգ տար փրկութեան քոյոյ։ Օգտաշնորհաբար շրջանկատէ զինքն, որ ծանեաւ՝ պատճառ գոլ ինքեան, զդատախազ եւ զհակառակորդ իւր։

Յարատ

Է. Յարատեւութիւն, է՛ պսակ
եւ կատարումն ամենից առաքինու-
թեց: Սկսողացն խոստանի յաղ-
թութիւն, բայց տրի՛ յարատեւող-
ացն: Ամ̃ որոյ նախ քան զմ̃ ձա-
նեա՛, զի զայս ստասցիս: Ո՛չ ինչ
գո՛յ այնքան պիտանացու, թէ՛ ի
յանցմանն իցէ օգուտ: Յետոյ,
ընդ կրունկն նահանջիս, եթէ առ
եւ անդրադարձեալ ո՛չ նկրտիս; եւ
եթէ սկսանիցիս զտեղի առնուլ,
զիջանես: Աճուեա՛ միանգամ զինչ
կամիցիս, եւ մինչեւ ցելդ քո, յա-
րատեւեա՛ 'ի նմին: Յեղեղուկ սր-
տի՛ է, հանապազօր զնորագոյնս
սկսանիլ փափկեցողութիւն, եւ զնո-
րոգս որոճել ինքեան զաթոռս:
Ո՛չ պատուէ զի լիցիս յայլուրեք;
այլ՝ այլ իմն: Ամուսնին՝ որ սաէպ

խըլի , և տնկի , ցամաքի : և դեղոց յաճախապէս փոփոխութիւն , խառնանէ՛ զառողջութիւն : Եթէ առաջ նոյն՝ անօթն ընտրութեան , չնկատելով զոր նախ արարեալն էր , այլ զոր առնելն պարտէր . ո՛չ միով իւիք ըմբռնեալ զինքն համարէր ; զինչ արար առնելին էր ընդ , որոյ ցանկալն յոյժ լինէր , թէ կարէիր՝ ինքնախնանի բռնել , սկզբան նորին բաղդատել : ԱՅԳԷնչ զորոց , յորչափ յարբեմու մ չիշխանի . ներ ընչից , անյապաղիէ . չգիտէ խնամել պատուողն իւրն : Իսկ նորին ունելոյ զմախժան , առանց մախճանի խնդրին : Բայց զամ ծայրին իմաստութիւն , եթէ հար և անցի ինձ ճաշակիցես , յարածամ յաղիցեալ զքեզ կարծիցես : Այլ ով ինձ կերակրէ կոչէ զքեզ՝ ինկատաելու

ելութին, որ ասաց: Եղերուք կատար
եալք, որպէս և Հայրն ձեր երկնաւոր
կատարեալ է: Այս վախճանս յա
ռաջադրին քեզ, զի գիտասցես միշտ
զոյլ տեղի անձման, առաքինութե
քոյս:

Գլուխ: ՀԱ:

Յաղագս բարեխառնութե: Որ
քան ինչ բաղձիւսիցէ նմին, ա
մօթխածութեն: Յաղագս
պահեցողութե, և ող
ջախոհութե:

Ա. Բարեխառնութին,
իշխէ փափկութեց,
որք՝ ի ճաշակս, և՝ ի շօշափականս յա
ռաջադային: զնուաղութին և

զառաւելութիւն, ասէ՛ և արտաք
սէ; համահետեւի հարկաւորացն,
որքան թուլացուցանէ ընթացաւ
ութեան ուղղաշաւիղ: Կանոն նորին
անյեղլի, է՛, ունել զմի չափոյ՝ միայն
զհարկաւորութիւն յայնոսիկ, որք
պատկանին մարմնոյն. և ո՛չ երբէք
մատնել առ փափկութիւն, զմի նո-
ցին: Այսու առաքինութեամբ յօ-
րինի. զի մի՛ ՚ի մարդոյն, փոխեսցի
յանասուն: Զյոգունս բաղհեւսէ
նմին՝ ամօթխածութիւն. սանձն
մոլարից շարժողութեանց. ցուցակն
բարեզարդութեան. պահապանն
մաքրութեան, և վկայն անմեղութեան:
Եթէ ժառանգիցէ նմա զմիտ քո,
դասուսցէ քեզ երկնչել յամենից
զազրագործութեանց, և խորշել ՚ի բա
ա՛նից խրախութեանց անձանց: Ըզ

նեբ

ներկայութեան տայ պատուել, և յամ
ուրեք պատկառել 'ի քէն ; և զայն
միշտ սիրել զիմանալի գեղեցկու-
թիւն, որ յոյժ պայծառափայլէ
'ի յաւէս քաղցրախառնութեան ։ Բայց
յայնժամ ծանիցես զքեզ գոլ անօթ-
ղած, յորժամ սարսիցես յանու-
անէ և եթ անքաղցրախառնութեան ։
յորժամ որմունքն քոյին, ծածկի-
ցեն զքեզ, ո՛չ Թագուսցեն ; զորս
քաղումք հաստատուն շրջապատ
եալս զնոքօք, ո՛չ զի անկասկածա-
գոյն կեցցեն, այլ զի մեղիցեն Թագ
նուագոյն ; Եւ զինչ սարսափելին է
գաղելդ զքեզ, և փախչիլդ յաչաց
նոյունկանց մարդոց ։ Ընդ քեզ
միշտ է ած. որ յամ ուրեք տեսանէ
զքեզ ։ ընդ քեզ է և խիղճ մտի քոյոյ ։
որ յամ ուրեք ամբաստանէ զքեզ ։

Զկեր

Է. Ի կիրառումն կերակրոյ և ըմպելւոյ, պահեցողութիւն և ժուժկալութիւն: Իսկ որք առ շօշափելիսն պատկանին, ողջախոհութիւն և պարկեշտութիւն բարեխառնեն: ’Ի կիրառութեան խորտկացն, դժուարագունեղ իմն է, արտաքս քան զսահման հարկաւորութեան ոչ ել անել: Որովայնն, պատուիրանաց ոչ լսէ. խնդրէ, բողոքէ, և զհանապազորդեան հարկն պահանջէ: Բայց թէ որքանեաւ փոքու յետս ըղձիլ և համոզիլ կարիցէ, և որքանեաւ աղօտագունիւ հարկիւ շատանայցէ, ոչ ոք մտածէ: Ստիպեմք զբնութիւն, ծառայել մոլութեանց. և զքաղցն և զծարաւն, որք բնականօք դեղիւք դիւրաւէս նուաճիլ կարեն, զանազանիւք

խոր

խորտկօք և ըմպելեօք , դրդեմք
և քորքոքեմք ։ Այլ և ողջախո-
հութիւն , դժուարաւ պահպանի
՚ի մէջ այսցանեաց բղջախոհակա-
նաց դրդողութեանց , եթէ ոչ սաս-
տահարեալ պապանձեցուսցէ զնո-
սա , երկիւղն այ . փախուստն ՚ի
պատեհից . պահպանութիւն զգայու-
թեանց , և պատկառանօքն յինքեանէ ։
Որ ոչ ամաչէ յիւրմէ յինքենէ ,
նա ոչ յայլոց կարէ ամաչել ։ Կա-
միս ողջախոհ լինել ; զայլեմ զա-
կնդ . զի մի յակամայ սորիցես , զոր
անզգուշաբար անկարկեցեր ։ Զինչ
զարմանաս , ընդ հողանիւթեան և
ընդ աղցաւոր գեղեցկութիւն ստեղ-
ծուածոյն ։ Աղտասեմ սակաւ ինչ
մի , և ահամ ոչ է ։ Օպայծառ և
զլխալիր ձակատն , հերկեաղեմ կն

ծիւքն տաղտուկք, եւ զզուանք ։ զլուսատու լապտերս աչացն, զքօղ ծացեմն ամպք տխրազգեացք մթութե ։ զխղոսկրն գեղգեղուն ատամանցն, ծածկեսցէ ժանկն ։ փախիր եւս յընկերակցութե թխերից եւ խեմնեշից արանց, խուշի՛ր յամենից մեղկութեց ; նուաճեա՛ զմարմինդ՝ ծոմիւք . եւ խստապրոյն իմս տածեա զնա ։ Նյորնչի, որ կարի անբօղն է նորոյն գերեզմանի ։

Գլուխ. ԼԲ:

Յաղագս հեզութեան, և գթութեան: Երկաքանչիւրոյն գործն, և զերազանցութիւն:

Ա. Զի մեղկացուսցես զդժխմութիւն բարկութեան, հարկաւոր է հեզութիւն. որպէս զի մի և այսր, կամ և անդր, քան զկոպարման ուղղասահմանս, ՚ի մասինս յայսմիկ միտեսցես: Բարկութիւն է՛ սուսեր բնութեան. որով ձայնէ վարել, յորժամ կշտամբել և խրատապատժել հարկիս զմեղանչօղն, ըստ քոյոյ իշխեցողութեան; յորժամ թելադրէ խոհեմութիւն քոյ զքոյդ, կամ զայլոցն զպարտութիւն

արտամերժելն գոլ հարկաւոր ;
ըստ պատշաճաւոր եղանակի . զի
մի՛ անկեսցէ յանպատժողութիւն ,
ապիրատիցն թոյլ ։ Անողո՛րմ է ,
այնքան՝ որ ներէ ամենից , որքան՝
որ ո՛չ ումեք ։ Իսկ յորժամ ըստ
պահանջման արդարութեան , պատ
ժելոց իցեն պատժապարտքն , յիշ
եա՛ զհեզութի և զգթութի ։ Եւ զ
՚ի պատիժս նց , իբր յակամայ . և
այնպիսի լեր առ մեղանչօղսն , որ
պիսի է՛ առ քեզ ած ։ Որպէս նա՛
համբերեաց քեզ , զի լաւագոյն
արասցէ . նոյնպէս և դու համբեր
նոցունց , զի ուղղեսցին ։ Անգութ
ես զբժիշկն , եթէ յուսահատե՛ս
զհիւանդն ։ Այնքան դիւրինէ
բժշկութի հիւանդին , որքան ի
մասնաւութի բժշկին , և բարեգթու
թեան ։

թիւն : Այր հեզ, գերազանցէ՛ ծո-
վու բարկութեան, իբր զապառաժ
բարձրաւանդակ . եւ զալիսն դիմեց
եալսն յինքն, վերլուծանէ եւ խոր
տանէ : ո՛չ միշտ պատժիւք, այլ
բազմիցս ապաշխարութ(եամբ) շատա-
նայ : Աղաղակէ փրկիչն աշխարհի,
առ դասս մարդկայնոյ սեռի : Ե
կայք ամ̃քն եւ ուսարուք յինէն : ո՛չ
բուժել զհիւանդս, ո՛չ սրբել զբո-
րոտս, ո՛չ կուրաց զլոյս, եւ ո՛չ մե-
ռելոց զկեանս շնորհել : Իսկ զինչ :
Ուսարուք առ ինէն, զի հե՛զ եմ :
Յայսմ ամբարեալ թուի, զա̃մ
գանձս իմաստութե(ան) եւ գիտութե(ան)
իւրոյ, զի 'ի նմանէ ուսցուք զսոյն
հե՛զս : Այսքան գերազանցութի
է հեզութե(ան) :

Է . Որպէս հեզութիւն զբաց

կու

կութեան, նոյնպէս և գթութեան, բարեխառնէ և համով է զպատժողութեան: Նա՛, առ ամենայն. սա՛, առ իշխանս, և վերակացուս ևեթ պատշաճի: Ոի գործ սորին է՛, աղօտագոյն տան զպատնիժս, քան զոր պահանջէին իրաւունքն. ո՛չ յերկիւղէ շահին, սիրելութեան, և այլոց շարժառթից համանմանաց, այլ ՚ի հեզութէ ոգւոյն: Չէ՛ հարկաւոր զծերուռնս լերանց հատանել. ՚ի ծայրս տաժանուտից ելոց, զբերդուռնս կառուցանել; գթութեան, փրկէ զիշխանն ՚ի տափարականում վայրի: Սա՛ է, ախոյան անվանելի, որ անկասկած առնէ զաւերութեան: Իշխանն չար, առն, զի երկնչի; և երկնչել կամի, զի առն: Բայց յորժամ երկնչին

հնազանդեցեալքն , ասէն ; Եւ որոք ասէ զոք , ցանկայ կորստեան նր : ՍՐԴ՛ր է կենաց Թագաւորաց , որ դիւրն անգոսնէ : Օ՛ւր ամբարձուցանէ զինքն , իշխանութեան , որո՛չ է ցանկապատեցեալ բարեխմութե՟ իւրայնոցն : ՀՀմօ՛թեն իշխանին ; բազմազանքն տանջանք · որպէս բժշկին , յոգնաթիւքն թաղմունք : ՀՀր՛դ՝ եթէ Թագաւորն զայլ զկամս իւր , եթէ զմեղանս և զզր պարտութիւս անգոսնէ ; Եւ եթէ մխիցէ ինչ 'իբարիկութ՟է օտարին , և յիւրոյն ո՛չ ինչ ծախիցէ , յայնժամ ցուցանէ զինքն ճշմարտապէս զոլ Թագաւոր : Քաջասրտին է , զոլ հեզատքն , և խաղաղական :

Գլուխ : ԼԴ:

Յաղագս համեստութե : Որկեն են գործք ուսումնասիրութե : Զոր կանոն պահելի իցէ 'ի կիրառութեան քաղաքա-վարութե :

ա. Համեստութին , զոյլ տամ ձիրս ոգւոյն, զարմանալիաբար զարդարէ : Սա , գաղափարէ պարկեշտութե , և սանձ մոլութեց : Թէպէտ լռեսցես բանիւ , զգեստուք և շարժմամբք՝ մատնես զքեզ : Նշան առաքինութեն , 'ի փոքրկանց ևս իմանի : Դէմքն , ծաղրն , ծեմութի , և շրջածութի աչացն , ցուցանեն

բաղ

բազմիցս զմարդն , թէ որպիսի իցէ։
Այնպէս կեամց , թէ ա̄մքն ծանից
են զքեզ արժանի գոլ վիճակակց
ութե̄ն հրեշտակաց ։ Պահեա՛ զգեղ
ևզճահաճո̂ յութե̄ն 'իշարժմունս
համայնց անդամոց , 'ի ձայնում ;
և ընհայեցման . զի մի ինչ իգաց
եալ և մեղկուն իցէ 'ինոսում ,
և մի ինչ գռեհական կամ տմարդ
եա՛յ ։ Ի սկզբան համեստութե̄ն
'ի յոգւոյն առ մարմինն անցանէ ,
և 'ի ներքնոյ բարոյն ծանրութե̄
արտաբղխէ 'ի մանկերևութե̄ն . որ
պէս զի մտոն հայիցի յարտաքս
իբր 'ի յարտևանայ իւրոյ ։ Ա՛յր
համեստ , կենդանի նմանակերպ
տոյէ . քան զի միայն հայեցուածո
նորին , զանեսանօղան շահէ՛ և շինէ։
Ալա̄շ . թէ որքան բարւոքէ տեսա

նել եւ օգուտ լինել ։ Պատկանի եւս առ համեստութիւն, ոչ վերանցանել զթէութն կացութեդ, զգեստիւք եւ վերաբերելեօք, զարդու տանդ, եւ քաղմութք ծառայիցդ ։ Սոքա են կնիքք ոգւոյդ, որովք ոչ դու, այլ որք արտաքոյ քո՛ են զարդարին ։ Ոմն ուրեմն խնդաս մխտասաքերի̂ չարեաց քով . ընդէր հիմնաս ընդ ճնանելոս, եւ՛ իբաղմութի կրճից քոց պարծիս ։ Յոկս այս ծառայից որ շրջապատէ զքեւ. յորմէ բաւ՛ա կանոնակէս զգուշանալ չկարես ; ուղղագոյն իմն էր կոչել զնա հէ՛ն թշնամական ։ Գիտել կամիս , զինչ առնիցես, ո՛չ՝ զինչ հրամայ եացես ։ Զիք խոնարհագոյն քան զմուտ նոցին . ոչ ինչ լրբագոյն քան զաբաբն, եւ ոչ ինչ ատելա-

գոյն

դոյն քան զելն ։

Է․ Ուսումնասիրութեան կը ձկնեան ձիրք ։ մինն է՛, բարեխառնել զախորժն գիտելոյ․ որք բազմիցս, առաւել քան զչափն գոլ սովորէ ։ և միւսն՝ զթմրութիւն և զձանձրոյթն ՚ի բաց թօթափել, և զՔ՚նս օգտոյն զարթուցանել առ ՚ի ուսումն հարկաւորաց ։ Բնութիւն շնորհեաց մարդկան զմի՛տս հետաքրքիր ; և ինքն ազդէ արհեստի և գեղեցկութե իւրոյ , ծնաւ զմեզ հայեցօղս և տեսօղս գործոց իւրոց ․ գիտելով ․ Թէ կորուսանէր պտուղ իւր, եթէ զայնքան մեծամեծս , զայնքան պայծառս և զուշիմաբար շարայարդարեցեալս, ցուցանիցէր յանապատի և յամայնոյ վայրի ։ Բայց վստահեմք մեք զբարիս բնութեան ,

հետաքրքրաբար՝ զննելով զայնս ,
որք օգտակարագոյնք էին եթէ
անգիտանային 'ինքեանք : Ո՛չ նա՛ է
մանայ եւ իմաստասիրէ՛ որ զբաղ
ումս գիտէ . այլ որ իմանայ իսկօրէն
զայն , որ պատկանի առ ի՛րն առ
աջադրեցեալ : Այնք ուսանելիք
են նախկնաբար , որք վերաբերին
առ փրկութ̄ին ; իսկ զայլսն , որ
քան սահման ընթերցցիս , ո՛չ սպառ
նամ եւ ո՛չ իսկ ստիպեմ . մինչդեռ
զընթերցեալդ , յարմարեցուցան
ես վարուց բարեաց : Բայց զգուշ
լեր . մի՛ գուցէ ընթերցմունք գրոց
այլանդականց , ունիցին յինքեանս
աստատանուտս ինչ եւ զվայրապարս,
զաղձատանս, եւ զանկայունս: Յետ
կանկանս եւ 'ի զուտ ընթերցմունս
եւ 'ի գիրս զբաղիլ պարտիս , եթէ

կա

կամիս շահել և քարշել ինչ ան
դուստ, յօգուտ քեզ՝ և ՚ի նպաստու
թ̅ն կենացդ, որ հաւատարմաբար
զներաքաղմիցն յոգւոջ քում: Զան
ազանքն ընթերցմունք, հեշտա_
ցուցանեն. այլ ճշմարիտ և խոկա_
կանն, նպաստէ՛ և օժանդակէ՛:

Գ. ՍՈվալն է երբեմն թոյլ
ինչ ոգւոյն և ազատութ̅ն. և ՚ի_
յաշխատան յաճախաւուու, ներախաւն
ելի՛ է համագիստ ինչ: զի չկարէ՛ տև_
ել որ չունի զհամագիստ փոխաբե_
րական: Օրինադիրքն ՚սահման
եցին զա՛ւուրս տմանս, որովք բա-
նաւաւտիցին մարդիկք հրապարա_
կօրէն ՚ի կէսօսանս, և ՚ի զուարթու-
թիւս պարապել. զի փոքր մի վեր
ընդունիցին պկօրութիւս լուծեց
եալս, և զթուլացեալս ՚ի յաշխա_

տանաց ։ Իսկ զլքումն եւ զխոնջ ոգւոյն, վերաբողբոջեն արարքյոյ նադիմիք ։ Թ. Զբօսնուլն, ՚ի վայելչում եւ յընդարձակն վայրոջ . որպէս զի ազատականաւ բացակայութէ երկնի, վերամբարձցէ զինքն՝ մտան. եւ յօդուածքն՝ կորովացեալք առոյգացելն ։ արտաքոյ քաղաքաց եւ շինից զգնալն, հեռի ՚ի քաղաքայնոց զաղբահոտութեց եւ ամբոխից ։ հաւորսութի, եւ անասնորսութի, որք չիցեն անվայելչք կացութե քոյոյ . եւ ձկնորսութի, որ ամբծագոյն այլոցէ, եւ անմեղագոյն ։ ընթերցմունք ուրախականք, եւ դիւրիմացք ։ Եղանակութն երաժշտական, եւ համեստունակ ինչ խաղ ։ Նա եւ կատակաբանութիք անչարաք, եւ քաղաքավարութիք . յորոց ՚ի բաց

լիցի

լիցի ամ՟ զրպարտութիւն և անվայելչութիւն: Եւ ոմանք՝ կարի մարդատեացք և ստոպեռք, որք անկեալք ընդ յիւրեանց մթնաբարոյութե. յորոց ո՛չ երբեք կարելի է արտելուզել զուարթական իմն խօսաստրութիւն: Իսկ այլք, միշտ զբաղեցեալք՝ ի կատականս և ՚ի ծանակութիւնս, ո՛չ երբեք բնաւորեն զինքեանս նոցա վճռից և խնկունակաց. և ո՛չ իսկ մեկուսանան ՚ի գումարից մարդկանց և ՚ի խմբից: Աղէ՛՝ զուգախառնել պարտէ զսոսա, և փոխաբերել. զի միայնաւորութիւնն անխառնական, զկարօտանս մարդկանց արտագործեսցէ. և յաճախութիւն քո, զերբեմնութիւն; և այսպէս փոխարինականաւ կրթմամբ, մինն լիցի դեղ միւսոյն:

Նոյն

Նոյնպէս և դատելութի աշխատա-
նաց, բուժեսցէ պարապն ; և զձան
ձրոյթ պարապոյն , աշխատն :
Գոն ևս բազումք, որք զկամ և ըզ
զօրութի իւրեանց չգիտեն տնօ-
րինել , և հրամայեն ինքեանց առ-
ա՛ւել քան զոր կարեն : Չէ 'ինո-
սում չափ : Ո՛չ Թողուլ գիտեն
զուսումն առ ժամանակ մի , և ո՛չ
սկսանել. զի մինչ ընդոստուցանեն
զինքեանս 'ի յաշխատս , շարապու-
դին տիւքն՝ գիշերոյ. և ո՛չ Թուլա-
ցուցանեն, մինչև Թուլասցին և
լուծցին : Եւ դարձեալ. մինչ 'ի
խաղս և 'ի պարապս արձակին , այն
քա՛ն վերլուծանեն զիւրեանս ,
մինչ զի առ նախկին սովորութին
հազի՛ւ կարիցեն այսրաքարշիլ :
Այնպէս ուրեմն տալի է ոգւոյն

միջար

միջարկութի իմն ժամանակն զի Թուլացի փոքր մի, այլ ո՛չ զի վեր լուծցի : Եղբ այս, հարկաւոր է քաղաքաւարութիւն . զի զիսկութենակս կացուցէ զկապարս, ընդ դորս անդ- րանցանել անձամ֊ իցէ: Լաւագոյն քան եւ՝ լինելն վտանգաւոր, մինչ վեր անցանէ ոք զչափն արդարական :

Գլխ. ԼԴ:

Յաղագս խոնարհութեան : Յորում աւկայացի : Եղբ ճանաչման իւրոյ ինքեան: Աստուածագրու- Թե ճշմարտին խո- նարհին :

ա. Ի քրիստոսէ եկն խոնար հութիւն : Նա՛ ինքն հռչակ

հռչակեաց զամ բանին, եւ ուսոյց
օրինակաւ ։ Այս, յետ առաքինու-
թեցն ածաբանականաց եւ իմա-
ցականաց, 'ի մէջ այլոց` ունի զնա-
խագահութի. զի տարամերժէ՛ ըզ
հպարտութին, որ է սկիզբն եւ ար-
մատ ամենից չարեաց ։ Այս` սիր-
ելիս առնէ զմեզ այ ; զի ընդ խո-
նարհաց է՛ խոստացութի նր ։ Աղու-
անց սորա . որ է հինգ առաքինու-
թեց , որինչ 'ի հոգեկանում չեն
ուռածում վերակառուցանի , ոչ
իսկունակ, եւ ոչ կայուն լինի ։ Եւ-
Թէպէտ անուամբ իւրով, երեւի
խոտան , ինչ եւ ստորնագոյն կրել
յինքեան. սակայն է՛ առաքինութի
վեհից . զի է՛ առաքինութի կա-
տարելոց , եւ վերամբառնայ զոգին
'ի խոկմունս բարձրագունեղս ։

Ջեռ.

Զեռնամուխ լինի յմուս վսեմա_
կանս . Թարց վտանգի միքացման .
'ի տաժանուտս , առանց երկիւղի
դժուարութե . բարձրադէտ , քա_
ջայաղթ , մեծոգի . և ցանդ 'ի նոյն
ուժ կարգի և ձևոյ ենթակայանայ:
Ո՛չ առակայանայ խոնարհութեին ,
որպէս կարծեն ռամիկք , 'ի սուկ
և էթ քամահութիւն և յարհամար
հութիւն իւրեանց ինքեանց , այլ 'ի_
բարեխառնեցելոյ յոյն , փառաց
և պատուոյ յախորժման , և 'ի ցան
կութե նոցին . որովք խորշիցի յաճ_
նլորդէն , և հեռասցի 'ի պակասու
թէն ։ ըՁ խորժէ՛ զփառս մյլոն խո_
նարհ , իբր զհմրկ ինձ առաքի_
նութէ . սրտի՛ ` ուղղապէս դիտ
ելով 'ի գործն . ո՛չ վս պարծանաց,
այլ միայն սակս առաքինութե .

և որ քան ինքն առաքինութիւն պա-
հանջէ։ Եւ զպօրինաւորէ ամ փառք,
զոր ո՛չ ծնանի առաքինութիւն ։
Բայց զի ա՛յր խոնարհ, (որքան
կարէ՛ նկատել նրբահայեցութի
մտացն,) զո՛յգ և իրաւացի ներ
ազնիօղ ինքեա՛ն է՛. վասն այնորիկ զամ
փառս, արժանապէս արհամարհէ։
զի ծանեաւ թէ որքան դո՛յզն ինչ
իցէ, զոր նա՛ յինքեան բաղձիւսէ
՚ի գործս առաքինութե՛ ; նա՛ և եր
կինչի, զի մի՛ ՚ի յախորժմանէ պա-
տուոյն ճահաւորի, անկցի յորմն
ուսմն անճահաւորին։ Եւ Զնկանկած-
ագոյնք քամահել զպատիւս ; զի որ
ընդունարէ, առաւելու. որ ան
գոսնէ, աճեցուցանէ ։

Է. Եվն այնորիկ չէս խո-
նարհ, զի ո՛չ ճանաչէս զքեզ ինքդ ։

Զիք

Չիք երկիր այնքան բացյա՛տ, զոր մի խնկատն վիպողին, դիւրագոյն հաւաստայցես : Օ՛ինչ է մարդ : ուղխտամժէտ մարմին, և բէկանուստ. մերկ յիւրմէ բնութեն. կարօտ գոյից օտարին, և ենթարկ եղեալ ամենից զրպարտութ̅եց ժամանակաց : Զանդուած կաւի : տաղտուկ իմն, և զազրագոյն կենդանի. դիւրակործան առ ամ̅ չարիս; այնքան անկցաւոր և խրամատեցեալ զգայութ̅ք, թէ զերկրայինս երկնայնոց, զհոսանուտս յաւիտենականաց նախադասէ : Այստէ ամ̅ մարդ մնեղի : Ո՛չ ումեք կենդանւոյ կեանն տկարագոյն, ո՛չ ումեք կատաղութի̅ չարագոյն, յո՛չ ումեք աղմկագոյն երկիւղներգոյ. և յո՛չ ումեք մեծագոյն փափաշ-

ոտու

տուութի ։ Ուստի է՛ ուրեմն քեզ այդքան հպարտութիդ , ո՞վ ողորմելի և ստրկանիւթ ստեղծուածդ . ամենաթշուառ , և ապեր ջանադրոյն բնաւ՛ից ստեղծուածոց ։ Հայեաց 'ի թշուառութի քո , զմտաւ՛ ած զարհամարհոտութի և զխորթնադարդութի քո , եթէ գոյ 'ի քեզ նշմարանք ինչ բանաւորութե ։ Յայնժամ լինիցիս կատարելապէս խոնարհ , յորժամ ուսցիս ճանաչել իսկապէս զքեզ ինքդ ։

Դ̅ . Ճշմարիտ խոնարհն , քամահ է՛ զինքն ամենեւին . և ո՛չ կամի զի համարեցեալ լիցի խոնարհ , այլ անարգ և երկրամած ; պատճէ՛ն ինքեան պատկանեցեալն , մերժաբերէ առ ի՛ծ . և կասկածէ

զինք

զինքենէ, յամռւմ իրի։ հնդայ́ ընդ նախատինս իւր. Եւ այսու միայն հպարտ գոյ, զի զգուշութիւն ան դամնէ։ Խորհի զինքենէ ըստ այնց, զորս ունի յինքենէ. հակ զայլոց՝ ըստ այնց, զորս ունին յնյ. Եւ այսպէս բաղդատելով զինքն ընդ այլոց, սորկագոյն եւ երկրորդ ամենից վարկանէ; զի այսէ ուշիմութի խոնարհութեն, բաղդատել զյուտուկ չարիս ընդ բարեացն օտարաց, յորմէ հետաքննչիւրոք ամենակատար, կարէ՛ թարց ստութե, անկատարագոյն այլոց վարկանել զինքն։ Եւ եւս ճշմարիտ խոնարհն, դնէ զինքն ընդ իշխանութե մեծաւորին, ամիք հնազանդութե. զյատուկ կարօտանս իւրս, ոչ կատարէ. զպակասութիւս իւրս, յօ

ծարաալէն բացայայտէ՛ . զամ զը
սպառ տուութիս համբերութէ կրէ .
զստրկագոյնսն եւս , ուրախութէ
ընդգրկէ . փախչի յամենից եղրու-
նակութեց . պահէ զինքն ՚ի բաղ
մախսոութէ . ցանկայ թագչիլ
եւ անգիտանիլ ; ՚ի ներքո քան զինքն
դնէ զամ, եւ զինքն ստորեւ ամցուն.
եւ զբոլորն զինքն , ՚ի ներքոյ ո՛չ ըն
չի ներափակէ : եւ Ձմօթողած , եւ
շրջանկնածէ . ո՛չ բարբառի , եթէ
ո՛չ ստխալիցէ հարկաւորութիւն .
եւ այն՝ համեստաբար եւ թարց ծա-
ղու . ցանկացեալ մնալ անդ լռե՛լ ,
քան ծիծաղիլ : Օխոնարհութի
սրտին մարմնովն ցուցանէ . աչօքն
երկրահայեցիւք , ձայնու եւ հա-
մեստաշարժիւ զգնացմամբ . ամօ-
թունիւ եւ կորանկրնիւ դիմաւ ,
հան

համգոյն մահապարտի , որ ա՛րդ֊
եւ ա՛րդ կալի՛ իցէ 'ի սարսափելւոյ
դատաստանու մ̃ոյ : Դ֊իտա՛նկ պատ
ժապարտութե̃յ զորս գործեաց,
եւ անի՛սկ զշնորհէն, եւ կարծունա՛նկ
զփրկութե̃ն . ո՛չ համարձակի զաչ
ան 'ի վեր ամբառնալ յերկինս , այլ
ընդ մաքսաւորին կացեալ 'ի բաց
ուստ, ջերմածաւալեօք աղօթիւք
հայցէ զներումն մեղանաց : եւ Զմա
չէ՛ յամենից գործոցիւրոց , խոստէ՛
զմ̃մ բարիս երկրաւորս . ներքա
կոխէ՛ զբնաւս հանդէսս եւ զխումբս
աշխարհի : Զի զբոլոր աշխարհս
զոչ ինչ համարի , որ զինքն ոչինչ
գոլ հաւաստայ :

Գլխ։ ԼԵ։

Յաղագս կացութեան կատարեաց ելոյն։ Որպէ՛ս առն կատարելոյ։ Վախճան կատարելոյ կենին, է՛ միաւորութիւն ընդ այ։

Ա. Կատարեալ ասի նա, որում ոչ ինչ պակաս։ Եւ զի՞նչ կարէ գոլ պակաս այնմ, որ մաքրեցեալ ՚ի մեղաց, սրբեցեալ ՚ի մոլութեանց, և զարդարեցեալ առաքինութեամբ, ամենևին յենու յԱծ իւր, և լինի ընդ նմա մի ոգի յաւիտենապէս։ Այս է կատար քրիստոնէականին կատար

ելոյ

ելութե՟ . սա՛ է՛ վախճան՛, յոր պար-
տիս դիմել բոլորով ըղձիւ : Զի
մինչ իւրաքանչիւր ի՛ր յայնժամ
համարեցեալ լինի կատարեալ ,
յորժամ մակարդանիցի ընդ իւր-
ոյն վախճանին . հարկաւոր է քեզ
յայնժամ կատարել , յորժամ կա-
տարելապէս յենուցուս յա՟ծ և
միաւորիցիս ընդ նմա , որ վախ-
ճան քո՛յ է . և դարձցիս առ յայն ,
յորմէ ելեր : Բայց ո՛չ ոք է՛ կա-
տարեալ, թարց յատկականին նպաս-
տութե՟ն ա՟յ : Եւ զի սակաւք ՚ի
մէջ մահկանացուացս, տրամադր-
են զմիտս ՚ընդունումն եղու-
նակի ծորանոյ քաղցրութե՟ն ա՟ծ-
այնոյ , վ՟ն այն , սակաւուցէ կա-
տարելութի՟ն: Զսակաւս առ քերին,
իւրաքանչիւրքն յաւիտեանք :

Է. Զայրն զայն կոչեսցես կատարեալ, զոր տեսցես զոլ անսասան ՚ի վտանգից. անշօշափ ՚ի ցանկացողութեց ; ՚ի մէջ չարաբախտութեց երջանիկ. ՚ի յանարգութիս երանեցեալ. ՚ի մէջ ալէկոծութեց, հանդարտ ; որոց ցանկան այլքն և յորոց երկնչին, ծանակ եսցէ նմա. պանց առնիցէ զհամայնիւք, իբր զդուզնաքեօք. ոչ իւ՟ իք բարեօք, եթէ ոչ իւրովքն արտափայլեսցէ. միշտ ազատ, հանապազ փաղաքեաց ինքեան. ցանգ ջոկ հանգոյն իւրեան ինքեան ; ուղղադէտ. զերազանց, ունայն՝ իւրեան, և ըն այ : որոյ բարիքն անթօթափք և անսասանելիք ՚ի բէն աւլից զօրութեց հակառակաց. որ զչարս դարձուցանէ ՚ի բարի. որ

ոչ

ո՛չ ինչ իրիք ունայնանայ . ո՛չ ինչ
դժուարուածով վնասի ; որ առողնէ
զգլխս իրացն , ո՛չ 'ի կարծեաց՝ այլ
'ի բնութենէ . որ 'ի վր ամենից գեր
անցեցեալ , դիմադրէ զինքն ընդ-
համորոյ աշխարհի . Եւ տարածէ
զմտախոհութիւն իւր յամ մառուս
նորին . միշտ անդորրական եւ
անդրդուելի . որ ըստ մեծագու-
նի մասին իւրոյ անդ մշտնջենա-
պէս համաղբաղի , աւստի է՛ջն ։
Որպէս ճառագայթք արեգականն
Թէպէտ սփռին ընդ երկիր , սա-
կայն զորն սնուդէն ուստի առա-
քինն . այսպէս եւ այրն կատարեալ
Թէպէտ ընդ մեզ քաղաքավարի ,
սակայն լաւագունին մասամբ իւ-
րով բացագոյ , եւ յարակցի միշտ
վախճանին իւրոյ ։ Եւ այնպիսի է

ոգի նորին, որպիսի է կացութ͞ի մասին աշխարհիս մահկալուսնի : Միշտ պա՛րզ է անդ : Չգիտէ՛ զպակասութ͞իս նորա . չունի ըզ սիրտ զանազան . հանուրք յաւիտ ենանք ծառայեն նմա ; 'ի քաղց ընկ եցեալ զա͞մ բազմութ͞իս, հանգչի յամենապարզ միութ͞ե : Ո՛չ ի՛նչ խնդրէ, ո՛չ ուրուք ցանկայ ար տաքոյ ինքեան, չունելով զհար կաւորութ͞ի խնդրելոյ 'ի բացուստ զերջանկութ͞ին, զոր 'ի խորանի իւր ում կնքեալ կրէ : Գործէ՛ միա յնոյ ա͞յ . միայնոյ ա͞յ կեայ . միշտ պատրաստ առ 'ի գնալ : Զգեստ շլարս զայս 'ի վե͞ր կենին քոյոյ, և իմասցես թէ որքան բացում իցես 'ի կատարելութ͞ե :

Է . Մեծագոյն և բարձրա գոյն .

գո՛յծ է իրս այս, քան զոր կարասց
ես առ նմ՛ հատուցանել. եթէ ո՛չ 'ի
վեր առնուքն քարշեսցէ զքեզ նմ՛,
որ տասց : Աուամոց իմ, ո՛չ ինչ կայ
քեզ առնել : Այլ և հարկաւորքն
տրամադրութիւք առաջնորդա
կանք : Ախճան կենին կատար
ելոյ, է՛ անդամագոյն միաւորութիւն
ընդ ա̄յ : Եւ զի նմ՛ բնակէ՛ 'ի
լոյս անմատոյց, ո՛չ երբէք մատից
ես առ նմ՛, եթէ ո՛չ 'ի բաց հերք
ցես 'իքէն զխաւարս ստեղծու
ածոց : Զկարէ մարդ միճակա
կից լինել բնութեան ա̄յ, եթէ ո՛չ
գերազանցիցէ՛ մտօք և ըղձիւ,
զինքն և զհամայն ստեղծուածս :
Ամ յեմուսն զհարդ և իցէ փոքր
կան իրի, քաստակի ամենևին ձկանն
նաւակտե՛ր, որ խայծ մամբ իւրով
արգել

արգելեալ կացուցանէ զնաւն , ՚ի մէջ ընթացից ուղւոյն ։ Հան գոյնաբար պատահի յոգւոց հոգւոց , որք իբր զնաւս ծանրաբեռնեցեալք երկնայնոց փարթամութ̅եք , երջանկապէս հասանեին ՚ի նաւահանգիստ երանեցելոյ միաւորութ̅են , եթէ ոչ լինեին արգելեցեալք յըղձականութ̅ե իմեմնէ մոլեկանէ ։ աՅ̅Տ , մի՛ եւ ամենապարզէ . ոչ երբեք կարէ հոգին գոլ յարմար միաւորութ̅են ընդ նմա՛ , եթէ ոչ բացակատարեցի մի՛ , եւ ամենապարզ ։

Վ Ե Ր Ջ ։

Զսխալեցեալսն ՚ի տպագրութեն, ստորագրեցաք աստէն, որպէս զի մի՛ լիցի տաղտուկ ընթերցողաց, և մի՛ իսկ եպերիցեն գործաւուք մատենկանս այսորիկ, վ՜ս պղերգութե՜ :

Ընթղթում. 130. ընշարում. Գ՜:
ոքքան ; Ուղղեսցես : որքան :

Ընթղթում. 134. ընշարում. Է:
ծանրագուց . Ուղղեսցես : ծանրագունից :

Ընթղթում. 138. ընշարում. Ե:
աշմկեցելոյ : Ուղղեսցես : աղմկեցելոյ :

Ընթղթում. 140. ընշարում. ԺԸ:
սուրանկապաս : Ուղղեսցես : սուտանկապաս :

Ընթղթում. 163. ընշարում. Ե:

անկա

անկաաաարութե՛ն ։ Ուղղեսցես ։
անկատարութե՛ն ։

Ընթղթում. 164. ընշարում. Դ ։
ղարտաքինս ։ Ուղղեսցես ։ զար-
տաքինս ։

Ընթղթում. 184. ընշարում. Ժա
նեզութէ՛ց ։ Ուղղեսցես ։ նեղ-
ութէ՛ց ։

Ընթղթում. 190. ընշարում. ա ։
ասպնջանկանք ։ Ուղղեսցես ։
ասպնջականք ։

’Ինոյնում թղթոջ ; ընշարում. Թ ։
ղխախուստ ։ Ուղղեսցես ։ զփա-
խուստ ։

Դարձեալ ընշարում. Ժա ։ ղղաց-
եալ ։ Ուղղեսցես ։ զըղացեալ ։

Ընթղթում. 213. ընշարում. Թ ։
ղայն ։ Ուղղեսցես ։ զայն ։

Ընթղթում. 223. ընշարում. ա ։

’իծա-

'ի ծախութէ : Ուղղեցես : 'ի ծանօթութէ :

Ընթղթում. 229. ընշարում. ժբ: համաձանեցի: Ուղղեցես: համաձայնեցի :

Ընթղթում. 238. ընշարում. է : որտին : Ուղղեցես : սրտին :

Ընթղթում. 263. ընշարում. ժբ: զմոլուութեան : Ուղղեցես : զմոլութեան :

Ընթղթում. 309. ընշարում. գ : սեռունք: Ուղղեցես: զեռունք:

Ընթղթում. 312. ընշարում. դ : զսեղանդ: Ուղղեցես: զսեղանդ:

Ընթղթում. 317. ընշարում. ժբ: զորօ : Ուղղեցես : զո՛րս :

Ընթղթում. 324. ընշարում. ը: մեժավէպք : Ուղղեցես : մեծավէպք :

'ինոյ

՚Ի նոյնում թղթոյ։ ընշարում. Ժա։ ոոյնպէս ։ Ուղղեցես ։ սոյնպէս ։

Ընթղթում. 325. ընշարում. Է ։ յօրինուաժոց ։ Ուղղեցես ։ յօրինուածոց ։

Ընթղթում. 327. ընշարում. Ժե նէրսամտել ։ Ուղղեցես ։ ներսամտել ։

Ընթղթում. 330. ընշարում. Ժգ ։ կարասցես ։ Ուղղեցես ։ կարիցես ։

Ընթղթում. 334. ընշարում. Ժե յուսանիր ։ Ուղղեցես ։ յուսայիր ։

Ընթղթում. 340. ընշարում. ա̅. ենթ արկէ ։ Ուղղեցես ։ ենթարկէ՛ ։

Ընթղթում. 344. ընշարում. Ժգ ։ յոսացելոյ ։ Ուղղեցես ։ յուսացելոյ ։

Ընթղ

Ընթղթում. 346. ընչարում. Ժգ:
Զարո̀ւբէ : Ուղղեսցես : Զա
ւո̀րբէ :

Ընթղթում. 356. ընչարում. Ժե:
քոյ : Ուղղեսցես : քո́յս :

Ընթղթում. 368. ընչարում. Է̃ :
համող է : Ուղղեսցես : համողէ՛ :

Ընթղթում. 377. ընչարում. Գ̃ :
մարգատեացք : Ուղղեսցես :
մարդատեացք :

Զմնացեալն, և զո́չ ստորանկեց
եալն հոգունակութե̃ սր
բագրողին, ուղղեսցէ
բարեհաճութի̃ ըն
թերցողին :

Եզ

Եղբա՛րք իմ սիրագունեղք:

Աւելորդ ինձ վարկի շարա-
գրել աստէն համառօտա-
բար, զլուծմունս ձայնից ոմանց
նորակերտից, զմիտս և զո՛ճ լաթի-
նականի բարբառոյն, պայծառա-
պէս և անաղճատ արտասանելոյ
սակս, հնարեցելոյն; և ևս սակա-
ւուց այլոց նախկնականաց, որք 'ի
կիր առեցեալք եղեն յինէն ըստ հա-
րազատից նոցին իմացից, նայամ
փոքրկանս մատենում, (ըստորում
թելադրեաց ինձ խելամտութի
տկարիմացի ա՛նօթոյս.) որովհետև
ինձ և դիտաւորութի իմ, յայն և-
եթ միտեցեալ գոյ, զի զտարակոյս
և ո՛չ զմի ունիցի վերծանօղ սի-
տոյիս. և մի՛ ինչ զխրթնագունու-
թի բառից, և զանծանօթութինո-

 ցին

ցին պատճառելով , առաքաւորիցէ զինքն պարապել ՚ի ընթերցուածս սորին , և վերաքաղել զպտուղս հոգենորոգս, առաքինութեցն պար փակիցելոց ՚ի սմին. որ է նախապատեա կան վախճան , և միա՛նդր հիմոյս Թարգմանութե : Իսկ զանց առի զյոգունց, ինչ ինքնակամ. ենԹադր ելով զնոսին ընդելագոյնս և բացա լոյծս զոլ համայնից ուսումնասի րաց, և լուծման իմում փոքրէ՛ն կա րօտիլ : և մանաւա՛նդ այնու՛ , զի կարի իմն ընդհոծ տարածիւր ծրագրութիւ մեկնութե յատկա կանի , իւրաքանչիւրոցն բառից , զոր դի՛ր մատենիս անպարփակ գո լով յոլովութե նոցին, նեղընդունե ել չկարէր պքնաւ՛ոն: Ուստի զգրեց եալս և եթ, ՚ի փառս մեծագոյնս ա՜յ ընկալարուք, և շնտէ:

ԲԱՌՈՒԱՐԱՆ

Գ րքիս :

Ա :

Ախտաջերի. երան ։ Յոգնա
կի. աղխտաջերունք։ Սեռա
կան իմն անուն դժնդակի հիւան
դութեան, զոր Լաթինացիք փէ՛սդիս
յարանուանեն; եւ է՛ անբարեխառն
ինչ տապ, ծրեցեալ ընդ բովան
դակ մարմինն : Ունի զանազանս
բազումս, որք զյատկականս ըերըն
դունին զանուանադրութիս, ըստ
տրպխտութեանց ախտին : զի ոմն կոչի
Զարականեայ. կամ, Տէրմանտ. որ
չարագոյն այլոց գոյ, յորմէ դժուա
րին իմն է՛ փրծանիլ: այլ ոմն աախ

Վճատցաւ՛, և Բառամկօրէն Վճառ
ցաւ՛ք: Ազամ: Ազէնտ: Կերմ:
Նաւ՛ ՚ի Օրականն. յերկօրականն.
յեռօրական, ՚ի քառօրական, և
յամսականն, կամ ՚ի Լուսնականն,
առորաքաժանի: Դ-ոն և այլք Բաղ
ումք, զորս Թողում յուզել, ՚ի հնէ
տաքբքեց ընթերցողաց: Ակռնա-
նի և վասն ախտացութե՟ ոգւոյն,
մինչ տուփողականաւ՟ մոլութ՟
բորբոքեցեալ տապի:

Ակնաշրջածեմ. հոգունակա-
բար շուրջածելով զաչս, այսր և ա-
նդր հայիմ մտադրութ՟: Ակռ-
նանի և վն աչաց մտին, մինչ շրջա-
հայի ՚ի խլաբժմունս առաքինու-
թեց, խոտշեցութ՟ մոլութեց: Լ.
Չիռքումանին՛ցիօ:

Ակշիկափաթույթ. շրջապատեց

եալ

եալ աղմկիւք . Թէ հոգեկանօք , և Թէ մարմնականօք . և զարուածեց եալ նոքօք ։

ՀՉմեռուրե՛ք , երբեմն է՛ մակբայ տեղական , նշանակէ յո՜մ ուրեք ։ Եւ երբեմն անուն , և հոլովի այսպէս ։ ՀՉմեռուրեք . եքի ։ նշանակէ զայն , որ սփռեցեալ գոյ ընդ բնաւ՞ս կողմանս , և յո՜մ իրս , և յերականութ՟իս ։

ՀՉ յարաքարշեմ . բռնութբ՟ յետս քարշեմ ։

ՀՉ յարոստեմ , յե՛տս ցանկեմ ։

ՀՉնարգանամ . անարգ , և անպիտան լինիմ ։ կամ , ո՛չ յարգանամ ։

ՀՉնդրաքացեմ , յետս աքացեմ , հանգոյն գրաստից , և նախրաց ։

ՀՉնժուր . նուաղ , և անզօր ։ կամ ո՛չ պարարտ ։

ընկարելո՛յն, չոյ։ Յօդ։ ըն
կարելչ՛ունք, չայ։ Միեղի ինչ, զոր
կափակեցեալ պատուաւարաւ, և
լարաբաժնեցեալ ՚ինքրքս յորձապատ
տիւք ճանապարհօք, և համանմա
նիւք ։ Զորք եղեն անկարելչունք
մանաւ՛ անդրականք, և ու չիմադրոյգք.
Յք։ Նյրեստականն ։ Եդիպտականն։
Լեմինիականն, և իդալականն ։ Եւ
զինճակեցաւ՛ այսմ անուա՛ան . ՚իդոր
ծոցն իւրոց արտակացելոց. իբր ատ
եցեր ; անկար ՚ինէրքս, ոչ գոյ ճար
ուրտելանելոյ ։ Քան զի ՚ի համա
նմանութե յորձապատեաց, և բաղ
մապատկից ճանապարհացն, դժու
արին իմն էր, և գրեթէ անկար զէլն
նորին գտանել, եթէ անզամ մի և
նթ ներսամտեր ոք. զի ուրքան զա
նայր խուզմամբ հայել, յոր մտեալ
նէր,

նէր, այնքա՛ն տարաձգիւր յելիցն, և մոլորեցեալ վերադառնայր ՚ի նոյն տեղի ։ Ուստի և արտասանեն վիպասանք, զերծեցեալ Թէզէոս աԹենացի ՚իյանկարելչոյ անտի կրետականէ, (յետ սատակելոյն զմինօտոյլն առասպելական,) Թէ լի՛ւն Արիատնեայ. փաղանշան ելով զուղիսն, ընդոր անցեալ նէր։ Աստուստ, ա՛մ իրք դժուա՛րի մացք և խրԹնածածուկք. և իրակ ուԹիք աշխատայորք, յարանու՛ա նին անկարելչունք. այնու՛, զի չկարէ, կամ դժու՛արապէս ըմբռ նել մարԹանայ միտս մարդկային, պիմա՛ց և զհուն նոցին ։ ՚ի Հունաց և ՚ի ԼատԹինացոց. ԼաբիրինԹոս վերաձայնի ։

Ընկոխսատՙ. որ ո՛չ պտղաբերէ

զինքն այլում, կամ խոնարհեցուցանէ: և կամ, որ ո՛չ տայ կոխատիլ ինքեան:

Անձնայլակ: ապանելի ինչ այլանդակ նմանովոր, որով փոխակերպեն զդէմս, և զբովանդակ իսկ զանձն, ըստ որում յա՛ւուրս բարեկենդանեաց, և այլոց զո՛ւարթութեց խրախճանականաց, պարածածկեն զինքեանս, զի ազատօրէն կարիցեն շրջագայիլ ընքաղաքում, անճանաչք ՚ի ծանօթից:

Անձնիւր, եր: Յոգն. Անձինք երք. երց: իւրաքանչիւր: Լ. Գ-վ օ՛տլիպէն:

Անձնուպայ. ընդվայր, և ա՛նելոյդ: Անձ յլ և ս՛նչանակէ զիրակութի ինչ ընդ դէմ համեստութե. և զինքն և ս զիրակօղն:

Անշխա

աՁ չխատայոյր · լի՛ աշխատու-
թե, և դժուարութե։
` աՁ պաղնի . որ ո՛չ է սերեցեալ
յաղնուականէ տոհմէ։ կամ Ի-ա
մին ։ նոյնպէս և արա՛րք անպատ
եհք , կոչին ապաղնիք։
աՁ պատուոցեմ . 'ի բա՛ց թողում . և
հրաժարիմ յիրէ՛ յայնմանէ զոր
ունեցեմ՛ն էի նախկնաբար։ զորօ
րինակ , հրաժարիլ յեպսուԹէ
'իվերակացուԹէ . յիշխանուԹէ ,
զոր յառաջագոյն ունէի։ Եւ ևս
մոլուԹեց , և այլոց անձահանի-
նաց վարուց 'ինէր արկեցելոցն
հրաժարուՄն, կոչի՛ ապատուոցուՄն։
Նա՛ և մինչ առաջի ոք 'իգործա-
կալուԹի ինչ, և անուղղագործեալ
'իգործոյն, վերապատմէ զոր ար
արն, և զոր լուա, կամ եաես, տաս

ապաւորութն: Լ. ռէնունցիօ:

Ապերջան. Թշուառ. ողորմելի. զրկեցեալ յերջանկութէ: Լ. ինֆէ՛լիքս:

Ապօրինաւոր. ո՛չ օրինաւոր. արտաքոյ, կամ ընդդէմ օրինի: Լ. իլլէճի՛թիմուս:

Առբաւարեմ. յաւարկեցելոյ վնասոյն, կամ յանցանացն, և կամ ՚ի հրամանէն, անպարտ առնեմ զիս; և ևս, բաւական առնեմ պարտաւորութէ իմում: Լ. էքսքուզօ:

Առունիմ, հասանեմ ցանկացելոյ իրին: զոր կամէի, առդ ընկալեալ եմ զնոյն: Լ. քօ՛նսէքուօռ:

Առաջադրեմ. զերն ըղացեալ ընտրում, հաստատօրէն եղերեմ առ ՚ի առնել, կամ ո՛չ: Երբեմն է՛, առաջի աչաց դնեմ. նախադասեմ.

առ

առաջարկեմ. առաջի առնեմ ։ Լ․ փրօփօնօ ։

յԱռաջադրեալ. կոչի եւս այն, որ եղերեցեալ է մօտք, եւ փաղա_ կացեալ հաստատապէս ։ Կոչի եւս առաջադրեալ, դիտաւորութիւն մարդոյն ։ Յանուղղապէս առնանի, վասն դնելոյն զիր ինչ. առաջի ումեք ։ Լ․ փրօփօսիթում ։

յԱռասպել. վիպումն, եւ պատմութիւն ինչ հնարեցեալ, վասն հեշտացուցանելոյ կլսօղս, որ ոչ իցէ ճշմարիտ, եւ ոչ իսկ ճշմարտանմանս ։ Կոչին եւս առասպել, ամ զրուցատրութիւնք, եւ խառնք վայրալոյծք ։ եւ_ եւս իրքն, բաղմիցս հրապարակեցեալք. որք յանկս ամենից լսին, եւ խօսին զնմանէ ամէքն ։ Լ․ Ֆապուլայ ։

յԱռանձնի, որ ընտան ՚ի կերր առնանի ։

յԱսպի

ւՉսպիղաընթաց . է՛ միանգամայն անուն խաղեաղին, և խաղի։ Բայց գանազանք են խաղքն, պարունակեցեալք ընդ այսու անուամբ: զ՚ր. արշաւ՛ ուսմն երիվարաւ՛. և կրթութն 'ի հեծելութի : մենամարտութն նիզակաւ՛ . սուսերօք. և այլովք համանմանիւք, առ 'ի մարզողութի զինուորութե: շրջաընթացութն ձևացուցելովք գրաստիւք. և այլք : Եւ զի լինին սոքա՛ յասպարիզականում խաղեաղի, վ՛ն այնորիկ ասպարիզաընթաց վերաձայնի . զ՚ր . ընթացութն յասպարիսի:

Լ. Թօնէամէ՛նթում:

ւՉսատանդականն . որ ո՛չ կարէ 'ի միում և նեթ տեղւոջ կալ, այլ տարաբերի այսր և անդր . կամ մարմնով, կամ մտօք:

ւՉր

ՀՂրբուն. Ենոյ: Ծոգն: ունք. Ննից: Հասարակ ժամանականական մար դոյն, մինչև ցանկողըն մանկութե. որք երկոտասան ամն, և կամ մինչև ցամն. Ծզ: ՀՂրբուն ասի, և ժամանակն այն, յոր ա՛րդ ժամանեցեալ գոյ իւրաքանչիւրոք:

ՀՂ՛րդ ծանրացեալ այսու դրիւ՛ է՛ մակբայ ժամանականական. նշանակէ զանցումն ներկայի ժամանակին, անորոշապէս: Բայց առաւել ազդու է, քան զմակբայսն. այժմ իսկոյն. և զայլս նմանիս: Լ. Եամ:

ՀՂրժանապատիւ, և ՀՂրժանապատուութի. արժանաւորութի պատուոյ. մեծարանք. պատիւ. իշխանաւորութի. իշխեցողութի: Մրպխնիքեն. ամելիքութի. Մմանուտիրութի. ՀՂ՛ապերեցութի.

թի. Վարդապետութի. Եպս̄ութի. ԶՋԹոռականութի: և այլք սոյն պէսեք: Լ. ՍԴԻ՛ կնիթաս:

ԶՋրտաանի. որ 'ի դրուժ արկանի, առաւելս քան զառունն: և կամ ի՛ր ինչ, որ ո՛չ է տնային:

ԶՋրտուղի. ւոյ: առաւելս քան զծանապարհն: կամ որ շեղեցեալ է՛ 'ի ճանապարհէն ուղղականէ:

ԶՋրտև ուն, ան: Յող: ԶՋրտև անուն. անաց: կամ. ունց: Վեր Ջնագոյն մասն ճակատոյն, որ մասն աչաց վերակայի, ծածկեցեալ հերօք կարճաբուսիւք, պահպանութե սակս ական, ընդդէմ իրացն այնոցիկ, որք 'ի վերուստ ներանկանիլ կարեն: զոր Ռ-ամկօրէն, Մ՛ւնք վերանձայնեն: Ձբազմազանս ունի զնշանակութիս: երբ

եմն

ԵՏն զՀարստուԹիւս , և զԳանձս
աւ՞ելորդս առնչանէ՛: Երբեմն զփք
ացուՏն , և զեւՁմբարհաւ՞ածու
Թի : Երբեմն առնանի մն Գա_
գաԹան , և Ծայրի ուրուք իրի :
ըստայմնմ. ււՀծ-իս զՅն, մինչև ցար
տևան լերինն ; Նոայամ սակայն զխտ
ելի է , զմոլորուԹի գրչաց , որք
փոխանակ գրելոյ , արտևուն . ան
հմտուԹե գրեցին, արտևան . որ է՛
ևս ընդդէմ արհեստի քերԹողու
Թե : ււՄերԹ, առնանի մն ււՎերար
կոյս , զոր զգենուլ սովորեն Թա_
գաւ՞որք , յաւ՞ուրս հանդիսականս ;
և զօրավարք , ՚ի տրիամաղբուՏն զի_
նաւ՞որականի դասին : Երբեմն մն
Ծանրախօսու Թե , և Յամրաշար
ժուԹե : ււՄե՛րԹ , փոխանակ ււՉնա
չառուԹե , և կարծ-րասրտուԹե :

ևերբ

և երբեմն ընդ Հանդարտօրէն, և
վայելչութ՟է զգնալոյ : Լ. Սու
փեւչն՛լնում :

Աղքառնաշոյտ. կարծ՛ վաղվաղ
ուն, և երագ, 'ի խոխել աքեացն.
յորում և ցուցանիցի երբեմն, ինչ
նահանջանութ՟ի իմն. անխոհեմու
թ՟ի, և կամ, անհամեստութ՟ի. Լ.
փուէփուօ՛փէուու :

Բ :

Բաղձաքարշութ՟ի. քարշումն
'ի բաղձանս, և 'ի կարօտանս ;
կամ քարշիցումն 'ի բաղձանաց :

Բանավարութ՟ի. ազնուակա_
նագոյն իմն կարօղութ՟ի, և նա_
խապէտական մասն հոգւոյն, որով
միայնով տարբերի մարդ, յայլոց
կեն

կենդանեաց , և այդ շնորհիւն մե րանկոչի բանական , այլ , ունօղ բանաւորութե ։ Չուանանի երբեմն , փոխանակ տրամընթացութե , ոգւոյն , և տրամաբանութե , մինչ հետազօտի քննել զճշմարիտն , զոր առարկեցեալ լինի 'ի միտս ։ Երբեմն առնանի իբրև զփոյթս , և զպատճառ ։ 'Ի ճարտարապետանաց վարժեցեալ լինի , փոխանակ ցուցմանն փորձեր , որ ենթադրեցեալ գոյ 'ի նախադասութե ։ Եւ յայլ ուրեք , այլ իմն կերպին , զոր ո՛չ գրեմ աստէն ։ Լ. Ռ–մցիօ ։

Բարութ. զրպարտութի , և խաբէական թակարթ , և կամ պրատացութի , որով դիզեն 'ի վերայ մտանպարտի զպէսպէս ճնաաս առելորդիւք , առ 'ի պատուժել զնա ; կամ

առ 'ի ցուցանել զնա գոլ վատա-համբաւ, և դատապարտելի : Լ. Քալուածոյ :

Բացագանչեմ. արտասուցանեմ, նշանակեմ, փաղանշանեմ, և կամ զձայն արկանեմ առհեռակայս, կամ 'ի բացուստ հնչեցուցանեմ :

Բաւականութի. անպարտ առնել զինքն: առբաւարութն : վճարութն : Բաւականապէս վճարութն պարտաւորութեն : զի բաւականութին, է՛ այնքան առնել, որ քան բաւական լինի բարկացելոյն, և քի-նախնդրոյն, առ 'ի հաշտութի, և 'ի Թողութն յանցանացն: Որպէս մինչ բարկացուցնեմք զած, մեղանչելով 'ընդ դէմ վայելչութե նորին, խո-նարհեցուցանեմք զմեզ առաջի նր, և հաշտեցուցանեմք ընդ մեզ բաւ-

ակա

անկատարութե՛ ապաշխարանացն ,
զի մի՛ պատժեսցէ զմեզ վ՟ մեղացն
գործեցելոց ։ Ընսի եւս բաւ՟ակա
նարութի , մինչ առաջի վկայեց ,
յանձն առնումք զարարեալ վնասն
մեր ընդդէմ ուրումն . եւ հա՟ստա
տեմք զապաշա՟ւանս , եւ զզղջմունս
մեր , վ՟ արարեցելոց յանցանացն ։

Լ. Սաթիսֆաքցիօ ։

Յունէտող . էտեղ ։ Ռամկօ
րէն . կ՛ոթ ։

Գ ։

Գնդուակ . Ռամկօրէն . փուլա
ղուճ , կամ Պատուկ , անու՟ան
են ։ Է՛ անուն գործւոյ ուրուք բոլո
րակաձեւի , որով խաղան մանկունք ;
բայց են յոգնադիմիք , գործիքս այ

 սոքիկ ։

սոքեկ ։ Ոմանք են փոքրկունք իմն
ծիրք, ՚ի բարակագունից տախտա_
կաց յօրինեցեալք, ընդ որոց կէ՛տն
միջին, ընդանցուցեալք զերկայն
ընս փայտս, շրջապատեն ՚ի մէջ նոց
դունց յուժգնակի իմն մանաւանդամբ
մատամանցն։ Կոյլք են բոլորակաձեւք
իբրեւ գլխածոր, ընդ որս ներանցու_
ցեալք զբուղ իմն երկթելեան, նախ
շրջածեն ոլորմամբ, մինչեւ ընդ
իրեարս մանիցեն թելքն քղոյն. եւ
ապա յերկոցունց կողմանց ձգելով
զբուղն եւ թուլացուցանելով փո_
խաբերապէս, այնքան երագօրէն
իմն դարձուցանեն զգնդակն, մինչ
եւ ոչ երեւիլ անգամ կարէ նկատո_
ղացն, եւ շրջաբերեն նովիմբ թա_
ւով, որքան եւ կամին։ Ոմանք են
յօրինեցեալք իբրեւ զատամնածո խա_

զոթ

զուրականձեւս, ունելով 'ի տեղւոջ կախեկին, ներասյնդեցեալ զեր կաթ իմն սայրեղ ; 'ի վր̄ որոյ մա թութեալք զխարազան ինչ չուան եայ, եւ կամ զքուղ սատուարամն, ընդ խազուրակմն քովանդակս, Թողլով միայն զծայր խարազանին այնքա̀ն, որքա̀ն ըմբռնել կարէ. Եւ հարկանեն յուժգնակի զգետնի, ցնցմամբ ձեռին. որ զերծեցեալ 'ի քղոյն, սաստկութբ̄ թափին շր Ջապատի յինքենէ, մնալով իբր ան շարժ : Գործն եւայլք եւս տեսանեք, որք բրօք սատուարասայրիւք զան եցեալք, առուցեն զնոյն արտաքոր ծութի, բայց չէ' ժամանակ ճառ ել սատեն զնոցանէ : Լ. Թուռ փօ, կամ Թուօքուս :

Գումարեալ. տեղի գումար

ման, մարդկանց, կամ այլոց իրաց ։

Գումարտակ. լրունակ, և կատարած ուրուք իրի յաղագս որոյ խօսին. և կամ ծայրիրն ուրուք ճշյլ և համանգամայն առուծն բովանդակից թուիցելոց, կամ արարեցելոց ։ զորօրինակ, մինչ ծախեմք զպէսպէս գոյս, առ՚ իշա-հուծս իրաց զանազանից, կամ՚ ի սխոտոյս կարեաց մերոց. և կամ ժողովեալք զհասս, և զմուտս տարեկանս, զբովանդակն համաթվեմք ՚ի մի՛, առ՚ իգիտել զորքանութիւն; զբոլորն զայն, բաղկացեալ՚ իմասնկանց, կոչեմք գումարտակ ։ Լ. Ռումմա ։

Պ– ։

Պ–ուշրանկեմ . ճանաչեմ այնքան նրբագունին խուզմամբ և հետազօտմամբ , մինչ մնայ և ոչ ինչ յենթակայութեն ճանաչելւոյ, գաղեցեալ յիմոյս ճանաչմանէ ։

Պ–երասան . իրակօղ առասպելի , և ծիծաղունեաց իրաց . որ անձնայլանեցեալ , վիպէ զնուս օտարաց , ընտեսարանում , կամ՛ ի քաղաքայնում հրապարակի ։ Պ–երասանս կոչի և ս , ա̃մ կատակատու, և խաղարկու ։ Լ. Հին՛Թուխօ ։

Պ–եյարդեմ . զԹիւրեցեալն , և զխանգարեցեալն , զերստին ուղղեմ և յարդարեմ ։ Լ. Էմ՛նատօ ։

Պ–իաղէկ . կուտակ գինչից մեռելոց ։

Դիմաըմբոստեմ. ընդդէմ զինիմ, և հակառակ կամ, զի մի՛ լիցի: Եւ երբ բարձրավզօրէն կե՛րծ արկանեմ, և խանգարեմ զլինելութիւն իւրեն: Լ. Ռեբէ՛լլիօ:

Դիմայլակ. նմանութիւն ինչ դևի, կամ այլանդակ իմն կերպարան, յօրինեցեալ ՚ի զանազանից նիւթոց, զոր ՚ի դէմս վերադնեն, զի մի՛ ճանաչեսցեալք, կամ զի երկուցեն զերեխայս տխմարս: Դամկօբէն: Մասղարայ. կամ Սուրաթ վերածայնեն: Այլ՛ք բաբէճի եւս առ յերան յայտնսին, որ է առաւօտայք երկիւղալիք թուչին, բայց ՚ի ներքս, հեշտալիք և անմիտաք են: Լ. Լա՛րուայ:

Են

Ե :

Ե-նթադրութիւն . կոչի առա_
ջինութիւն այն , որ ներածափակէ
յինքեան , զվճի՛ռ և զհոգեկական մեր
լուծումն զիրայն հետագայից ,
նորագունին հետազօտմամբ :

Լ . Ախալքէ՛ցիս :

Երբեմնութի. անուն բաղկաց
եալ ՚ի մակբայէն , երբեմն ; նշա_
նակէ զկերպառումն ժամանակի ,
նովիմբ մակբայիւ :

Երբե՛ք . մակբայ ժամանակա_
կան : Յէ ու խօսն ինն միջարկու_
թէ ժամանակի : Մի՛րթ , առնա_
նի փոխանակ , Յայլում ժամա_
նակի , կամ . Յորում և ինչ ժամա_
նակի : Նշանակէ և ս աւրեքութեք:
Երբեմն :   Եր

Երթեկցութիւն . կցորդութիւն գնալոյ և գալոյ առ միմեանս : Սովորութիւն քաղաքավարելոյ ՚ի միասին : Ընտանեկցութիւն , որ ծնանի ՚ի խօսակցութենէ , ՚ի գնալոյ և ՚ի գալոյ առ միմեանս : Լ. Քօնվէրսացիօ :

Եփարան . ստամոքս . կոչի աղե պարկն այն , ընդ որ անցանէ կերակուրն , յետ ծամելոյն և կլանելոյն : և կամ այն . յոր եփի՛ վերստին , ջերմութեամբ բնութենականաւ : Լ. Ստօ՛մաքուս :

Զ :

Զարգանամ . աճիմ յառաջելով , և միշտ շահիմ զառաւել ինչ , քան զոր նախ ունեցեալ էի :

ցի ։ Երբեմն նշանակէ յառաջեմ․ յառաջ գնամ ։ Լ․ Փռօֆի՛չիօ ։

Զգայարանք․ զրկեցեալ 'ի զգայութէ․ անզգայ․ առանց զգայութէ ։

Զգացումն․ դատողութի̄ն և իմացումն ոգւոյն, ըստորում այս պէս կամ այնպէս ենթադատէ զլուծեալն, կամ զտեսեալն, և կամ զըղձացեալն մտօք ։ Նշանակէ և ս, զասութիւնս յատկառականս, որ անց հանճարեղաբանից ։ Լ․ Սէ՛նթէնցիայ ։

Զետեղեմ․ բռնութէ̄ առնում և տիրապետեմ ։ Ընդ․ տէրութէ̄ իմով դնեմ, որ ո՛չ էր իմ ։ Կալնում զտեղի ինչ, և ընում ինև ։ Առնանի և ս վ̄ն նստելոյ 'ի տեղւոջ ուրուք, կամ կալոյ ։ Նշանա

ակէ

անկէ եւս երբեմն , յառաջել բան զմիւսն , թէ խօսիւք , եւ թէ արարմամբ: Լ. Օ՛քքուփօ:

Զուգամտութիւն : Հաստատամտութիւն. եւ բարեխառնութիւն ոգւոյ որ ո՛չ ընբարեբախտութեան բարձրավզէ , եւ ո՛չ 'ի թշուառութիւն տրտնջէ , եւ վրդովի: Երբեմն առնանի , վասն համբերութեան եւ տեւողութեան: Լ. Էգուանի՛միթաս:

Զուգեղեւնակ. տեսակ ինչ անօթոյ , համադրուեցեալ 'ի բազմամանեայց փայտից, 'իսպաս Ջրոյ. գինոյ , եւ այլոց ռոճկաց: զոր Ռամկօրէն. Լյառօ՛լ յարանուանեն: Եւ զի հասարակօրէն յեղեւնոյ յօրինի , վերաձայնեցեալ եղեւ , զուգեղեւնակ. յյ զուգեցեալ 'ի յեղեւնոյ փայտէ:

Ընդ

Ը :

Ընդդէաարեմ՝ ի բաց մերժեմ, և հեռացուցանեմ յինէն : բացասեմ հրաժարմամբ: Լ. Ռէ-քիւսօ :

Ընդհոծ · յաճախագոյն , և երկարաձիգ : Երբեմն նշանակէ · ձախ'ու առւխիտ :

Ընդոստնեմ · ցաթքելով՝ յե՛տս քարշիմ : Ճանկոյն յետս փախեմ զոտս: Լ. Ռէ-կոն'լիօ :

Թ :

Թաշփառութի՞ն · մոլորութն յուղղոյ ճանապարհէ , ո՛չ կամաւ՞ , այլ անհոգութ՞ :

Թիկնաստանդեմ. ստե՛մ և֊
փոխեմ զասացեալս իմ: Ո՛չ կա֊
միմ գալ առ ի՛ւն առաջադրեցեալ,
և պատճառեմ զբանս պէսպէսս:
Դարձուցանեմ յետս, զԹիկունս:
Ո՛չ համարձակիմ 'ի գործ ինչ մտ
անել, վ̄ն որոյ և զբարութս վերա֊
դիզեմ վախճանին այնմիկ: Ես֊
ցանկապէս փաղաքշանի անուանս
այս, 'ի շարժմանէ Թիկնակշռին,
և ուսոյն: զի մինչ 'ի բարեկամէ՛
ումեմնէ կամ 'ի մեծաւորէ, հրա֊
մայի առնիլ ինչ որ ո՛չ կամի առնել
զհրամայեցեալն, ստորէ զԹի֊
կունս և զուսն, երբեմն 'ի վեր, և
երբեմն 'ի վայր; կամ այսր և անդր
շարժառուցել, առ 'ի ցուցանել զո՛չ
ունելն զկամս, և կամ զդժուարու֊
Թի իւր ներ գոլ ընդգործում: Լ.

Թեռ

Թէռճիմէ՛ ուսօռ ։

Թոյլատրութի՛ւն. այնպիսի իմն ազատական ընդարձակութի՛ւն, և հրաման առնելոյ և խօսելոյ ամե-նից կամեցելոց իրաց, թէ և ո՛չ պատիժ տրիցի խօսեցելոց և արարեցելոց ։ Երբեմն սակայն նշա-նակէ պարզ թոյլն, և զհրամանն ։ Լ. Լիցէ՛նցիայ ։

Ժ ։

Ժանտամահ. ախտ իմն, մա-հաբեր, և ցաւածին. որ թունաւորիցելով փտեցութ-է, զկենդանական զօրութի՛ւն սրտին աղճատել, և ապականել սովորէ ։ Ռամկօրէն, մահ ։ և ուրեք ուրեք. չարութի՛ւն կոչեն ։ ժանտամահի և փո-խա-

խանձակ հնասակարութե , թշուա-
ռութե. և խանդարման: Ս՛երթ,
զմ ասուն չարագործի, և վատթա-
րաբարոյ, որ ի կրակ ժանդամոլու-
թէն , ապականանէ զայլս ; և կորու-
սանէ : Լ. փէ՛սթիս :

Ժառանգաւորեմ. զրկեմ ի ժառա-
նգութէն , զոր ունելոցէր ըստ
ծննդեանց : Թողուլ զնա , առանց
ժառանգութե : Լ. Էքսհէռէ՛տօ:

Ի :

Իսկադիր. որ ունի զհաստատ-
ունն ճշմարտութի , և ոչ մտ-
մտեխի :

Իսկ . շաղկապ ընդդիմականան :
Եւ երբեմն է՝ անուն , և հոլովի :
Իսկ. իսկոյ: Նշանակէ զճշմարիտն;
Իսկապ .

Իսկատուզուրկ ՚ի ճշմարտութէ. սուտ :

Իրաւադատ . վերատեսուչ , Դւ քննող վարուց քաղաքականաց , և արարմանց նոցին : Լ. Չէնսօռ :

Իրաւադատութի · արժանապատիւ և գործակալութի , իրաւադատին : Լ . Չէնսուրա :

Լ :

Լանջ . ի : կողմն զառիվեր, բլրոց . և լերանց :

Լեզուագար. յաճախօսեան. և որ խօսի դշար , գայլմէ . վատահամբաւելով. ստելով. և ընդդիմայր բարբանջելով յորոց խօսիցն ոչ զգուշաց֊ նաչ. և ոչ զգօնութի ընդունել կարեն լսօղքն . այլ մանաւանդ դատաղ

տուկ . եւ ղձանձրոյթ :

Լուսագար . խանգարեցեալ՝ ի լուսոյ . կոյր . ղաչացու :

Լպրծիւն . եւ լպրտիւն : յնա կապէս կոչի այն ; նորուս չկարէ ոք կալ . այլ սահիներէան ոտիցն : որպիսի է գետին, լոկոնեցեալ կաւով . կճեայք ողորկեցեալք . երկիր ինչ, կամ Ջուր սառնացեալ . եւ այլք համանմանք , նորս չկարէմք դիւրապէս հաստել զշաւիղս : Լպրծուն կոչի եւ ս, որ յըմբռնելն, սողացեալ սահի ՚ի ձեռաց . ըստոր ում են ձկունք , եւ նմանք նոցին : Հեռանանի սակայն մ՟ խաբէութէ. եւ այնց , որք զպէսպէս պատրանս եւ զխարդախութիւս գիտեն կերպար կել : Երբեմն, մ՟ անհաւատարմութէ : եւ նենգագործութէ :

Մերթ,

ւմերժ , անկայունութե՛ , եւանցողութե՛ : Լ. Լուսաւորիչս :

Լաւրկութի . չարախօսութի , կամ վատաբանութի զուամենեն :

Խս :

Խաղանք . անագ:կոչին տուրք եւ լուծլիք երեխայից , զորս մատուցանեն նոցունց , մանկածուք եւ դաստիարակք : որպէսիք են . կարկաչայք . ծուռինք , տախտակ նկարուն . պապղուն ինչ մանեակ . տապարին երկդիմի . արծաթաձոյլ դանկին . ագանելիք գեղգեղունք եւ համայն զարդք տղայականք , որովք խայտան երեխայք :

Խսաղեող . հրապարակ , եւտեղի խաղուց :

Խայտափիտ. որ ունի զխայտս ւզբինծս յոգներանգս ; և կամ զփո_ բորակս մանուանս նինջեան սևեռ_ եցեալս :

Խանդեմ. եա. է: Հրամայական. Խանդեր: արժանի լինիմ ունել զայս կամ զայն իր: Հայելեմ զայս ինչ իր: Իւրացուցանեմ սեպհա_ կանապէս :

Խարբալ. լի: Թիւրահոծ, և պատառոլով ճանապարհ. որոյ մա_ նուածքն ծռահետք և յաճախա_ գոյնք, խառնեցեալք ընդ յիրեարս, քակտին ուրեքուրեք, և խանգա_ րին. և կամ խե՛տ իմն ընդ միմեանս խառնիլով, այլայլեն զուղղութի ճանապարհին, մինչ զի ո՛չ մարթին ճանապարհորդք տարբերել զու- ղին արքունի, 'ի կողմնականաց :

Հաս

ւՀաստուած ըղխէ ըայն. Խարըալեմ. որ նշանակէ պատ նորնոյ անուան: ւՀռնանի երբեմն, վն մոլորեցուցանելոյ, և պատրելոյ :

Խելացնոր. հիւանդութին իմն, որ ցնորէ՛ գլխել և գմիտ հիւանդին, և վերածէ միանգամայն յախմարութին, և՛ իսրամտութին: Եւ պատճառին սա, ՚ի ջերմութէ մոշկեկաց. կամ ՚ի դեղնամաղձէ, և՛ ի շառամաղձէ, կարի ի մն կեղ իցէլոյ : Լ. Փռէնէզիս :

Խելացնորամէտ. ախտացեալ հիւանդութբ խելացնորիւ : Լ. Փռէնէ՛թիքուս :

Խեցեմորթ. կոչին զեռունքն, և սողունքն, որք ունին զմորթ կարծրագոյն, ըստ նմանութե խեցոյ, և կրեն ընդ ինքեանս զբնիկ իւր

եանց . Թէ Ջրային իցեն, և Թէ ցա
մաքային: Յաճախապէս սակայն
առնանի , զի փոքեր ըեռնոյն այն
որին , որ ունի դեղձիւրս կրկինս ,
որովք զուղին նախագնէ , գոլով
ինքն շաչացու . զոր Ռամկօրէն.
Շողոտ , և Տպէղուլաղի , վերա
ձայնեն :

Խուճապեմ. մեծաւ՛ հոգաքար
ձուԹէ յուզեմ զպիտոյս , և Ջանամ
կատարել զոր ձեռնամուխ եղէ :

Խրամատազգած. զգածեցեալ,
Ճխասաքերի՛ և աւ՛երածեա՛ խոր
հրդով, կամ դժնատւ՛ որութէ , կամ
մտածութէ, կամ իրակութէ, կամ
քանիւ՛ , և այլովք համայնիւք, որք
վերածել կարեն զխաս , և զաւ՛եր,
Թէ հոգւոյ , և Թէ մարմնոյ :

Խրատատպանեմ. կշտամբեմ

քան

բանիւք, կամ պատժեմ քննախն դրութէ և խրատու: Լ. Քաւթն կօ:

Խոստովանեցեմ. շարժեմ զգլուխս հանդէպ կրծոյս, անհաճուցանելով զոք. և կամ սպառնամ, միանգամայն զբանս խորոխտս, և զըգորալիս ելուզանելով:

Խոստացայ. հիւանդութի ինձ ասցաց, որ չառատուեալ' զօպի, տանկոյց նորին, և ուռուցեալ զկոպան, յետս շրջէ ինքն զարիւնատեսիլս և զկեղուանակս, մինչ զի ոչ կարեն թարթափքն առյիրեար մերձիլ, թարց մեծադունի ցաւոյ; և եթէ շօշափիցեն ձեռօք. կսկծեցեալք մրմնջեն. և ոչ իսկ համարձակայեն նկատել առ լոյսն կարեն, և կամ յի՛ր ինչ սպիտականձոյլ. զի՛ զի խստին՝ հիւանդութէ

Ենթակայքն : Լ· Օֆթալմիայ :

Ծ :

Ծաղկոտկէն . ինի : տեսակ իմն բարի թեթեւագունի , որ գծանկս փոքրկունս ունի յինքեան , խիտս միմեանց :

Ծ րարաբանութի . ոճ իմն խօսելոյ , որ համանմանիւք եւերկիմացիւք բանիւք , զքօղէ՛ զիմաստն ուղղական , եւ իբր ներածարարէ զի՛սկն իբրն , մինչ զի ո՛չ կարէ իմանիլ մաքրապէս : Եւ եթէ միշտ մոլութի համարեցեալ լինի , կերպս այս խօսելոյ :

Ծ րարուն . ունոյ : ունք . եաց : Ծրարեցեալ , եւ առ միմեանս պատառեցեալ :

Ծակս

Լ։

Աւշխենկ . ի : բարականգոյն , և խիստ մանինն այն ամենից պաղող , յորմէ կախին յոստոյ ծառոյն : զոր Մ~ամկօրէն , կոթ անուանեն :

Կպաղաբոյս . անուն իմն սեռական , որ պարունակէ ընդ ինքեամբ զոյմ բանջարս վայրիս , որք ՚ի միոջ ևեթ գնդաձևաջէ արմատոյ , արձակեն զտերևս ուղիղս և երկար ահիգս , թէ ջրայինք իցեն , և թէ ցամաքայինք : որպիսիք են . Գայլասխտոր . բծեծ . աղպաշար . և այլք նմանիք :

Կարծախօսութիւն . անհաւատութիւն , և տարակուսական իմն զօ-

րութիւն

րութիւն բանից, որ ՚ի կարծիս եւ ՚ի տարակոյս արկանէ զլսօղսն :

Կարկաչոտութիւն. լեզուագարութիւն ախմարական, որ ո՛չ զվայելս ունի խօսելոյ, եւ ո՛չ իսկ զժամանակ եւ զորպիսութիւն խօսից ընտրէ: Յատկապէս հա՛ւուցէ կարկաչել, յորոց անդրափոխի եւ առ մարդիկս, որք թարց մտախոհութէ եւ պատկառանաց, բարբանջեն վայրապար : Լ. Կառռու՛լիթաս :

Կենսակիր. նախապետական իմն զօրութիւն հոգւոյն, որ յաջողակօրէն յարդարէ զբնա՛ւս նորին ներգործութիւնս. եւ իբր յինքեան կրէ զկեանս: Սա՛ երբեմն անուանի շունչ. եւ երբեմն ոգի. ըստ զանազանից գործոց, զոր իրակէ : Լ. Սփի՛րիթուս :

Կենսատ.

Հրճնուատ . խորտ իմն թունայի , որ բուսանի ընկըզգոջն Սարտինեայ : զոր եթէ կերիցէ ոք , գալարէ զջիլս , եւ յետոյ քարշէ զշրթունս եւ զմորթն որ շուրջ զբերանովն , բազմամբ ծանեայցն . մինչ զի որք մեռանին ՚ի թունից նորին . ցուցանեն զդէմս , իբր թէ ծիծաղէին :

Լ : Սաւտո՛նիայ :

Հյերակլիր . որ աւբերէ՛ զխոր տիկս ՚ի խեղան : Աղուիշխանս , է՛ ար ժանապատիւ իմն , կերակրութիւն : զոր Լաթինացիք . Ամփիգեու վե րակոչեն :

Հյերարկ . ամ ինչ որ տրի , վա ուտելոյ եւ ըմպելոյ : Որպէս եւ ըն ծեիկ անուանի ամ ինչ , որ առ ՚նուտել ՚ի զգենուլ , եւ յայլս պէտս առաւատրին :

Սեր

Նկերտո՛մկ. մեծամեծաւ ինչ չին ու՛ած : և և ս գործի նաւարարք, որ ո՛չ միայն իցէ մեծահաշիւ վ̄ն նաւու-Թոյն, այլ և ձեռագործին, և ու-չիմութէ կառուցողին : Լ. մա՛ք ինայ : Ոմանք մեքենայ կոչեն զսա, առեալք 'ի բառնէն լաԹինացւոց :

Հ :

Հազիւ : Ռամիօրէն բռո՛ւնք կամ. ազնձախ : նշանակէ, մեծու դժուարութե̄ : Երբեմն նշանակէ. Ո՛չ : զորօրինակ. հազիւ գտանի այր, որ ո՛չ ունիցի զպաշտօն. այ̄ս. ո՛չ գտանի այր, որ ո՛չ ունիցի զպաշտօն :

Հակակրութի̄. ընականն իմն դիմադարձութի̄, և հակառակութի̄ իրաց, զոր ունին առ միմեանս

ընտածն

ընտանձնեաւ ատելութե ; որում դիմադրի. Համակրութի. որ բնականաբար ունին զձկտումն առ յիրեարս : Լ. Անթիփաթի՛այ :

Համակրութի . բնական իմն ձկտումն սիրողական, ՚ի մէջ իրերաց: որում դիմադրի. Հակակրութին: Լ. Սիմփաթի՛այ :

Համարան . Մատեան ինչ, յորում փաղանշանին բովանդակին ծախք, և մուտք. և ևս հաշիւք առնից և տրից :

Համբարու. կենդանի իմն յոյժ գազանաբարոյ և կարծրասիրտ , որ ձևացուցանէ զձայն իւր ըստ խօսից մարդկանց . և ուսեալ զանուանս հովուաց, կոչէ յարտաքս ՚ի փարախէ անտի., և գիշատէ զնոսին : Կարծեն ոմանք զբնութին

սորին

սորին զօլ երկաթեայ, ըստ 'ի միում ամի էզ, և 'ի միուսում, արո՛ւ առփոխել: Լ. Հինէ՛նա:

Հայեցարան. տեղի, ուր խաղք, և պէսպէս հրճուանք հասարակականք, հրապարակին: Մերթ, առ և ինքեան հայեցմանն առ յայսպիսիս: Երբեմն անուանի միայն տեղւոյն, ուստի հայեցանի առ խաղս հանդիսականս: Լ. Սփեքթաքուլում:

Հաշուեմուտ. պտուղ և շահ տարեկան, զոր ժողովեմք 'ի հատուածոց մերոց, յանդեայց, յանդաստանաց. 'ի տանց, 'ի քաղաքաց, և ևս յանձանց սպասաւորեցելոց իշխանութեան մերում. և յայլոց իրաց, որք մտանեն 'ի հաշիւ համարանի մերոյ: Լ. Փռօւէ՛նթուս:

Հաստկալեմ. հաստանեմ իւին-

դան

ցանկացելոյ, և իւրացուցանելմըն ա՛մ։

Հաստատուոք. որ ունի զատու՛ար հիմն և զամրագոյն ա՛րմ, և կամ ուրոյ կողմն ներքին, հաստատագոյն է, քան զկողմն վերին ։

Հարթեմ. զնախկին Թիւրն և զխալն, որ ոչ օրինապէս դրեցեալ էղև, ուղղեմ. և զվերյա՛ելեցեալն յուղղականէ չափէն, 'ի բա՛ց հատանեմ ։ Լ. Քօ՛ռռիկօ ։

Հարկամիտիմ. ստիպիմ իբր 'ի հարկէ, առ 'ի հետևիլ առաջադրեցելոյ իրին ։

Հա՛ստատդրուժ. որ խախտէ և լուծանէ զհա՛ստ ։

Հէ՛. միջարկութի՛ սպառնական ։ Երբեմն է՛, հոշական ։ և երբեմն, ա՛ղաղական ։

Հոմանի, որ ընդ միուսումսի

բողակցի,

բողանցի ընկերանայ, առ 'ի նորել զմի' և զնոյն սիրուհի, սիրով առ միականալ: Լ. Ռէունիա՛լէս:

Ձ:

Ձեռբածութին, եւ ձեռնածութին, ըմբռնումն 'ի ձեռն, եւ առաջնորդումն: Լ. Մա_նուտուքցիօ:

Ղ:

Ղեպամն՝ ըթ. յաճախապէս. բաղմիցս: Լ. Փրէ_քուէ՛նթէր:

Մ։

Մագնիս. տեսակ իմն քարի, որ յինքն առ քարշէ զերկաթն։ զոր Տաճիկք. Մքլատուղ տաշի, կոչեն։ Կարծեն ոմանք թէ յարմանու՟ անեցեալ իցէ ՚ի դատանօղէն, որ զնոյն անուն ունէր։ Իսկ այլք, ՚ի դա՟ առէն մանկնէ՚սիայ, ուր նախ գտեալ էղև, շուրջ զքաղաքա՟ն Հեռաքլեա՟. ուստի և անու՟անեցին. Հեռաքլիօն մակնէս։ Բայց զիարդ և իցէ, մոլորութի է՝ նոցին, որք անդամանդ կոչեն զսա. որ ամենևին հակառա՛կ է որպիսութե՟ սորին։ զի անդամանդն, է՝ մեծագին իմն ՚ի մէջ բոլորեցունց ականց ազնուականաց,

և կարծրագոյն քան զբնաւսն, և-
փոքրիկ. Թափանցութիւն իսկ և-
գունով, համագոյն սառնորակի.
զոր Լաթինացիք Ադամաս, Գաղ-
ղիացիք, և Լէհացիք Դիամանդ.
Իտալացիք և Սպանիացիք Դիա-
մանթէ. և Տաճիկք Էլմաս վերա-
ձայնեն: Իսկ մաղնէան, ո՛չ հա-
մարուի ՚ի մէջ ականց, և ո՛չ իսկ է
ծանրագին; կարծրութիւն և քա-
նակութիւն, իբրև զքար համա-
ջակս; երանգիւ, երկաթագոյն,
և նսեմատես: Լ. Մինէս.

Մահեկ. եկան; ծա՛ռ իմն ըստ
նմանութեան գիհոյ, որոյ սաղար-
թքն, ունին յինքեան զթոյն. մա՛ն-
աւանդ ՚ի սպանիայ, և յարքատիայ:
Լ. Թաքսուս:

Մահեթոյն. մահադեղ իմն,
կայ

կազմեցեալ 'ի թուականաց սաղար-
թից, մահեկանն : Լ. Թ-ա'քսիքայ :

ՄԵծ-իրապէս՝. կարի, յոյժ. սաս-
տիկ : Լ. Մանկնօ'փէրէ :

ՄԷ'տ. կոչի քարականգունեղ
ներկածն այն, որ կառուցանի 'ի
մէջ լծականի կշռոյն. որով համանշ
մարեն զթեթևութի և զծանրու-
թի կողմանց կշռոյն, մինչ այսր
կամ անդր, միտի : ՄԷ'տ կոչի և ս,
սանկայն սն յատկապէս. մասնիկն
այն, զոր դնեն երբեմն 'ի թա'թ
կշռոյն, առ 'ի զուգահարթել զնո-
սին միմեանց, մինչ ո՛չ են արդա-
րամեռոք : զոր Ֆէ-ամկօրէն. Աշպ
րայ կոչեն :

ՄԵռուինայ. խոտ ինչ Թունալի,
որ բուսանի 'ի լեռինս անջրդիս,
մերկս, քարաժեռս, անհետս, և

յամուլս, յորմէ մինչ ճաշակեն քա-
ծենծք, գլխատեցեալք իւրովին,
սատակին իսկոյն, 'ի սաստկութէ
թունիցն: Զոմանս առասպելս
բանեն վիպասանք, վերաբուսեց
եալ 'ի փրփրոյն հոսեցելոյ 'ի բեր
անոյն Կեռբեռոս կոչեցելոյ շանն,
դժ̄ եռագլուխ. յորժամ եհան զնա
Հերքուլէս 'ի դժոխոց անտի, եր
կաթեղինեօք շղթայիւք, եւ էած
'ի լեառն Փիթինեայ: Լ. Ակօ՛
նիթում:

Մերթընդմերթ: բազմիցս. յարաժամ. յաճախապէս: Լ. Սէփէ:

Միանդր. եր: կոչի ձողաձեւ
նի՛շն. զոր կառուցանեն նաւապար
հուամ, վ̈ն խաղուց ընթացակա-
նաց: Անդնանի հասարակօրէն,
փոխանակ եզերաց, եւ զիարդ ե-
նցէ

եղէ վախճանի ։ Մեսանի սահմանք
և կրապարք անդաստանաց , դաշ-
տաց , և այլոց , միանդր յարանու-
անին ։ Նմանապէս և կոյսք քա-
րանց , չեղջք ցորենոյ . և դեզք խո-
տից , և այլոց համանմանեաց , որոց
կողմն ներքին սնու՛ար , և քարա-
կարգոյն եղէ գագաթն , միանդր
կոչիլ սովորեն ։ Այլ և արձանք
կանգնեցեալք , և բրգունք եռա-
ժանիք և քառաժանիք , այսու-
անու՛ամբ յօրջորջին ։ Է . Մէ՛Թա ։

Մինջակէտ . Նշանախեց միջա-
կան , որ 'ի մէջ բոլորակաձևում
գնդակոջ և կամ ծրի , առկայա-
նայ . յորմէ գիծքն ընդածեցեալք
ուղղապէս առյերկոսին եզերսն ,
զուգաչափք լինին միմեանց ։ Մեւս
տի և մէջ երկրի , որ ուղղակի և-

հա՛ւատարապէս տարաձգեցեալ գոյ յամենից կողմանց, կոչի միջանկեալ, առ որ ձկտին բնա՛ւ ինք ծանրութիւք, ինքնայօժարութ՟է բնականա՛ւ: Լ. Չէ՛նթռում:

Ց:

Յաղթանակ. հանդէս երևելի, և մեծածախ պատրաստութ՟ի զոր առնել սովորէին հռոմայեցիք, մինչ զօրավար ոք և կամ կայսր, յետ յաղթելոյ և վանելոյ զթշնամիս, մտանէր՛ի մեծն հռոմ: Լ. Թռիո՛ւմփուս:

Յաղթանակե՛մ. զյաղթանակ առնեմ: զկնի վանելոյն զթշնամիս, հանդիսի՛ւ և շքեղութ՟է մտանեմ՛ի քաղաք իմ: Լ. Թռիո՛ւմփօ:

Յա

Յարա՛նկ. մանկեայ ժամանակական ։ ընդ երկարաձիգ իմն ժամանակ ։ Լ. Դի՛ու ։

Յարակունութի. երկարաձգութի ամանակի ։ Թի՛ւ աւուրց, և յոգնամեանութի աւելոյ ։ Լ. Դիութ՛ուռնիթաս ։

Յարմարափո՛յթ. որ ա՛րդ պատրաստեալ է առ՝ իշխր ինչ առնել Թա՛րց յապաղման, կամ ծուլութե ։ և որ առձեռն պատրաստ գոյ, մի՛նչ խնդրի՛ կամ պիտոյանայ ։ Երբեմն առնանի վմ դիւրութե առնլեոյ իրին ։ Սերթ, նշանակէ, զերագագոյն, և պճախտա՛ւոր ապաշտօնատարութի ։ Իմանի և ա փոխմանակ զու՛արթութէ և հրճուանաց ։ Լ. փռօ՛մփթուս ։

Յամեն. նոյ. եւաւ ։ յապաղուած,

պատճառեցեալ ՚ի կամաց յանձին:

Յապաղեմ. նպերեմ. անհո-գանամ, և իբր յապաղնում անմ-նալի թողում զջան և զհոգացու-թի իւրին առաջադրեցելոյ: Երբ եմն է, անգամեմ. առ յո՛չ ինչ հա-մարիմ: Լ. Նէ՛գլիգօ:

Յաւետագին. որ պատուակէլ ունի զգին, և զմեծահաշուեցու-թի, քան զայլս:

Յորձապտոյտ: նշանակէ զշր ջաբերմունս, և զխռովութիւնս բանից: Եւ ևս զծածանապարհ, և զ-շրջաբերոյ մանսեմանս: Եւ յատկա-պէս առանանց վըս ջրոյ, մինչ գնալ ոյր առանու՛ խառնելիս ծոցածառ պտղ գետոց, և ո՛չ ընդհոսն ուղղապէս ընդ վտակն:

Յուսացողութի: կարծիք իմն ի

կարեր,

կատուիր, և յոյս, ըղձացեալ զինքենէ՛ կամ զայլմէ։ ՚ի նկնարկանի մէ՛րթ ՚ի նկողմն չար, և մերթ ՚ի բարի։ Լ. Փիլոտուցեայ ։

Նո ։

Ղազանկիտր. կտեր ։ ԼՄԴեսանէ լինի փոքեր ձկան. զորմէ ծառ են արգելուլ ղնաւն ՚ի գնացից, յեւմաւմբ և ներ հուրով, ՚ինա։ իսկ այլք ասեն յամբարդույն. արտաւգոր ծել զընթաց նաւին, այլ ոչ հա տանել առնեւին զթափն ։ գնացից նորին։ Լ. Ո.Դէմոս ։ Յունարէն. Էխենէիս. յարգարու անուն ։

Նաւատարտակ. ատարատուծո դրաւանս, որ անապանութիւ շրջե ընդ ծով, կողոպտելով զնաւս,

զնշղէս. և կամ զընտանիս ծովային եայս: Լ. փիլաւթայ:

Նեբրսունապէս՝. կարի իմանեբք սապէս, և իբր յեցեալ 'ի սրտում, թէ սիրով, թէ խորհրդով, և թէ այլովք իրօք: Է. Ընթիմէ՝:

Նշմանձու, ցուցակ ինչ և նշան արհամարհանաց. որ լինի 'ի շարժմանօցելոյ ձեռին, շրջածութե աչաց, կամ առոցմամբ այլոց անդամոց:

Նմանակերտ. պատկեր ինչ կազմեցեալ, ըստ նմանութեան իւր ուրուք: Է. Ախմուլյաքուում:

Շ:

Շաղրժանկցեմ. շարժմամբ անդամոց մարմնոյ, հեշտացուցան

ցանեմ զհայեցողս : Լ. Մեսթի՛ք ուլօռ :

Շարժառուցեմ . յօրացմամբ իմիք շարժեմ զձեռս, կամ զանձն իմ, այսր եւ անդր:

Շարժառիթ . նշանակէ զպատճառն զայն, յորմէ շարժիմք, առ ՚իառնել զայս ինչ կամ զայն: Լ. Մօթի՛վուս :

Շիւղաղէզ . կուտակ ինչ շիւղից . կամ այլոց նիւթոց, զորս դնեն զուբարդել սովորեն մրջիւնք, ՚ի վերայ բունոց իւրեանց . մանաւանդ յանտառս, եւ ՚ի վայրս խոնաւուտս :

Շլանկատե՛մ . հայիմ, տակաւ ինչ ունելով զտեսութի, եւ իբր զխտակոյր : Լ. Չերնուցիօ :

Շնորհունակութի . յիշողու-

թի

թի առնելոյ շնորհին, և բարերարութեան, հանդերձ հատուցմամբ փոխարինին։ Լ. Կրաւթիթուտօ։

Շնորհառութի. պարգևութիւն, կամ ընձեռութիւն շնորհի ուրուք, ըստ արդեանց, և արժանաւորութեան։ Լ. Բենէֆիչիում։

Ո։

Ոգի. շունչ. կենդանի. կամ կենսատու։ Լ. Սփիրիթուս։

Ոսաղ. էղ։ նիւթ ինչ մարմնեղ, որ յօրինեն ՚ի մորթոյ եղեալ, կամ ցլայնոյ, քան զինի եփելով զնոյն։ Ռամկօրէն, սոսինձ անուանի։ Լ. Կլիւթէն, և Կլուտինում։

Ուղականեմ. հարթեմ և ուղղեմ զթիւրութի։ և կամ առ ուղին դար

ձու

ձուցանել զարտելեալն ։

Ուսուցանական, որ առ ուսումն պատշաճի ։ կամ որ վարժէ զուսումն ։ Ուսուցանականք կոչին եւ մանկունք. որք յաճախեն 'ի դպրատունս, եւ որք յուսումն պարապին ։ Լ. Ստուտիօզուս ։

Չ ։

Չարու՛ք ։ չարեպէս , ո՛չ բարուոք ։ Լ. Մա՛լէ ։

Պ ։

Պատուագրութիւն. ընձեռումն արժանապատուութեան . մեծարանք . գովաբանութիւն ։ պատիւ իշխեցողական , կամ տիրական ։ Լ. Թի՛թուլուս ։

Պո

Փողոտենուագ: Ամենայն իմն
բանաստեղծականի վերաճաւու
Թէ. որ զքաղաքականաց, կամ զյատ
կաւեց անձանց զվարս և զկեանս
առ դուցանէ ներկայապէս, հրա_
պարակեցեալ ընտեսարանում. որոյ
սկզբանն ընձեռւին իրք և արարք
տրամականք. Բայց կատարի ուրա_
խականաւ վախճանի: Ահրդ. յա_
րանու անեցեալ եղև այսպէս. զի
մանկունքն ԱՀ Թենացւոց յսկզբան
դիւտի տօնին, յօրինէին զառասպելս
բանաստեղծականս, և 'ի պողոտայս
քաղաքին երգելով, կոչէին զամբոխն
'ի հանդէս ուրեանց: և զկնի ժամա_
նակաց. մինչ հաճոյ եղև բազմաց
դիւտս այսպիսի, վերածին զամ, առ
լուագոյն և ազնուագոյն կացու
Թին, որպէս զի ընտեսարանում հրա

պարէ

պարանկեցիւր , գեղեցկագունին յօրինմամբ : Հ. Քօմ՝ տիա :

Ա :

Սառնատեսիլ, պայծառ և զուարթ հանգոյն տեսութեան սառի :

Սառնորակ. քա՛ր իմն պայծառատեսիլ և սպիտակափայլ , ըստ նմանութեան ջրի սառուցելոյ . զոր հանեն 'ի փորուածոց լերանց : Ուստի կարծեն բազումք , թէ արդարև 'ի սաստկութենէ ցրտութեանց լեռնականաց , սառուցեալքն հիւթք յարատևելով ներկրուամ , փոխեն զտեսականութիւն 'ի քար, կարծրացուցանելով զնոսա , և թողուն միայն զգոյն , և զթափանցութիւն նորին : Ծծ-ամկօրէն , Պլլօր վերածայնի :

Հ. Քրիս

Լ. Քրիսթա՛լլուս :

Սառնորակեայ. յօրինեցեալ ՚ի սառնորակէ: Լ. Քրիսթա՛լլենում :

Սիրելազրկութիւն. զրկելն յայնց իրաց, որք կարի իմն սիրելիք իցեն, զորօրինակ. ՚ի հօրէ. յամուսնոյ, յորդւոյ. ՚ի բարեկամէ իսկականէ: և այլոց :

Սմարակտոս. կանաչագոյն և թափանցիկ իմն, ակն. որ ՚ի մէջ ականց մեծագնից և ազնուականաց, զերրորդականն ունի զտեղի: Լ. Սմարակտուս :

Սկզբնախաղ. յատկապէս կոչի նախանուագումն այն հանդիսատնի. և համաձայնեցութիւն աղեաց քնարին, և այլոց գործեաց երաժշտականաց. զոր նախ քան զերգելն,

ելն, սովորեն երգիչք և քնարահարք փորձառուցել ։ Սակայն առնմանէ սեռօրէն վս՛ սկզբան նոցա համայնից, մեղմաքայլ սկսեցելոց ։ Է. փռէլուստիում ։

Սղղուեմ . հնչուեմ այն սղա-ձայն, որ ելուղանի խոյմամբ ա-տամանց, և սակաւ ինչ անձ-կացուցմամբ շրթանց . զոր Յոա-մկօրէն Սլվլուեմ, ասեն ։ որպիսի է՛ ձայնարկութիւն օձից, և համբաւ-ուա՛ց ։ Է. Սի՛պիլուս ։

Սողոսկեմ . յածապէս սողամ պատանդական, թա՛րց առա-ջադրութե . ըստորում շարժին սող-ունք և զեռունք ։

Սպրծեմ . բռնութե և գրո-հիւ՛ ներսամտեմ; կամ դիմեմ 'ի ներքս մեծաւ՛ յանդգնութբ ։

Ապրդեմ. մեղմաբար սողմամբ 'ի ներս մտանեմ:

Աստու. եռ. եռք: առանց բա_ պաքավորութե. և անընդել բարե կրօնութե. որ ոչ զգացուցմանց զխղճանէ, և ոչ հոգ ունկնդիր խորա_ տուց լինի, այլ դունհակամտա_ ամարդութե յառաջնեցուցանել ջանայ զկամ իւր:

Անուսակմ. կի: Անծեւաւի իմն ճանճի, մեծագոյն մարմնով քան զմեղու. որ ոչ զխայթ ունի, և ոչ հոկ մեղրագործէ կամ վարժէ զպա_ շտօն ինչ ըն մեղրարանում, այլ միայն սապնջակն լինի ջերմաց ութե զանգուածոյ մեղերն: Ասի այէ 'ի գործառութի զայլս մեղու ոհէր զպաշտօնեայս. սպառէ թմրց զթութե, զյամառութս, և ձևաց եղով

ելով քարեկամութե՛ նորով, պա_
տրէ զմեղուսն, և տուտէ՛ ձրի զվաս
տակ նոցին ։ Ուստի ո՛չ անմայել
չափես վէրաբերին առ աղբերգս և
յանապրիս. որք Թէպէտ յինքեանց,
զո՛չ ինչ արժանի զօրութե՛ ստանեն,
դարմանակալք լինին մակայն ուշիս
ստամոքաց և վաստակոց ծառայից.
և արկանեն զմանկանց ի հնանձս,
զորս ո՛չ սերմանեցին ինքեանք ։
Ձ. Ուսանի և վ̄ պատե՛ր. խորամանկ
կութե. և որոգայթի. յորս Թա_
գուցանի ճշմարտութին ։ Լ. Փոփ
քսա ։

Սուտականասպաս որ վերերև_
ութաքար և կեղծիք ձևացուցա_
նէ զքարեկամութի և զպաշտօ_
նատարութի, և ինքեան յարդարէ
զԹշնամութս ։ Լ. Փուքամ Թուծ ։

Վ:

Վաղարկութիւն. Երկարեցումն, և տարածումն ժամանակի, ՚ի ներկայէն, առ յայլս ամանակս: գործման. եթէ զգործ ինչ զոր այսօր, կամ նոյն ժամու առնելոց էի, յապաղեմ զնոյն, մինչև ցվաղն, կամ ցմիւս ժամն: Ը. ԱՄԻ լմնցիս:

Վարկ. ի: և վարկեան, ենոյ: է՛ մասնիկն այն, զոր թէպէտ և փոքրիկ իմն է, սակայն դրեցեալ ՚ի թւոյ կշռոյն, շարժէ զնա, և տատանահակէ՛: ուստի ասեմք, կէ՛ս անուանեմն մի փոքրութեան: Վայրկ անուանի և ս, զնարդ և իցէ միջակութեան ժամանակի: Եւ և ս

հա

համայն ծանրութ̃ի , եթէ մեծ իցէ , և եթէ փոքր : Այլ և բովանդակ ընթացից ժամանակի : Յաճախապէս առնանի , զմ̃ փոքրագուն եղև իմն կէտի , ներկայականն ժամանակին : Երբեմն զմ̃ դոյզն ինչ որքանութ̃է իրաց : Վստուաատենն իրք , մեծի , կամ փոքու վարկի , ոպ . զմեծ , կամ զփոքր հաշուէուեն և զկարողութ̃ի ունին : Լ. Մօմէնթում :

Վարկենական . որ փութապէս անցանէ , և հոսանուտ իցէ : կամ որ դիւրապէս փոխի , և պականի եւ ևս , որ ընդ դոյզն ինչ ժամանակ մնալոցէ . և վաղվաղակի ոչընչանայ : Լ. Մօմէնթանէում :

Վատշուէր . դժբաւատ . անձնուտ , վատվաշոտ . չկոխ . անհաստուակ .

չարաբարոյ . պատճառ , և որ ղո՛չ ինչ մասն բարութե ներընդունելի յինքեան . և ընդունօղն է բնաւ՛ից մոլութե , և իրակօղ նոցունց : Լ. Նէ՛քուամ :

Վատաշու՛քութիւն . անուն մեղ ացեալ ՝ ի վատաշու՛քէն , և ունի ըզ նոյն նշանակութիւն : Լ. Նէքու՛ի ցիա :

Վեհալուսատր . եր : յորժամ այս ծառայից . լուսա՛ւոր դրագուներոյ . պճնազարդոյն : փոխաբերութե ա նուն մեր սրբո՛ց աստուածներին , հուշա կա՛ւոր . և համբա՛ւ ածա՛ւ ալը : Ուստի զայրս իշխանազոյնս . և զմե ծահռչակս , կոչեմք վեհալուսատր : Եւ և ս զարաքս պաշտելիս . և զգոր ծս աղնու՛ ականս : Լ. Իլլուստրի՛ս սիմուս :

Վեր

Ալերապաքինեմ և վերջատին բժշկեմ ։

ԼՈ ։

Տեսարան . շինուած ինչ բարձրայատակ և կեսածեր . յարմարագոյն առ 'ի տեսանել զհայեցարանս , և զխաղս համդիսականս ։ Երբեմն սակայն դնի փոխանակ հայեցարանի ; և երբեմն , վն̄ բազմութե հայեցողացն ։ Լ. Թեա-Թրում ։

ԼՈՏեսափոխ . կոչին զանազանութիւնք փոփոխմանց ընտեսարանում , մինչ երակին 'ի դերասանից Գողոտնուագք . կամ Քաղեմուագք ; որք լինին , կամ եղեւմուիւք անձանցն երակողաց . և կամ փո-

փոխմամբք նկարից պէսպիսեաց :
Լ. Սչէ՛նայ :

ՏԵղակալեմ. բռնութէ յափշտակեմ : առնում և խլրացուցանեմ: ժառանգեմ զտեղի ինչ, և կալում զնա իմով իշխեցողութէ, մինչ զի չկարէ՛ լինիլ տեղի, այլում: ձեյլ և յառաջել քան զայլս, յի՛ր ինչ, առն տեղակալել զնոյն : Լ. Օ՛քքուփօ :

ՏԻ՛, ոյ : անուն սեռական, որ պարունակէ զհնգեքին հասակս կենաց մարդկայնոյ: ծր. Տղայութի : Օմանկութի: Երիտասարդութի : Օայրութի : և Օծերութի: Տի կոչի երբեմն մի՛ և նթ ամս: երբեմն, և երեսունք: և մե՛րթ շրջանակ. Ծ. ից ամաց : Կոչի և ս տի՛, բազմանդակ կեանս մար

մարդոյ , որքան և իցէ երկարու_
ձիգ ։ Լ. Է՛ Թաս ։

ԱՄԻ՝ . որակացեալ այսու դիմի
է՛ մակբայ դիմադրական , և նշա_
նակէ , բայց . իսկ . այլ ։

ԱՄԻ՛Ր . մակբայ որականական ։
կարի՛ . յոյժ . և այլք ։

ԱՄխորժեմ . ո՛չ ախորժեմ ։

ԱՄոգորեմ . մածեմ , կամ ծծե
ցուցանեմ հեղականատ խմիչ հիւ
թով , և կամ հոտով . և իբր թա_
նամ զնա այնու իրիւ ։ Ուսանի
և ներկելն երանգին . տոգորութի
ւն . զի մածի , և թանի՛ նովաւ ։
Բայց մնդրափոխմամբ առնանի ,
վն սկզբնաւորելոյ . մարզելոյ . կրթ
ելոյ . և խնելամուտ առնելոյ ։ Այս
որոյ և ասի . տոգորեցեալ գիտու
թե . բարեկրթութե . առաքինու
թե ,

թէ, մոլութէ. և այլ: Լ. Ի՛մպուս:

Տրամաղո՛յգ. անզգոյգ, հակա-ղոյգ. անհանգէտ. որ. ընդդէմ զու-գութէ, և հակառակութէ:

Տրամախիտ, անյաճախ. սա-կաւագիւտ, և որ ո՛չ միշտ առ ձեռն պատրաստ գտանել կարէ։ Լ. Ռա՛րուս:

Տրամադրեմ. կարգաւորեմ. յարդարեմ խոհեմութէ: Լ. Տի-սբօ՛նօ:

Տրամապահով. անզգո՛յշ ի կաս-կածանաց, և յերկիւղէ. ո՛չ անքոյթ:

Տրամաճառեմ. տրո՛նեմ յամե-նից կողմանց. յուզեմ հոգունա-կաբար. և հետազօտութէ վիճա-բանեմ: Լ. Տիսգու՛ռրօ:

Տրամատեսեմ. յայտնապէս և խնկապէս ճանաչեմ. արտադատ-եմ.

եմ. զանազանեմ. դնեմ զատարբեր ութի՛ ենթադատամամբ, և բաժան եմ յիրերաց, զչարն և զբարին. և զայլս։ Լ. Սմիսչէ՛ւնօ։

Ստրամանկայն՛մ. հաստատօրէն կացուցանեմ, կամ օրէնադրեմ. և կամ հիմնադրապէս ամրացուցան եմ։ Լ. Քօնսթի՛թուօ։

Ց։

Ցուցամոլութի՛. պարծութեան ունայնական, որ ներընդդունի յինքեան զմոլութի՛ ինքնահաւանութե՛։ Երբեմն է, խնամեշօրէն պճնութեամբ, առ ՚ի ցուցանել զկամս. կամ զգեղեցկութի՛ իւր. զի սիրեսցի, կամ պատուեսցի յայլոց։ Լ. Օսթէնթացիօ։

փառ

Փ:

Փաղարկութիւն. ենթադատու-
թեան ծածկապունի, եւ մնդի-
տացելոյ ուրուք իրի, զոր
մտածեմք յարաբերութ. նշանաց
իմիք և պատճառաց, և կարծեմք
այսպէս կամ այնպէս գոլ: Լ. Քօն-
իէքթուրա:

Փաստ. պատճառ, կամ պատ-
շաճաւորութիւն իմն ժամանակի:
Լ. Օքքազիօ:

Փաստաբան. կոչի այն, որ զպատ-
ճառ և զդատ ուրումն յառաջեցու-
ցանել ջանայ. և ջատագով լինի ի
կողմանէ նորին, զորոյ զհոգ յանձին
կալեալ է: և կամ որ տայ զխորհուրդ
և զխրատ, դատաւորան՝ զի նէրց

առա

առաջադրեցելոյ իւրին : Լ. ըղձալից քայ́թուս :

փոխարծութիւն . արտադրումն գործոյն իւրոյ , զոր ունի 'ի բնութէ: և կամ մինչ հարկի՛ յայլմէ, առ 'նառնել զնոյն : Եւ ևս կատարել զգործ և զառնելի այլոյ ուրուք , փոխանակ նր :

փոսորակ . փոսունք խիտք, և մանունք, յարեցեալք առ միմեանս, ըստորում 'ի ծակոտկեալս , և 'ի մաշկինս հասմանշմարին :

փողոտեմ . կալեալ 'ի փողիցն , արտաքարշեմ բռնութէ, և լլկեմ :

փոյթընդոստ . մանկէայ ժամանակական : Թերոց միջարկութէ ժամանակե . իսկոյն : Լ. փու՛թենում :

փորձառութիւն . ծանաչումն իրի

ուրուք ,

տուրուք. յատկականին նուագէ ձայ-
նին և փորձին. և թմբրդ ուսուցչին.
որև չէցէ կերտուեցեալ, սովորու-
թէ այլոց: Լ. Ե՛ բախենին նցիա:
Փոքրէն. մանկայ քաղցրանական՝
ոչ. մի:

Ք:

Քաղաքաւորութիւն, քաղաքա-
վարութիւն է նմա, որ ի խօսս և ի
՚ի կատարածս խառնէ պատշաճա-
ւորութիւն, և պարկեշտութիւն համեստա-
կան և զուարճացուցիչ: Լ. Ե՛ ու-
թուա գէ՛ լոյս:

Քաղաքավարութիւն. գեղեցկու-
թիւն խօսից, և համեղաբանութիւն,
նորում ոչ ինչ անվայելուչ, ոչ ինչ
գռեհկական ներգոյ: ոչ ինչ աչարժ-
մնան.

մունս . ո՛չ յարատս , և ո՛չ՝ իշխանու-
թեան : Լ. Պետուպանիթամ :

Քաղենուա՛գ . տեսա՛կ իմն վար-
ժելոյ զտա՛ղս բանաստեղծականս ,
նորում թագաւորաց և իշխանաց .
և կամ այնոց որք՝ ի յարքունիս ելա-
մտեն , թշուառութիւք և տառա-
պանք , արտասուացանին . և գրէթէ
միշտ զտրտմականն , և զողբալի ու-
նի զվախճանն : Աշխրդ՝ այսպէս անուա-
նեցաւ .. զի յսկզբան գիւտին բան-
աստեղծութեան , շնորհէին իրա-
կողաց սորին , զքաղ . [illegible] զնոխազ .
և կամ զտիկ քաղենի , լի գինեաւ ,
փոխանակ պարգևի : Լ, Թուա-
ծեմախ :

Քաղցկեղ . տեսակ իմն խոցի ,
չարագոյն . որ պատճառի՝ ի մելա-
մաղձէ կարի ջերմացելոյ : Ո՛չ մնայ

ընմի

ընմիում եւեթ անդամում, յոր աք
տասուցին. այլ ծրն անդուստ, առ
ցայլս անդամս, նեխեցուցանելով
զնէրս, եւ ծախելով զմիսն: Ուստի
եւ յանդգաբար կոչեցաւ քաղցկե՛ղ.
՚ի քաղցեալ խոց. զի ոչ յագի միով
եւեթ մասամբ անդամոյ, այլ ձա
գան խնդրեալ շրջագայի, մինչեւ
ապականեսցէ զբնաւն: Եւոյ եւ այլ
ձեմս տեսանի այսր կերպի. զոր խեց
կե՛ղ յորջորջանեն. ՚ի խեցգետ
նայեն կեղ: Վ՜ զի համդարտին իմն
տարածի առ յայլս անդամս, համ
գոյն խեցգետնին որ յամրաշարժէ:
Եւ կամ զի ունի հուպ մերձին, զեր
ակս տարածեցեալս իբրեւ զքաղ
ուստ խեցգետնայինս; Եւ կամ յան
դգնաբար յեմլոյն սակս, ընտրում
պունէ խեցգետնին, մինչ ոչ կար

ելցէ

իցէ ճանկիւք իւրովք ըմբռնել զիրս Լնդդաստանու և խօսս այս 'ինորոյ պատճառէ : և բաց յայլոց անդա_մոց , սևձուի մանաւանդ 'իստինս կան անց յորժամ ոչ լինեն մաքմեց եալք ամսեմնեաւ : Լ. Քաւչի_նօ'նայ : Փանչէռ մօռսլոռս :

ե :

ե_ամսր , ասկից յասողին : Լ. Զնի'թուա :

Ի_ամնդր , ասողից յանդդին : Լ. Մ'ուլթուա :

Յորմէ ամենայն , որով ամե_նայն , յորում ամենայն , նմա փառք յաւիտեանս : ամէն :

ՎԵՐՋ :

ROMÆ,

Typis Sacræ Congregationis de Propaganda Fide.
MDCLXXIV.

Superiorum Permissu.